

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Doktori Iskola

**A FELEK AUTONÓMIÁJÁNAK RÉTEGEI A NEMZETKÖZI
KERESKEDELEMI VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Szerző: dr. Bencsik Imola

Témavezető: Prof. Dr. Burián László CsC

Budapest, 2025

„Inkább választott bíróhoz kell folyamodni, mint törvényszékihez, mert a választott bíró a méltányosságot tartja szem előtt, a törvényszéki a törvényt, és azért találták fel a választott bírói eljárást, hogy a méltányosság érvényesülhessen a törvénnyel szemben”

Arisztotelész: Rétorika¹

¹ Arisztotelész: Rétorika. Fordította: Adamik Tamás. Telosz Kiadó, Budapest, 1999. 73.

Tartalomjegyzék

1.	<i>Bevezető gondolatok</i>	7
2.	<i>Az értekezés tárgya</i>	10
2.1.	A doktori értekezés hipotézisei.....	10
2.2.	A doktori kutatás kutatási kérdései	10
2.3.	Módszertani megalapozás.....	11
3.	<i>Történeti visszatekintés I. – A választottbíráskodás kezdeteitől az új Vbt.-ig</i>	12
3.1.	Választottbíráskodás az ókori Rómában – az arbiter ex compromisso	13
3.2.	Választottbíráskodás a középkori Európában	15
3.3.	A választottbíráskodás hajnala Magyarországon	15
3.4.	A felek rendelkezési jogának és az arbitrabilitás kérdésének történelmi előzményei a magyar jogfejlődés tükrében.....	17
3.5.	A Polgári törvénykezési rendtartás	18
3.6.	1911. évi I. törvénycikk a Polgári perrendtartásról	20
3.7.	A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény	21
3.8.	A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény	22
3.9.	A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.)..	24
3.10.	Részösszefoglalás	25
4.	<i>Történeti visszatekintés II. – A felek autonómiája a nemzetközi jogforrások tükrében</i> 27	
4.1.	Út a jogegységesítés felé - Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és a 1927. évi Genfi Egyezmény.....	27
4.2.	Az 1958. évi New Yorki Egyezmény	28
4.3.	1961. évi Genfi Egyezmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról 30	
4.4.	Részösszefoglalás	31
5.	<i>Az alternatív vitarendezési módok (ADR) típusai és közös vonásai</i>	33
5.1.	A mediáció, azaz a közvetítői eljárás.....	35
5.1.1.	Európai törekvések a mediáció előmozdítására	37
5.1.2.	Jogharmonizáció és jogfejlesztés az UNCITRAL zászlaja alatt	37
5.1.3.	Bírósági mediáció	38
5.1.4.	Mediáció és választottbíráskodás	40
5.1.5.	Többlépcsős mediációs és választottbíróági megállapodások (Multi-tiered dispute resolution clauses).....	43
5.2.	Részösszefoglalás	56
6.	<i>A választottbíróági eljárás általános jellemzői</i>	58
6.1.	A választottbíráskodás fogalma	58

6.2.	A választottbírósi eljárás meghatározó jellemzői	59
6.2.1.	Nem nyilvános eljárás – bizalmasság	59
6.2.2.	Gyorsaság.....	59
6.2.3.	Bíróválasztás – különleges szakértelem	59
6.2.4.	Közvetlen végrehajthatóság.....	60
6.3.	A választottbírók és az állami bíróságok kapcsolata	60
6.4.	Az állami bíróságok belépése és a felek autonómiája	61
6.5.	A választottbírók típusai.....	63
6.5.1.	Az ad hoc választottbíráskodás	63
6.5.2.	Az intézményes választottbírók.....	63
6.6.	Az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) jogfejlesztő tevékenysége.....	64
6.6.1.	Az UNCITRAL Választottbírói Szabályzata	66
6.6.2.	Az UNCITRAL Modelltörvény.....	66
6.7.	Részösszefoglalás	67
7.	<i>A Nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás anyagi jogi és eljárásjogi felfogása, a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljei</i>	69
7.1.	Az egyetlen állami jogrend részévé redukált választottbíráskodás – monolitikus megközelítés	69
7.2.	A veszfáiai modell (a nemzeti jogrendek sokaságában gyökerező – multilaterális választottbíráskodás)	70
7.3.	Az önálló választottbírói jogrend - transznacionális – választottbíráskodás	71
7.4.	Az elméleti modellek gyakorlati jelentőségei	72
7.5.	A választottbírók helyének jelentősége.....	76
7.6.	A választottbírók helyének jelentősége a New York-i Egyezményben.....	77
7.7.	Részösszefoglalás	78
8.	<i>A választottbírói megállapodás.....</i>	80
8.1.	A választottbírói megállapodás fogalma	80
8.1.1.	A választottbírói kikötés mint meglepetés-klauszula.....	82
8.1.2.	Fogyasztói szerződésből eredő jogviták	82
8.2.	A választottbírói megállapodás alakítása és az eljárás jogi természete.....	83
8.3.	Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbírói kikötések	85
8.3.1.	Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbírói kikötések (Consent to Arbitration with a Reduced Consensual Character)	85
8.3.2.	Választottbírói kikötés egyoldalú jognyilatkozattal	85
8.3.3.	„Nem szerződő” felek a választottbírói eljárásban.....	87
8.3.4.	Hivatkozás útján beépített választottbírói megállapodás	88

8.3.5.	Önkéntes alávetés	91
8.3.6.	Megbízott általi szerződéskötés	91
8.3.7.	Az azonos vállalatcsoportba tartozó társaságok	92
8.3.8.	Estoppel.....	94
8.3.9.	A választottbírói megállapodást tartalmazó szerződés engedményezése (Assignment).....	95
8.3.10.	Jogutódlás (Succession).....	96
8.4.	Hibrid választottbírói klauzulák	97
8.5.	Részösszefoglalás	99
9.	<i>A felek autonómiájának tartalma az eljárás szabályainak és az alkalmazandó jog meghatározása körében.....</i>	101
9.1.	Az eljárás szabályainak meghatározása – Magna Charta of Arbitral Procedure 101	
9.2.	A Vbt. és az UNCITRAL Modell törvény	101
9.3.	Az alkalmazandó jog meghatározása	105
9.3.1.	A lex mercatoria	107
9.3.2.	A lex mercatoria jogi jellege	109
9.3.3.	A lex mercatoria alkalmazhatósága a nemzetközi egyezmények tükrében....	109
9.3.3.1.	New Yorki Egyezmény a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.....	109
9.3.3.2.	Washingtoni Egyezmény.....	110
9.3.4.	Ex aequo et bono döntéshozatal.....	111
9.4.	Részösszefoglalás	112
10.	<i>A felek autonómiájának tartalma a választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározása körében.....</i>	114
10.1.	Néhány gondolat a választottbírói megállapodás tartalmi elemeiről.....	114
10.2.	A felek autonómiájának megjelenési formái: a választottbírói megállapodás és az arra alkalmazandó jog kiválasztása.....	117
10.2.1.	A választottbírói megállapodás formái: választottbírói alávetési nyilatkozat, választottbírói kikötés	117
10.2.2.	A választottbírói szerződés jogi természete.....	118
10.3.	A választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározása	120
10.3.1.	A magyar szabályozás	120
10.3.2.	A Separability doktrína és az alkalmazandó jog meghatározása az Nmjt. alapján.....	121
10.3.3.	Az Nmjt. kapcsolóelveinek rendszere.....	122
10.3.4.	A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) vonatkozó rendelkezései.....	125

10.4.	A választottbírósági megállapodásra irányadó jog meghatározása a nemzetközi gyakorlat tükrében – a favor validitatis elv érvényesülése	126
10.4.1.	Anglia: a Sulamérica ügy	127
10.4.2.	Szingapúr: A FirstLink ügy	128
10.4.3.	Az ICC 6162-es számú ítélete	130
10.4.4.	A Bulbank ügy	130
10.4.5.	A Mittal ügy	131
10.4.6.	A svájci szabályozás	132
10.4.7.	A svájci szabályozás és az Nmjt. vonatkozó részeinek összevetése	135
10.5.	Kibékíthetetlen ellentétek? A lex contractus, mint elsődleges kapcsolószabály alkalmazása és a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja	136
10.5.1.	A New Yorki Egyezmény rendelkezései az alkalmazandó jog meghatározása tárgyában	137
10.5.2.	New Yorki Egyezmény II. Cikk 3. bekezdés	137
10.5.3.	New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja	139
10.5.4.	(...) annak az országnak a joga, amelyben a választottbírósági ítéletet hozták (...)	140
10.6.	Részösszefoglalás	143
11.	<i>A felek autonómiájának tartalma az eljárás nyelvének meghatározása körében</i>	144
11.1.	Az alkalmazandó nyelv meghatározása	144
11.1.1.	Az eljárás nyelvének meghatározása	145
11.1.2.	A felek nyelvválasztása	145
11.1.3.	A választottbíróság nyelvválasztása	146
11.1.4.	Az UNCITRAL jogegységesítési törekvései	148
11.1.5.	A magyar szabályozás	149
11.1.6.	Az eljárás nyelvének meghatározása néhány intézményes választottbíróság szabályzata szerint	150
11.1.7.	Néhány példa a nemzetközi választottbíróságok gyakorlatából	153
11.1.8.	Nyelvi szempontok az elismerés és végrehajtás során – A New Yorki Egyezmény rendelkezései	158
11.1.8.1.	V. 1) b) a felet, (...) nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbírósági eljárásról	158
11.1.8.2.	(...) vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta; 159	
11.1.8.3.	a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár;	160
11.2.	Részösszefoglalás	163
12.	<i>A felek autonómiájának tartalma a pertársaság megengedhetősége körében</i>	164

12.1.	Néhány gondolat a pertársaságról a választottbíróági eljárásban	164
12.2.	Pertársaság a választottbíróági eljárásban	168
12.3.	A pertársaság formái.....	168
12.3.1.	A pertársaság előnyei	170
12.3.2.	A pertársaság hátrányai	170
12.3.3.	Hogyan rendelkeznek a pertársaságról a legrelevánsabb választottbíróági jogforrások?	171
12.3.4.	A választottbíró-jelölés dilemmái pertársaság esetén	174
12.3.5.	Hogyan szabályozzák az egyes jogszabályok és eljárási szabályzatok a választottbíró-jelölés elmaradását?	179
12.4.	Részösszefoglalás	187
13.	<i>A felek autonómiájának korlátai.....</i>	188
13.1.	Az autonómia belső korlátai – Szubjektív arbitrabilitás.....	188
13.1.1.	A felek szerződéskötési képessége.....	188
13.1.2.	A felek perbeli jog- és cselekvőképessége	190
13.2.	Az autonómia külső korlátai – Objektív arbitrabilitás	194
13.3.	Az autonómia további korlátai.....	195
13.3.1.	A feltétlen érvényesülést kívánó imperatív szabályok (Mandatory Rules) és a közrendi záradék.....	195
13.3.2.	Az állami bíróságok belépése	198
13.3.3.	A választottbíróóság mérlegelési jogköre	200
13.3.3.1.	A választottbíróóság mérlegelési jogköre az eljárás szabályainak meghatározása során	200
13.4.	Részösszefoglalás	201
14.	<i>Az értekezés következtetései, a hipotézisek értékelése</i>	202
	<i>Forrásjegyzék.....</i>	212
	<i>Jogesetek jegyzéke.....</i>	221
	<i>Jogforrások jegyzéke.....</i>	224
	<i>A szerző témában megjelent publikációi</i>	226

1. Bevezető gondolatok

Az autonómia jelentéstartalmának több aspektusa létezik. Az autonómia jelenti egyfelől valamely intézménynek, közösségnek, szervezetnek a jogát arra, hogy belső viszonyait függetlenül, maga intézze. Ezt az autonómiát nevezi a közigazgatási jog önkormányzati jognak.² Az autonómiához való jog megjelenik a kisebbségi jogokban, amikor is területi, személyi, és kulturális autonómiáról beszélhetünk.³ Jelenti továbbá az egyének szabadságát, más néven az önrendelkezési jogát is. Ide köthető, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból következő önrendelkezési jogból vezette le a felek perbeli rendelkezési jogát, amely magában foglalja a jogérvényesítéstől való tartózkodás jogát is.⁴ Még tágabban értelmezve pedig az akarati autonómia a Kant-féle filozófiában az észnek azon képességét jelenti, amellyel önmagának szab erkölcsi határt.⁵

„Etimológiai szempontból az autonómia terminus két görög szóból származik: az *auto* (jelentése „ön”) és a *nomos* (jelentése „törvény, szabály”) szavakból. Így az autonómia szó eredeti jelentése arra a jogra vonatkozott, amely által valaki megalkothatja saját törvényeit.”⁶

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. Cikke a Tisztességes tárgyaláshoz való jogról szintén érinti a felek autonómiájának kérdését a jogról való lemondás körében. Az egyezmény értelmezéséhez kiadott kézikönyv⁷ rámutat: a polgári jogi jogviszonyokban a felek választottbírói megállapodás formájában lemondhatnak azon jogukról, hogy jogvitájukat állami bíróság döntse el, azonban ez a joglemondás nem sérti az egyezményt.⁸

Amikor a felek megállapodnak abban, hogy jogvitájukat választottbírói bíróság döntse el – a választottbíráskodás számos előnyére tekintettel –, ezzel egyben lemondanak egyes Alaptörvényben rögzített jogaikról is, ideértve önmagában azt a tényt, hogy a jogvitát nem az

² A magyar nyelv értelmező kéziszótára: autonómia. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/autonomia-1EE1D/>

³ NAGY Andrea: Az autonómia értelmezésének fogalmi alapjai és az önrendelkezési törekvések gazdasági háttere. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok (2017) XII. évfolyam 4. szám 258-260.

⁴ 46/2007. (VI. 27.) AB határozat

⁵ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/autonomia-1EE1D/>

Vö.: BOROS János: Immanuel Kant. Akadémiai Kiadó. 2021.

⁶ MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: Autonómia: Elmélet és gyakorlat. Tér és Társadalom XXIV. évf. 2010. 3. 75.

⁷ European Court of Human Rights Kézikönyv a 6. Cikkéről. A tisztességes eljáráshoz való jog (polgári jogi ág) https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_civil_hun 17.

⁸ Vö.: CASE OF DEWEER v. BELGIUM (Application no. 6903/75)

állami bíróság dönti el nyilvános tárgyaláson, valamint azt, hogy a választottbírósági döntés elleni nincs rendes jogorvoslati jog.

A felek ekkénti szabadságának része tehát az is, hogy valamely törvényben garantált jogukról illetén lemondjanak.

A polgári jogi értelemben vett magánautonómia alapja a felek szerződési szabadsága. Amint Vékás Lajos is rámutat: „[a] magánautonómia széles körű elismerése az árucserét közvetítő kötelmi jogi szerződések világában hagyományosan a szerződési szabadságban ölt testet. A szerződési szabadság közismerten három fő elemből tevődik össze: a szerződéskötési elhatározás szabadsága, a szerződő partner megválasztásának szabadsága és a szerződési tartalom alakításának szabadsága jelenti a három komponenst.”⁹

A felek rendelkezési joga, más néven magánautonómiája rétegeinek feltárása köré épült fel a jelen doktori értekezés, amelynek fejezetei az autonómia érvényesülésének vagy korlátozásának egy-egy aspektusát ölelik fel.

Az értekezés első oldalain a doktori kutatás alapkérdéseit és hipotéziseit mutatom be, majd a *harmadik és negyedik fejezetben* tárgyalom a választottbíráskodás jogtörténeti előzményeit. A *Történeti visszatekintés I.* cím alatt a római választottbíráskodástól az új Vbt-ig terjedő időszakot öleltem fel, természetesen csak vázlatosan, különös figyelmet fordítva a felek rendelkezési jogának jogtörténeti fejlődésére. A *Történeti visszatekintés II.* cím alatt a választottbíráskodás történelme szempontjából meghatározó nemzetközi jogforrásokat tekintettem át.

A történelmi bevezető után, az értekezés *ötödik fejezetében*, az alternatív vitarendezési módok általános ismertetése, majd a választottbíráskodás és a mediáció összefonódásának vizsgálata következik, különös figyelmet fordítva a többlépcsős vitarendezési klauzulák kikényszeríthetőségére és ezzel összefüggésben a felek autonómiáját érintő dilemmákra.

A *hatodik fejezetben* a választottbíráskodás általános jellemzőit ismertetem, azonosítva a felek rendelkezési jogának eljárásjogi alapjait.

A *hetedik fejezetben* a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljeit mutatom be, amelyben Emmanuel Gaillard közismert megközelítése alapján, a monolokális, a vesztfáliai és a transznacionális választottbírói jogrendet és azok gyakorlati jelentőségét elemeztem.

⁹ VÉKÁS Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. Magyar Jog, 2018/7-8., 385.

A *nyolcadik fejezetben* a választottbíróági megállapodások általános ismertetését követően, részletesen megvizsgáltam a nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági megállapodásokat: azaz azok a nem klasszikus formában megkötött választottbíróági megállapodások kerültek a fókuszba, amelyek egyoldalú jognyilatkozattal jöttek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállónak, akik a választottbíróági megállapodás megkötésekor nem voltak szerződő felek, utóbb mégis ők kerültek féli pozícióba.

A *kilencedik fejezetben* a számba vettem a választottbíróági eljárásra irányadó jog meghatározásával kapcsolatban felmerülő, a felek rendelkezési jogát érintő kérdéseket, a *tizedik fejezetben* pedig a választottbíróági megállapodásra irányadó jog kijelölése és az azzal kapcsolatos nemzetközi joggyakorlat került a fókuszba. A *tizenegyedik fejezetben* az alkalmazandó nyelv meghatározása vonatkozásában, míg *tizenkettődikben* a pertársaság esetén az autonómiát érintő kihívásokat tekintettem át.

Az értekezés *utolsó fejezetében* felvázoltam az akarati autonómia belső korlátait – azaz a szubjektív arbitrabilitási korlátokat, amelyek alá a felek szerződéskötési képességének, illetve felek perbeli jog- és cselekvőképességének hiánya tartozik, valamint az akarati autonómia külső korlátait – azaz az objektív arbitrabilitási korlátokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy az adott ügy választottbíróági úton eldönthető-e, azaz nem tartozik-e a választottbíráskodás alól kivett ügyek körébe. A harmadik csoportot az egyéb külső korlátok jelentik: azaz az imperatív szabályok és a közrend kívánalmainak betartása, valamint ide sorolhatók még az állami bíróságok belépésének, valamint a választottbíróóság saját mérlegelési jogkörének esetei is, amelyek nem közvetlen korlátai a felek autonómiájának, azonban mégis hatással lehetnek arra.

A New Yorki Egyezmény – mint a világ egyik legsikeresebb egyezménye, a maga 176 ratifikáló államával – rendelkezéseinek ismertetése végighúzódik az értekezésen. Tekintettel arra, hogy ez egy elméleti munka, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy léteznek olyan államok, amelyek nem részes felei ennek az egyezménynek, így rájuk értelemszerűen nem vonatkoznak a rendelkezései sem. Azonban világ üzleti szempontból, és a magyar gazdasági szereplők számára is meghatározó részén a New Yorki Egyezmény megkerülhetetlen és stabil alapja mind a választottbíráskodás tudományának, mind pedig a gyakorlatának. Ez az oka tehát annak, hogy az értekezés szinte valamennyi elméleti kérdése vonatkozásában a New Yorki Egyezmény szabályai jelentették a kiindulási pontot.

„A magánjogi bírászkodás (...) a vagyoni jogi kérdéseknek a szabad rendelkezési jog talajából sarjadó jogvita-rendezési módja.”¹⁰

2. Az értekezés tárgya

2.1. A doktori értekezés hipotézisei

Hipotézis 1

A felek autonómiája hatókörének növekedése alapvető tendencia, azonban a növekedésnek vannak garanciális korlátai. (H1)

Hipotézis 2

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik. (H2)

2.2. A doktori kutatás kutatási kérdései

A Hipotézis 1-hez kapcsolódó kutatási kérdések

1. A választottbíráskodás alapja a felek szerződési szabadsága. Megfigyelhető-e a pacta sunt servanda oldódása?
2. A választottbírási eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek – és ha van ilyen –, akkor melyeket a választottbíráóság?
3. A választottbíráóság jogosult-e bizonyos körülmények között eltérni a felek megállapodásától?
4. Melyek a felek autonómiájának azonosítható korlátai?

A Hipotézis 2-hez kapcsolódó kutatási kérdés

1. A multilokális megközelítéstől a transznacionális jogrend felé mozdul-e el a választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye?

¹⁰ WALLACHER Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény tervezetéhez. Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Pécs, Kommentátor Bt.,1995. 104.

2.3. Módszertani megalapozás

A kutatási célkitűzéseim elérése érdekében kutatási módszerként az alábbi eszközrendszereket használtam:

1. másodlagos (szekunder) adatgyűjtés (tankönyvek, folyóiratok, jogszabályok, elemzések, publikációk stb.);
2. elsődleges, valamint másodlagos forrású adatok használata (könyvtárakból és internetről történő adat-, és információgyűjtés);

A másodlagos adatgyűjtés során a szakterület hazai és nemzetközi szakirodalom írásait egyaránt felhasználtam. Ennek köszönhetően értekezésem törzsanyagát jogterületi anyagokra alapozott elemzések alkotják.

Kutatási módszerem középpontja az elsődleges és másodlagos forrású adatok, dokumentumok elemzése, az elérhető kutatási eredmények értékelése, az adott gondolati síkon történő további kutatás, valamint válaszok keresése a felállított hipotézisekre. Az értekezésben számos alkalommal megjelent a jogösszehasonlítás módszere is, amelynek során egyes államok / intézményes választottbíróságok szabályzatait hasonlítottam a magyar joganyagokhoz, valamint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás körében hozott ítéletek indokolásait elemeztem.

3. Történeti visszatekintés I. – A választottbíráskodás kezdeteitől az új Vbt.-ig

„A választott bíráskodás eredete az emberi művelődésnek abba a korszakába nyúlik vissza, midőn az önbíráskodással járó folytonos viszályok hátrányainak felismerése arra indítja az embereket, hogy a nyers erőszakot, e legkezdetlegesebb jogvédelmi eszközt alkalmasabbal cseréljék fel. A magukénál nagyobb erejű szervezett közületi hatalom hiányában a társaik közül választott egyénre bízzák, hogy tegyen köztük igazságot. A választott bíráskodás megelőzte, pótolta a még ki nem alakult közületi (állami) igazságszolgáltatást, sőt számos jel mutat arra, hogy az utóbbi egyenesen belőle alakult ki.”¹¹

Fabinyi Tihamér monográfiájában részletes tanulmányt találhatunk arról, hogy a görög és a római jogban már szabályozott eljárása volt a választottbírósnak, mi több, a római jogi alapok határozták meg az intézmény egész további fejlődését.

Herczeg Mihály „A [M]agyar polgári törvénykezési rendtartás” című művében a következőképpen fogalmaz: „[A] választott bíróságok azon jogosultsága, hogy bizonyos peres ügyben eljárjanak és ítélhessenek, az érdekelt felek kölcsönös akaratkijelentésén, illetőleg szerződésén alapul. De ilyen szerződésre csak azok léphetnek, kik önjogúak, és sem apai, sem gyámi, sem gondnoki hatalom alatt nem állnak.”

Fabinyi Tihamér meghatározása alapján pedig: „[A] választott bírósági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó, vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkező olyan magánjogi vitás ügyüket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.”

A választottbíróági eljárás hosszú története alatt számos változáson ment keresztül a nemzeti és nemzetközi kereskedelem az üzleti és gazdasági kapcsolatok kiszélesedése mentén, azonban az eljárás valódi tartalma megmaradt. A felek, a közöttük létrejött megállapodás alapján választottbíró elé viszik vitás ügyüket azzal, hogy az eljáró választottbíró testületének tagjait maguk választják meg.

Az első, általunk ismert választottbíróági eljáráshoz hasonló vitarendezési fórum gyökereit a kínai és a hindu történelemben találhatjuk meg, ahol a kínai filozófiai irányzatok, a konfucianizmus és a taoizmus, a harmónia elérésére való törekvéssel jelentős hatást

¹¹ FABINYI Tihamér: A választott bíráskodás. A váci kir. országos fegyintézet könyvnyomdája. 1920. 1.

gyakoroltak a kialakulására. Ezen tanítások alapján, a viták szálait békéltetéssel és egyezséggel igyekeztek elvarrni.¹²

Ahogy az emberi együttélésből fakadó társadalmi igények nagy része, úgy a viták pártatlan eldöntésére való igény is párhuzamosan alakult ki világunkban, egymástól akkor beláthatatlan távolságokra. Az állami bíraskodáshoz vezető úton az állami bíróságok létrejötte előtt, - *azonban később vele párhuzamosan haladva* – a választott bíró általi igazságszolgáltatás az északi népeknél; a svéd és a norvég kultúrkörben, valamint az ógörög és az ősrómai kultúrában is megtalálható volt.¹³

A Bibliában, amely évezredek óta meghatározza a keresztény kultúrkör gondolkodását, szintén találkozhatunk több választottbíró általi igazságszolgáltatással; legnevesebb ezek közül [a] királyok első könyvének harmadik fejezetében található igeszakasz, melyben Salamon király két parázna nő esetében hozott döntést mint választottbíró.¹⁴

Fabinyi Tihamér monográfiájában további részletes leírást találhatunk arról, hogy a görög és a római jogban már szabályozott eljárása volt a választottbírósnak, mi több, a római jogi alapok határozták meg az intézmény egész további fejlődését.¹⁵

3.1. Választottbíráskodás az ókori Rómában – az arbiter ex compromisso

A római civiljogi per szabályai alapján az peres eljárás két részből állt: az első része az imperiummal rendelkező magistratus előtt zajlott, míg a második része az esküdtbíró előtt. Az esküdt bírák három kategóriája volt ismert: a iudex, az arbiter és a recuperatores. A dolgozat szempontjából az arbiter bír nagy jelentőséggel, tekintve, hogy ez a tisztség tekinthető a ma ismert választottbírói tisztség előzményének. Az arbiter eljárására akkor volt szükség, amikor az eljáró bírónak szakértői szerepet is be kellett töltenie. Az arbiternek két altípusát különböztették meg: az arbiter datus-t és az arbiter ex compromisso-t, melyek közül az előbbi sok tekintetben hasonló volt a iudex-hez, eljárásában az egyetlen különbség a különleges szakértelme volt, ekként leginkább vagyoni jogi perekben és földmérés során járt

¹² KECSKÉS László: A választottbíráskodás vallástörténeti és gazdaságtörténeti gyökereiről. In.: KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018. 5.

¹³ FABINYI (i.m.) 1.

¹⁴ 1Kir 3, 16-28.

¹⁵ Vö.: FABINYI (i.m.) 1-23.

el, míg az arbiter ex compromisso a mai értelemben vett választottbírónak tekinthető, aki felek megállapodása alapján – *compromissum* – a rendes peres eljáráson kívül döntötte el vagyoni jog körébe tartozó jogvitákat.¹⁶

Boóc Ádám az Észrevételek az arbiterről című tanulmányában részletesen kifejti, hogy a felek által megkötött *compromissum* lényegi elemének már a rómaiak is a felek a megállapodását tekintették, mellyel alávetették magukat a választottbíró ítéletének.¹⁷ A *compromissum* megkötésére azok voltak jogosultak, akik *contactus*-t is köthettek (Paul. D. 4, 8, 32, 18.), enélkül a választottbíró ítélete nem bírt kötelező erővel.¹⁸ A felek autonómiájának vizsgálata szempontjából fontos kiemelni, hogy a *compromissum* mai értelmében sem jelent más, mint az ókori Rómában: a felek kiválaszthatták az eljáró arbitereket, megállapodhattak számukban és meghatározhatták az eljárás egyes szabályait. Az arbiter a *receptum arbitrii*-vel fogadta el a választottbírói tisztséget, hasonlóan a ma ismert választottbírói elfogadó nyilatkozathoz.¹⁹ Ahogy ma sem, úgy az ókori Rómában sem voltak nyilvánosak ezek az eljárások, ekként a felek megőrizhették a személyüket érintő bizalmas információkat.²⁰

A mai modern választottbíráskodás gyakorlatával azonos módon, a választottbíró hatásköre kizárólag a választottbírói megállapodásban foglaltakra terjedt ki, ekként nem hozhatott ítéletet olyan kérdésben, amelyre nem terjedt ki a megbízatása. (Paul. D. 4, 8, 32, 15.)²¹

A római jogban a választottbíró döntése általi vitarendezés igen nagy népszerűségnek örvendett, különösen a poszt-klasszikus korban, amikor az állami igazságszolgáltatás iránti bizalom megrendülni látszott. A római jog alapján a választottbíró eljárásának, és a döntés végrehajtása alapjának a *pacta sunt servanda* elve volt tekinthető.²²

¹⁶ FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2012. 161.

¹⁷ BOÓC Ádám: Észrevételek az arbiterről. Állam- és Jogtudomány LI. évfolyam 2010. 257.

¹⁸ BOÓC (i.m. 2010.) 257.

¹⁹ BOÓC (i.m.2010.) 260.

²⁰ FABINYI (i.m.) 20.

²¹ BORN, Gary B: International Arbitration. Cases and Materials. Wolters Kluwer Law and Business, 2015. 2nd Edition. 24.

²² BORN (i.m.) 24.

A kereszténység államvallássá válásával a választottbírói tisztségeket az egyházi méltóságok töltötték be, akik nem csak vallási, hanem kereskedelmi jogvitákban is döntöttek.²³ A kánonjog fejlődésével az egyházi választottbíráskodás elszakadt a felek felhatalmazásától, és joghatóságuk alapját a keresztény uralkodók felhatalmazása adta.²⁴

3.2. Választottbíráskodás a középkori Európában

A választottbíráskodás a középkori Európában is különös jelentőséggel bírt. A kezdeti belföldi kereskedelem nemzetközivé válásával és a céhek kialakulásával fejlődésnek indult kereskedelem mellett elengedhetlenné vált a felmerülő jogviták rendezése. Érdekes jogtörténeti adalék az angliai „*poroslábúak bírósága*” (Court of Piepowders), ahol a kereskedők maguk közül választottak bírót a közöttük felmerült vita eldöntésére.²⁵ A középkori Angliában egyes céhek, például a Company of Clothworkers, a mai intézményes választottbíráóság előzményét biztosította a tagjai számára.²⁶ A középkorból néhány írásos utalás is megőrződött az utókor számára: a Year-Books 1374. évi kiadása, mely a választottbíráskodásról szól, valamint az 1734. évi svéd végrehajtási törvénynek a választottbíráskodásról szóló rendelkezései.²⁷

3.3. A választottbíráskodás hajnala Magyarországon

Hazai jogunkban legelőször SZENT ISTVÁN II. dekrétumának 16. cikke²⁸ említi meg a választott (ítélő) bírók általi igazságszolgáltatást, igaz, Ők „*eredetileg nem ítélkezésre hivatott bírák, hanem csupán egyeztetők, békéltetők voltak,*”²⁹ akiknek a felhatalmazása az uralkodótól eredt. Eljárási rendjük alapján valóságos bírói tevékenységet láttak el, melyről jelentést adtak

²³ BORN (i.m.) 24.

²⁴ KECSKÉS (i.m.) 9.

²⁵ KECSKÉS (i.m.) 9.

²⁶ BORN (i.m.) 28.

²⁷ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 30.

²⁸ Szent István Király Dekrétoimainak Második Könyve 16. Fejezet a szándékos emberölésről – Ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy száztiz arany pénzt fizet érte, a mint a mi tanácsunk végezte.

1. § Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tiz pedig az ítélőbíráké és közbenjáróké legyen. És maga a gyilkos börtönljön a kánonok rendelése szerint.

²⁹ FABINYI (i.m.)23.

közvetlenül a per rendes bírójának, a hiteles helynek vagy a megyének.³⁰ A választottbíráskodás első lényegi törvényi szabályozása hazánkban a XII. századra tehető.³¹

Szent István korában még nem beszélhetünk a felek autonómiájáról, de a jogfejlődés megértéséhez értékes felvillantani a bíráskodás – és ezen belül a választottbíráskodás – néhány részletét.

A hatalmi ágak elválasztását megelőzően, az uralkodói hatalom egyszerre jelentett igazságszolgáltatást és közigazgatást is, ugyanakkor a jogviták számának emelkedése miatt elkerülhetetlenné vált, hogy az uralkodó megossza bírói hatalmát a legnagyobb országos méltóságokkal és törvénykezési hatáskörrel ruházza fel őket.³² Tekintve, hogy a nádorispán (palatinus) kezelte a király ítélőpecsétjét, gyakran ítélkezett a király helyett, így jogkörre kettőssé vált: egyrészt a király helyetteseként ítélkezett, másrészt pedig – mint az egyik legmagasabb udvari méltóság – saját jogköréből fakadóan törvénykezett.³³ Mezey Barna kiemeli, hogy ugyan a palatinusnak nem volt hatásköre arra, hogy a nemesek felett ítélkezzen, a XII. századra elfogadottá vált, hogy a hozzá forduló nemesek ügyében választottbíróként ítélkezzen.³⁴ Ennek okán a palatinus igazságszolgáltatása vidékre tevődött, helyét a királyi udvarban a XV. századra az udvarbíró vette át, akit a XIII. századtól országbírónak (judex curiae regiae) neveztek.³⁵

A mohácsi vész és a Habsburgok trónra lépését követő politikai bizonytalanság miatt a központi – curiális – bíráskodás lehanyaglott, az igazságszolgáltatást a zűrzavar jellemezte.³⁶ Ennek a zavaros helyzetnek eredményeként a XVI. század közepére az igazságszolgáltatás más formái terjedtek el: a protonotariális vándorbíráskodás³⁷ (azaz az ítélőmesterek országot

³⁰ FABINYI (i.m.) 23.

³¹ HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: Nemzetközi eljárások joga – a kereskedelmi választottbíráskodás. Budapest, 2003. 99.

³² MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris Kiadó. 2007. 4. kiadás. 405.

³³ MEZEY (i.m.) 405.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ ŐRINÉ BILKEI Irén: A zalavári és a kapornaki konventek hiteleshelyi tevékenysége és ügyfelei, a megyei nemesség a Mohács utáni évtizedekben. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2007. 43.

járó törvénykezése) és a compromissionális törvénykezés,³⁸ mely a mai választottbíráskodás megfelelőjének tekintendő. Ez a compromissionális bíráskodás a XVI-XVII. század alternatív vitarendezési eljárásának volt tekinthető: a felek egymással és az általuk választott bíróval („*fogott bíró*” vagy arbiter), – aki általában curiai bíró, ítélőmester vagy más magas rangú személy volt –, megállapodást kötöttek, mely alapján felhatalmazták a közöttük fennálló jogvita eldöntésére.³⁹ A fogott bírák ítélete ellen fellebbezésnek nem volt helye,⁴⁰ azonban a hiteles hely a rendszerint vásárokon tartott bíráskodásokra, azok törvényességének ellenőrzése céljából ellenőröket küldött.⁴¹ Idővel, a választottbíráskodás törvényi szabályozása is egyre részletesebbé vált: az 1729. évi XXX. törvénycikknek a fellebb nem vihető ügyekről szóló 5. §-a, a választottbíráóság döntését a fellebbezéssel általánosan nem támadható ügyek közé sorolta, így a választottbíráóság ítéletét az állami bíróság ítéletével egyenrangúnak tekintette.⁴²

3.4. A felek rendelkezési jogának és az arbitrábilis kérdésének történelmi előzményei a magyar jogfejlődés tükrében

A rövid általános jellegű történeti bevezetést követően, érdemes áttekinteni, hogyan jellemezték a magyar törvények a felek rendelkezési jogát, mint a választottbírási eljárás alapját. Ebben a körben különösen azt érdemes megvizsgálni, hogy az arbitrábilis szubjektív és objektív korlátai, – vagyis az, hogy kik és milyen ügyeket vihették a választottbírói fórum elé – hogyan változtak az idők során.

A dolgozat jelen fejezete arra keresi a választ, hogy az 1868. évi Polgári törvénykezési rendtartás és a választottbíráskodásról szóló törvény 2017. évi LX. törvény hatálybalépése között eltelt mintegy másfél évszázad alatt hogyan változott a felek autonómiájának törvényi szabályozása a magyar jogszabályokban. Tekintve, hogy jelen fejezet közel százötven év

³⁸ MEZEY: (i.m.)

³⁹ BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Dialóg Campus Kiadó, 2019. 258.

⁴⁰ MEZEY: Helyettesítő megoldások, Compromissionális, törvénykezés, Delegált bíráskodás

⁴¹ KOI Gyula: Karcolatok a választottbíráskodás történetéből a kezdetektől a 20. század elejéig. Magyar jogfejlődés. (<https://www.ajk.elte.hu/file/KoiGyula-Valasztottbiraskodas.pdf>)

⁴² Idézte: KOI (i.m.)

1729. évi XXX. törvénycikk a felebb nem vihető ügyekről

5. § A választott bírósági ügyekben pedig arra nézve, hogy a felek mihez tartsák magukat s a fellebbvitelnek mely pontban és hová, vagy éppen ne adjanak-e helyet, ahhoz kell alkalmazkodniok, amint ezt ők maguk szabályozták. A mely egyesség tehát mindig írásban lesz foglalandó s ha abban a felek a maguknak megengedendő felebbvitelről világosan nem gondoskodtak, annak ítéletében, a kit maguknak bírónak választottak, meg kell nyugodniok.

választottbíróági (eljárás)jogát kívánja felölelni, nem mellőzhető néhány meghatározó jogtörténeti esemény felvillantása sem.

A fejezet fő tárgyát a szubjektív és az objektív arbitrabilitás⁴³ vizsgálata képezi, mely alapján koronként lebontva elemezzük a felek rendelkezési jogának terjedelmét.

Az arbitrabilitás a választottbíróági eljárás legfontosabb kérdése, mely alapján megállapítható, hogy mely ügytípusok vonhatók választottbíróági hatáskörbe. A felek rendelkezési joga pedig lehetőséget teremt arra, hogy ezen ügyek vonatkozásában „*kiszűrődjének*” az állami bíróságok hatásköre alól.⁴⁴

3.5. A Polgári törvénykezési rendtartás

A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában hozott 1868. évi LIV. törvénycikk (a továbbiakban: Ptrs.) elfogadására a kiegyezést követő évben, 1868-ban került sor. A törvény alkotói tudatában voltak annak, hogy a Ptrs. írásbeliségre alapított pervitele nem felel meg a kor elvárásainak, ugyanakkor a szóbeliségen alapuló perlés a bírósági szervezetek hiányosságai okán még távoli ideának tűnt. Annak ellenére, hogy a Ptrs. -t már megalkotásakor is ideiglenesnek szánták, közel öt évtizedig volt hatályban, és a kor viszonyaihoz képest a III. fejezetében igen részletesen szabályozta a választottbíróági eljárást.

A Ptrs. 495. §-a, a választottbíróaságról szóló III. Fejezet első bekezdéseként, a felek felhatalmazását rögzíti, az eljárás jogi alapjaként: „*[a] felek kölcsönös szerződés folytán választott bíróságra ruházhatják peres ügyeik eldöntését, azon esetek kivételével, melyekben az 53. §⁴⁵ szerint a rendes bírói illetőségtől eltérésnek nincs helye.*”

⁴³ Szubjektív arbitrabilitás alatt a választottbíróági eljárás személyi oldalát értjük, vagyis azt, hogy a magán- és jogi személyek kereskedelmi jogvitáik rendezésére az állami bíróságok eljárása helyett a választottbíróági eljárását köthetik ki. Ezzel szemben az objektív arbitrabilitás a választottbíróági útra való tartozhatóságnak a tárgyi oldala, vagyis ez alatt azokat a jogvitákat értjük, amelyekről a felek szabadon rendelkezhetnek.

⁴⁴ LEW, Julian D. M.- MISTELIS, Loukas A. - KRÖLL, Stefan: Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, Hague/London/New York. 2003. 187.

⁴⁵ Polgári törvénykezési rendtartás

53. § Eltérésnek a rendes bírói illetőségtől nincs helye:

- a) telekkönyvi ügyekben;
- b) hitbizományi ügyekben;
- c) házassági s általában olyan ügyekben, melyek által házassági elválás czéloztatik;
- d) olyan perekben, melyeknél távollevő vagy gyámság és gondokság alatti személyek vannak érdekelve.

VARGA István kiemeli, hogy az 1881. évi LIX. törvénycikkkel novellárisan módosított Ptrs., a compromissum-ot „(...) a rendes bírói illetőségtől való eltérés egyik eseteként határozta meg, a hatásköri, illetve illetékességi alávetés (prorogatio) mellett. E szerződés érvényességét e tekintetben nem a felek szabad rendelkezési jogának lehetőségéhez kötötte, hanem abhoz, hogy az ügy a rendes bírói illetőségtől elvonható legyen.”⁴⁶

A Ptrs. tisztán eljárásjogi szempontból szabályozza a választottbírói eljárást, a felek rendelkezési jogát – mint a választottbírói alávetés tartalmi feltételét – külön nem tárgyalta, ekként „(...) a választottbírói útra tartozhatóság kivételeiként a törvény nem a felek szabad anyai jogi rendelkezéseitől elvont pertárgyakat, hanem csak az 53. §-ban felsorolt kizárólagos illetékességi esetköröket határozta meg.”⁴⁷

A feleknek a compromissumban rögzíteniük kellett a per tárgyát és minden jogviszonyt, amelyre a választott bíróság hatásköre kiterjedt (496. §), valamint meg kellett nevezniük négy bírót és a tanács elnökét (498. §).⁴⁸ A Ptrs. 504. §-a pedig rögzítette: a választottbírói felállását követő tizenöt napon belül a tanács köteles volt egyeztetni az eljárás módjáról a peres felekkel. Amennyiben az egyeztetés az eljárás módja tekintetében nem volt sikeres, akkor a Ptrs. III. fejezetének a szabályai voltak az irányadók.⁴⁹ Ez azért volt rendkívüli jelentőségű, mert a törvény expressis verbis rögzítette: a felek – a választottbírói tanáccsal

⁴⁶ TÓTH László: A választottbíráskodás terjedelme a magyar jogtörténetben. <https://www.ajk.elte.hu/file/TothLaszlo-Valasztottbiraskodas.pdf>

⁴⁷ VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 367.

⁴⁸ Érdekes, hogy az eljáró választottbírák száma a napjainkban megszokotthoz képest igen nagyszámú volt: átlagosan négy választottbíró, egy elnök és egy titkár képezte a választottbírói tanácsot. Abban az esetben, ha a szerződés a választottbírók személyének előzetes meghatározása nélkül kötött meg, mindegyik fél négy bírót volt köteles jelölni. Amelyik fél elmulasztotta a bírójelölési kötelezettségének a teljesítését, és tizenöt napos határidő elteltéig sem pótolta, helyette az állami bíróság végezte el a bírójelölést (499. §). A felek az ellenérdekű fél, illetve a bíróság által kijelölt négy tag közül kettőt indokolás nélkül visszahívhattak. Amennyiben ezzel a jogukkal határidőn belül nem éltek, a visszahívás joga magát a kijelölő felet, illetve a bíróságot illette meg. Az így fennmaradt négy választottbíró – kiegészülve az elnökkel és a jegyzővel – képezte a választottbírói tanácsot (501. §).

⁴⁹ 504. § A választott bíróságnak kötelessége 15 nap alatt elnököt választani, s egyetértés hiányában elnöknevezés végett az előbbi §-ban említett bíróságot megkeresni; az elnök megválasztása, illetőleg kinevezése után pedig ismét 15 nap alatt az eljárás módját a felekkel egyetértéssel megállapítani s az ügy folyamatba tétele iránt intézkedni. Ha az eljárás módja iránt nem sikerül az egyetértés, az e részben fennálló szabályok alkalmazásának van helye.

egyeztetve – eltérhetnek a törvény rendelkezéseitől, így a Ptrs. szabályainak alkalmazására csak a felek megállapodásának hiányában került sor, illetőleg akkor, ha ezen szabályok alkalmazásában állapodnak meg.

Ugyanakkor láthatjuk, hogy a Ptrs. tisztán eljárásjogi szemlélete még távol áll a következő pontban ismertetett 1911. évi Polgári perrendtartásától, ahol már nem az állami bíróságok kizárólagos hatáskörének felsorolása, hanem – a német mintát alapul véve – a felek anyagi jogi rendelkezési joga határozza meg a választottbíróság elé vihető ügyek körét.⁵⁰

3.6. 1911. évi I. törvénycikk a Polgári perrendtartásról

A Plósz Sándor után „Plósz-féle Pp.”-ként emlegetett 1911. évi I. törvénycikk mind a hazai mind a nemzetközi viszonylatban korszakalkotónak számított. Sárffy Andor „*hosszú évekig tartó előkészítés nagy értékű gyümölcsének*” tartotta. A Plósz-Pp. a Ptrs.-hez hasonlóan, külön fejezetet szentel a választottbírósági eljárás szabályainak, azonban ez a szabályozás már jóval részletesebb a korábbinál. Kengyel Miklós megfogalmazása alapján „*európai színvonalon szabályozta a választottbírósági eljárást.*”⁵¹ Hasonlóan a Ptrs.-hez a Plósz-Pp. is a felek megállapodását teszi a választottbírósági eljárás alapjává, amikor a 767. §-ában a következőképpen fogalmaz: „*[a] választott bírósági szerződés csak úgy érvényes, ha írásba van foglalva, ha meghatározott vitás ügyre, vagy valamely meghatározott jogviszonyból jövőre keletkező vitás ügyekre vonatkozik, és ha a felek a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.*”⁵²

Ezzel a megfogalmazással Plósz-féle Pp. generálklauzulaként határozta meg a választottbíróság elé utalható ügyek körét, annak az alapelvi szintű tétel kimondásával, hogy: az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyáról anyagi jogi értelemben is szabadon rendelkeznek.⁵³ „*A Plósz-féle Pp. így máig példaértékű módon helyreállította a magánjogi és az eljárásjogi rendelkezési jog párhuzamos érvényesülését.*”⁵⁴

⁵⁰ VARGA István (i.m.) 370.

⁵¹ KENGYEL Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Budapest, Osiris kiadó 2014. 12. kiadás. 615.

⁵² FABINYI Tihamér korábban már idézett monográfiájában részletezi, hogy a választottbírósági szerződés tárgyát a Plósz féle Pp.-hez hasonlóan szabályozta a 1864. évi badeni perrend, az 1869. évi bajor perrend, a porosz Allgemeine Gerichtsordnung és a francia code de procédure civile, ugyanakkor német és az osztrák perrendtartás alapján választottbírósági szerződésnek csak akkor van helye, ha a felek a jogvita tárgya felett egyezséget köthetnek. Fabinyi (i.m.) 56.

⁵³ VARGA (i.m.) 370.

⁵⁴ VARGA (i.m.) 370.

Fabinyi a választottbíráskodásról írt munkájában részletesen elemzi a választottbíróági szerződés tárgyának és a felek szabad rendelkezési jogának összefüggéseit. Kiemeli, hogy míg a Ptrs. a választottbíróági szerződést az illetékességgel hozta összefüggésbe – mely a korábban említett prorogationak egy neme – a Plósz féle Pp. a felek magánjogi értelemben vett rendelkezési jogát tekintette irányadónak. Álláspontja szerint a magánjogi jogviszony feletti rendelkezési jogot el kell különíteni a perjogi rendelkezési jogtól, mely a Ptrs. szerinti prorogatiót is magába foglalja. Ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy a magánjogi viszony feletti szabad rendelkezési jog nélkül a perjogi rendelkezési jog, – azaz, hogy a felek alávetik magukat a választottbíróági eljárásnak – önmagában nem értelmezhető. Erre utalt a Plósz féle Pp. miniszteri indokolása is, mely kimondta, hogy ugyan nem ilyen kifejezett módon, de a Ptrs. is tartalmazta a választottbíróági szerződés tárgyával való szabad rendelkezési jog kívánalmát, „(...) s a Pp. csupán helyesebb alakot ad ennek a gondolatnak.”⁵⁵

Az új törvény a rendelkezési jog kiterjesztése mellett, a felek eljárás-vezető szerepét szűkebbre szabja, az eljárás szabályainak jóval részletesebb szabályozásával egyidejűleg. Különösen az eljárás módjának meghatározása körében érezhető ez a kontraszt: míg a Ptrs. az eljárás módjáról a felekkel való egyeztetést írta elő, addig a Plósz-féle Pp. 776. §-a kimondja: „(...) a választott bíróság az eljárás módját saját belátása szerint határozza meg, köteles azonban a feleket meghallgatni, illetőleg nekik előterjesztéseik megtételére alkalmat adni és az ügy állását kideríteni.”⁵⁶ A Plósz-féle Pp. egyéb kérdésekben is változásokat hozott a Ptrs. szabályaihoz képest: a Ptrs.-ben rögzített négy választottbíró jelölése helyett, eltérő megállapodás hiányában, a felek már csak egy-egy bírót választhattak.⁵⁷

3.7. A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

A második világháborút követően a választottbíráskodás hanyatlásnak indult. Az államosítás és a tervgazdálkodás bevezetése mellett a kereskedelmi választottbíráskodás ellehetetlenült, így az 1952. évi Polgári perrendtartásról szóló törvény külön rendelkezéseket nem szentelt neki. A néhány szükséges szabályt a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról szóló 1952. évi 22. törvényerejű rendeletben rögzítették, mintegy négy szakaszba tömörítve.⁵⁸ Kengyel Miklós úgy fogalmaz, hogy a

⁵⁵ FABINYI (i.m.) 58.

⁵⁶ 1911. évi I. tc. 776. §

⁵⁷ 1911. évi I. tc. 768. §

⁵⁸ Az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet 1973. január 1-jén a Pp.-be emelte a fent említett négy szakaszt (Pp. 360-364. §), azonban a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvény hatálybalépésével ezen szakaszok ismét kikerültek a Pp.-ből

„választottbíráskodást a jogirodalom úgy kezelte, mint kihalófélben lévő jogintézményt”.⁵⁹ Ebben az időben a Plósz-féle Pp.-ben briliánsan megoldott anyagi és eljárásjogi rendelkezési jog párhuzamos értelmezése a magántulajdon eltűnésével értelmét veszítette, és választottbíróági eljárásra csak rendkívül szűk körben, kizárólag belföldi állami vállalat, illetve állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy közötti jogvitában kerülhetett sor.⁶⁰

A belföldi választottbíráskodás tekintetében fejlődést csupán az 1980-as évek hoztak, amikor a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény 18. §-a lehetővé tette, hogy a gazdasági társaságok társasági szerződésével és tagok egymás közötti jogvitáikkal választottbíróáshoz forduljanak. Így közel négy évtized kihagyás után ismét lehetővé vált a belföldi magánszemélyek részére a választottbíróági út igénybevétele.⁶¹ Szükséges ugyanakkor kiemelni, hogy ezek a megszorítások a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróásra vonatkozó rendelkezések hatályát nem érintették, így a nemzetközi gazdasági kapcsolatokból eredő jogviták választottbíróági úton való rendezése biztosított volt.⁶²

Fontos kiemelni, hogy a valamikor szebb napokat látott belföldi választottbíróági eljárás háttérbe szorulása ellenére, erre az időszakra datálható több multilaterális nemzetközi egyezmény megkötése, melyekhez a külkereskedelmi kapcsolatainak hosszútávú működtetésének érdekében, Magyarország is csatlakozott. Így megemlítve a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1958-as New York-i Egyezményt, valamint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló 1961. évi Genfi Egyezményt.

3.8. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény

Az 1990-es évekre már halaszthatatlanná vált a választottbíróági eljárás helyzetének a rendezése: az 1990-ben elfogadott értékpapírtörvény⁶³ lehetővé tette, hogy a tőzsdei választottbíróóság járjon el a törvény hatálya alá tartozó értékpapírokkal kapcsolatos jogvitákban. Rövid időn belül a korábbi Ptk. 1993. évi módosítása⁶⁴ alapján a 7. § rögzítette:

⁵⁹ KENGYEL (i.m.) 615.

⁶⁰ VARGA (i.m.) 371.

⁶¹ KENGYEL (i.m.) 615.

⁶² 1952. évi 22. tvr. 20. §

⁶³ Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény

⁶⁴ a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény

bíróági peres eljárás helyett a felek választottbíróági eljárást köthetnek ki, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, és a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.⁶⁵

A következő mérföldkő a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: régi Vbt.) volt, melynek kodifikációja során két álláspont került szembe egymással. Az egyik szerint a belföldi választottbíráskodás szabályai a közép-európai jogfejlődés szerint a polgári perrendtartásba kerültek volna, és a nemzetközi választottbíráskodás szabályai lettek volna külön törvényben szabályozva. A másik álláspont az 1985. évi UNCITRAL Modelltörvény átvételét javasolta, mely a belföldi ügyekre is alkalmazandó lenne. Végül az utóbbi alapján készült el a tervezet, melyet az Országgyűlés 1994. november 8-án elfogadott.⁶⁶

A törvényalkotó a szubjektív és az objektív arbitrabilitás vonatkozásában *félmegoldást* választott. A törvény akként fogalmaz, hogy választottbíróági eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és a választottbíróági eljárást választottbíróági szerződésben kötötték.⁶⁷ Varga István megjegyzi, hogy a régi Vbt. 4. §-ában a Pp. XV-XXIII. fejezetében szabályozott eljárások említése, mint a választottbíróági eljárás alól kizárt perek, teljesen szükségtelenek voltak, tekintve, hogy ezen különleges perek tárgyáról a felek nem rendelkezhetek szabadon.⁶⁸

Amellett, hogy a régi Vbt. a felek rendelkezési jogának körébe tartozó ügyekben biztosította a választottbíróági út igénybevételét, továbbra is fenntartott olyan szubjektív és objektív korlátozásokat, melyek miatt nem sikerült újból megközelíteni a Plósz-féle Pp. megalkotásakor elért szintet.

A felek rendelkezési jogának vizsgálatakor nem mellőzhető a választottbíróági szerződés törvényi meghatározásának áttekintése sem. A régi Vbt. 5. §- alapján a választottbíróóság szerződés a felek megállapodása, amely szerint meghatározott, akár szerződéses, akár szerződésen kívüli jogviszonyukból keletkezett vagy keletkező vitájukat választottbíróóság elé

⁶⁵ a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 7. §

⁶⁶ KENGYEL (i.m.) 616.

⁶⁷ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (Vbt.) 3. §

⁶⁸ VARGA (i.m.) 374.

terjesztik.⁶⁹ Fontos ugyanakkor megkülönböztetni a választottbíróági szerződést, (a compromissumot) – mely Újlaki megfogalmazása szerint egy önálló, sui generis szerződési típus –, választottbíró és a perbeli felek közötti szerződéstől, (a receptumtól) melyben a választottbíró a felektől a választottbírói feladatok ellátására kap megbízást. A compromissum testesíti meg a felek autonómiáját, mely felhatalmazást ad a jogvita választottbíróági eljárásban történő elbírálásra, míg a receptum a választottbírói tisztség elfogadása.

A felek autonómiája a választottbíróági szerződésben rögzítettek útján, az eljárás egyes szabályainak meghatározására is kiterjed. A régi Vbt. szabályai szerint a felek a választottbíróság által követendő eljárás szabályaiban - a törvény keretei között – szabadon állapodhatnak meg, ideértve valamely állandó választottbíróság eljárási szabályzatának kikötését is.

A régi Vbt. megteremtette a rendszerváltást követő Magyarországon a választottbíráskodás kereteit, ugyanakkor a megalkotása óta eltelt több mint húsz év indokolta, hogy megalkotásra kerüljön egy új, a nemzetközi tendenciákat is figyelembe vevő jogszabály.⁷⁰

3.9. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.)

Az új választottbíróági törvény a korábbi törvényhez képest eltérő szabályozási technikát követ: rendkívül fontos újítás, hogy már nem feltétele a választottbíróági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (szubjektív arbitrabilitási korlát), valamint az új törvény már nem vonja el a választottbíróság elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény⁷¹ által rögzített pertárgyakat (objektív arbitrabilitási korlát).⁷² Itt megemlítendő, hogy a 2015. óta a régi Vbt. alapján is lehetőség volt a választottbíróság kikötésére, ezen objektív arbitrabilitási korlát 2011. és 2015. között állt fent.

⁶⁹ Vbt. 5. § (1)

⁷⁰ BODZÁSI Balázs – TANÁCS Péter: Az új választottbíróági törvény. *Fontes Iuris*. 2017./4. 43.

⁷¹ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (akkor elfogadott) 17. § (3) bek. Vö.: NAGY Csongor István: Esettanulmány a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: a választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/33_Nagy_Csongor_Istvan.pdf

⁷² VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. *Eljárásjogi Szemle* 2018/1.2.

A nemzetközi választottbíráskodás jogában nincsenek általánosan meghatározva az objektív és szubjektív arbitrabilitási korlátok. Ezek országonként nagyon színesen alakulhatnak,⁷³ az UNCITRAL Modelltvörvény sem ad konkrét választ erre a kérdésre, azonban, ahogy Horváth Éva fogalmaz a Mintatörvényről írott fejezetében: „[a] választottbírói megállapodás rendszerint feltételez egy ugyanazon felek között létrejött kereskedelmi szerződést is.”⁷⁴ Ilias Bantekas szintén csak kereskedelmi jogvitára való alkalmazhatóságra való utalást sorolta a Modelltvörvény arbitrabilitást érintő rendelkezései közé.⁷⁵ Bantekas kiemeli ugyanakkor, hogy az EU tagállamok körében megfigyelhető, hogy rendkívül szigorú feltételeket támasztanak a fogyasztókkal szembeni igények választottbírói útján való érvényesítésének, miközben egyre inkább megengedők a versenyjogi választottbíráskodás tekintetében.⁷⁶

3.10. Részösszefoglalás

Az arbitrabilitás a választottbírói eljárás legfontosabb kérdése, mely alapján megállapítható, hogy mely ügytípusok vonhatók választottbírói hatáskörbe. *A felek autonómiája joga pedig lehetőséget teremt arra, hogy ezen ügyek vonatkozásában „kiszereződjenek” az állami bíróságok hatásköre alól.*⁷⁷

⁷³ Példaként említendő a Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics ügy, amely a belga jog objektív arbitrabilitási korlátja miatt vált ismertté. A belga jog alapján, azokból a forgalmazási szerződésekből eredő jogvitákra, melyeket Belgium területén teljesítettek, a belga bíróságoknak van kizárólagos hatásköre, melyet a másodfokú bíróság is megerősített. A jogeset azért különösen érdekes, mert a választottbírói szerződésben a felek a kaliforniai jog alkalmazásában állapodtak meg. A belga felperes ennek ellenére keresetet terjesztett a belga rendes bíróság elé, kérve az alperes marasztalását. Az ítélet ellen az alperes fellebbezést nyújtott be, azonban a Cour de Cassation kimondta, hogy a belga jog általi korlátozás érvényes, tekintve, hogy az 1958-as New York-i Egyezmény nem determinálta, hogy melyik jogot kell alkalmazni annak meghatározására, hogy a választottbírói szerződés tárgya választottbírói útra tartozhat-e, azaz ez a rendelkezés nem gátolja meg a bíróságot abban, hogy a választottbírói útra tartozhatóságot saját joga alapján vizsgálja. Vö.: Ilias BANTEKAS: An introduction to International Arbitration. Cambridge University Press, 2015. 29. és Patrick WAUTELET: Arbitration of Distribution Disputes Revisited. A comment on Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics NV. <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/131803/1/Wautelet.pdf>

⁷⁴ HORVÁTH (i.m.) 51.

⁷⁵ BANTEKAS, Ilias: An introduction to International Arbitration. Cambridge University Press, 2015. 29.

⁷⁶ BANTEKAS (i.m.) 30.

Vö.: Mitsubishi v. Soler Chrysler-Plymouth, 473 U.S. 614 és Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV

⁷⁷ LEW, Julian D. M.- MISTELIS, Loukas A. - KRÖLL, Stefan: Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, Hague/London/New York. 2003. 187.

A jogtörténeti áttekintés célja az *arbitrabilitás* szubjektív és objektív korlátainak korszakonkénti azonosítása volt. Mai jogunk szempontjából a Plósz-Pp. korszakalkotónak számított: generálklauzulaként határozta meg a választottbíróság elé utalható ügyek körét, annak az alapvető tétel kimondásával, hogy: az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyáról anyagi jogi értelemben is *szabadon rendelkeznek*.⁷⁸ Az 1952. évi Polgári Perrendtartás idején választottbírósági eljárásra csak rendkívül szűk körben, kizárólag belföldi állami vállalat, illetve állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy közötti jogvitában kerülhetett sor.⁷⁹ Az 1994. évi választottbírósági törvény félmegoldást választott: a törvény alapján választottbírósági eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és a választottbírósági eljárást választottbírósági szerződésben kötötték. Az új választottbírósági törvény új szabályozási technikája alapján már nem feltétele a választottbírósági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (*szubjektív arbitrabilitási korlát*), és természetesen az új törvény sem vonja el a választottbíróság elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény által rögzített pertárgyakat (*objektív arbitrabilitási korlát*).⁸⁰

⁷⁸ VARGA István (i.m.) 370.

⁷⁹ VARGA István (i.m.) 371.

⁸⁰ VARGA István: A választottbírósági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1.2.

4. Történeti visszatekintés II. – A felek autonómiája a nemzetközi jogforrások tükrében

A kereskedelmi választottbíráskodás területén már a múlt század elején megjelent jogegységesítés iránti igény, azonban tekintettel a kor történelmi és politikai helyzetére, hosszú évtizedek teltek el az 1958. évi New Yorki Egyezmény megszületéséig.

4.1. Út a jogegységesítés felé - Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és a 1927. évi Genfi Egyezmény

A jogegységesítés útján első mérföldkőnek az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv a választottbírói kikötésekről és az 1927. évi Genfi Egyezmény a külföldi választottbírói határozatok végrehajtásáról tekinthető. Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv jelentette az első fontos lépést a külföldi választottbírói megállapodások és ítéletek elismerése érdekében. Biztosította, hogy a részes államok területén hozott választottbírói ítéletek végrehajtását. Redfern és Hunter megfogalmazása szerint a Jegyzőkönyv támogatta a részes államok területén a választottbírói eljárást, egészen a választottbírói megállapodástól az ítéletek végrehajtásáig.⁸¹

A Jegyzőkönyv legnagyobb jelentősége az volt, hogy kimondta az *exceptio arbitri* elvét, mely alapján kizárta, hogy a szerződő államok bírósági joghatóságot gyakoroljanak választottbírói megállapodással érintett ügyekben.⁸²

A Jegyzőkönyv a maga korában igen jelentős volt, azonban a felek ma ismert autonómiájától még távol állt. A 2. cikkében kimondja, hogy az eljárás a felek akarata és a választottbírói székhelye szerinti állam joga alapján történik, ekkor tehát még igen messze voltunk a felek jogválasztási autonómiájától.⁸³

⁸¹ Alan REDFERN – Martin HUNTER: Law and Practice of International Commercial Arbitration. London Sweet & Maxwell. 439.

⁸² KECSKÉS András – FERENCZ Barnabás: A kereskedelmi választottbíráskodás szerepe a fejlett országok jogrendszeiben. In.: KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018. ISBN: 978-963-429-236-4. 158.

⁸³ Geneva Protocol on Arbitration Clauses 1923 (Article 2.) „The arbitral procedure, including the constitution of the arbitral tribunal, shall be governed by the will of the parties and by the law of the country in whose territory the arbitration takes place.”

A jogegységesítés következő lépcsőjét a külföldi választottbíróági határozatok végrehajtásáról szóló 1927. évi Genfi Egyezmény jelentette, mely már sokkal részletesebben szabályozta az ítéletek végrehajtását, azonban a kettős az úgynevezett *kettős exequatur* eljárás még mindig nagy adminisztratív terhet rótt a részes államokra, mely tekintetben előrelépést az 1958. évi New Yorki Egyezmény hozott.⁸⁴

4.2. Az 1958. évi New Yorki Egyezmény

Az 1958. évi New Yorki Egyezményt, a Genfi Jegyzőkönyvvel és Egyezménnyel ellentétben, már Magyarország is ratifikálta.⁸⁵ A New Yorki Egyezmény V. cikke határozza meg a választottbíróági határozatok elismerésének és végrehajtásának megtagadására vonatkozó szabályokat.

Az egyezmény behatóbb értelmezéséhez érdemes áttekinteni a megalkotásának történelmi körülményeit. A második világháborúnak 1945-ben lett vége, amikor szövetségesek megsemmisítő vereséget mértek a tengelyhatalmakra. Azonban az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti szövetség hosszútávú fenntartása a nagyhatalmi versengés miatt lehetetlenné vált, és két katonai szövetségre szakadt a kontinens. Európa nyugati részén huszonkilenc észak-amerikai és európai állam részvételével létrejött az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a keleti államok pedig szovjet irányítás mellett a Varsói Szerződést kötötték meg. Ahogy Winston Churchill 1946-ban a fultoni beszédében fogalmazott: „*A baltikumi Stettintől az Adriánál levő Triesztig vasfüggöny ereszkedett le a kontinens teljes szélességében. E vonal mögött van Közép- és Kelet-Európa ősi államainak összes fővárosa.*”⁸⁶ A politikai kettéosztottság ellenére azonban minkét blokknak érdekében állt az egymással való kereskedelmi kapcsolatok fenntartása, ekként a független vitarendezési eljárások szabályozása is.

Ahhoz, hogy a részes államok a választottbíróági ítéletek elfogadására képesek legyen, rögzíteni kellett a választottbíróági megállapodás kötelező tartalmi elemeit. Az írásbeli megállapodásnak tartalmaznia kell a felek kötelezettségvállalását arra, hogy szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyukból eredő jogvitájuk eldöntésére a választottbíróaság

⁸⁴ KECSKÉS – FERENCZ (i.m.) 158.

⁸⁵ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről

Itt érdemes megemlíteni, hogy az Egyezmény címének magyar fordítása nem pontos: az Egyezmény The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, amely választottbíróági ítéletekre utal, a magyar *választottbíróági határozatok* fordítással szemben.

⁸⁶ Részlet Winston Churchill 1946. március 5-i fultoni beszédéből

eljárásának vetik alá magukat, feltéve, hogy jogvita tárgya választottbírói úton eldönthető.⁸⁷

A külföldi választottbírói ítélet elismerésének és végrehajtásának megtagadására csak igen indokolt esetben van lehetőség, mely eseteket az egyezmény V. cikke részletesen felsorolja. Az eljárásjogi okokon túl, figyelemre méltó az V. cikk 2. bekezdése, mely kimondja, hogy a választottbírói határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy: ennek az országnak a joga szerint a vita tárgya választottbírói útra nem tartozhat; vagy elismerése, vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék.⁸⁸

A bekezdés első fordulataiban leírt ok, mely szerint megtagadható az elismerés és a végrehajtás abban az esetben, ha az adott ország joga szerint a jogvita nem tartozhat választottbírói útra, ismét felveti a tanulmány első részében felvetett szubjektív és az objektív arbitrabilitási korlátok problémakörét, tekintve, hogy ezen korlátok országoként eltérőek lehetnek.

A bekezdés második fordulatra utalva, a közrend tekintetében érdemes kiemelni, hogy az egyezmény érvényesülésével kapcsolatos bírói gyakorlat nyomán alakult ki a nemzetközi közrend fogalma⁸⁹, amely egy általános viszonyítási rendszert hozott létre.

Az Egyesült Nemzetek Szövetségének elnöke a következőképpen méltatta az Egyezményt:

“It was already apparent that the document represented an improvement on the Geneva Convention of 1927. It gave a wider definition of the awards to which the Convention applied; it reduced and simplified the requirements with which the party seeking recognitions or enforcement of an award would have to comply; it placed the burden of proof on the party against whom recognition or enforcement was invoked; it gave the parties greater freedom in the choice of the arbitral authority before which the award was sought to be relied upon the right to order the party opposing the enforcement to give suitable security.”⁹⁰

⁸⁷ 1958. évi New Yorki Egyezmény a külföldi választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról II. Cikk. 1.

⁸⁸ 1958. évi New Yorki Egyezmény a külföldi választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról V. cikk 2.

⁸⁹ HORVÁTH (i.m.) 125.

⁹⁰ Summary Record of the Twenty-Fifth Meeting of the United Nations Conference on International Commercial Arbitration. UN. Doc. E/CONF.26/SR.25.2. (1958) available at www.uncitral.org. Idézte: Gary B. BORN: International Commercial Arbitration, Volume 1. Kluwer Law International. 2009. 97.

4.3. 1961. évi Genfi Egyezmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról

A New Yorki Egyezményhez hasonlóan, az 1961. évi Genfi Egyezményt is ratifikálta Magyarország.⁹¹ Az egyezmény azért volt különösen jelentős, mert a hidegháború időszakában „összekötötte” a politikailag kettészakadt Európát.⁹² Horváth Éva kifejti: a nyugati „kapitalista” és a keleti „szocialista” országoknak egyaránt kedvezett az, hogy a felmerült üzleti vitákat az államoktól független bírói fórumok elé terjeszthetik, amelyekre nem lehetett ráhatása a politikának.⁹³ Az 1961. évi Genfi Egyezmény az egyik legjelentősebb regionális kereskedelmi választottbíróági egyezmény, melyet az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága dolgozott ki. Preambulumában kimondja: az egyezményt azzal a törekvéssel alkották meg, hogy kiküszöbölje az európai kereskedelem fejlesztése érdekében a nehézségeket és fejlessze a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás megszervezését.

A felek autonómiájának vizsgálata szempontjából különösen fontos, hogy az egyezmény korlátozza az állami bíróságok szerepét, és ezzel egyidejűleg megerősíti a felek és a választottbíróság eljárás-vezető szerepét. Az egyezmény IV. cikke rögzíti a felek rendelkezési jogát arra, hogy meghatározzák az eljárás egyes szabályait⁹⁴, míg a VII. cikk az alkalmazandó jog meghatározására vonatkozó autonómiát biztosítja a felek részére.⁹⁵ Különösen fontos

⁹¹ 1964. évi 8. törvényerejű rendelet a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény kihirdetéséről

⁹² HORVÁTH (i.m.) 41.

⁹³ HORVÁTH (i.m.) 41-

⁹⁴ IV. Cikk. A választottbíróság megalakítása

1. A választottbíróági szerződést kötő felek vitáikat

a) valamely állandó választottbíróági intézmény elé terjeszthetik; ebben az esetben a választottbíróági eljárás az említett intézmény szabályai szerint folyik;

b) ad hoc választottbíróság elé terjeszthetik; ebben az esetben a felek többek között

i) kijelölhetik a választottbírákat vagy megállapíthatják, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírákat;

ii) megállapíthatják a választottbíráskodás helyét; és

iii) meghatározhatják a választottbírák által alkalmazandó eljárási szabályokat.

⁹⁵ VII. Az alkalmazandó jog

1. A felek közös megegyezéssel szabadon meghatározhatják azt a jogot, amelyet a választottbíráknak a vita érdemének eldöntésére alkalmazniuk kell. Ha a felek nem utaltak az alkalmazandó jogra, a választottbírák azt a jogot alkalmazzák, amelyet megállapításuk szerint az adott esetben irányadó kollíziós szabály határoz

annak rögzítése is, hogy a választottbíróóság a hatáskörét érintő kifogásról saját maga dönt. A választottbíróóság a megalakulásakor hivatalból is vizsgálja a hatáskörét, azonban az egyezmény V. cikkében rögzített hatásköri kifogás elbírálására is jogosult.⁹⁶ HORVÁTH Éva is hangsúlyozza, hogy hatásköréről való önálló döntés – azaz a Kompetenz-kompetenz elve – általánosan elfogadott a nemzetközi választottbíróósági eljárásokban, ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy abban az esetben, ha valamelyik fél a rendes bírósághoz fordulása folytán a bíróság „beavatkozik” a választottbíróósági eljárásba, az nem eredményezi azt, hogy a bíróság döntésének meghozataláig a választottbíróósági eljárásnak szünetelnie kellene⁹⁷

4.4. Részösszefoglalás

Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény voltak a választottbíróósági jogegységesítés első hírnökei, amelyeket az 1958. évi New Yorki Egyezmény követett. Ez utóbbi a történelem egyik legsikeresebb nemzetközi egyezménye, amelynek legnagyobb eredménye a kettős exequatur eljárás kiiktatása volt. A Holland-indítványként ismert előterjesztés alapján, a választottbíróósági ítélet elismerésének és végrehajtásának két feltétele van: a választottbíróósági határozat hitelesített eredeti példányának (vagy annak megfelelően hitelesített másolatának), valamint a választottbíróósági megállapodásnak (vagy annak megfelelően hitelesített másolatának) a benyújtása. „Ezeknek a szabályoknak a beemelásával a New York-i Egyezmény megfordította az exequatur-eljárás alapállását, hiszen míg a Genfi Egyezmény az eljárás kezdeményezőjét terhelte az eljáráshoz szükséges feltételek

meg. A választottbírák mindkét esetben figyelembe veszik a szerződés rendelkezéseit és a kereskedelmi szokásokat.

⁹⁶ V. cikk Kifogás a választottbíróóság hatásköre ellen

1. Annak a félnek, aki a választottbíró hatásköre ellen azon az alapon kíván kifogást emelni, hogy nincs választottbíróósági szerződés, a választottbíróósági szerződés semmis, vagy érvényét veszítette, kifogását a választottbíróósági eljárás során legkésőbb a vita érdemét érintő kereseti kérelmének vagy védekezésének előterjesztésekor kell megtennie, ha pedig a kifogásnak az az alapja, hogy a választottbíró túllépte hatáskörét, a kifogást a választottbíróósági eljárás során azonnal elő kell terjeszteni, mielőtt az a kérdés, amely állítólag nem tartozik a választottbíró hatáskörébe, a választottbíróósági eljárás során felmerül. Ha a kifogás késedelmes érvényesítését olyan ok idézte elő, amelyet a választottbíró alaposnak talál, a kifogás előterjesztését elfogadja.

⁹⁷ HORVÁTH (i.m.) 156. Vö.: V. Cikk 3. bekezdés: Az a választottbíró, akinek hatáskörét kifogásolják, még abban az esetben is folytathatja a választottbírói eljárást és dönthet hatásköréről, valamint arról, hogy van-e választottbíróósági szerződés vagy érvényes-e a választottbíróósági szerződés, illetőleg a választottbíróósági kikötést tartalmazó szerződés, ha az eljáró rendes bíróság államának joga (lex fori) értelmében később rendes bírósági felülvizsgálatnak van helye.

fennállásának a bizonyításával, addig a New York-i Egyezmény csak az említett két feltételt kívánja meg, egyébként pedig az ellenérdekű félre bízva az eljárást megakadályozó okok felmutatását. Így annak a bizonyítását is, hogy a „választottbíróági határozat a felekre még nem vált kötelezővé.”⁹⁸

⁹⁸ Kecskés László - Kovács Kolos: A választottbíráskodás XX. századi fejlődése a nemzetközi egyezmények és dokumentumok tükrében (EJ, 2011/3., 24.)

5. Az alternatív vitarendezési módok (ADR) típusai és közös vonásai

„I can imagine no society which does not embody some method of arbitration. ”

Sir Herbert Edward Read ⁹⁹

Az ADR (Alternative Dispute Resolution/alternatív vitarendezés) gyűjtőfogalomként magába foglalja az általunk ismert alternatív vitarendezési módokat: azaz az egyeztetést/tárgyalást (negotiation), a békéltetést (conciliation), a közvetítést (mediation) és a választottbíráskodást (arbitration).

A konfliktus fogalmát [a] magyar nyelv értelmező szótára a következők szerint határozza meg: „[f]elfogásbeli, érzelmi ellentét, nézeteltérés, ill. az ebből eredő vita, perpatvar, viszály(kodás), összetűzés.”¹⁰⁰ Egy másik meghatározás szerint: „[a] konfliktus egyet nem értés, vita vagy feszültség emberek vagy csoportok között.”¹⁰¹

Az alternatív vitarendezési eljárások számos közös vonással rendelkeznek. Legelsőként említendő a (i.) *a felek privát autonómiája*, amely - az eljárás típusától függően - *széles körben érvényesül*. Az eljárásokra jellemző továbbá a (ii.) *bizalom*, amely alatt azt értjük, hogy az ADR körébe tartozó egyik eljárás sem nyilvános, az egyeztetéseket és tárgyalásokat zárt ajtók mögött zajlanak, azokon nem lehet jelen sem hallgatóság, sem a sajtó képviselői, az azokról készült jegyzőkönyvek, ítéletek pedig nem nyilvánosak. Az eljárások (iii.) *rugalmasság*, azaz igazodnak a felek igényeihez. Az eljárás rugalmassága a felek autonómiájából következik, ugyanis abból vezethető le azon jogosultságuk, hogy az eljárások szabályait - ahol szükséges - a jogszabályi keretek között a saját elvárásaiknak megfelelően alakíthassák. Az alternatív vitarendezési eljárások mellett gyakran azért döntenek a felek, mert (iv.) *az üzleti érdekeket helyezik előtérbe*, azaz a jó üzleti kapcsolat megőrzése érdekében megkísérlik a vitás helyzetüket tárgyalásos úton, esetleg közvetítő segítségével lezárni, vagy választottbírói eljárás során

⁹⁹ Idézte például: Christian W, Konrad: Arbitration in the West -The Birth of an Institution, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2014. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Verlag C.H. Beck, München Stampfli Verlag, Bern, Wien 2014. 3.

A szerző Prof. Dr. KECSKÉS László: Választottbíráskodás - A 2020. február 11-én megtartott MTA rendes tagi székfoglaló előadásából idézte. (EJ, 2020/3., 1-33. o.)

¹⁰⁰ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-359B8/konfliktus-37E84/> Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁰¹ LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: A mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019. 26.)

rendezni. Különösen a tárgyalás/egyeztetés és a mediáció körében általános, hogy az eljárás *(v.) a management bevonásával* történik, tekintettel arra, hogy felek ügyvezetése/igazgatósága vesz részt az tárgyalásokon és jogosult a döntéshozatalra a tulajdonosok érdekeit képviselve, továbbá amennyiben az eljárás konfliktus súlyossága miatt nem vezet eredményre, a management dönt a jogvita választottbíróság, illetve választottbíróági megállapodás hiányában, rendes bíróság elé terjesztésében. Utolsóként a *(vi.) gyorsaságot*, illetve az *(vii.) alacsonyabb költségeket* említhetjük meg, azzal, hogy amennyiben eredményesen zárul a tárgyalás/egyeztetés, illetve a mediáció, úgy kétség sem férhet a gyorsaságukhoz, amennyiben viszont nem, úgy néhány héttel vagy hónappal később juthatnak a felek a konfliktus lezárásához. A választottbíróság eljárását kézenfekvő dolog az állami bíróságok eljárásához hasonlítani, mind az eljárás lezárásához szükséges idő, mind pedig a költségek tekintetében. Előbbinél általánosságban véve megállapítható, hogy a választottbíróság rövidebb idő alatt hozza meg döntését (MKIK VB Eljárási Szabályzat: 41. § (3) bek), a költségek tekintetében azonban nagy különbségek lehetnek a választottbíróági eljárások között, azonban a felek az eljárás általuk meghatározható szabályainak kialakításakor számolhatnak ezzel, és megállapodhatnak annak optimalizálásában, például a választottbírói tanács létszámának csökkentésével vagy a választottbíróság helyének megváltoztatásával.¹⁰²

A tárgyalás/egyeztetés, a békéltetés, a közvetítés és a választottbíráskodás mint alternatív vitarendezési eljárások ismertetése során rendező elvként vehetjük figyelembe azt, hogy a felek a vitarendezés feletti kontrollt mennyiben engedik át közreműködő személy(ek)nek.¹⁰³

A tárgyalás/egyeztetés szabályai nincsenek külön jogszabályban rögzítve, annak során a felek végig kontroll alatt tartják a teljes folyamatot, azt bármikor félbeszakíthatják, és nem jár szükségszerűen eredménnyel sem, ugyanakkor ezen esetekben a felek közötti kapcsolat még fennáll, nyitottak az közös álláspont kialakítására és esetlegesen kölcsönös engedmények megtételére.

A közvetítés szabályai ezzel szemben már jogszabályban rögzítettek, továbbá egyes családjogi esetekben, nem mint választható vitarendezési mód áll a felek előtt a közvetítői eljárás, hanem kötelesek azon részt venni. A közvetítés (más néven: mediáció) során az eljárás irányítása a közvetítőhöz (mediátorhoz) kerül, azonban a felek dönthetnek úgy, hogy az eljárás eredményét nem fogadják el és vitás ügyüket (választott)bíróság előtti döntéshozatalra

¹⁰² Vö.: BÜHRING-UHLE, Christian - KIRCHHOFF, Lars, SCHERER, Gabriele: Arbitration and Mediation in International Business. Kluwer Law International B.V., Jan 1, 2006. 174-176

¹⁰³ Vö.: NAGY Márta: Bírósági mediáció. Bába Kiadó, Szeged, 2011. 27.

bocsátják. Ekkor a felek közötti kommunikáció már részben akadályozott, szükségszerű egy pártatlan közvetítő bevonása, azonban a konfliktus még nem eszkalálódott olyan szinten, hogy ítélettel kívánják azt lezárni.

A választottbíróági eljárás számottevően különbözik az egyeztetéstől és a mediációtól, ugyanis a felek átengedik az eljárás feletti kontrollt a választottbírósnak, amely végrehajtható ítélettel dönt az elé terjesztett ügyben, ugyanakkor kevésbé kötött, mint az állami bíróságok eljárása, tekintettel arra, hogy a felek a választottbíróág eljárásának szabályait - megadott keretek között - saját igényeik szerint alakíthatják ki.¹⁰⁴ A felek közötti kommunikáció a konfliktusnak ebben a szakaszában már közvetett, a „szelíd” vitarendezési módok közül a választottbíráskodás áll a skála szélén.

5.1. A mediáció, azaz a közvetítői eljárás¹⁰⁵

A mediáció számos jogterületen biztosít lehetőséget a jogviták bírósági úton kívüli (vagy azt kiegészítő) rendezésére, így a családjog, a büntetőjog, a közigazdasági jog, a munkajog, a polgári jog és a gazdasági jog területén is.¹⁰⁶ Tekintettel arra, hogy a fejezetben kifejezetten kereskedelmi és gazdasági ügyekhez kapcsolódó alternatív vitarendezési módokat vizsgálom, a közvetítői tevékenység vonatkozásában is a gazdasági mediációt érintem hangsúlyosabban.

Magyarországon a közvetítői eljárás szabályait a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (Kvtv.) szabályozza. A jogszabály meghatározása alapján: a közvetítés olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő)

¹⁰⁴ NAGY Márta: Bírósági mediáció. Bába Kiadó, Szeged, 2011. 27.

¹⁰⁵ Mediation is a procedure based on the voluntary participation of the parties, in which an intermediary (or multiple intermediaries) with no adjudicatory powers systematically facilitate(s) communication between the parties with the aim of enabling the parties to themselves take responsibility for resolving their dispute. (Klaus J. Hopt - Felix Steffek: MEDIATION Principles and Regulation in Comparative Perspective. Oxford University Press. First Edition. 2013. 11.)

¹⁰⁶ Közvetítői eljárásnak nincs helye polgári perrendtartásról szóló törvény szerinti személyi állapotot érintő perekben, közigazgatási és sajtó-helyreigazítási perekben, valamint végrehajtási ügyekben. A szülői felügyelettel kapcsolatos és az örökbefogadás felbontása iránt indított perekben viszont különösen nagy jelentőséget kapott mediáció, ugyanakkor a házassági és az örökbefogadás felbontása iránti perekben a bíróság döntése szükséges azok érvénytelenségének, továbbá érvényességének, létezésének vagy nemlétezésének megállapításához és a házasság felbontásához.)

bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozásának elősegítése.¹⁰⁷

A jogszabály a közvetítő feladataként rendeli, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában. (Kvtv. 3. §) A mediátorra vonatkozó alapvető feltételeket szintén a Kvtv. határozza meg, amely szerint mediátori névjegyzékbe olyan felsőfokú végzettséggel és a végzettséghez kötött legalább ötéves szakmai gyakorlattal rendelkező természetes személy vehető fel, aki büntetlen előéletű, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal, és a közvetítői tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt és a miniszter rendeletében meghatározott szakmai képzést elvégezte. (Kvtv. 5. §) Mediátori tevékenységet jogi személy is elláthat, feltétele azonban ennek, hogy közvetítői tevékenység végzésére feljogosított tagja, munkavállalója (vagy egyéb jogviszony keretében foglalkoztatott megbízottja) legyen, akiknek a közvetítői tevékenysége nem szünetel. Bíróági közvetítés keretében közvetítői tevékenységet bíró, bírósági titkár vagy rendelkezési állományba helyezett bíró láthat el.¹⁰⁸

A mediációról, ahogyan más alternatív vitarendezési módokról is, leírható, hogy az állami bíróságok eljárásához képest gyorsabban hozhat eredményt, költséghatékonyabb lehet, a felek igényeihez jobban alkalmazkodhat, bizalmasabb lehet, és tekintettel arra, hogy nem ítélettel zárul, így nem kerül megnevezésre pernyertes és pervesztes fél, pozitívan hathat a felek jövőbeli együttműködésére. A vállalatok nagy része a fent felsoroltakon túl, nagy hangsúlyt fektet jó hírnevének megőrzésére, gyümölcsöző üzleti kapcsolatainak fenntartására, amelyre árnyékot vethet egy – akár egy hasonló tekintélyű partnerrel való – elhúzódó peres eljárás vagy negatív sajtóvisszhang. Ugyanakkor ezen előnyök mellett is gyakori lehet, hogy a felek ragaszkodnak a jogvita állami bíróság ítéletével történő lezárásához, „(...) mert az bizonyos mértékig leveszi a felelősséget a felekről (jogi képviselőkről), nem jelenti azt, hogy valamelyik fél ’engedékeny’, s néha éppen ez eredményezi a további békés kapcsolatokat.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ Kvtv. 2. §

¹⁰⁸ Kvtv. 5/B. §)

¹⁰⁹ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. Budapest, HVG-Orac, 2010. 245.

5.1.1. Európai törekvések a mediáció előmozdítására

Az Európai Unió a kereskedelmi jogviták alternatív rendezésének elősegítése érdekében már több, mint két évtizede tesz lépéseket a jogfejlesztés és a jogharmonizáció területén:

- az Európai Bizottság 2002 áprilisában elfogadta a polgári és kereskedelmi ügyek alternatív vitarendezési módszereit összegző Zöld Könyvet;
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Ajánlást dolgozott ki a polgári ügyekben alkalmazott mediációról (2002. szeptember 18.);
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Ajánlást dolgozott ki a büntető ügyekben alkalmazott mediációról (1999. szeptember 15.);
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Ajánlást dolgozott ki a családi mediációról (1998. január 21.);
- Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK számon Irányelvet dolgozott ki a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól (2008. május 21.);
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU számon irányelvet dolgozott ki (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói alternatív vitarendezési irányelv);
- az Európai Parlament és a Tanács 524/2013/EU számon rendeletet hozott a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói online vitarendezési irányelv).

5.1.2. Jogharmonizáció és jogfejlesztés az UNCITRAL zászlaja alatt

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law) nemzetközi jogharmonizáció és jogfejlesztés tekintetében betöltött szerepe megkérdőjelezhetetlen. Az alternatív vitarendezési eljárások vonatkozásában az UNCITRAL megalkotta

- 1976-ban a Választottbíróági Mintaszabályzatot (UNCITRAL Arbitration Rules, módosítva 2010-ben és 2013-ban),
- 1980-ban a Mediációs Mintaszabályzatot (UNCITRAL Conciliation Rules, módosítva 2021-ben, új elnevezése: UNCITRAL Mediation Rules),
- 1985-ben a Választottbíróági Mintatörvényt (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, módosítva 2006-ban), és

- 2002-ben a Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modelltvénnyt (UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation, módosítva 2018-ban, új elnevezése: Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation).

Jelen fejezet szempontjából a 2018-ban módosított UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modelltvény bír nagyobb jelentőséggel, amelynek célja a megalkotásakor az volt, hogy segítse az államokat a közvetítői eljárásra vonatkozó törvényeik megalkotásában és reformjában, egységes szabályokat írva elő a közvetítői eljárásra vonatkozóan, azzal a céllal, hogy ösztönözze a mediáció alkalmazását és megteremtse az eljárás nagyobb kiszámíthatóságának feltételeit.

Az UNCITRAL korábbi titkára, Jernej Sekolec egy 2009-ben készült interjúban következők szerint magyarázta a Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottság jogharmonizációval kapcsolatos megközelítését:

„[t]he UNCITRAL approach is a step-by-step approach to take the development of a harmonised system of international dispute resolution, It starts with a minimal interference approach and then works with nation states, NGOs and international service providers to further improve the rules and to increase harmonisation, whilst still maintaining flexibility in the future.”

Az UNCITRAL dolgozta ki továbbá a kereskedelmi közvetítés eredményeként létrejött megállapodások végrehajtásáról szóló Szingapúri Egyezményt is, amely 2020. szeptember 12-én lépett hatályba. Az egyezményt 2023 januárjáig ötvenöt állam képviselője írta alá, azonban ez idáig mindössze tíz állam ratifikálta azt. Németh Zoltán és Hrecska-Kovács Renáta megállapítása alapján: „[a] tartózkodó fogadtatás oka arra vezethető vissza, hogy az Egyezmény a nemzetközi mediációs egyezségek közvetlen végrehajthatóságával gyökeres változást hoz a joggyakorlatba, hiszen hatásaképpen végrehajtás előtt nem szükséges tárgyalni a megállapodás érdemi rendelkezéseiről bíróság előtt, emellett nem kell a már meglévő megállapodást ítéletbe, közjegyzői határozatba vagy döntőbíróági határozatba foglalni.”

A fentiekén túl megemlítenő még az UNCITRAL által 2021-ben elfogadott Notes of Mediation (2021) elnevezésű dokumentum, amely összefoglalóan tartalmazza a közvetítői eljárás legfontosabb attribútumait a gyakorló szakembereknek és a mediációs eljárásban részt vevő feleknek egyaránt ajánlva.

5.1.3. Bírósági mediáció

- a) büntetőügyi mediáció

A büntetőeljárásban lefolytatott közvetítői eljárást a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 412. §¹¹⁰-a szabályozza. A büntetőügyi közvetítés fogalmát a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény a következőképpen fogalmazza meg: A közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató nyomozó hatóságtól, illetve ügyésztől független közvetítő bevonásával – a sértett és a gyanúsított közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.¹¹¹

b) családi jogi mediáció

A Ptk. 4:22. §¹¹² szabályozza az önkéntes mediációt, a 4:172. §¹¹³ pedig ennek kötelező alakzatát. Míg a házassági bontóper során vagy annak megindítása előtt lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy közvetítői eljárásban vegyenek részt, a szülői felügyelet gyakorlásának

¹¹⁰ 412. § (1) A közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára, vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás. A gyanúsított a közvetítői eljárás alapjául szolgáló hozzájárulását és indítványát védője útján is megteheti.

(2) Az ügyészesség közvetítői eljárás lefolytatása céljából felfüggeszti az eljárást, ha

a) a gyanúsított, illetve a sértett a közvetítői eljárás lefolytatását indítványozza, vagy ehhez hozzájárul,

b) a gyanúsított a vádemelésig bűncselekmény elkövetését beismerte, és

c) a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel

ca) a bűncselekmény következményeinek jóvátétele várható és

cb) a büntetőeljárás lefolytatása mellőzhető, vagy a közvetítői eljárás a büntetés kiszabásának elveivel nem ellentétes.

(3) Az eljárás közvetítői eljárás céljából történő felfüggesztésnek nem akadály, ha a gyanúsított a bűncselekménnyel okozott kárt, vagyoni hátrányt, vagy a bűncselekmény elkövetési értékét részben vagy egészben már önként megtérítette, illetve a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette.

¹¹¹ A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény 2. § (1)

¹¹² Ptk. 4:22. § [Közvetítői eljárás]

A házastársak a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vehetnek igénybe. A közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják.

¹¹³ Ptk. 4:172. § [Közvetítés a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben]

A bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – közvetítői eljárást vegyenek igénybe.

rendezése iránti perben a bíróság indokolt esetben kötelezheti is a szülőket a közvetítői eljáráson való részvételre.

5.1.4. Mediáció és választottbíráskodás

Ahogy valamennyi ADR esetében igaz, az eljárás megindításához a mediáció esetén is a felek kölcsönös akarata szükséges (kivételt képeznek ez alól a fent hivatkozott kötelező közvetítői eljárások), azaz az eljárások a felek privátautonómiáján alapulnak. Míg azonban a választottbírószági eljárás megindításához a feleknek írásba foglalt választottbírószági megállapodásra van szükségük, addig a Kvtv. nem ír elő kötelező írásbeliséget a megállapodáshoz, csupán annyit rögzít, hogy a felek kölcsönös megegyezése szükséges az eljárás megindításához. A törvény írásban rögzített nyilatkozatot csak az első közvetítői megbeszélést követően rendel, amikor is, ha az első közvetítői megbeszélésen a felek változatlanul kérik a közvetítői eljárás lefolytatását, ezt a tényt a mindkét fél és a közvetítő aláírását tartalmazó írásos nyilatkozatban rögzítik, amelyben megállapodnak továbbá az eljárási költségek viselésének, az eljárás megszüntetésének szabályaiban, valamint más, általuk szükségesnek tartott kérdésekben.¹¹⁴

Nincs azonban természetesen akadálya – és a tengerentúlon bevett gyakorlatnak is számít – annak, hogy a felek ún. mediációs klauzulával vagy szerződéssel (*agreement to mediate*) megállapodjanak abban, hogy a jövőben felmerülő jogvitájuk esetén elsődlegesen mediáció útján próbálják meg azt rendezni. Szemben a választottbírószági megállapodással, a mediáció tárgyában megkötött hasonló megállapodás kikényszeríthetősége nem annyira egyértelmű.

Annak eldöntéséhez, hogy egy piaci alapon működő gazdasági társaság fektessen-e pénzt és időt a mediációs megállapodás elkészíttetésébe és később a közvetítői eljárás lefolytatásába, tisztázni szükséges, a megállapodás betartatása, az eljárás lefolytatása és a létrejött egyezség érvényesíttetése eredményes lesz-e. Tekintettel arra, hogy a mediáció nem kötelező a felek számára, felmerül a kérdés: vajon figyelmen kívül hagyhatják-e a megkötött megállapodást a jogvita felmerülésekor, és a közvetítői eljárás megkezdése helyett állami bíróság (vagy választottbírószági megállapodás esetén választottbírószág) elé terjeszthetik-e keresetüket.

A magyar jog alapján a mediációs megállapodásnak, a választottbírószági megállapodással ellentétben nincs derogációs hatása, amely a választottbíráskodás esetében azt jelenti, hogy a

¹¹⁴ Kvtv. 30. § (2)

választottbíróági megállapodást figyelmen kívül hagyó felperest az alperes *exceptio arbitri* kifogása alapján az állami bíróság választottbíróság útra kötelezi.¹¹⁵

Nemzetközi jogviták esetén a mediációs megállapodás kikényszeríthetősége tekintetében a nemzetközi magánjog kollíziós szabályai szerint megállapított alkalmazandó jog rendelkezései lesznek az irányadóak. A legtöbb európai állam jogszabályai szerint a mediációs megállapodás jelen pillanatban nem jelent pergátló akadályt – éppen az eljárás önkéntessége miatt.¹¹⁶ Ide tartozik Magyarország is. Eltérő döntés született ettől az angol jog alapján, ahol az angolszász jogi kultúra miatt egyébként is nagyobb hagyománya van az alternatív vitarendezésnek. A témában sokat idézett CABLE&WIRELESS PLC. kontra IBM UNITED KINGDOM LTD. ügyben az England and Wales High Court kimondta: mivel a megállapodás meghatározott kölcsönös kötelezettséget tartalmaz a felekre nézve, ezért el kell indítani a közvetítői eljárást, ki kell választani a közvetítő személyt, legalább az ügy iratait be kell mutatni a közvetítőnek és részt kell venniük a meghallgatáson. Az ítélet rögzíti azt is, hogy amennyiben az eljárás nem vezetne eredményre, úgy a felek természetesen újból előterjeszthetik keresetüket.¹¹⁷

Amennyiben a felek már a megállapodás megkötésekor felméri annak lehetőségét, hogy a jövőbeni jogvitájukhoz kapcsolódó közvetítői eljárás lefolytatása (pl.: időbeli okok miatt) ellentétes lehet gazdasági érdekeikkel, úgy érdemes már a megállapodásukban is rögzíteni, hogy közöttük a közvetítői eljárás opcionális és nem kötelező. Abban az esetben azonban, ha a felek a jogvita felmerülése előtt ragaszkodnak a majdani mediációhoz, úgy azt az egyértelműség kedvéért érdemes *expressis verbis* kifejezni a megállapodásban.¹¹⁸

Érzékelhető a feszültség a *pacta sunt servanda* elve, a mediáció önkéntessége és a bírósághoz fordulás joga mint az Európai Emberi Jogi Egyezményben¹¹⁹ és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában¹²⁰ rögzített alapjog között. Az EU 2008/52/EK Irányelve¹²¹ nem tartalmaz rendelkezéseket a mediációs klauzulákra vonatkozóan, ugyanakkor a 14.

¹¹⁵ A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) 9. §

¹¹⁶ PETERS, Nick: The enforcement of mediation agreements and settlement agreements resulting from mediation. Corporate Mediation Journal. 2019. 12.

¹¹⁷ [2002] EWHC 2059

¹¹⁸ Nick PETERS (i.m.) 13.

¹¹⁹ Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk [Tisztességes tárgyaláshoz való jog]

¹²⁰ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 8. cikk

¹²¹ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/52/EK IRÁNYELVE (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól

preambulumbekkezdésében rögzíti: „Ez az irányelv nem sértheti a közvetítés igénybevételét kötelezővé tevő, ösztönző vagy szankcionáló nemzeti jogszabályokat, feltéve, hogy az ilyen jogszabályok nem akadályozzák a feleket az igazságszolgáltatás igénybevételéhez való joguk gyakorlásában.”¹²²

Amint már néhány sorral fentebb is említettük, Magyarországon a mediációs klauzulának/megállapodásnak nincs derogációs hatása, azaz nem jelent pergátló akadályt, azonban érdekes lehet röviden felvillantani néhány olyan nemzetközi példát, ahol a felek előzetes megállapodásával összhangban ugyan, azonban *quasi* 'kötelezve' lettek legalább a közvetítői eljárás megkezdésére.

A mediációs klauzulák be nem tartásának különféle következményei lehetnek a nemzetközi gyakorlatban, ilyen lehet az eljárás felfüggesztése, valamint a közvetítői megállapodást ignoráló fél pénzügyi szankcionálása:

Az eljárás felfüggesztése tekintetében a belga Juridical Code 1725. § (2) bekezdése kimondja: ha a perben az alperes első védekezésésként (érdemi ellenkérelmében) közvetítői záradék fennállására hivatkozik, a bíróságnak az eljárás folytatását a közvetítés megtörténtéig fel kell függesztenie, kivéve, ha a jogvita vonatkozásában megkötött közvetítői záradék érvénytelen vagy megszűnt.¹²³

A pénzügyi szankciók két csoportra oszthatók: a felek megállapodásukban kötbér fizetésére kötelezhetik magukat, arra az esetre, ha megszegik a megállapodásukban foglaltakat,¹²⁴ továbbá pénzügyi szankciónak tekinthető az angol Court of Appeal 2002. évi döntése a Dunnett v Railtrack plc. ügyben, amelyben az alperes Railtrack pernyertessége ellenére nem mentesült a perköltségeinek viselése alól, tekintettel arra, hogy megtagadta a közvetítői

¹²² Vö.: BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & Van LEYNSEELE, P.: Enforceability of mediation clauses in Belgium and the Netherlands: Leading a horse to the water ... and making it drink? Nederlands Vlaams Tijdschrift Voor Mediation En Conflictmanagement, 21(3), 39.

¹²³ PART SEVEN OF THE BELGIAN JUDICIAL CODE – MEDIATION

Art. 1725 § 2. The Court or the Arbitral Tribunal to which a dispute is submitted which is the subject of a mediation clause shall suspend the examination of the case if requested by any party, unless, with regard to the dispute in question, the mediation clause is invalid or has ceased to exist.

(<https://www.uv.es/medarb/observatorio/leyes-mediacion/europa-resto/belgium-judicial-code-mediation.pdf>) (Idézte: BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & Van LEYNSEELE, P. (i.m.) 41. Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹²⁴ BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & Van LEYNSEELE, P. (i.m.) 45.

eljáráson való részvételt.¹²⁵ Ennek feltételeit némileg tisztázták a Halsey–Milton Keynes NHS Trust ügyben,¹²⁶ amely meghatározta azokat a tényezőket, amelyeket a Bíróságnak figyelembe kell vennie annak eldöntésekor, hogy a fél jogosulatlanul tagadta-e meg a közvetítést.¹²⁷

5.1.5. Többlépcsős mediációs és választottbíróági megállapodások (Multi-tiered dispute resolution clauses)

A felek nem csak mediációs vagy választottbíróági klauzulát építhetnek be a szerződéseikbe, hanem ötvözhetik is azokat, ún. többlépcsős vagy többszintes vitarendezési klauzulákban.¹²⁸

A többlépcsős ADR klauzulák lényege, hogy a felek megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő jogvitát milyen módon és a vitarendezési módok milyen sorrendjében fogják rendezni, például: először tárgyalásos úton, majd közvetítői eljárásban, majd pedig választottbíróági úton. Ahogyan az állami bíróságok előtti eljárások esetében is, a közvetítői eljárás megelőzheti a választottbíróági eljárást, azaz amennyiben a mediáció nem vezet eredményre, a választottbíróági megállapodásuk alapján, a felek választottbíróági eljárást indíthatnak.¹²⁹ A felek ennek a sorrendjéről már a jogvita felmerülése előtt is megállapodhatnak (*med-arb*).¹³⁰ Ugyanakkor az is lehetséges, hogy a felek ettől eltérően állapodnak meg, és a választottbíróági eljárást indítják meg elsőként, és csak ahhoz kapcsolódóan indul meg a közvetítői eljárás (*arb-med* vagy *arbitration-connected mediation*).¹³¹ A többlépcsős kikötések célja, hogy a jogvitákat az előzetes eljárások (tárgyalás, közvetítés)

¹²⁵ <https://www.lawgazette.co.uk/news/mediation-ultimatum/36395.article> Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹²⁶ Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ 576, [2004] WLR 3002.

¹²⁷ https://oxford-mediation.com/om_thinking/refusal-to-mediate-affects-costs-entitlement/ Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹²⁸ Az angol szakirodalomban a többszintű vitarendezési klauzulákat 'multi-tiered dispute resolution clauses', 'escalation clauses', 'multi-step clauses', 'waterfall-clauses' vagy 'ADR-first clauses' megnevezések alatt találhatjuk.

¹²⁹ Vö.: GROSU Manuela: Többlépcsős vitarendezési klauzula: lehetőség vagy fogság? (<https://blog.kpmg.hu/2021/12/tobblepcsos-vitarendezeesi-klauzula-lehetoseg-vagy-fogsag/>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹³⁰ Vö.: A hibrid eljárások holisztikus elemzése: Grosu Manuela Renáta: A mediáció és a választottbíráskodás kombinációja kereskedelmi jogviták megoldása során — választottbíró, mediátor, jogi képviselő és ügyfél szemszögéből. Doktori értekezés. (<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/54725>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹³¹ HOPT, Klaus J – STEFFEK, Felix (i.m.) 21.

megszűnjék, azaz ekként a választottbíróóság elé csak azok a vitás ügyek jutnak, amelyeket az előzetes eljárásokban nem sikerült megoldani.¹³²

Az ICC International Court of Arbitration az alábbi minta-klauzulákat¹³³ alkotta meg a többszintű vitarendezés ösztönzése érdekében, amelyek mindegyikéhez rövid magyarázatot is fűzött. A minta-klauzulák alkalmazásával elkerülhetőek a nem megfelelően megfogalmazott záradékok okozta jogi kockázatok.¹³⁴

Clause A: Option to Use the ICC Mediation Rules:

The parties may at any time, without prejudice to any other proceedings, seek to settle any dispute arising out of or in connection with the present contract in accordance with the ICC Mediation Rules.

Amint az ICC hivatalos magyarázata is rámutat: a fenti záradék nem tartamaz semmilyen kötelezést a felekre nézve, a klauzula *quasi* emlékezteti a feleket arra, hogy lehetőségük van a közvetítői eljárás igénybevételére, továbbá hivatkozási alapot is biztosít a felek számára, arra, hogy a mediációs eljárást javasolják a jogvita rendezésére.

Clause B: Obligation to Consider the ICC Mediation Rules:

In the event of any dispute arising out of or in connection with the present contract, the parties agree in the first instance to discuss and consider referring the dispute to the ICC Mediation Rules.

A B) klauzula szintén nem tartalmaz kötelezést a közvetítői eljárás igénybevételére, arra ugyanakkor kötelesek a felek, hogy közösen megvitassák a mediáció igénybevételének lehetőségét és döntsenek annak tárgyában.

¹³² Stefan KRENNBAUER: Enforceability of Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in International Business Contracts (2010) 1 YB on Int'l Arb 199.

¹³³ <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-clauses/> Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹³⁴ A pontatlanul megfogalmazott választottbíróági klauzulák vonatkozásában vö.: Manuela GROSU, Zoltán Ferencsik: Joining the Positive Trend: Lessons from Hungary on Pathological Arbitration Clauses. (<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

Clause C: Obligation to Refer Dispute to the ICC Mediation Rules While Permitting Parallel Arbitration Proceedings if Required:

(x) In the event of any dispute arising out of or in connection with the present contract, the parties shall first refer the dispute to proceedings under the ICC Mediation Rules. The commencement of proceedings under the ICC Mediation Rules shall not prevent any party from commencing arbitration in accordance with sub-clause y below.”

(y) All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

A fenti az első valódi többszintű vitarendezési minta-klauszula, amely kötelezi a feleket arra, hogy az ICC Mediation Rules szerinti közvetítői eljárásban részt vegyenek, ugyanakkor egyértelművé teszi azt is, hogy a felek nem kötelesek a fenti közvetítői eljárást lezárását kívárni, vagy meghatározott időtartamig késleltetni a választottbíróági eljárás megindítását.

Clause D: Obligation to Refer Dispute to the ICC Mediation Rules, Followed by Arbitration if Required:

In the event of any dispute arising out of or in connection with the present contract, the parties shall first refer the dispute to proceedings under the ICC Mediation Rules. If the dispute has not been settled pursuant to the said Rules within [45] days following the filing of a Request for Mediation or within such other period as the parties may agree in writing, such dispute shall thereafter be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce

by one or more arbitrators appointed in accordance
with the said Rules of Arbitration.

A D) minta-klauzula már akként rendelkezik, hogy a választottbíróági megállapodás addig nem indítható meg, amíg a közvetítői eljárásra a felek által megállapított határidő nem telik el. A mintazáradékban 45 nap szerepel, azonban ezt a felek saját preferenciáik szerint módosíthatják.

Az UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modelltörvény (2018) szintén külön cikket szentel a (választott)bíróági eljárást megelőző mediációra. A Bizottság a modelltörvényhez mellékelten kiadott kommentárjában rögzíti: a mintatörvény előkészítése során nem sikerült konszenzusra jutni egy olyan generális cikkely megfogalmazásában, amely megtiltja a feleknek a (választott)bíróági eljárás kezdeményezését a közvetítői eljárás lezárásáig, illetve a feleket kizárólag az elévülés megszakadása érdekében tett lépések megtételére korlátozza. A 14. cikk rendelkezései kizárólag abban az esetben hívhatók fel, ha a felek kifejezetten megállapodtak abban, hogy lemondanak a bírósághoz forduláshoz való jogukról, amíg a közvetítői eljárás folyamatban van.¹³⁵

Article 14. Resort to arbitral or judicial proceedings

Where the parties have agreed to mediate and have expressly undertaken not to initiate during a specified period of time or until a specified event has occurred arbitral or judicial proceedings with respect to an existing or future dispute, such an undertaking shall be given effect by the arbitral tribunal or the court until the terms of the undertaking have been complied with, except to the extent necessary for a party, in its opinion, to preserve its rights. Initiation of such proceedings is not of itself to be regarded as a waiver of the agreement to mediate or as a termination of the mediation proceedings.

¹³⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation with Guide to Enactment and Use. Part two. Guide to enactment and use. 55-57. (https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf) Letöltés ideje: 2023.02.14.

A többszintű vitarendezési záradékok a szerződések megkötésekor nagyon vonzóknak tűnhetnek, azonban súlyos kockázati tényezőt jelenthetnek, amennyiben a megfogalmazásuk nem kellően precíz. Kulcsfontosságú az ilyen klauzulák esetében megvizsgálni: milyen következményekkel jár, ha a fél ignorálja a megelőző lépést és jogvita felmerülésekor azonnal választottbíróshoz fordul.

Az eszkalációs klauzulák alkalmazásának várható előnyeit és esetleges hátrányait az alábbiakban foglalom össze:

A többlépcsős klauzulák előnyei:

- a közvetítés költségeiben kedvezőbb, mint a választottbírósi eljárás, így jelentős költségmegtakarítással járhat, ha a jogvita a közvetítői eljárásban megoldódik;
- 'leghűlési időszakot' biztosít, amely során a feleknek lehetőségük van mérlegelni a választottbírósi eljáráson kívüli egyezségkötést;
- eredményes lehet a hosszútávú kereskedelmi kapcsolatok megőrzésében;
- kisebb perértékű jogviták esetén, amikor nincs arányban a gazdasági érdek és peres eljárással járó költségek mértéke, a sikeres közvetítői eljárás a költség-haszon hányadosa kedvezőbb;
- lehetővé teszi, hogy szűkítsék a választottbírósi előtti eljárásban tárgyalni kívánt kérdések körét (és ezáltal csökkentsék a választottbírósi eljárás költségeit is) azáltal, hogy a választottbírósi eljárás előtt rendezik azokat a kérdéseket, amelyekben közös álláspontot találnak.¹³⁶

A többlépcsős klauzulák lehetséges hátrányai:

- amennyiben a felek között a jogvita eszkalálódott és nincs kilátás a békés egyezségkötésre, úgy közvetítés szükségtelen idő- és költségvesztéshez vezethet;

¹³⁶ <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-energy-arbitrations/fifth-edition/article/five-years-later-update-multi-tier-dispute-resolution-clauses-jurisdictional-conditions-precedent-arbitration> Letöltés ideje: 2023.02.14.

- a nem kellő precizitással megfogalmazott többszintű klauzulák nem végrehajthatóak;¹³⁷
- a nem kellő precizitással megfogalmazott klauzuláknál a felek nem tudhatják pontosan, hogy az egyes lépcsőket teljesítették-e,¹³⁸ (azaz például hány alkalom/óra sikertelen egyeztetést követően fordulhatnak közvetítőhöz, és mikortól számít sikertelennek a közvetítés, amelyet követően választottbíróshoz fordulhatnak);
- a követelés érvényesíthetőségét gátolja, ha a fél a vita békés rendezésére való kötelezettséget figyelmen kívül hagyva a választottbíróshoz fordul, ugyanis a pervesztes fél az ítélet elismerésekor és végrehajtásakor hivatkozhat arra, hogy az eljárás a New York-i Egyezmény értelmében nem volt összhangban a felek megállapodásával;¹³⁹
- a többlépcsős kikötések kifogásokhoz vezethetnek a választottbíróshoz joghatóságával szemben, ami a választottbírósi eljárás megszüntetését vagy a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését vagy az elismerés és a végrehajtás megtagadását eredményezheti;
- ha az elévülési idő a választottbírósi eljárás megindítása előtt jár le, a követelés elévülhet.¹⁴⁰

A fentiek alapján megállapítható tehát, hogy a választottbírósi eljárást megelőző lépések be nem tartása egy többszintű záradékban komoly következményekkel járhat.¹⁴¹

Az alábbiakban néhány ítéletet ismertetünk, amelyekben az adott bíróság a többlépcsős záradékok megsértésének tárgyában határozott.

¹³⁷ TOMIC Katarina, "Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses: Benefits and Drawbacks," *Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe* 2017 (2017): 366.

¹³⁸ TOMIC Katarina (i.m.) 368.

¹³⁹ Uo.

¹⁴⁰ <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-energy-arbitrations/fifth-edition/article/five-years-later-update-multi-tier-dispute-resolution-clauses-jurisdictional-conditions-precedent-arbitration> Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁴¹ BINDER, Peter: *International Commercial Arbitration and Conciliation In UNCITRAL Model Law Jurisdictions*. Sweet and Maxwell. 3rd edition. 2010. 10-093.

A SULAMERICA KONTRA ENESA ENGENHARIA¹⁴² ügyben a felek biztosítási szerződést kötöttek a Jirau Greenfield Hydro Project néven ismert brazil vízierőmű építése vonatkozásában, amely kapcsán az Enesa kárigényt nyújtott be, azonban a Sulamerica biztosítótársaság annak megtérítését elutasította. A felek megállapodása választottbírói klauzulát tartalmazott, azzal, hogy amennyiben a szerződésükből eredően közöttük jogvita merül fel, vállalják, hogy a választottbírói eljárás megindítását megelőzően törekednek a vita békés rendezésére közvetítői eljárás keretében.¹⁴³ Az England and Wales High Court az ügy kapcsán megállapította, hogy a felek között létrejött közvetítői eljárás megindítására irányuló megállapodás kötelező érvényű kötelezettséget eredményezhet, feltéve, ha az eljárás szempontjából lényeges kérdésekben a felek megegyeztek. Ahhoz, tehát hogy mediációra vonatkozó megállapodást a választottbírói eljárás előfeltételeként értelmezhessek, a záradékot egyértelműen kell megfogalmazni.

A közvetítői eljárás kikényszeríthetősége érdekében az alábbiaknak kell megfelelni:

- egyértelmű nyilatkozat arra vonatkozóan, hogy a felek közvetítői eljárást kívánnak lefolytatni;
- egyértelmű rendelkezések a mediátor kijelölésére vonatkozóan;
- a közvetítői eljárásra vonatkozó szabályok rögzítése.¹⁴⁴

Tekintettel arra, hogy a fenti ügyben hivatkozott vitarendezési záradékban a felek nem rögzítették a közvetítői eljárásra vonatkozó minimális szempontokat, az nem képezte akadályát a választottbírói eljárás megindításának.¹⁴⁵

¹⁴² Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.

United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249 (https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opac_view=6) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁴³ A felek között létrejött megállapodás közvetítői eljárásra vonatkozó része (kivonat az ítéletből)

[11. Mediation] If any dispute or difference of whatsoever nature arises out of or in connection with this Policy including any question regarding its existence, validity or termination, hereafter termed as Dispute, the parties undertake that, prior to a reference to arbitration, they will seek to have the Dispute resolved amicably by mediation.

¹⁴⁴ [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-6971?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

[6971?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-6971?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁴⁵ https://www.trans-lex.org/311350/_/sulamerica-cia-nacional-de-seguros-sa-v-enesa-engenharia-sa-%5B2012%5D-ewca-civ-638/ Letöltés ideje: 2023.02.14.

A WAH (AKA ALAN TANG) KONTRA GRANT THORNTON ügyben¹⁴⁶ a Wah-t, a Grant Thornton hongkongi szervezetét, kizárták a Grant Thornton nemzetközi hálózatából. A felek tagsági megállapodása többszintű vitarendezési klauzulát (waterfall clause) tartalmazott, amely előírta, hogy a vitát első körben a Grant Thornton vezérigazgatója elé kell utalni, amennyiben egy hónapon belül a vitás kérdést nem sikerül megoldani, úgy egy háromtagú testület kell felállítani, amelynek tagjait az Igazgatótanács választja ki. A testületnek legfeljebb egy hónap áll rendelkezésére a vita megoldására, ezen időtartam alatt a felek nem indíthatnak választottbírósi eljárást a választottbírósi klauzula alapján.

Az England and Wales High Court előtti eljárásban a Wah mint felperes arra hivatkozott, hogy mindaddig, míg a tagsági megállapodásban meghatározott lépések mindegyike meg nem történt, egyik fél sem kezdeményezhet választottbírósi eljárást. A vitarendezési lépcsőfokokat ugyanakkor nem lehetett teljesíteni. A Grant Thornton vezérigazgatója ugyanis arról tájékoztatta a felperest, hogy álláspontja szerint objektív békéltetőként nem léphet fel az ügyben, figyelemmel arra, hogy a Wah kizárásáról szóló döntés meghozatalában ő maga is részt vett, ugyanakkor kérte a felperest, hogy vegye fel a kapcsolatot az Igazgatótanács elnökével a háromtagú testület felállításával kapcsolatban. Az Igazgatótanács elnökének írásbeli felhívása ellenére azonban egyetlen igazgatótanácsi tag sem jelentkezett a testületi tagság betöltésére, ekként a háromfős testület nem állt fel.¹⁴⁷

A High Court megállapította, hogy a felek megállapodásában rögzített vitarendezési klauzula nem volt megfelelően kidolgozott. A bíróság ítéletében a Holloway kontra Chancery Mead Ltd. ügyre hivatkozott, idézve az alábbi passzust:

„It seems to me that considering the above authorities the principles to be derived are that the ADR clause must meet at least the following three requirements:

- First, that the process must be sufficiently certain in that there should not be the need for an agreement at any stage before matters can proceed.
- Secondly, the administrative processes for selecting a party to resolve the dispute and to pay that person should also be defined.

¹⁴⁶ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 (<https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2012/3198.html>) (Idézte: Born Gary – Šćekić Marija: Pre-Arbitration Procedural Requirements ‘A Dismal Swamp’) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁴⁷ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 35.

- Thirdly, the process or at least a model of the process should be set out so that the detail of the process is sufficiently certain.”¹⁴⁸

Azaz az eljárás szabályainak kellően alaposnak kell lennie ahhoz, hogy az ügy semelyik szakaszában ne legyen szükség a felek további megállapodására, a közvetítő kijelölésére és díjazására vonatkozó adminisztratív szabályok és eljárások rögzítve legyenek, valamint meg kell határozni az eljárás szabályait, vagy legalább az eljárási modellt, amely alapján az lefolytatásra kerül.

A bíróság ítéletében kifejtette: a rendelkezés, amely szerint a vezérigazgatónak egy hónap áll rendelkezésére a vita békés rendezésére, „csupán egy olyan eljárás, amely megköveteli, hogy felhívja a vitára a figyelmét,” a belső vitarendezési mechanizmus tekintetében megállapította továbbá, hogy „az lehetővé teszi a Grant Thornton-csoport tagjai számára, hogy a vitát >>házon belül<< tarthassák egy ideig, mielőtt azt a választottbíróság elé terjesztik.”¹⁴⁹

A KEMIRON ATLANTIC, INC. KONTRA AGUAKEM INTERN¹⁵⁰ ügyben vas-szulfát adásvétele tárgyában kötött szerződésből eredő jogvita állt fent. A szerződés vitarendezési klauzulát is tartalmazott, amelyben rögzítették: a feleknek kölcsönös érdekük, hogy nézeteltéréseiket békés úton rendezzék, ezért a felek bármikor szabadon felhívhatják egymás figyelmét az ilyen ügyekre, anélkül, hogy az sértené a harmonikus kapcsolatukat, továbbá a vitás kérdések gyors és hatékony orvoslása érdekében postai úton, telefonon vagy személyes találkozó során is egyeztethetnek egymással. Amennyiben a felek között a vita nem rendezhető a fenti módon, úgy az ügyet a másik fél értesítésétől számított tizenöt napon belül közvetítő elé kell terjeszteni. Ha a felek nem tudnak megállapodni a közvetítő kijelölését illetően, úgy a Florida Mediation Group választja ki a közvetítőt. A felek rögzítették azt is, hogy minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy a közvetítés sikeres legyen. Abban az esetben, ha a közvetítés nem vezet eredményre, a felek az ügyet választottbíróság elé terjesztik bármelyik fél általi értesítés kézhezvételétől számított tíz napon belül.¹⁵¹

¹⁴⁸ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 44.

¹⁴⁹ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 42.

¹⁵⁰ Kameron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002) (<https://casetext.com/case/kameron-atlantic-inc-v-aguakem-intern>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁵¹ Kameron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002)

A felek közötti elszámolási vita kapcsán a Kemiron előterjesztette keresetét, amelyre válaszul az Aguakem az eljárás felfüggesztését kérte a Federal Arbitration Act 9. §-ára hivatkozva. Az ügyben az Eleventh Circuit Court of Appeals helyben hagyta a kerületi bíróság végzését, amely elutasította a per felfüggesztésére irányuló indítványt, arra hivatkozva, hogy a Kemiron mindaddig nem köteles a választottbíróság eljárás megindítására, amíg a felek között a közvetítői eljárást nem folytatták le, ekként megállapította, hogy a választottbírósági megállapodás előfeltételét képezi a tizenöt napos közvetítői eljárás.

A döntés kritikájaként számos tanulmányban megfogalmazták, hogy a bíróság nem a választottbíróságra bízta annak eldöntését, hogy a többlépcsős vitarendezési záradék alapján a választottbíróság hatásköre megállapítható-e.¹⁵²

Az INTERNATIONAL RESEARCH CORP. PUBLIC COMPANY LTD. (a továbbiakban: IRCP) mint felperes a LUFTHANSA SYSTEMS ASIA PACIFIC PTE LTD (a továbbiakban: Lufthansa) elsőrendű alperessel és a DATAMAT PUBLIC COMPANY LTD. (a továbbiakban: Datamat) másodrendű alperessel szemben indított keresetet a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíróság (SIAC) előtt.

A felek között három kétoldalú megállapodás született:

- (i.) A Datamat megállapodást kötött a Thai Airways International PLC-vel egy elektronikus adatvédelmi rendszer megalkotása tárgyában (EDP rendszer).
- (ii.) A szerződés teljesítése érdekében a Datamat együttműködési megállapodást (a továbbiakban: Együttműködési megállapodás) kötött a Lufthansával, amely alapján a Lufthansa vállalta, hogy egy új karbantartási, javítási és nagyjavítási rendszert (MRO rendszer) biztosít a Datamat részére, amely az EDP rendszer részét képezte.
- (iii.) Ezt követően a Datamat szerződést kötött az IRPC-vel, amely alapján az IRPC egyrészt bankgaranciát nyújtana a Datamat szerződéses kötelezettségeinek teljesítése érdekében, másrészt különféle hardver- és szoftvertermékeket is szállítana az EDP rendszerhez, harmadrészt pedig az IRCP fizetne a Lufthansának az általa nyújtott árukért és szolgáltatásokért, amelynek

¹⁵² Vö.: STIPANOWICH, Thomas J.: THE ARBITRATION PENUMBRA: ARBITRATION LAW AND THE RAPIDLY CHANGING LANDSCAPE OF DISPUTE RESOLUTION. 459. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1007490) Letöltés ideje: 2023.02.14.

biztosítékeként a Datamat átruházta a Thai Airways-tól származó kifizetések fogadásának jogát a Siam Commercial Bank PLC-re.¹⁵³

A felek ezt követően a Datamat pénzügyi nehézségei miatt még két háromoldalú kiegészítő megállapodást kötöttek, amelyekben a finanszírozási feltételek részleteit rögzítették, és amelyekben kifejezetten rögzítésre került, hogy azok az Együttműködési megállapodás mellékletét képezik.¹⁵⁴ Az Együttműködési megállapodásba egy többszintű vitarendezési mechanizmust építettek be, amely konkrét eljárásrendet határozott meg, amelyek a választottbírósi eljárás megindításának előfeltételét képezték, ugyanakkor a később megkötött kiegészítő megállapodások nem tartalmaztak külön utalást a vitarendezési klauzulára.

A vitarendezési klauzulában a felek megállapodtak, hogy a megállapodásból eredő vagy azzal kapcsolatos vitás ügyüket

- először a felek kapcsolattartóiból vagy az általuk kijelölt személyekből álló bizottság vizsgálja meg, amennyiben a vita megoldatlan marad, akkor
- másodszor a Datamat meghatalmazottja és a Lufthansa ügyfélkapcsolati igazgatója elé utalják az ügyet, amennyiben a vita továbbra is megoldatlan marad, akkor
- harmadszor a Datamat meghatalmazottja és a Lufthansa vezérigazgatója elé kerül a jogvita, és amennyiben nem sikerül rendezniük az ügyet, úgy
- negyedik lépésként a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíróóság (SIAC) elé terjesztik az ügyet.¹⁵⁵

Elszámolási vita következtében a Lufthansa tájékoztatta a Datamatot és az IRCP-t, hogy felmondja az Együttműködési megállapodást és a kiegészítő megállapodásokat és keresetét a SIAC elé terjesztette az Együttműködési megállapodásban foglalt választottbírósi klauzula

¹⁵³ [2012] SGHC 226 (https://jusmundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-high-court-2012-sghc-226-monday-12th-november-2012#decision_26282) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁵⁴ Subramanian Pillai (Singapore): Singapore: Case Update - International Research Corp PLC v Lufthansa Systems Asia Pacific Pte Ltd and another [2013] SGCA 55. (<https://www.mondaq.com/arbitration-dispute-resolution/289470/case-update--international-research-corp-plc-v-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-and-another-2013-sgca-55>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁵⁵ [2012] SGHC 226.

alapján. Válasziratában az IRCP az eljárás megszüntetését kérte, mert álláspontja szerint a választottbíróság nem rendelkezett hatáskörrel, tekintettel arra, hogy az társaságuk nem részese az Együttműködési megállapodásban foglalt választottbírósági kikötésnek, továbbá a Lufthansa egyébként sem tett eleget a szerződésben rögzített vitarendezési mechanizmusban foglalt előírásoknak. Az IRCP a fentiek ellenére a szerződés vonatkozó szakaszának megfelelően választottbíróként jelölt. A Datamat pedig arról tájékoztatta a választottbíróságot, hogy fizetéseképtelenségi eljárás alatt áll Thaiföldön, ezért nem vesz részt az eljárásban.

A választottbíróság elutasította az IRCP hatásköri kifogását és megállapította, hogy az Együttműködési megállapodást és a kiegészítő megállapodásokat a Lufthansa, a Datamat és az IRCP között létrejött összetett megállapodásként kell kezelni, ennek megfelelően, az Együttműködési megállapodásban rögzített választottbírósági kikötés érvényes volt. A választottbírósági eljárás előfeltételeként megállapított többlépcsős vitarendezési mechanizmus tekintetében pedig akként határozott, hogy azok nem voltak kellően kidolgozottak ahhoz, hogy a választottbírósági eljárás megindításának akadályát képezzék („*the Tribunal held that cl. 32.7. was too uncertain to be enforceable*”).¹⁵⁶

A döntés ellen az IRCP a Singapore High Court-hoz fordult, amely megállapította, hogy az Együttműködési megállapodás köti a feleket, így az abban foglalt vitarendezési klauzula is. A bíróság indokolásában hivatkozott a Fiona Trust & Holding Corporation és társai kontra Privalov és társai ügyre, amelyben Lord Hoffmann az alábbiak szerint érvelt: „a feleknek mint racionális üzletembereknek valószínűleg az volt a szándékuk, hogy abból a jogviszonyból eredő vitás kérdésekben, amelybe beléptek vagy belépni szándékoztak, ugyanaz a bíróság döntsön. A záradékot ennek a vélelemnek megfelelően kell értelmezni, kivéve, ha a megfogalmazásból egyértelműen kiderül, hogy bizonyos kérdéseket ki akartak zárni a választottbíróság joghatósága alól.”¹⁵⁷ A vitarendezési mechanizmus érvényesíthetősége tekintetében a bíróság megállapította, hogy a többszintű klauzula lényege, hogy összehozza a felek különböző vezetői szinteken lévő elöljáróit a vita békés rendezése érdekében, amely könnyen alkalmazható az IRCP-re is. A Lufthansa és az IRCP közötti vitát először a saját vezetőikből álló bizottság elé kell utalni, a mindhárom felet érintő vitát pedig olyan bizottság elé, amelyben mindhárom érintett fél vezetője/meghatalmazottja jelen van.¹⁵⁸ Megállapította továbbá azt, hogy a felek tárgyalási próbálkozásai megtörténtek, tekintettel

¹⁵⁶ Uo.

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ Uo.

arra, hogy a Lufthansa jogtanácsosa és a IRCP igazgatója 2007 februárja és 2009 júliusa között legalább hét alkalommal találkoztak Bangkokban és a tárgyalások a közöttük fennálló elszámolási vita vonatkozásában folytak.¹⁵⁹

A High Court döntése ellen az IRCP a Court of Appeal of Singapore elé terjesztette fellebbezését, amely az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta. Megállapította, hogy a választottbíróságnak nem volt hatásköre. Indokolásában kifejtette, hogy a választottbírósági klauzula hivatkozással történő szerződésbe építésének kifejezettnek kell lennie („[a]s an arbitration clause in a contract is considered a separate and independent agreement, **words of its incorporation must be specific**”).¹⁶⁰ A Fiona Trust ügyre utalva a másodfokú bíróság megállapította, hogy a szóban forgó ügyben részt vevő valamennyi fél részese volt a vitarendezési klauzulát tartalmazó szerződésnek.

A másodfokú bíróság megállapította továbbá, hogy a vitarendezési klauzula megfelelő részletességgel volt kidolgozva, ugyanakkor az felek nem feleltek meg az abban foglaltaknak, tekintettel arra, hogy az elsőfokú bíróság részére benyújtott táblázat különféle, látszólag véletlenszerű megbeszélésekre utal („[t]he Table showed that a mix of various apparently random meetings had been held.”)¹⁶¹ A táblázatból kiderült az is, hogy ezeken a tárgyalásokon nem a klauzulában kijelölt személyek vettek részt.¹⁶²

A közvetítés számos előnye és a nagyívű nemzetközi jogegységesítési törekvések ellenére a gazdasági mediáció hazánkban még nem terjedt el széleskörűen. A jövő ugyanakkor a technológiai újításokkal beszivárog a mindennapokba, így az online vitarendezési platformok¹⁶³ már nem számítanak újdonságnak, és folyamatosan zajlik a mesterséges

¹⁵⁹ Uo.

¹⁶⁰ Judgment of the Court of Appeal of Singapore [2013] SGCA 55 (https://jusmundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-court-of-appeal-2013-sgca-55-friday-18th-october-2013#decision_26424) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁶¹ Uo.

¹⁶² Uo.

¹⁶³ Vö.: YEOH, Derric: Is Online Dispute Resolution The Future of Alternative Dispute Resolution? (<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/03/29/online-dispute-resolution-future-alternative-dispute-resolution/>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

intelligencia vezérelt döntésrendszerek fejlesztése is.¹⁶⁴ A közvetítői eljárás számos szempontból megfelel a mai kor elvárásainak: sikeres mediáció esetén a felek rövid idő alatt, alacsony költségek mellett, a jó üzleti kapcsolatok sérülése nélkül oldhatják meg jogvitáikat. Egy jól megszerkesztett eszkalációs klauzula ötvözi az alternatív vitarendezési eljárások előnyeit: a vállalatvezetők egyeztetésétől, a mediáción át, a választottbíróság eljárásáig több lépcsőfok is beiktatható, azonban fontos a precíz kidolgozottság. A többszintű vitarendezési klauzulák kikényszeríthetősége körében a bírói gyakorlat nem teljesen egységes, azonban a tanulmány utolsó fejezetében hivatkozott jogesetekben közös volt, hogy a klauzula megítélése minden esetben azon múlt, hogy az a megállapodás lényeges részeit megfelelően rögzítette-e.

Az ázsiai kultúrában, – amely SIAC és a Szingapúri Mediációs Egyezmény kapcsán gazdag forrása a közvetítés és a választottbíráskodás szakirodalmának – a vitarendezési klauzulák alapvető része a ’baráti tárgyalás’ (friendly negotiations) vagy a ’jóhiszemű egyeztetés’ (confer in good faith) elsődleges alkalmazása vitás helyzetekben. A hagyományos ázsiai gondolkozásban ezek olyan végrehajtandó szerződéses ígéretetek, amelyek nem kevésbé lényegesek, mint az ár, a fizetési feltételek vagy a szállítási határidő.¹⁶⁵ A nyugati álláspont szerint ezzel szemben sokszor kezdeti formalitásként tekint ezekre egy többlépcsős vitarendezési mechanizmus részeként, amelyet végül a (választott)bíróság ítélete fog lezárni.¹⁶⁶

5.2. Részösszefoglalás

Valamennyi alternatív vitarendezési eljárásra igaz, hogy a felek kölcsönös akarata szükséges a megindításukhoz, azaz a felek *privátautonómiáján* alapulnak. Míg azonban a választottbíróági eljárás megindításához a *feleknek írásba foglalt választottbíróági megállapodásra* van szükségük, addig a mediációhoz elég a *felek kölcsönös megegyezése*. Az üzleti életben ugyanakkor nem ritka, hogy a felek ún. többlépcsős vitarendezési klauzulát szövegeznek meg, amelynek lényege, hogy a felek megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő jogvitát milyen módon és a vitarendezési módok milyen sorrendjében fogják rendezni, például: először tárgyalásos úton, majd közvetítői eljárásban, majd pedig választottbíróági úton.

¹⁶⁴ Vö.: ALESSA, Hibah (2022) The role of Artificial Intelligence in Online Dispute Resolution: A brief and critical overview, Information & Communications Technology Law, 31:3, 319-342

¹⁶⁵ TAN, Paul: Cultural Values in International Arbitration (<https://v1.lawgazette.com.sg/2013-06/781.htm>)
Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁶⁶ Uo.

Tekintettel azonban arra, hogy a mediációs megállapodásnak a választottbírói megállapodással ellentétben nincs derogációs hatása, kérdésessé válik, hogy a többszintű vitarendezési klauzula mediációs szintje mennyiben kikényszeríthető. A fejezetben ismertetett bírói gyakorlat alapján a mediációs megállapodások megítélése minden esetben azon múlt, hogy azok lényeges elemei mennyire voltak pontosan kidolgozottak.

A jelen fejezet célja annak bemutatása volt, hogy a feleknek a választottbíráskodás tekintetében vizsgált autonómiája kiterjed arra is, hogy a választottbírói eljárás megindítását meghatározott feltételhez (előzetes eljáráshoz) kössék.

Az alternatív vitarendezési módok közös jellemzőinek és az értekezés szempontjából kiemelt választottbíráskodás lehetséges összefonódásának felvillantását követően, a következő fejezetben visszatérek az alapokhoz: azaz szélesebb betekintést nyújtok a választottbíráskodás általános ismérveiről, valamint az állami bíróságokkal való kapcsolata tekintetében.

6. A választottbíróági eljárás általános jellemzői

6.1. A választottbíráskodás fogalma

*Mi a választottbíráskodás sarokköve?*¹⁶⁷ – teszi fel a kérdést A. M. STEINGRUBER: Consent in International Arbitration című monográfiájában.

Redfern és Hunter definíciója szerint: a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás forrása a felek szerződési szabadsága (*the party autonomy*). Ez a princípium a nemzeti jog mellett a nemzetközi kereskedelmi választottbíróóságok eljárásában is mértékadó.¹⁶⁸

A választottbíróági eljárás úgy jellemezhető, mint a felek megállapodásán alapuló alternatív vitarendezési eljárás: végleges és kötelező érvényű definiálása a felek jogainak és kötelezettségeinek.¹⁶⁹ Az eljárás a felek egyedi megállapodásán alapul; így a választottbíróként eljáró személyek az eljárásukkal összefüggésben nem látnak el közhivatalt, és e körben nem illeti meg őket a már meglévő hatáskörük sem, tekintettel arra, hogy eljárási jogosultságuk kizárólag a felek akaratára vezethető vissza.¹⁷⁰

A kereskedelmi választottbíráskodás genezisének a felek akarata és szerződési szabadsága tekintendő. Ez a forrás nyújt felhatalmazást a jogvita elbírálására, szemben az állami bíróságok alkotmányon alapuló eljárásával. A felek felhatalmazását a jogvita eldöntésére a választottbíróági szerződés (*compromissum*) testesíti meg. Természetéből adódóan a magánjogi bíráskodás bizonyos mértékben igazodhat a felek igényeihez, így autonómiájukból fakadóan meghatározhatják annak szabályait.¹⁷¹

¹⁶⁷ STEINGRUBER, Andrea M. Andrea M.: Consent in International Arbitration. Oxford University Press. 2012. 9.

¹⁶⁸ REDFERN AND HUNTER ON INTERNATIONAL ARBITRATION: Oxford University Press. 6. kiadás 315.

"Party autonomy is the guiding principle in determining the procedure to be followed in an international commercial arbitration. It is a principle that has been endorsed not only in national laws, but by international arbitral institutions and organisations."

¹⁶⁹ GARNER, Bryan A.: Black's Law Dictionary. West A Thomson Reuters Business 2009. 9. kiadás 119.

¹⁷⁰ STEINGRUBER: i.m. 12.

¹⁷¹ Uo.

6.2. A választottbírósi eljárás meghatározó jellemzői

Az üzleti életben kötött szerződéses kapcsolatokban felek számba veszik a szerződéssel járó előnyöket és hátrányokat.¹⁷² Az értekezés szempontjából azért fontos az eljárás lényegi jellemzőit részletesebben megvizsgálni, mert ezeken is keresztül juthatunk el az egyik kérdésfelvetésre adandó válaszhoz, vagyis ahhoz, hogy a feleknek autonómiája, illetve annak korlátozása, csorbíthatja-e az eljáráshoz fűzött lényegi elvárásokat.

6.2.1. Nem nyilvános eljárás – bizalmasság

Az üzleti életben a nyilvánosság érvényesülése súlyos érdeksérelemmel járhat. „Az állami igazságszolgáltatással szemben alkotmányos követelmény a nyilvánosság. A magánjogi bíraskodás azonban a vagyoni jogi kérdéseknek a szabad rendelkezési jog talajából sarjadó jogvita-rendezési módja.”¹⁷³ Ebben az eljárásban a felek autonómiája és rendelkezési joga olyan széleskörűen érvényesül, hogy a felek rendelkezésének hiányában az eljárás nem lehet nyilvános.

6.2.2. Gyorsaság

Bírósi eljárás elhúzódása azt eredményezheti, hogy a kívánt jogsegélynyújtás végül elmarad. A formális jogszabályok betartására kötelezett állami bíróságok emiatt nem mindig tudják tartani a lépést a felgyorsult gazdasági élet változásaival.¹⁷⁴ „Gyorsan élő korunk azt kívánja, hogy a formákhoz szigorúan ragaszkodó és hosszadalmasan eljáró állami bíróságok helyett a szakférfiakból álló és gyorsabb ütemű választottbírói eljárások ítélkezzenek.”¹⁷⁵

6.2.3. Bíróválasztás – különleges szakértelem

„Előnye a választottbíráskodásnak, hogy a *szigorú jog* alkalmazása helyett teret ad az *ex aequo et bono* érvényesülésének.”¹⁷⁶ Ujlaki Géza a már fentebb hivatkozott művében Staff szavait idézi: „[A] választottbírói eljárás értékére és előnyei érvényesülésére a legdöntőbb kihatású a választottbírók kiválasztása. A legkiválóbb személyeket kell választani, akiknek jogtudása,

¹⁷² WALLACHER Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény tervezetéhez. Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Pécs, Kommentátor Bt., 1995. 103 – 105.

¹⁷³ WALLACHER i.m. 104.

¹⁷⁴ UJLAKI Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Budapest, Dick Manó kiadása. 1927. 238.

¹⁷⁵ UJLAKI i.m. 242.

¹⁷⁶ WALLACHER i.m. 104.

szakismerete, pártatlansága, igazságérzete egyesül, akiknek ítélete a feleket kielégíti és a választottbíráskodás intézményének tekintélyt és elismerést biztosít.”¹⁷⁷

6.2.4. Közvetlen végrehajthatóság

A választottbírási ítélet hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté; annak végrehajtására a bírósági végrehajtásról szóló jogszabályok irányadók.¹⁷⁸ A külföldi választottbírási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény alapján, a határokon átívelő jogviták esetén, egy Magyarországon hozott választottbírási ítélet a rendes bíróságok ítéleteinél gyorsabban végrehajtható.¹⁷⁹ Tekintettel arra, hogy a New Yorki Egyezményben foglalt megtagadási okok szűkebbek, mint a *Brüsszel Ia.*¹⁸⁰ rendeletben szabályozottak, így az egyszerűbb végrehajtás az Európai Unión belüli hozott ítéletekre is igaz. Boronkay és Wellmann szerint a széles körű nemzetközi végrehajthatóság a választottbíráskodás egyik legfőbb előnye.¹⁸¹

6.3. A választottbíráskodás és az állami bíróságok kapcsolata

„(...) a választottbírák hatalma felett új perek ne támadjanak”¹⁸²

A Kompetenz-Kompetenz doktrína alapján, a választottbírási tanács a saját hatásköréről maga dönt.¹⁸³ Mindez azt is jelenti egyben, hogy Kompetenz-Kompetenz doktrínának két oldala van: egy pozitív és egy negatív. A pozitív oldala alapján, amint fentebb is említettük, joga van arra, hogy megállapítsa a saját hatáskörét, azonban ez egyben azt is jelenti, hogy – negatív oldalként – meggátolja az állami bíróságot abban, hogy döntsön a hatáskör kérdésében.¹⁸⁴

¹⁷⁷ UJLAKI i.m. 241.

¹⁷⁸ A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) 53. §

¹⁷⁹ BORONKAY Miklós – ifj. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. MTA Law Working Papers 2015/12. 5.

¹⁸⁰ vö. Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2015/EU Rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

¹⁸¹ BORONKAY– WELLMANN: (i.m.) 5.

¹⁸² FRANK Ignác szavait DARÁK Péter idézte.

DARÁK Péter: Az állam bírósága és a választottbíráskodás kapcsolatáról. BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbíráskodás évkönyve 2019-2020. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2020. 22.

¹⁸³ Vbt. 17. § (1)

¹⁸⁴ <https://www.ibanet.org/drafting-arbitration-agreement-importance-express-provision>

A magyar jog alapján az állami bíróságok segítő szerepet töltenek be a választottbíróági eljárásban. A Vbt. 7. §-a határozza meg azokat a főbb esetköröket, amikor az állami bíróság bekapcsolódhat a választottbíróági eljárásba. Ezek az következők:

- i. a választottbírák kijelölése abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg / nem tudtak megállapodásra jutni a választottbírák személyéről (kivételként említendő az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróóság előtti ügyek, ugyanis ezen intézmény eljárása esetén a választottbíróóság honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróóság elnöke jelöli ki az választottbírákat abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg a személyükben)
- ii. a választottbíró kizárása iránti eljárásban, ha arra irányuló kérelmet a választottbíróóság elutasította, a fél az állami bíróságtól kérheti, hogy döntsön a kizárás iránti indítványról,
- iii. a fél kérheti az állami bíróságtól, hogy állapítsa meg a választottbíró megbízatásának megszűnését,
- iv. jogsegélyt nyújt a bizonyítási eljárásban; ideiglenes, illetve biztosítási intézkedést foganatosíthat,
- v. a választottbíróági ítélet érvénytelenítése iránt indított pert az állami bíróság előtt kell megindítani,
- vi. eljár a választottbíróági ítéletek végrehajtása során.

6.4. Az állami bíróságok belépése és a felek autonómiája

„(...) arbitration needs the courts but the courts do not need arbitration – only insofar as this is desired to reduce their work loads.”¹⁸⁵

A fentieket rendszerezve az alábbi következtetések vonhatók le:

- i. A *választottbírák kijelölése* tekintetében, álláspontom szerint, alapvetően nem sérül a felek autonómiája, abban az esetben, ha három (vagy több) tagú választottbírói tanács jár el és az állami bíróság kizárólag a választottbíró-jelölést elmulasztó fél helyett jelöli ki a választottbíró. Ebben az esetben annak a félnek, aki megfelelően kijelölte a választottbíráját, a rendelkezési joga semmilyen hátrányt nem szenved.¹⁸⁶ Abban az esetben azonban, ha az egyesbíró jár el választottbíróként és az állami bíróság a

¹⁸⁵ BANTEKAS, Ilias: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. 131.

¹⁸⁶ Vbt. 12. § (3) a)

választottbíró-jelölésben aktívan közreműködni kívánó fél véleményének figyelmen kívül hagyása mellett jelöli ki az eljáró választottbíró, az autonómia egyértelműen sérül. Mérlegelni kell ugyanakkor, ennél a teoretikus példánál maradva, hogy a felek rendelkezési jogának fentiek szerinti (részbeni) korlátozása okoz-e nagyobb érdeksérelmet, vagy az, ha az eljárás már a kezdeti szakaszban megreked, mert a passzivitást választó másik fél miatt a választottbíró kijelölésig sem jutnak el.

- ii. *A választottbíró kizárása* iránti indítvány a Vbt. rendelkezései alapján, abban az esetben nyújtható be, ha olyan körülmények állnak fenn, amelyek jogos kétségeket ébresztenek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége tekintetében, vagy ha nem rendelkezik a felek megállapodása szerint szükséges szakképzettséggel vagy más jellemzővel. A fél az általa kijelölt vagy azon választottbíró ellen, akiknek a kijelölésében részt vett, csak olyan okból élhet kifogással, amely a kijelölést követően vált előtte ismertté.¹⁸⁷ A választottbíró kizárása iránti indítványt a választottbírói tanácsnak kell megküldeni. Abban az esetben, ha kizárás iránti indítvány nem vezetett eredményre, az indítványozó az állami bíróságtól kérheti, döntsön a kérdésben. Az állami bíróságok bevonása ebbe a döntésbe, álláspontom szerint, megerősíti a felek rendelkezési jogát, azzal, hogy független bírói szervet vonhat be a döntésbe. Ebben a körben tehát az *autonómia korlátozása nem merül fel*.
- iii. *A választottbírói megbízatás megszűnésének megállapítása* akkor kérhető az állami bíróságtól, ha a választottbíró bármely okból képtelenné válik a feladatának ellátására vagy más okból indokolatlanul késlelteti az eljárást és tisztségéről nem mond le. Ebben az esetben bármelyik fél kérheti a bíróságtól, hogy állapítsa meg a választottbíró megbízatásának megszűnését. Az előző pontban írottaknak megfelelően, *ebben az esetben sem állapítható meg a felek rendelkezési jogának korlátozása az állami bíróság belépésével összefüggésben*.
- iv. *Jogsegély nyújtása a bizonyítási eljárásban*. A Vbt. 40. § alapján, a választottbírószábi tanács vagy annak jóváhagyásával valamely fél bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresheti a bíróságot. Ennek során a bíróság az előzetes bizonyításra vonatkozó szabályok szerint jár el.

¹⁸⁷ Vbt. 13. §

- v. *Eljárás a végrehajtás során.* A Vbt. 7. § alapján a választottbíróági ítélet végrehajtása során, a magyar végrehajtási szabályok szerint hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jár el. A bíróság akkor tagadhatja meg a választottbíróági ítélet végrehajtását, ha úgy ítéli meg, hogy a) a vita tárgya a magyar jog szerint választottbíróági útra nem tartozhat, vagy b) a választottbíróági ítélet a magyar közrendbe ütközik.

6.5. A választottbíróások típusai

A választottbíróások típusainak meghatározásakor általában aszerint történik a megkülönböztetés, hogy a választottbíróásági eseti jelleggel állt fel vagy intézményes keretek között működik.

6.5.1. Az ad hoc választottbíráskodás

Az ad hoc, vagy más néven eseti választottbíróásági eljárás egy meghatározott jogvita eldöntésére alakul meg és a jogvita lezárásával a választottbíróásági eljárás is megszűnik. Ezekben az esetekben, mivel nincs olyan választottbíróásági intézményi háttér, amelynek a szabályzatait, illetve eljárási rendjét alkalmazni kellene, a választottbíróásági eljárás a felek által meghatározott szabályok szerint jár el.¹⁸⁸ Az ad hoc választottbíráskodás nagyfokú autonómiát biztosít a felek részére, ugyanakkor a rendelkezési jog ekkénti rendkívüli kiszélesedése esetenként kontraproduktív is lehet: a szabályozottság hiánya miatt az eljárás akadozhat, később születhet meg a várt ítélet, egy olyan eljáráshoz képest, amelyben a feladatok és a határidők szigorúbb szabályozást kaptak.

6.5.2. Az intézményes választottbíróások

Az eseti választottbíróásokkal szemben, az állandó, vagy más néven intézményes választottbíróások szervezett keretek között működnek: állandó székhellyel, eljárási szabályzattal és választottbíró-ajánlási listával rendelkeznek. Amint Horváth Éva is rámutat: „(a)z eljárás jogi kereteit intézményes választottbíráskodás esetében részben a választottbíróásági székhelye szerinti ország vonatkozó törvényi előírásai, részben az adott

¹⁸⁸ Megemlítendő a Budapesti Ügyvédi Kamara támogatásával megalkotott eseti választottbíróásági mintaszabályzatot, amely alkalmazható ad hoc választottbíróásági ügyekben: <https://bpugyvedikamara.hu/per-nelkul/ugyvedek-mint-valasztott-birak/> Letöltés ideje: 2025.01.02.

állandó választottbíróság eljárási szabályzata képezi. A felek autonómiája csak az említett módon nem, vagy diszpozitívan szabályozott kérdések vonatkozásában érvényesül.”¹⁸⁹

6.6. Az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) jogfejlesztő tevékenysége

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága, azaz az UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law) a nemzetközi jogharmonizációs és jogegységesítés terén a legfontosabb globális jogi testület. Az UNCITRAL magyar kezdeményezésre jött létre, amikor is Ustor Endre ENSZ nagykövet és Meznerics Iván MNB igazgató javaslatot tett arra, hogy ENSZ közgyűlése fontolja meg a nemzetközi magánjog és kereskedelmi jog fejlesztése céljából létrehozandó nemzetközi intézmény felállítását¹⁹⁰, amelyre tekintettel 1966. december 17-én az ENSZ Közgyűlése a 2205(XXI) számú határozatával megalapította a Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottságot.¹⁹¹

Az UNCITRAL hivatalos oldalán a következők szerint határozza meg saját fennállásának lényegét és célkitűzéseit:

„A gazdaságilag egyre inkább kölcsönösen egymásra utalt világban széles körben elfogadottá vált a nemzetközi kereskedelem és befektetések elősegítése érdekében szilárd, határokon átnyúló jogi keret kialakítása és fenntartása szükségessége. Az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) kulcsszerepet játszik ennek a keretnek a kidolgozásában, teljesítve a nemzetközi kereskedelem jogának fokozatos harmonizációját és modernizálását célzó megbízatását. Az UNCITRAL ezt a jogalkotási és nem jogalkotási eszközök használatának és elfogadásának

¹⁸⁹ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010.37.

¹⁹⁰ „The Delegation of Hungary proposed as an agenda item >>consideration of steps to be taken for progressive development in the field of private international law with a particular view to promoting international trade<<.” Vö.: ROSENSTOCK Robert: Uncitral – A Sound Beginning The American Journal of International Law Vol. 62, No. 4 (Oct., 1968), pp. 935

¹⁹¹ HORVÁTH Balázs: Milassin László: Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) Külgazdaság, LXIII. évf., 2019. november–december. 128.

előkészítésével és előmozdításával éri el a kereskedelmi jog számos kulcsfontosságú területén.

Az UNCITRAL-szövegeket egy nemzetközi folyamat során dolgozzák ki, résztvevők széles körének bevonása mellett. Az UNCITRAL-tagságot úgy alakították ki, hogy a különböző jogi hagyományokat és a különböző gazdasági fejlettségi szinten álló tagokat egyaránt képviselje, eljárásai és munkamódszerei pedig biztosítják, hogy az UNCITRAL-szövegeket széles körben elfogadják, mint a gazdasági fejlődés különböző szakaszaiban lévő országok számára megfelelő megoldásokat. Megbízatásának végrehajtása, valamint az eszme- és információcsere elősegítése érdekében az UNCITRAL szoros kapcsolatot tart fenn nemzetközi és regionális kormányközi és nem-kormányzati szervezetekkel, akik aktív résztvevői mind az UNCITRAL munkaprogramjának, mind a nemzetközi kereskedelem és kereskedelemnek.”¹⁹²

Az UNCITRAL tagsága hatvan tagországból áll, tagjait az ENSZ tagállamai közül választják ki, figyelembe véve, hogy a tagok a különböző jogi hagyományokat, a világ földrajzi régióit és a különböző gazdasági fejlettségi szinteken levő államokat arányosan képviseljék.¹⁹³

¹⁹² <https://uncitral.un.org/> Letöltés ideje: 2021.01.10.

„In an increasingly economically interdependent world, the importance of developing and maintaining a robust cross-border legal framework for the facilitation of international trade and investment is widely acknowledged. The United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) plays a key role in developing that framework in pursuit of its mandate to further the progressive harmonization and modernization of the law of international trade. UNCITRAL does this by preparing and promoting the use and adoption of legislative and non-legislative instruments in a number of key areas of commercial law.

UNCITRAL texts are developed through an international process involving a variety of participants. UNCITRAL membership is structured so as to be representative of different legal traditions and levels of economic development, and its procedures and working methods ensure that UNCITRAL texts are widely accepted as offering solutions appropriate to many countries at different stages of economic development. To implement its mandate and to facilitate the exchange of ideas and information, UNCITRAL maintains close links with international and regional organizations, both inter-governmental and non-governmental, that are active participants in the work programme of UNCITRAL and in the field of international trade and commercial law.”

¹⁹³ <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/12-57491-guide-to-uncitral-e.pdf> 2-3. Letöltés ideje: 2021.01.10.

6.6.1. Az UNCITRAL Választottbírószági Szabályzata

A nemzetközi választottbíráskodás tekintetében mérföldkőnek számító minta választottbírószági szabályzatát (UNCITRAL Arbitration Rules) 1976. december 15-én 31/98-as számú határozatával fogadta el az ENSZ Közgyűlése, amely nagy népszerűségre tett szert az *ad hoc* választottbírószágok gyakorlatában. Ugyanis eljárási rendként köthető ki olyan esetekben, amikor az eljáró eseti választottbírószág nem rendelkezik eljárási szabályzattal. Ez a szabályzat átfogó szabályokat nyújt az eljárás teljes lefolytatására, a minta klauzula megfogalmazásától, a választottbíró jelölésén át, az ítélet formájára, hatályára és értelmezésére vonatkozóan.¹⁹⁴ A mintaszabályzat megalkotásának jelentőségét és megalkotásának szükségességét mutatja, hogy az Iran – US Claims Tribunal az UNCITRAL Arbitration Rules alapján járt el az Egyesült Államok teheráni nagykövetségén 1979 novemberében kitört túsdrámából eredő, az Iráni Iszlám Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatában kialakult válság megoldása érdekében.¹⁹⁵

Az 1976. évi UNCITRAL Arbitration Rules tekintetében három komoly átdolgozás történt: elsőként, 2010-ben, majd 2013-ban, amikor a szabályzatba bekerült a beruházó és állam közötti, szerződésen alapuló választottbírószági eljárás átláthatóságára vonatkozó szabályok¹⁹⁶ is. A legutóbbi pedig a 2021-ben elfogadott módosítás, amely a felek kifejezett megállapodása esetén lehetővé teszi a gyorsított eljárás lefolytatását és rögzíti annak szabályait.¹⁹⁷

6.6.2. Az UNCITRAL Modelltörvény

Az UNCITRAL által 1985-ben megalkotott mintatörvény célja az volt, hogy segítséget nyújtson az államoknak a választottbírószági eljárásra vonatkozó jogszabályaik megalkotásában és modernizálásában, akként, hogy a mintatörvény rendelkezéseit alapul véve a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás sajátos jellemzőit figyelembe vevő jogszabályokat alkothassanak meg. A mintatörvény, csak úgy, mint az UNCITRAL Arbitration Rules is, átfogó szabályozást tartalmaz: a választottbírószági megállapodástól, a

¹⁹⁴ <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/contractualtexts/arbitration> Letöltés ideje: 2021.01.10.

¹⁹⁵ BAKER, Stewart Abercrombie – DAVES Mark David: Establishment of an Arbitral Tribunal under the UNCITRAL Rules: The Experience of the Iran-United States Claims Tribunal. International Lawyer. Volume 23.1989.81. (<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2631&context=tll>) Vö.: <https://iusct.com/about/> Letöltés ideje: 2021.01.10.

¹⁹⁶ United Nations Commission on International Trade Law Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration and Arbitration Rules (

¹⁹⁷ <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/contractualtexts/arbitration> Letöltés ideje: 2021.01.10.

választottbírói tanács megalakításától, az állami bíróságok beavatkozásától a határozatok elismeréséig és végrehajtásáig.¹⁹⁸

A Modelltörvény nem nemzetközi egyezmény, ekként rendelkezései nem kötelező erejűek, hanem az államok saját szabályzataik megalkotása során mintaként vehetik azt alapul. Egyes államok teljes mértékben átvették a mintatörvény rendelkezéseit (pl.: Orosz Föderáció és Kanada), míg mások csak annak egyes rendelkezéseit illesztették be a saját nemzeti jogszabályaikba (pl. Nagy-Britannia).¹⁹⁹ A Modelltörvény megalkotása áttörést jelentett a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban, ugyanis annak adaptációja, amellet, hogy elősegíti a nemzetközi bírói gyakorlat harmonizációját, a nemzetközi kereskedelem szereplőit is arra ösztönzi, hogy a nemzeti polgári eljárási törvényeket alkalmazó állami bíróságok helyett, egy nemzetközi szervezet által megalkotott mintaszabályzaton alapuló jogszabály szerint eljáró választottbíróság elé vigyék vitás ügyeiket.²⁰⁰ „[A]z UNCITRAL egy olyan sémát kívánt a különböző jogi hagyományokkal rendelkező országok elé tárni, amely alkalmas arra, hogy a választottbírói törvényük mintájául és így egyben a jogegységesítés eszközéül is szolgáljon.”²⁰¹

6.7. Részösszefoglalás

A választottbírói eljárás a felek magánautonómiájából származtatott alternatív vitarendezési mód, azzal, hogy a választottbírói ítéletnek hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéletnek. Meghatározó jellemzője, hogy az eljárás (tárgyalás) nem nyilvános, általában rövidebb idő alatt születik meg ítélet, mint az állami bíróságok előtti eljárásokban, a felek a választottbírák személyében maguk állapodhatnak meg, valamint a New Yorki Egyezményre tekintettel, nemzetközi ügyekben viszonylag gyors végrehajtással lehet számolni.

A fejezet második részében az állami bíróságokkal való kapcsolatot térképeztem fel. *Az értekezés egyik fő kutatási kérdése, hogy meghatározza a felek autonómiájának határvonalait.* Az egyik ilyen mezsgye az állami bíróságok belépésénél figyelhető meg. Az első számú hipotézishez

¹⁹⁸ https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration Letöltés ideje: 2021.01.10.

¹⁹⁹ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010.47.-48.

²⁰⁰ Uo.

²⁰¹ HORVÁTH (i.m.2010). 44.

kapcsoló 3. számú kutatási kérdés is erre vonatkozott: azaz, az állami bíróságok belépése az eljárásba, mennyiben korlátozza a felek autonómiáját.

A választottbírósági tanács a saját hatásköréről maga dönt, amely egyben azt is jelenti, hogy meggátolja az állami bíróságot abban, hogy döntsön a hatáskör kérdésében. Annak megállapítása tehát, hogy az adott ügy választottbírósági útra tartozik-e vagy sem, a választottbíróság hatásköre. A UNCITRAL Modelltörvény alapján, így a magyar Vbt. alapján is, az állami bíróságok főként segítő szerepet töltenek be a választottbírósági eljárásban: azaz akkor jelennek meg, amikor a felek ezt kérik, illetve, ha az eljárás továbbrendítése a cél.

Az állami bíróságok belépése körében egy olyan esetet azonosítottam, amikor a fél autonómiája jelentősen sérülhet: nem intézményes választottbíróság előtt eljárásban, az állami bíróság választottbíró-kijelölése során, amennyiben a felek megállapodása alapján egyesbíró jár el a választottbírósági eljárásban. Ebben az esetben, ha az egyik fél – az eljárás késleltetésének céljából vagy más okból – nem működik közre a választottbíró-jelölésben, az állami bíróság jelöli ki a választottbíró-t. Tekintettel arra, hogy az állami bíróságot semmilyen jogszabály nem kötelezi arra, hogy a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködni kész fél álláspontját figyelembe vegye, az autonómia egyértelműen sérül.

Az állami bíróságok eljárást előremozdító tevékenységétől eltérően, kivételként azonosítható itt a választottbírósági ítélet végrehajtásának megtagadása arra hivatkozással, hogy a jogvita tárgya a végrehajtás államában választottbírósági útra nem tartozhat, illetve a választottbírósági ítélet az adott állam közrendjébe ütközik, és a választottbírósági ítélet érvénytelenítése iránti per, amelyet ugyancsak az állami bíróság előtt lehet megindítani.²⁰²

A fejezetben kitértem még az UNCITRAL jogfejlesztő tevékenységére, különösen az UNCITRAL Választottbírósági Szabályzatára, valamint az UNCITRAL Modelltörvényre, amelyek áttörést jelentettek a nemzetközi gyakorlat harmonizációjában.

²⁰² New Yorki Egyezmény V. cikk 2.

7. A Nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás anyagi jogi és eljárásjogi felfogása, a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljei

A választottbíráskodás kikötésével a felek az állami bíróságok eljárása helyett egy olyan privát vitarendezési mód alkalmazása mellett döntenek, amelyben az eljáró bírák legitimációja a felek autonómiájából ered. A választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye a XX. század első fele óta élénk jogelméleti viták alapja volt.

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás jogának elmélete tekintetében több megközelítés is született. Jelen fejezet Emmanuel GAILLARD által felállított három fő megközelítést ismerteti: az egyetlen állami jogrend részét képező – más néven monolokális – választottbíráskodást, a nemzeti jogrendek sokaságában gyökerező – más néven multilokális – választottbíráskodást, és az autonóm jogrendként elismert – más néven transznacionális – választottbíráskodást.²⁰³

7.1. Az egyetlen állami jogrend részévé redukált választottbíráskodás – monolokális megközelítés

Az egyetlen állami jogrend részét képező nemzetközi választottbíráskodás, – más néven monolokális megközelítés – mint elméleti modell a választottbíró az adott ország állami bírójával azonosítja, azon felfogás mentén, hogy a nemzetközi választottbíráskodás a székhely jogára vezethető vissza. Az elmélet alapján „[e]gy adott választottbíróági ítélet nem annyira ’nemzetközi’, mint inkább ’kolumbiai’ vagy ’angol’, ha a választottbíróági eljárásra Kolumbiában vagy Angliában került sor.”²⁰⁴

A monolokális megközelítés tekintetében Emmanuel GAILLARD két érvet ismertet: az objektivista és a szubjektivista álláspontot.²⁰⁵ Az objektivista érvelés alapján a választottbíró az egyes államok által felállított bíróságok egyik típusát jelenti, így az állami bírósággal egyezően, a helyi szuverénnek van alárendelve. A felek pedig kizárólag abban a tekintetben határozhatják meg az eljárás egyes szabályait, amennyiben azt a szuverén lehetővé teszi.²⁰⁶

²⁰³ Az elméletek holisztikus összefoglalása Emmanuel Gaillard: A nemzetközi választottbíráskodás elmélete (HVG-Orac Kiadó, Budapest 2013., Fordították: Korom Veronika és Metzinger Péter) című monográfiájában olvasható.

²⁰⁴ GAILLARD (i.m.) 23.

²⁰⁵ GAILLARD (i.m.) 23.

²⁰⁶ GAILLARD (i.m.) 24.

A szubjektivista érvelés szerint a felek azon döntése, miszerint egy adott államot a választottbírói eljárás székhelyeként jelölik meg, annak kifejeződése, hogy az eljárást az adott állam joga szerint kívánják lefolytatni. A felek székhelyválasztása ugyanakkor számos tényezőtől függhet: kiválasztásában szerepet játszhat a jogvita tárgyát képező gazdasági tevékenység folytatásának helye, egy meghatározó intézményes választottbírói kiválasztása, és egyéb gazdasági szempontok is, azzal, hogy a felek esetenként semleges helyszínt választanak a választottbírói eljárás lefolytatására, amelynek joga nem kapcsolódik a felekhez, illetve a jogvita tárgyához.

A monolitikus megközelítés alapjait Emmanuel GAILLARD az állami pozitívizmusra és a jogi harmóniára való törekvésre mint filozófiai posztulátumokra vezeti vissza. Az állami pozitívizmus eszméje alapján minden jogosultság valamely állami jogrendszerből származik, míg a jogi harmóniára való törekvés – mint filozófiai posztulátum – azon alapul, hogy a székhely jogrendje képes a legteljesebb és leghatékonyabb ellenőrzést gyakorolni a választottbírói eljárásra.²⁰⁷ Ehhez kapcsolódik Gaillard által idézett Frederick. A. Mann álláspontja is, amely szerint „a lex arbitri nem lehet más, mint a választottbírói tanács székhelye szerinti ország joga.”²⁰⁸

7.2. A vesztfáliai modell (a nemzeti jogrendek sokaságában gyökerező – multilokális választottbíráskodás)

Azon elmélet alapján, amely szerint a választottbíráskodás a nemzetközi jogrendek sokaságában gyökerezik, a választottbírói ítélet forrásának tekintendő minden olyan jogrend, amely az ítéletet elismeri. Az elmélet altámasztására az állami pozitívizmus és a vesztfáliai modell hozható fel, ugyanakkor két ábrázolás két különböző szemszögből ragadja meg a kérdést: az állami pozitívizmus az eljárás kiindulási pontjára, míg a vesztfáliai modell az eljárás végére, azaz az ítélet elismerésére és a végrehajtására koncentrál.²⁰⁹

Az állami pozitívizmus - mint filozófiai posztulátum – alapján „a választottbírói nem a transznacionális égbolton lebeg, minden állami jogrendszertől függetlenül”, hanem „éppen a

²⁰⁷ GAILLARD (i.m.) 28.

²⁰⁸ MANN, Frederick Alexander: „Lex Facit Arbitrum” International Arbitration, Liber Amicorum for Martin Domke. Hague, Martinus Nijhoff 1967. 157. Idézte: GAILLARD (i.m.) 28.

²⁰⁹ GAILLARD (i.m.) 28.

nemzeti jogrendek azok, amelyek legitimitással ruházzák fel e magánjogi vitarendezési módot, minden állami jogrendszerrel függetlenül.”²¹⁰

A vesztfáliai megközelítés elnevezésében a Harmincéves háborút lezáró, 1648-ban megkötött Vesztfáliai Békeszerződésre utal és az államok békés egymás mellett élésére utal. A vesztfáliai modell azon alapul, hogy minden állam maga hozhat döntést abban a tekintetben, hogy elismeri-e a választottbíróság ítéletét. Azaz, ha az ítélet a meghozatalának államában érvénytelenítésre kerül, nem jelenti automatikusan azt, hogy annak végrehajtását egy másik államban is megtagadják.

7.3. Az önálló választottbírói jogrend - transznacionális – választottbíráskodás

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás ábrázolásának harmadik formája a transznacionális elmélet, amely „(...) ábrázolás a választottbírák azon határozott meggyőződését fejezi ki, miszerint – bár nem valamely állam nevében szolgáltatnak igazságot, mégis – ők maguk is bírósági szerepet töltenek be a nemzetközi közösség javára.”²¹¹

A transznacionális megközelítés szerint a választottbíráskodás jogisége nem valamelyik nemzeti jogrendszerben, hanem egy külön transznacionális jogrendben gyökerezik. A transznacionális megközelítés filozófiai posztulátumaiként Emmanuel Gaillard a természetjogi irányzatot és a transznacionalista pozitívista irányzatot emelte ki.²¹²

A természetjogi irányzat a dolgok természetéből eredő magasabb értékekre összpontosít. René David nézete szerint a választottbírák alkotta >>új kereskedelmi jog << összhangban áll természetjoggal. „Miként a természetjog és az antik kereskedelmi jog, ez az új kereskedelmi jog is természeténél fogva nemzetközi, a nemzeti kodifikációk ellenére. Mint ilyen, eltávolodik és megkülönbözteti magát a tételes nemzeti jogoktól. Ezen kívül, a különböző országok tételes jogával szemben a választottbírák azon szándéka jellemzi, hogy a felek kereskedelmi érdekeit még akkor is figyelembe vegyék, ha ez – szükség szerint – *strict* jogaik feláldozásával járhat.”²¹³

Az önálló választottbírói jogrendet elfogadó transznacionális pozitívista irányzat alapján pedig a különböző államok jogai alkotják együttesen a választottbíráskodás szabályait,

²¹⁰ GAILLARD (i.m.) 32.

²¹¹ GAILLARD (i.m.) 40.

²¹² GAILLARD (i.m.) 44.

²¹³ DAVID, René: Droit naturel et arbitrage. Natural Law and Word Law. Essays to Commemorate the Sixtieth Birthday of Kotaro Tanaka, Tokyo, Yuhikaku, 1954. 19. bek. 24. Idézte: GAILLARD: (i.m.) 45.

amelyekből a választottbírák legitimációja is ered. Ez a felfogás nem a nemzeti jogokkal szemben, hanem azokkal összhangban határozza meg önmagát.²¹⁴

Az önálló választottbírói jogrend egyes államokban ítéleti szinten is kimondásra került: a francia Semmítőszék először 1994-ben a HILMARTON²¹⁵ ügyben mondta ki, hogy „(a) Svájcban meghozott választottbírói ítélet nemzetközi ítélet, amely nem integrálódik ennek az államnak a jogrendszerébe, ezért még akkor sem szűnik meg, ha érvénytelenítették, és az elismerése Franciaországban nem ellentétes a nemzetközi közrenddel.”²¹⁶

Szintén a francia Semmítőszék mondta ki 2007-ben a PUTRABALI²¹⁷ ügyben meghozott döntésében, hogy a választottbírói ítélet egyetlen állami jogrendszerhez sem kötődik, amely nyílt kifejezése a választottbírói jogrend elfogadásának.²¹⁸ Az önálló választottbírói jogrend „nem az állami jogrenden és nem is az államok együttműködésén alapul, hanem egyfajta sajátos nemzetközösség formáját ölti, egy autonóm választottbírói jogrendet, egy új kereskedelmi jogot képez.”²¹⁹

7.4. Az elméleti modellek gyakorlati jelentőségei

A fenti ábrázolásmódok valódi jelentősége abban áll, hogy milyen következményekkel bírnak a választottbírák ítélkezési hatalmára, a választottbírói döntésekre, valamint az ítéletek végrehajtására. A fenti elméleteket magukénak elfogadó államok eltérő kereteket biztosítanak a választottbírák számára, így jelentős gyakorlati következménye lehet annak, hogy adott állam a monolitikus vagy a vesztfáiai modellt alkalmazza.

A következőkben táblázatos összefoglalóban mutatjuk be az egyes ábrázolásmódok hatásait perfüggőség és pertúló meghagyás felmerülése, a választottbírói határozatok, valamint a választottbírói ítéletek érvénytelenítése körében. Emmanuel GAILLARD idézett művében konkrét jogeseteken keresztül mutatja be az egyes modellek reakcióit, amelyek alapján

²¹⁴ GAILLARD (i.m.) 50.

²¹⁵ Hilmarton Ltd. v. Sté Omnium de traitement et de la valorisation (OTV), JDI, 1994. 701.

²¹⁶ GAILLARD (i.m.) 61.

²¹⁷ PT Putrabali Adyamulia v. Rena Holding, Yearbook Commercial Arbitration, 2007. 299. Idézte Emmanuel Gaillard: (i.m.) 62.

²¹⁸ GAILLARD (i.m.) 62.

²¹⁹ CSEHI Zoltán: A nemzetközi választottbíráskodás elméleti kérdései – a fórum tagadása. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2000101.PQJ> Letöltés ideje: 2024. november 30.

látható, hogy attól függően, hogy az adott állam melyik megközelítést tekinti sajátjának, igen eltérő döntések születhetnek.

Ábrázolásmód	Monolitikális megközelítés	Vesztfáliai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
Az ábrázolás lényegi elemei:	A választottbíróság egyenértékű a székhely államának bíróságával – így a székhely államának joga szerinti követelmények vonatkoznak a választottbírósági eljárásra.	Minden államnak lehetősége van arra, hogy a saját szabályainak érvényt szerezzen, függetlenül más államok szabályaitól. Pl.: kínai vonatkozású ügy: a kínai jog nem ismeri el az ad hoc választottbíráskodást – a vesztfáliai modell megoldása: nem általánosan elfogadott a kínai jog álláspontja, így más államokban szabadon végrehajtható, függetlenül attól, hogy Kínában érvénytelenítésre kerülne ²²⁰ .	Autonóm jellegű, önálló jogrend, a nemzetközi, amely függetleníti magát egy-egy állam szabályozásától.
Eljárás pertiltó meghagyás esetén²²¹:	Kötelezően megszünteti az eljárást.	A választottbíró tudatában van annak, hogy más jogrendek szerint nem feltétlenül jogszerűen kerül kibocsátásra a meghagyás.	Az egyetlen ábrázolás, amely engedélyezi a választottbíróknak, hogy folytassa az eljárást, amennyiben a pertiltó meghagyás a választottbíráskodás általánosan elfogadott elvei alapján megalapozatlan
Perfüggőség az állami bíróság és a választottbíróság között:²²²	Jogos a perfüggőség elvének alkalmazása, ha ugyanazon vita tárgyában ugyanazon felek között indul eljárás a választottbíróság és az állami bíróság között.	Az egyik fél a választottbírói kikötésre hivatkozik – a másik pedig az állami bíróság előtt indít pert: a perfüggőség elvének alkalmazása nem helyénvaló, mert egyik államot sem befolyásolja, hogy a többi állam a választottbírói hatásköre	A vesztfáliai modell igaz az önálló választottbírói jogrendre is, ugyanakkor ez a <i>Kompetenz-kompetenz elv</i> alkalmazásával oldható meg, azaz amennyiben a választottbírói hatásköre

²²⁰ GAILLARD (i.m.) 67.

²²¹ GAILLARD (i.m.) 68-81.

²²² GAILLARD (i.m.) 81-86.

		választottbírói kikötés tekintetében hogyan foglal állást, ezért amíg az állami bíróság, amely előtt ugyanazon ügy kapcsán nem hoz döntést, az eljárást nem kell felfüggeszteni.	vitatott, maga hoz döntést ebben a kérdésben. ²²³
--	--	--	--

Ábrázolásmód	Monolokális megközelítés	Vesztfáliei megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
A jogvita érdemére vonatkozó jog meghatározása: ²²⁴	A választottbírákat az állami bírakkal azonosítja és a választottbírákat arra hívja fel, hogy akként járjanak el, ahogy a választottbírósi helyének állami bírái eljárának – azaz a székhely kollíziós jogát alkalmazzák.	Több államnak egyformán jogában áll, hogy saját szabályai szerint ítélje meg az eljárást – minden állam jogosult megkövetelni, hogy az ítélet ne sértse imperatív szabályait (nemzetközi közrend). Azaz egyszerre kell megfelelnie minden olyan állam imperatív természetű normájának, ahol a végrehajtás lehetséges lehet. A választottbíró feladata tehát a legmegfelelőbb tartott kollíziós szabály alkalmazása.	Nem valamelyik állam nevében szolgáltatnak igazságot, döntésük során a nemzetközi közösség által elfogadott konszenzushoz fordulhatnak – azaz közvetlenül alkalmazzák a transznacionális anyagi szabályokat. A nemzetközi közrend felhatalmazza a bírót, hogy mellőzze a főszabályként alkalmazandó jogot, ha az sérti a nemzetközi közösség alapvető értékeit. A nemzetközi közrend az államok közötti széles körű egyetértésen alapul (pl. tiltja a korrupciót, a drog és az emberi szervek kereskedelmét, védi a gyengébb felet, előmozdítani kívánja a nemzetközi békét és biztonságot). ²²⁵

²²³ A táblázat a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján.

²²⁴ GAILLARD (i.m.) 86-119.

²²⁵ A táblázat a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján.

Ábrázolásmód	Monolokális megközelítés	Vesztfáliai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
A székhely államában az érvénytelenítést elutasító határozat milyen jogkövetkezménnyel jár a végrehajtás államában? ²²⁶	A székhely államában érvénytelenített ítélet egyetlen más államban sem hajtható végre.	A monolokálissal ellentétben. Mivel minden állam saját maga dönt arról, hogy mi számít érvényesnek, nincs elvi akadálya annak, hogy az egyik államban érvénytelenített ítéletet egy másik államban elismerjenek. A New Yorki Egyezmény számol ezzel: minden szerződő fél számára lehetővé teszi, hogy felülvizsgálja a választottbírói ítéletet abban a tekintetben, hogy az eljárás tárgyát képező jogvita saját szabályai szerint a választottbíró elé utalható-e, ill. a nemzetközi közrendből milyen következmények fakadnak.	A vestzfáliai modellel azonos: az ítélet elszakad a székhely jogrendjétől, így máshol akkor is elismerhető, ha a székhely államában érvénytelenítették. ²²⁷

A fentiek alapján, a tradicionális – azaz monolokális – megközelítéssel szemben, a transznacionális megközelítést alapul vevő államok joga alapján a választottbíráskodás helyének kérdése látszólag veszt jelentőségéből.²²⁸ Kecskés László „A választottbíráskodás elméletéről” szóló írásában akként vélekedik, hogy a közeljövőben a multilokális – azaz a

²²⁶ GAILLARD: (i.m.) 119-132.

²²⁷ A táblázat a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján.

²²⁸ Does the Seat of Arbitration Still Matter? Can Italy be a “Good” Place for Arbitration? <https://blogs.law.nyu.edu/transnational/2013/01/does-the-seat-of-arbitration-still-matter-can-italy-be-a-good-place-for-arbitration/> /Letöltés ideje: 2021.01.10.

vesztfáliai – szemlélet határozza majd meg a nemzetközi választottbíráskodást, a monolitikus felfogáshoz való visszatéréssel nem kell számolnunk.²²⁹

7.5. A választottbíráóság helyének jelentősége

A választottbíráskodás elméletével szorosan összefüggő a választottbíráskodásról szóló LX. törvény (a továbbiakban: „Vbt.”) 2018. évi módosítása, amely a törvény hatályát akként módosította, hogy az az eljárásra akkor terjed ki, ha a választottbíráóság helye Magyarországon van, ugyanis a korábban a törvény a választottbíráóság helye fordulat helyett a választottbíráóság székhelye megfogalmazást tartalmazta. A választottbíráskodás helye ugyanakkor nem feltétlenül egyezik meg az esetlegesen eljáró intézményes választottbíráóság székhelyével. Burai-Kovács János a „Választottbíráóság vagy rendes bíróság?” című írásában példaként kifejti, hogy adott esetben az ICC választottbíráósági szabályai szerint Magyarországon lefolytatott eljárásra, az ICC eljárási szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy az eljárás háttérjogszabályai a magyar jogszabályok lesznek.²³⁰ Ekként Burai-Kovács János példája alapján: ha a választottbíráósági ítélet ellen érvénytelenítési keresetet terjesztenek elő, úgy azt a magyar jog szabályai alapján kell elbírálni, a magyar Vbt. kógens és egyéb szabályait figyelembe véve.²³¹ A fentiek alapján tehát „[a] választottbíráskodás helye nem azt jelenti (...) hogy a szóbeli tárgyalásnak is ott kell lezajlania, hanem azt, hogy az alapvetően diszpozitív szabályozású választottbíráósági eljárásra mely ország jogszabályait fogják mögöttes jogként alkalmazni.”²³²

Csehi Zoltán korábban idézett írásában e körben utal továbbá arra is, hogy a választottbíráskodás helyével kapcsolatos eszmecserék a digitális fejlődés vívmányaira irányítják a figyelmet. „A hely vagy „tér” jelentése: „espace” vagy „Raum”, illetve „espace de loi”, a jog szülőhelye és érvényesülésének a helye. Ennek egyik eleme a „fórum” vagyis a bíráskodás, a választottbíráskodás helye. Napjainkban a fórum fizikai valósága már nem szűkíthető le egyetlen olyan konkrét fizikai helyszínre, amelyet az emberi létezés alapvetően meghatározó tényezőjeként értelmezhetünk. A fizikai lét sokszor esetleges és átmeneti, ezért

²²⁹ KECSKÉS László: A választottbíráskodás elméletéről. In.: A Kereskedelmi Választottbíráóság Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: BURAI-KOVÁCS János. HVG-Orac, Budapest, 2020. 91.

²³⁰ BURAI-KOVÁCS János: Választottbíráóság vagy rendes bíróság? In memoriam Sárközy Tamás. In.: A Kereskedelmi Választottbíráóság Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: Burai-Kovács János. HVG-Orac, Budapest, 2020. 42.

²³¹ BURAI-KOVÁCS János (i.m.) 42.

²³² BURAI-KOVÁCS János (i.m.) 42.

a történések fizikai tere nehezen határozható meg, ezt pedig a digitális tér határokat és államokat nem tisztelő rohamos térhódítása erősíti (...).”²³³

7.6. A választottbíróság helyének jelentősége a New York-i Egyezményben

A vesztfáliai modellelt követi az 1958-as New York-i Egyezmény is, amelyhez kapcsolódóan „Judicial Dialogue on the New York Convention” című konferencián Fali S. Nariman felszólalásában a következők szerint fogalmazott:

„When nation-states around the world signed the New York Convention 1958, and when after 1958 it was adopted as a UN Convention old States and newly-formed States acceded to it but one thing that they did not do was to give up State “sovereignty”.²³⁴

A külföldi választottbírósági ítéletek elismerésének és végrehajtásának megtagadása tekintetében az választottbíróság helyének állama viszonylag széleskörű jogértelmezési jogosultsággal rendelkezik: amelyre való hivatkozással több esetben is találkozhatunk a New Yorki Egyezmény V. cikkében. Megtagadható az elismerés és a végrehajtás az V. Cikk a) pontja alapján abban az esetben, ha a választottbírósági megállapodás a felek által kikötött jog értelmében, vagy ilyen kikötés hiányában *annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbírósági ítéletet hozták, érvénytelen*, továbbá d) pontja alapján, abban az esetben, ha a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában *nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár*t, valamint e) pontja alapján, abban az esetben, ha a választottbírósági határozat a felekre még nem vált kötelezővé, vagy *annak az országnak illetékes hatósága, amelyen vagy amely jogának alkalmazásával a határozatot hozták, azt hatályon kívül helyezte vagy felfüggesztette*.

A jelen fejezetben kifejtettek alapján látható, hogy a választottbíróság helye fordulat többlet jelent egyszerű földrajzi helyszínnél, – különösen ez alatt az alkalmazandó mögöttes jogszabályt értve – ezért annak kiválasztása a felek számára stratégiai kérdés, az eljárás kiszámíthatóságának egyik alapköve, amely érdekében a feleknek szükséges megvizsgálniuk

²³³ CSEHI Zoltán (i.m.) 17. bek.

²³⁴ Transcript of Mr. Fali S. Nariman’s intervention at the 3rd Session Introduction to the New York Convention and Sovereignty. https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/nyc_roadshow_speech_23rd_nov_nariman.pdf Letöltés ideje: 2024. november 30.

az adott államban fennálló jogszabályi környezetet, kiszűrve az abból eredő esetleges kockázatokat.

7.7. Részösszefoglalás

A monolokális megközelítés alapján, a választottbírák szerepe azonos a választottbírárság székhelyén eljáró állami bírák szerepével. A székhely a fórum és ennek a része a választottbírárság. A választottbírárság az állami jogrend része.

A multilokális felfogás alapján, minden állam a saját joga alapján dönthet a választottbírársági ítéletet illetően, a többi állam döntésétől függetlenül.

A transznacionális álláspont alapján, a választottbíráskodás jogisége nem valamelyik nemzeti jogrendszerben, hanem egy külön transznacionális jogrendben gyökerezik.

Az értekezés hipotéziseként azt határoztam meg, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik. Az értekezés íráskor kijelenthető, hogy a monolokális megközelítés meghaladottá vált, ugyanakkor a transznacionális felfogás még nagyon távolinak tűnik. Napjainkban tehát a multilokális (vesztfáliei) megközelítés tekinthető elfogadottnak.²³⁵

A transznacionális irányzat, azaz az önálló választottbírói jogrend kritikájaként szokás említeni azt, hogy lehetetlen figyelembe venni az összes olyan nemzeti jogrendet, amelyben az elismerést vagy a végrehajtást kérhetik. A választottbíráknak ehelyett transznacionális (egyetemes) közrend szabályaiból merítve kell döntést hozniuk.²³⁶

Gaillard ugyanakkor rámutat arra, hogy a nemzeti jogrendek hagyományos értelemben vett figyelembevétele nem is szükséges: a transznacionalista pozitív irányzat az önálló választottbírói jogrendet „(...) nem olyan előzetesen létező szabályok gyűjteményeként fogja fel, melyek forrása teljesen kívül esik a nemzeti jogokon. Ellenkezőleg, az teljességgel az államok normatív tevékenységéből fakad, amit azonban a maga egészében fog fel, nem pedig mint egymás mellé helyezett olyan nemzeti jogokat, amelyek közül a kollíziós eljárás szerint kellene kiválasztani az alkalmazandót. (...) A választottbírói jogrend kifejezés számot vet azzal a ténnyel, hogy a gyakorlatban az államok széles körben egyetértenek azon feltételekben,

²³⁵ Ezen utóbbi elméleti modell elfogadottságához nagyban hozzájárul az, hogy a New Yorki Egyezmény szintén ennek megfelelő (V. Cikk a) pont).

²³⁶ Vö.: különösen: PAULSSON, Jan: Arbitration in Three Dimensions. LSE Law, Society and Economy Working Papers 2/2010. 2. De Boeck, Michael: Consumer Arbitration and Collective Dispute Resolution in the European Union. Is Class Arbitration an Alternative? Dissertation tot he degree of Master of Laws.

amelyeket a választottbíráskodásnak ki kell elégítenie ahhoz, hogy a vitarendezés olyan kötelező módszere lehessen, melynek eredménye, az ítélet, érdemes a végrehajthatóságra mint jogkövetkezményre.²³⁷

Álláspontom szerint, jelenleg nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszereitől – értve ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíráskodás helye még mindig rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében.²³⁸

A választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye a felek szempontjából azért lényeges, mert a különböző jogrendszerek különböző szintű rendelkezési jogot biztosítanak a felek számára, amint azokat a fenti táblázatokban is szemléltettük.

Álláspontom szerint, napjainkban nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszereitől – értve ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíráóság helye (mögöttes joga) és a választottbírói határozat végrehajtásának helyének joga jelenleg rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében, és arra mutatnak a jelek, hogy transznacionális választottbírói jogrend a közeljövőben nem fog megvalósulni.

A következő fejezetben a választottbírói megállapodást mint a felek rendelkezési jogának elsődleges megjelenési formáját vizsgálom, különös figyelmet fordítva arra, hogy korlátozódik-e a felek autonómiája abban az esetben, ha nem elsődleges/eredeti szerződő felekként kerülnek a választottbírói kötelembé.

²³⁷ Gaillard (i.m.) 48-49.

²³⁸ New Yorki Egyezmény V. cikk

8. A választottbíróvási megállapodás

8.1. A választottbíróvási megállapodás fogalma

KENGyel Miklós meghatározása alapján, a választottbíráskodás „*a felek vitájának a felek egyező akaratával létrehozott szervezetben és a felek által megállapított szabályok szerinti eldöntése.*”²³⁹ Azaz a választottbíróvási eljárás általánosan a felek autonómiájából fakadó felhatalmazáson alapul.²⁴⁰

A választottbíróvási eljárás alaptétele, hogy a felek felhatalmazzák az általuk választott választottbíró vagy választottbírói tanácsot, hogy pártatlan döntőbíróként döntsön a közöttük felmerült jogvitában. A felek autonómiájukból fakadóan azonban a választottbíró(k) személyén túl²⁴¹, meghatározhatják az eljárás egyes szabályait is.

A fejezet célja a felek rendelkezési jogának a választottbíróvási megállapodások vonatkozásában való elemzése, különös figyelmet szentelve a nem kifejezett konszenzuson alapuló megállapodásokra. Ezekben az esetekben a választottbíróvási megállapodások egyoldalú jognyilatkozatokkal jönnek létre, vagy olyan felek között tekintendő fennállóknak, akik a választottbíróvási megállapodás megkötésben nem szerepeltek szerződő félként. Az ún. *non-signatories* kérdést a *US Second Circuit* által a *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association* ügyben hozott ítélet mentén vizsgálom, külön kitérve az ítéletben meghatározott öt olyan esetre, amelyek fennállása esetén a nem szerződő felekre is kötelezést tartalmaz a választottbíróvási megállapodás. A fejezet utolsó részében – e körbe tartozóként – felvillantom a választottbíróvási megállapodás engedményezésének, valamint a jogutódlásának kérdését is.

²³⁹ KENGyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 1193.

²⁴⁰ HERCZEGH Mihály „[a] magyar polgári törvénykezési rendtartás” című művében a következőképpen fogalmaz: „[a] választott bíróságok azon jogosultsága, hogy bizonyos peres ügyben eljárjanak és ítélhessenek, az érdekelt felek kölcsönös akaratkijelentésén, illetőleg szerződésén alapul. De ilyen szerződésre csak azok léphetnek, kik önjogúak, és sem apai, sem gyámi, sem gondnoki hatalom alatt nem állnak. (HERCZEGH Mihály: A magyar polgári törvénykezési rendtartás. Franklin-társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. Budapest, 1896. 801.)

FABINYI Tihamér meghatározása alapján pedig: „[a] választott bírósági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó, vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkező olyan magánjogi vitás ügyüket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.” (FABINYI (i. m.). 37.)

²⁴¹ A felek természetesen intézményes választottbíróvási eljárást is kiköthetik, ez esetben nem feltétlenül választják előre ki az eljáró bírókat.

A választottbíróági megállapodás két fő csoportra osztható: a *compromissum*-ra (submission agreement) és a *clausula compromissoria*-ra (arbitration clause)²⁴²

A két választottbíróági megállapodás között a különbséget az jelenti, hogy a *compromissum*, (azaz *submission agreement*) megkötésére jellemzően akkor kerül sor, amikor a felek között a jogvita már kialakult, így a *compromissum*-ot éppen e jogvita eldöntése érdekében kötik meg. Altípusának tekinthető a *sumbissio declarata*, amely fentivel egyezően, a már megkötött szerződésből eredő konkrét jogvita eldöntése érdekében való választottbíróági megállapodást takarja, valamint a *sumbissio tacita*²⁴³, amely esetén a felek között nem jött létre választottbíróági megállapodás, azonban a felperes a jogvita rendezésére egy intézményes választottbíróság elé terjeszt keresetet, melyre az alperes érdemben válaszol.²⁴⁴

A fentiekben elemzett *compromissum*mal szemben, a *clausula compromissoria*-t a felek még a jogvita felmerülését megelőzően kötik meg egymással, arra az esetre, ha a szerződéses kapcsolatunkban később vitás helyzet állna fenn.²⁴⁵

BOÓC Ádám a *compromissum* tekintetében kiemeli: annak ellenére, hogy a *választottbíróági záradék* kifejezés a választottbíróági megállapodás mindkét típusra alkalmazható, nem elhanyagolható a *compromissum* jelentősége sem, ugyanis „(...) megfelelő módon fejezi ki az eljárás azon sajátosságát, mely szerint az eljárás a felek szabad alávetésén alapul: azaz az egymással jogvitában álló felek a jogvita keletkezését követően is dönthetnek úgy, hogy választottbíróági eljárás lefolytatásával kívánják jogvitájukat rendezni.”²⁴⁶

²⁴² BOÓC Ádám: A nemzetközi választottbíróági klauzulák az új IBA irányelvek tükrében. Fuglinszky Ádám – Klára Annamária (szerk.) Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2012. 457.

²⁴³ Ezen altípusra tekintettel a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) 8. § (4) bekezdésében úgy fogalmaz: a választottbíróági szerződést írásban megkötöttnek kell tekinteni akkor is, ha a választottbíróság elé utalásra irányuló nyilatkozatában vagy kereseti kérelme előadásában a fél állítja a választottbíróági szerződés létét, és a másik fél azt nem vitatja.

²⁴⁴ FARAGÓ László: Nemzetközi választottbíráskodás. Közgazdasági és Jogi Könyv Kiadó, Budapest, 1966. 60.

²⁴⁵ KECSKÉS László: A választottbíráskodás jogi szabályozása Magyarországon. KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások szabályozásának alapjai. PTE ÁJK Pécs, 2018. 60.

²⁴⁶ BOÓC: (i.m. 2012.) 457–458.

8.1.1. A választottbíróági kikötés mint meglepetés-klauzula

A választottbíróági megállapodások fenti megkötési módozatain túl érdemes kitérni az általános szerződési feltételekben vagy fogyasztói szerződésben (vagyis másnéven: tömegszerződésekben) jelentkező, egyedileg meg nem tárgyalta választottbíróági kikötésekre is. Ezek ún. *meglepetés-klauzulának* minősülnek, így akkor válnak a szerződés részévé, ha alkalmazójuk lehetővé teszi, hogy a másik fél annak tartalmát megismerje, és ha azt a másik fél kifejezetten elfogadja.²⁴⁷

Az általános szerződési feltételekben rögzített választottbíróági kikötések a fenti eseten túlmenően akkor válnak érdekessé, ha a szerződő felek mindegyike (vagy közülük legalább ketten) saját ÁSZF alkalmazása mellett szerződnek, és ezek egymástól eltérő kikötéseket tartalmaznak. Ebben az esetben az választottbíróági kikötés nem válik a szerződés részévé, „(...) s csak akkor állapítható meg egy adott választottbíróóság hatásköre, ha a felek ebben a kérdésben – további levelezésük során, vagy közvetlenül az eljárás kezdetén – megegyeztek és azonos platformra hozták a választottbíróági megállapodást (...).”²⁴⁸

8.1.2. Fogyasztói szerződésből eredő jogviták

A fogyasztói szerződésekben alkalmazott választottbíróági kikötések vizsgálata körében közismertté vált az ÍH 2012.67. számú döntés. Az ügyben a felperes az alperessel kötött kölcsönszerződés felmondásának jogellenességét kérte megállapítani, mivel álláspontja szerint annak egyes rendelkezései jóerkölcsbe ütköztek és tisztességtelennek minősültek. Az elsőfokú bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, arra hivatkozva, hogy a felek a kölcsönszerződésben alávetették magukat a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróóság kizárólagos illetékességének. A felperes a Fővárosi Törvényszék végzése ellen fellebbezést terjesztett a Fővárosi Ítéltábla elé, melyben arra hivatkozott, hogy megítélése szerint a bíróságnak hivatalból kellett volna vizsgálnia a választottbíróági feltétel semmisségét, annak tisztességtelenségére és annak egyedi megtárgyalására figyelemmel, hivatkozva e körben a régi Ptk. fogyasztói szerződésekre, tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezéseire, továbbá a

²⁴⁷ DARÁZS Lénárd: A „bírósválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés. Gazdaság és Jog XX. évfolyam 12. szám. 21.

²⁴⁸ Varga István: A polgári per alternatívája: A magánjogi választottbíróági eljárás. In: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentára III/III. HVG-Orac 2018. 2850–3041.

93/13/EGK Irányelvre,²⁴⁹ valamint a 18/1999. (III.5.) Korm. rendeletre.²⁵⁰ Értelmezése szerint a felek között létrejött szerződésben rögzített választottbíróági kikötés a szokásostól eltérő rendelkezés, így csak akkor válhatott volna a szerződés részévé, ha az alperes erről őt előzetesen tájékoztatja, illetve, ha ezt a feltételt a felek egyedileg megtárgyalták. Rámutatott továbbá, hogy a kikötött választottbíróág szabályzatának rendelkezései alapján a feleket költségmentességben vagy illetékfeljegyzési jogban nem lehet részesíteni, így álláspontja szerint, - a választottbírói díj mértékét is figyelembe véve -, a választottbíróági kikötés magánszemély felperes igényérvényesítési lehetőségét hátrányosan befolyásolja, a peres eljárás kezdeményezésére vonatkozó jogát gátolja, ezért tisztességtelen feltételnek minősül.²⁵¹ Az alperes ugyanakkor védekezésében előadta, hogy a kölcsönszerződés kifejezetten hivatkozik az ÁSZF választottbíróági kikötést tartalmazó rendelkezésére, valamint utal a figyelem felhívás tényére és magában foglalja az adós kifejezett nyilatkozatát, mely szerint a tájékoztatást megértette és kifejezetten elfogadta. Tekintettel arra, hogy a felperes e dokumentumot aláírta, a választottbíróági kikötés a szerződés részévé vált.

A Fővárosi Ítéltábla helybenhagyta az elsőfokú bíróság végzését, amelyben a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, és végzésének indoklásában kifejtette: „[a] választottbíróági eljárás kikötése nem zárja ki és nem gátolja a fogyasztót abban, hogy jogát érvényesítse, igényérvényesítésének lehetősége ugyanis a rendes bíróság helyett a választottbíróág előtt fennáll. (...) A fentiek alapján tehát a magyar jogrendszer a választottbíróági eljárást kivételes, ám a rendes bíróság eljárást helyettesítő, azzal egyenértékű jogvita rendezési módozatnak ismeri el.”²⁵²

*Az új Vbt. hatálybalépésével a fogyasztói szerződésekből eredő jogviták kikerültek a választottbíróági eljárás során eldönthető ügycsoportok közül, azaz objektív arbitrábilitási korlátozás alá esnek.*²⁵³

8.2. A választottbíróági megállapodás alakisága és az eljárás jogi természete

A választottbíróági megállapodás létrejöttéhez szorosan kapcsolódik a megállapodás alakiságának kérdése. A megállapodás alakisága tekintetében az egyes jogszabályok

²⁴⁹ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről

²⁵⁰ 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről

²⁵¹ A Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.259/2012/2. számú ítéletének indokolása

²⁵² A Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.259/2012/2. számú ítéletének indokolása

²⁵³ Vbt. 1. § (3)

különböző feltételeket határoztak meg. A Polgári Törvénykezési Rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk az alábbiakat rögzítette: a szerződésnek, melyben a választott bíróság kikötött, mindig írásban szerkesztve, s abban a per tárgyának, valamint minden jogviszonynak, melyre a választott bíróság hatásköre kiterjed, tüzetesen kijelölve kell lennie.²⁵⁴ Ezen megfogalmazáshoz képest a Plósz-féle Pp. meghatározás kiegészül azzal is, hogy a választottbírói szerződés kikötése csak azon ügyek tekintetében lehetséges, amelyekről a felek szabadon rendelkeznek.²⁵⁵ A korábbi, 1994. évi LXXI. törvény – igazodva a kor elvárásaihoz – tágabban értelmezte az írásbeliség kérdését, ekként – a törvény szövegében felsoroltakon kívül – írásban létrejöttek tekintette azt a megállapodást is, amely a felek üzenetét tartósan rögzítő eszközön való üzenetváltással rögzítette.²⁵⁶ Ehhez képest a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény még részletesebb szabályokat nyújt az elektronikus kommunikáció során való szerződéskötés tekintetében, mely alapján írásban megkötötnök kell tekinteni azt a megállapodást is, amely elektronikus közlés útján jön létre, amennyiben az a másik fél számára hozzáférhető és alkalmas a későbbi hivatkozásra.²⁵⁷

A megállapodások alakiságán túl, érdemes kitérnünk néhány szóban a választottbírói szerződés jogi természetére is. A választottbírói megállapodás jogi természetének anyagi jogi, illetve eljárásjogi jellegét tekintve koronként eltérőek voltak az álláspontok. Az 1868. évi Polgári Törvénykezési rendtartás tisztán eljárásjogi szempontból szabályozta a választottbírói eljárást, ugyanakkora témában sokat hivatkozott 1911. évi Plósz-féle Pp. már az anyagi és eljárásjogi rendelkezési jog párhuzamos érvényesülését hangsúlyozza e kérdésben, kiemelve, hogy az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyáról anyagi jogi értelemben is szabadon rendelkeznek.²⁵⁸ Amint HORVÁTH Éva a Nemzetközi választottbíráskodás című könyvében kifejti: a jogirodalom álláspontja ebben a kérdésben a mai napig sem egységes, ugyanakkor a legszélesebb körben elfogadottnak a választottbírói megállapodás kettős jogi természete tekinthető, amely alapján a választottbírói megállapodás mind anyagi, mind eljárásjogi

²⁵⁴ 1868. évi LIV. törvénycikk 496. §

²⁵⁵ 1911. évi törvénycikk a Polgári perrendtartásról 767. §

²⁵⁶ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvény 5. § (3)

²⁵⁷ Vbt. 8. § (3)

²⁵⁸ VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 370

hatásokkal rendelkezik.²⁵⁹ HORVÁTH Éva művében szintén a választottbíróági megállapodás kettős jogi természete mellett foglal állást és kiemeli, hogy anyagi jogi hatását tekintve a választottbíróági megállapodás alapján feleknek „(...) mindent meg tenniük annak érdekében, hogy a választottbíróági eljárás gyorsan és sikeresen eljusson a végkifejletig: az ítélet meghozataláig (vagy egyezség megkötéséig) és minden olyan tevékenységtől tartózkodniuk kell, ami a választottbíróági szerződés sikerét veszélyezteti.”²⁶⁰ A megállapodás eljárásjogi hatása pedig a gyakorlat szempontjából azért rendkívüli jelentőségű, mert eljárásjogi akadályt teremt. Azaz abban az esetben, ha a másik szerződő fél az ügyet állami bíróság elé terjesztené, az eljárás alperese (azaz a választottbíróági szerződésben részes másik fél) pergátló kifogásával nem csak a keresetlevél visszautasítását, hanem a per megalapításának megakadályozását is eléri.²⁶¹

8.3. Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések

8.3.1. Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések (Consent to Arbitration with a Reduced Consensual Character)²⁶²

A választottbíróági megállapodás általában feltételez egy kereskedelmi szerződést a felek között, amely tekintetében megállapodnak, hogy a felmerülő jogvitájukat választottbíróági úton rendezik. Felmerülhetnek azonban olyan esetek is, amikor a választottbíróági kikötés egyoldalú jognyilatkozattal jön létre, vagy a választottbíróági megállapodás a szerződés megkötésében nem részes félre tartalmaz kötelezést.

8.3.2. Választottbíróági kikötés egyoldalú jognyilatkozattal

Az egyoldalú jognyilatkozattal keletkeztetett választottbíróági kikötés előfordulása jóval ritkább, mint a választottbíróági megállapodásoké. Újlaki Géza meghatározása szerint a „[n]em szerződésen alapuló olyan magánjogi rendelkezés, amely választottbíróaságot rendel, lehet: (1) végintézkedés, (2) jogi személy alapszabálya, (3) alapítvány.”²⁶³

Újlaki művében részletesen kifejti, hogy ugyan az 1915. évi Polgári törvénykönyv javaslata (a továbbiakban: Ptj.) nem sorolja a végrendeletbe foglalható örökjogi rendelkezések közé a választottbíróaság kikötést, ugyanakkor a meghagyás alakjában való ekkénti rendelkezésnek

²⁵⁹ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2010. 57

²⁶⁰ Uo.

²⁶¹ FABINYI Tihamér: A választott bíráskodás. A váczikir. országos fegyintézet könyvnyomdája. 1920. 41.

²⁶² STEINGRUBER Andrea Marco: Consent in International Arbitration. Oxford University Press. 2012. 8-01.

²⁶³ ÚJLAKI Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Dick Manó Kiadása (Váci. Kir. Orsz. Fegyintézet Könyvnyomdája), Budapest, 1927. 3.

nincs akadálya.²⁶⁴ Ugyanitt olvasható, hogy a német jogirodalom elfogadja a végintézkedésben rendelt választottbíróági kikötést, továbbá annak sincs akadálya, hogy választottbíróként a végrendeleti végrehajtó járjon el.²⁶⁵ „[K]ülönösen az örökösödési, családi perek elkerülése céljából méltánylandó a végrendelkezőnek az az akarata, hogy az örökösök közötti vitákat, előbb a családi viszonyokat ismerő alkalmas személyek békés úton próbálják rendezni és annak sikerülte esetén ezek, mint választottbírák gyorsabban és könnyebben dönthetnek el még a bonyolult családi vitákat is, mintha azok az állami bíróságok eljárásának formáságai között és nyilvánosan tárgyalatnának.”²⁶⁶ Némiképp eltérő a jogi személyek létesítő okiratába, valamint az alapítvány²⁶⁷ alapító okiratába foglalt választottbíróági kikötés, amely a jogi személy és a tag, valamint a tagok egymás közötti viszonyában felmerülő, továbbá az alapítvány juttatásaira vonatkozó jogviták eldöntése érdekében kerülhetett megfogalmazásra.²⁶⁸ Ezen szabályokra tekintettel a Plósz-féle Pp. 788. §-ában akként rendelkezett, hogy választottbíróági eljárásra vonatkozó szabályok azokra az eljárásokra is alkalmazandók, amelyeket végintézkedéssel vagy más törvényes módon rendeltek.²⁶⁹

Modern jogunkban sem ismeretlen az egyoldalú jognyilatkozattal létesített választottbíróági kikötés, azonban ezek az egyoldalú jognyilatkozatok csak az egyik fél számára biztosítják a választottbíróági eljárás választásának lehetőségét. Ezek a klauzulák választási lehetőséget biztosítanak, – általában az állami bíróságok vagy a választottbíróság eljárása tekintetében – az egyik szerződő fél számára, amely választást a másik fél köteles elfogadni.²⁷⁰ Míg a választottbíróági szerződések megkötésére általában az egyenlő tárgyalási pozícióban lévő felek között kerül sor, akiknek a jogviszonyában nem látható előre, hogy melyik fél fog várhatóan a felperesi pozícióba kerülni, addig az egyoldalú jognyilatkozattal való

²⁶⁴ Uo. 3.

²⁶⁵ Uo. 3.

²⁶⁶ ÚJLAKI i.m. 4.

²⁶⁷ A Polgári Törvénykönyv megalkotására irányuló törekvések ÚJLAKI Géza választottbíráskodásról szóló kézikönyvének megírásakor még nem teljesedtek ki: az 1928. évi Magánjogi Törvény Javaslat csak a kiadást követő évben született meg, így a szerző az 1915. évben az országgyűlés elé terjesztett negyedik tervezetre (az ún. bizottsági szövegre) hivatkozik Ptj. rövidítés alatt. Ezen szabályok szerint a jogi személyek alatt az egyesületeket és a kereskedelmi társaságokat érti, míg az alapítványt jogi személyek csoportjától elkülönítetten említi.

²⁶⁸ ÚJLAKI i.m. 5.

²⁶⁹ ÚJLAKI i.m. 3.

²⁷⁰ STEINGRUBER Andrea Marko: Consent In International Arbitration. Oxford University Press. 2012. 132.

választottbíróági kikötésre akkor kerül sor, ha az imént említett feltételeknek legalább egyike hiányzik. Gyakran használtak ezek a klauzulák például a bankjog területén.²⁷¹

8.3.3. „Nem szerződő” felek a választottbíróági eljárásban

Míg a legtöbb polgári eljárásjogi jogszabály lehetőséget biztosít az érdekelteknek a keresethez való csatlakozásra, valamint a perbe való beavatkozásra jogi érdekük érvényesítése érdekében, a választottbíróági eljárásban erre csak abban az esetben van lehetőség, ha a „kívülálló” csatlakozásához valamennyi peres fél hozzájárul. Ennek magyarázata a *felek autonómiájára vezethető vissza*: a választottbíróági megállapodásban a felek arra vállnak kötelezettséget, hogy (az adott szerződésből eredő) egymással szemben fennálló vagy a jövőben felmerülő jogvitájukat választottbíróági úton rendezik. Erre tekintettel, az a személy, aki nem szerződő fél a választottbíróági megállapodásban, vagy a választottbíróági kikötést tartalmazó szerződésben, nem lehet peres fél a választottbíróági eljárásban.

A felek között létrejött megállapodás előfeltétele a választottbíróági eljárásnak, azonban néhány esetben a választottbíróági megállapodás kiterjedhet azokra a felekre is, akik nem voltak aláírói az eljárás alapjául szolgáló konkrét választottbíróági szerződésnek.

Amint Rubino-Sammartano írja az *International Arbitration Law and Practice* című művében, a választottbíróági eljárás jogi természete arra enged következtetni, hogy a választottbíróági szerződésben nem részes felek nem lehetnek részesei a választottbíróági eljárásnak sem, ugyanakkor az összetett (szerződéses) jogviszonyok elengedhetetlenné teszik ennek a kérdésnek a mélyebb vizsgálatát. Az egyesült államokbeli *US Second Circuit* a *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association*²⁷² ügyben hozott ítéletében öt esetet határozott meg, amelyek fennállása esetén a szerződésben nem részes félre (*non-signatory party*) is kötelező lehet a választottbíróági megállapodás.²⁷³

A hivatkozott ügyben a Thomson CSF S.A. (Thomson) társaságot az elsőfokon eljáró bíróság arra kötelezte, hogy a Rediffusion Simulation Limited (Rediffusion) és az Evans & Sutherland Computer Corporation (E&S) között megkötött választottbíróági megállapodás alapján, az

²⁷¹ STEINGRUBER i.m. 132.

²⁷² Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association 17 J. Int. Arb. 19. Idézte: Mauro RUBINO-SAMMARTANO: *International Arbitration. Law and Practice*. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

²⁷³ RUBINO-SAMMARTANO Mauro: *International Arbitration. Law and Practice*. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

E&S-szel szemben fennálló jogvitáját választottbírósi úton rendezze. A bíróság döntésének alapját az képezte, hogy a Rediffusion és az E&S egymással választottbírósi megállapodást is tartalmazó szerződést kötött, mely alapján a Rediffusion kizárólag az E&S-től vásárolt repülésszimulátorokhoz használható képző berendezéseket. A fenti szerződés megkötését követően a Hughes Aircraft Company megvásárolta a Rediffusion-t, majd tovább értékesítette a Thomson részére, amely a Rediffusion cégnevet Thomson Training and Simulation Limited elnevezésre módosította. A Rediffusion megvásárlását megelőzően, amikor a Thomson CSF S.A. a vételi szándékát nyilvánosságra hozta, az E&S tájékoztatta a Thomstont a Rediffusion és az E&S között korábban létrejött megállapodásban foglalt kötelezettségekről, amelyekről a Thomson bővebb tájékoztatást kért, azonban a kötelezettségeket magára nézve nem fogadta el kötelezőnek. Az E&S szerződésszegésre hivatkozva keresetet terjesztett a választottbíró elé a Rediffusion és a Thomson – mint anyavállalat – ellen. A Thomson CSF S.A. a New York-i kerületi bírósághoz fordult, és annak megállapítását kérte, hogy a Rediffusion és az E&S között létrejött megállapodás nem kötelező rá nézve. A kerületi bíróság döntésében a felperesi Thomson CSF S.A. társaságot a választottbírósi eljárás lefolytatására kötelezte, amely ellen a felperes fellebbezést terjesztett a Second Circuit elé.

A Second Circuit által meghozott ítélet kimondta: az FAA²⁷⁴ alapján egy nem aláíró félre is kötelező érvényű lehet egy választottbírósi megállapodás, ha a szerződések és a megbízási jogviszony²⁷⁵ általános elveiből így következik. Az ítélet e tekintetben öt esetet különböztet meg: 1) hivatkozás útján beépített választottbírósi megállapodás (*Incorporation by reference*) 2) vélelem (*Assumption*) 3) megbízott általi szerződéskötés (*Agency*) 4) azonos vállalatcsoporthoz tartozás (*Veil piercing*) és 5) az estoppel elve (*Estoppel*), melyeket a fejezet következő lapjain a fenti sorrendben ismertetünk.

8.3.4. Hivatkozás útján beépített választottbírósi megállapodás

Hivatkozás útján beépített választottbírósi megállapodás (*Arbitration Clause Incorporated by Reference*)

²⁷⁴ Federal Arbitration Act

²⁷⁵ „[i]n cases arising under the FAA, the Second Circuit has consistently held that a non-signatory party may be bound to an arbitration agreement, if so declared by the ordinary principles of contract and agency” - Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.

A hivatkozás útján beépített választottbíróági kikötés azt jelenti, hogy a választottbíróági megállapodás egy korábban megkötött szerződés részét képezi, amelyre az újabb szerződés visszautal.²⁷⁶

A Thomson CSF S.A. ítélet megfogalmazása alapján:

„[a] non signatory may compel arbitration against a party to an arbitration when that party has entered into a separate contractual relationship with the non signatory which incorporates the existing arbitration clause.”²⁷⁷

Az ítélet szövegéhez hasonlóan, az UNCITRAL Modelltörvény is akként rendelkezik, hogy a szerződésben a választottbíróági kikötést tartalmazó bármely dokumentumra való hivatkozás írásbeli választottbíróági megállapodásnak tekintendő, ha az a hivatkozás által a szerződés részévé válik.²⁷⁸

Bantekas kapcsolódó példája hasonló az értekezésben már említett meglepetés-klauzulákhoz: A és B (*egy bank*) kölcsönszerződést kötnek, amely megállapodás nem tartalmaz választottbíróági kikötést, azonban visszautal a bank általános szerződési feltételeire, amelyben azonban szerepel választottbíróági kikötés. Tekintettel arra, hogy A-nak kölcsönszerződésben foglalt kötelezettsége volt az ÁSZF elolvasása, a konkrét ügyben az Irish High Court (*Kastrup Trae-Aluwinduet A/S (Denmark) v Aluwood Concepts Ltd (Ireland)*)²⁷⁹ megállapította, hogy a választottbíróági eljárás kikötése érvényesen történt, és irrelevánsnak tekintette a felperes azon érvelését, miszerint nem kapott saját példányt az ÁSZF-ből.²⁸⁰

A New Yorki Egyezmény II. Cikkének (2) bekezdését véve kiindulási alapként, írásbeli megállapodásnak (azaz a New Yorki Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése alapján választottbíróági megállapodásnak) kell tekinteni a szerződésbe foglalt választottbíróági

²⁷⁶ STEINGRUBER i.m. 134. 8.16.

²⁷⁷ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.

²⁷⁸ UNCITRAL Modelltörvény 7. cikk (6) The reference in a contract to any document containing an arbitration clause constitutes an arbitration agreement in writing, provided that the reference is such as to make that clause part of the contract.

²⁷⁹ Kastrup Trae-Aluwinduet A/S (Denmark) v Aluwood Concepts Ltd. (Ireland) Case No. 129. MCA High Court Judgement (13 november 2009) idézi: Ilias BANTEKAS: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press 2015. 76.

²⁸⁰ BANTEKAS, Ilias: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. 76.

kikötést, továbbá a felek által aláírt, illetőleg levél- vagy táviratváltásba foglalt választottbíróági megállapodást is.²⁸¹

STEINGRUBER a fent idézett meghatározás elemzése mentén két esetet különböztetett meg:

- I. A felek között levél- vagy táviratváltás útján „kicsérélt” megállapodás ugyan nem tartalmazott választottbíróági megállapodást, azonban kifejezett utalást tartalmazott egy másik megállapodásra, amelyben szerepelt választottbíróági kikötés (ún. *relatio perfecta*).
- II. A felek között „kicsérélt” megállapodás szintén nem tartalmazott választottbíróági kikötést, azonban utal egy dokumentumra, amely tartalmaz ilyen klauzulát, azonban ez az utalás nem kifejezett (ún. *relatio imperfecta*).²⁸²

Az első eset tekintetében az esetjog egységesnek mondható: a kifejezett utalással egy másik szerződésből „beemelt” választottbíróági megállapodás elfogadottnak tekinthető, ugyanakkor a második példa vonatkozásában már nem egységes az álláspont. Ez utóbbinál a választottbíróági megállapodás fennállásának megállapításához a felek tudattartamát kell vizsgálni, azaz azt, hogy mennyire voltak tudatában a választottbíróági megállapodás ekkénti „beemelésének”. E körben számba kell venni a felek státuszát (félkénti minőségét), a hivatkozás specifikusságát, valamint az ágazati szokásokat, amelyek a felekre vonatkoznak.²⁸³ A Tradax v Amoco²⁸⁴ ügyben hozott döntésében a Svájci Szövetségi Bíróság a fentiek szerinti elemzést végezve kimondta: különböző döntések születhetnek attól függően, hogy a választottbíróági megállapodás fennállására tett utalás egy az üzleti életben tapasztalattal rendelkezőtől vagy egy tapasztalatlan (vagy csekély tapasztalattal rendelkező) személytől származik, aki nem mérhette fel kellően annak jelentőségét.²⁸⁵

²⁸¹ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről II. Cikk (2) bekezdés

²⁸² STEINGRUBER i.m. 134. 8.19.

²⁸³ STEINGRUBER i.m. 135. 8.21.

²⁸⁴ Tradax Export SA v Amoco Iran Oil Company, 7 February 1984. 11 YBCA 532 (1986) idézte STEINGRUBER i.m. 135. 8.22.

²⁸⁵ STEINGRUBER i.m. 135. 8.22.

8.3.5. Önkéntes alávetés

Az *assumption theory* a fejezet első részében említett *missio tacita*-hoz hasonló, amely a magyar Vbt. 8. § (4) bekezdésében is helyet kapott. A magyar jogszabály szövege alapján a választottbírói szerződést írásban megkötöttnek kell tekinteni akkor is, ha a választottbírói elé utalásra irányuló nyilatkozatában vagy kereseti kérelme előadásában a fél a választottbírói szerződés fennállását állítja és a másik fél nem vitatja azt. Ugyanakkor a választottbírói alávetés nem lehet teljesen hallgatóságos. Több egyesült államokbeli ítéletben²⁸⁶ is olvasható: a bíróság megköveteli, hogy az ekként perbeli féllel váló nem aláíró fél magatartásával kifejezze szándékát az iránt, hogy a választottbírói eljárásban való részvételéhez hozzájárul.²⁸⁷

A hivatkozott Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítélet megfogalmazása alapján aláírás hiányában is kötelezhető a fél a választottbírói útra, ha az utóbb gyakorolt magatartásával vállalja a választottbírói kikötésben foglaltakat.

„In the absence of a signature, a party may be bound by an arbitration clause if its subsequent conduct indicates that it is assuming the obligation to arbitrate.”²⁸⁸

A *Second Circuit Court of Appeals* a konkrét ügyben hozott ítélete alapján ugyanakkor a Thomson CSF S.A. esetében ezen elmélet mentén nem állapítható meg a választottbírói hatásköre, tekintettel arra, hogy a Thomson CSF S.A. nem nyilatkozott akként, hogy a választottbírói megállapodást magára nézve kötelezőnek ismeri el.

8.3.6. Megbízott általi szerződéskötés

A választottbírói megállapodás megbízott (ügynök) általi megkötése feltételez egy előzetesen megkötött szerződést a megbízó és a megbízott között, amely alapján a megbízott választottbírói megállapodást köt a megbízó nevében. A nem aláíró (*non-signatories*) felek

²⁸⁶ Caribbean SS. Co., SA vs. Sonmez Denizcilik Ve Ticaret AS, 598 F.2d 1264 (2d Cir., 1979) Idézte: Clint A. Corrie BEIRNE, Maynard & Parsons LLP. Challenges in International Arbitration for Non-Signatories.

²⁸⁷ Clint A. Corrie BEIRNE, Maynard & Parsons LLP. Challenges in International Arbitration for Non-Signatories. 51. <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/1189004714.pdf> Letöltés ideje: 2022. május 1.

²⁸⁸ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO i.m. 238.

közötti létrejött választottbíróági megállapodások érvényessége tekintetében a megbízott által megkötött a legkevésbé vitatott. Ezt számos bírósági döntés is alátámasztja, melyekben kimondták: meghatározott körülmények fennállása esetén a megbízott által megkötött választottbíróági megállapodás (így a választottbíróági klauzulát tartalmazó szerződés is) köti a megbízót.²⁸⁹

A Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítélet megfogalmazása alapján:

„Traditional principles of agency law may bind a non-signatory to an arbitration agreement.”²⁹⁰

Ugyanakkor BORN által hivatkozott egyik ítéletében²⁹¹ a Svájci Szövetségi Bíróság elutasította az „agency theory” alkalmazását, amely négy közel-keleti országra nézve jelentett volna kötelezést tekintve, hogy az általuk létrehozott nemzetközi szervezet által kötött szerződés választottbíróági kikötést tartalmazott. A svájci bíróság ítéletét arra alapozta, hogy nem került kellően bizonyításra az, hogy a felperes állam felhatalmazta a nemzetközi szervezetet arra, hogy az az országra kötelező választottbíróági megállapodást kössön. A bíróság kimondta: a választottbíróági klauzula nem alkalmazható azzal a féllel szemben, aki nem írta alá megállapodást, kivéve, ha azt a fél által felhatalmazott harmadik személy kötötte, a fél által adott kifejezett felhatalmazás alapján.²⁹²

8.3.7. Az azonos vállalatcsoportba tartozó társaságok

A felek rendelkezési joga különleges megvilágításba kerül az azonos vállalatcsoportba tartozó társaságok esetében. Ezen elv mentén a felperes, választottbíróági eljárásra szoríthatja az anyavállalatot abban az esetben is, ha annak csak a leányvállalatával kötött választottbíróági megállapodást.

²⁸⁹ BORN Gary B.: International Commercial Arbitration. Volume I. Wolters Kluwer Law & Business. 2009. 1144.

²⁹⁰ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO i.m. 238.

²⁹¹ Swiss Federal Tribunal 19 July 1988 XVI. Y, B. Comm. Arb.

²⁹² BORN i.m. 1145. Vö.: Bernard HANOTIAU: Compex Arbitrations: Multiparty, Multicontract, Multi-iusse and Class Actions. Kluwer Law International 2005. 39–42.

A már hivatkozott Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítélet szövege szerint: néhány esetben az anya- és leányvállalatok között a kapcsolat olyan szoros, hogy az áttöri a felelősségviselés korlátját.

„In some instances, the corporate relationship between a parent and its subsidiary are sufficiently close as to justify piercing the corporate veil and holding one corporation legally accountable for the actions of the other.”²⁹³

Az angol „*Veil piercing*” megfogalmazás nagyon kifejező: e szerint az anya- és leányvállalat közötti szoros kapcsolat „átszúrja a vállalati fátylat” (*piercing the corporate veil*) és az adott társaság felelősséggel tartozhat a másik társaság által végzett tevéységéért is. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodással összefüggésben ez a fogalom abban az esetben használható, ha az eljárásba egy olyan személy bevonása is indokoltta válik, aki (amely) a választottbírószági megállapodást nem írta alá, azonban a részes féllel való kapcsolata, vagy a rá gyakorolt befolyása olyan jelentős, hogy a jogvita elbírálásához elengedhetetlen az eljárásba való bevonása.

Az American Arbitration Association által kiadott Handbook on Commercial Arbitration vonatkozó része hasonlóan fogalmaz: főszabály szerint az anyavállalat és annak leányvállalatai különböző jogalanyok, ezért a leányvállalat által kötött választottbírószági megállapodás rendszerint nem köti az anyavállalatot. Abban az esetben azonban, ha az *anyavállalat befolyása olyan erős*, hogy tényleges „uralma” alatt tartja a leányvállalatot, ez a befolyás „átszúrja a felelősségviselés fátylát” (*the corporate veil of the parent is pierced*) és az anyavállalat a választottbírószági eljárás lefolytatásának tűrésére szorítható annak ellenére, hogy a választottbírószági megállapodásmegkötésekor nem volt aláíró fél.²⁹⁴

A fentihez hasonló döntést hozott az ICC Választottbírószága is, amelyben kimondta: két társaság azonos vállalatcsoportba tartozása vagy egy közös részvényes meghatározó befolyása önmagában nem képez elegendő indokot ahhoz, hogy a társaságok felelősségviselése közötti határok ilyen formán eltűnjenek. Azonban, ha egy társaság vagy természetes személy *az adott szerződéses viszonyok kulcsa* (*appears to have been the pivot of the*

²⁹³ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.

²⁹⁴ American Arbitration Association: Handbook on Commercial Arbitration. JURIS 2010. 38.

contractual relations in a particular transaction) akkor helyénvaló körütekintően megvizsgálni a felek egymástól való függetlenségét.²⁹⁵

BORN álláspontja szerint a legtöbb egyesült államokbeli bíróság gyakorlata alapján ennek megállapításához az alábbiak szükségesek: (i) uralkodás és ellenőrzés a leányvállalatok felett – azon vállalati formák figyelmen kívül hagyása mellett, amelyek nem rendelkeznek elkülönült jogi személyiséggel – valamint (ii) ezen ellenőrzéssel való csalárd vagy összejátszást eredményező visszaélés, vagy ezzel egyenértékű, a másik fél sérelmére elkövetett kötelezettségszegés. Kiemelte: az az eset, amikor egy társaság teljes mértékben befolyásolja egy másik társaság napi működését, bizonyos körülmények között önmagában is elegendő lehet ahhoz, hogy a választottbírói megállapodás a szerződésben nem részes félre is kiterjedjen.²⁹⁶

Ennek alátámasztására megemlítendő az e körben közismertté vált a Dow Chemical ügy,²⁹⁷ amelynek alapjául szolgáló tényállásban a Dow Chemical leányvállalatai szerződéseket kötöttek az Isoverrel, amely szerződésekből eredően a Dow Chemical választottbírói eljárást indított az Isoverrel szemben. Az Isover védekezésében arra hivatkozott, hogy a Dow Chemical anyavállalat nem volt részes fél a megkötött szerződésben, így nem rendelkezik perbeli legitimációval. A bíróság azonban úgy határozott, hogy a választottbírói eljárás lefolytatható, figyelemmel arra, hogy a Dow Chemical anyavállalat abszolút ellenőrzést gyakorol a leányvállalatok felett, a leányvállalatok szerződéskötése, teljesítése és felmondása körében is.²⁹⁸

8.3.8. Estoppel

A Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítéletében a US Second Circuit az estoppel elvét is azok közé sorolta, amelyek esetén a választottbírói megállapodás alá nem író felekre is

²⁹⁵ ICC matter No. 5721. 2. 1024. Idézte és angolra fordította: Otto SANDROCK: Arbitration Agreements and Groups of Companies. 2., 1993. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2998&context=til>

²⁹⁶ BORN (2009) i.m. 1159.

Vö.: Société Isover – Saint Gobain v Société Chemical France, Paris Appeals Court Judgement (22 October 1983.) [1984] Rev. Arb. 98.

Hazel BRASINGTON – Andrey PANOV: Non-signatories to arbitration agreements. 'Group of Companies' beware <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/eb82eee0/non-signatories-to-arbitration-agreements> Letöltés ideje: 2022. május 1.

és vö.: Ilias BANTEKAS: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. 95.

kötelezést tartalmazhat.²⁹⁹ Az estoppel elve e körben azt jelenti, hogy *a fél nem nyilatkozhat ellentétesen a korábbi nyilatkozatával abból a célból, hogy mentesüljön a választottbíróági megállapodásban foglaltak alól*. Ebben a kontextusban az estoppel elve annak megakadályozására is felhívható, hogy a szerződést alá nem író fél a választottbíróági kikötés végrehajtását elkerülje, miközben ugyanazon szerződés más rendelkezéseinek végrehajtását kéri.³⁰⁰

8.3.9. A választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés engedményezése (Assignment)

A Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association ítéletben nem kerültek hangsúlyozásra, ugyanakkor gyakori előfordulásuk miatt nem hagyhatók figyelmen kívül a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződések engedményezésének, valamint a választottbíróági szerződésben részes felek esetleges jogutódlásának esete sem.

Az eredeti választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés átruházása tekintetében gyakran felmerül a kérdés, vajon az engedményest is köti-e a főszerződésbe foglalt választottbíróági megállapodás. STEINGRUBER *Consent In International Arbitration* című művében a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés engedményezése körében a választottbíróági megállapodás konszenzuális jellegét emeli ki, egyben utal arra is, hogy napjainkban már általánosan elfogadott ezen szerződések engedményezése is, ugyanakkor a választottbíróági kikötések automatikus átszállása tekintetében eltérőek az álláspontok.³⁰¹ Kifejti, hogy – a francia bíróságok gyakorlata által is alátámasztva³⁰² – a felek rendelkezési joga nem képezi akadályát a választottbíróági kikötés átszállásának, tekintve, hogy az „funkcionális tartozéka” (*functional accessory*) a főszerződésnek. Az, hogy az engedményes az engedményezési szerződés megkötésével az engedményező helyébe lép, elegendő ahhoz, hogy az engedményezett szerződésbe foglalt választottbíróági kikötés is az engedményesre szálljon át.³⁰³

This court has also bound non signatories to arbitration agreements under estoppel theory. (*Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association*. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.)

³⁰⁰ BORN i.m. 1195.

³⁰¹ STEINGRUBER i.m. 9–12.–9–13.

³⁰² Rev. Arb. 1988. 570.

³⁰³ STEINGRUBER i.m. 9–17.

Számos ország joga alapján elfogadható a választottbíróági megállapodás fentiek szerinti átszállása, ugyanakkor a francia jog alapján az engedményes kifejezett hozzájárulása szükséges hozzá. A Svéd Legfelsőbb Bíróság ítéletében a középutat választotta: a választottbíróági kikötés engedményezhető, ha az eredeti szerződésben a felek nem zárták ezt ki.³⁰⁴

8.3.10. Jogutódlás (Succession)

A választottbíróági megállapodások körében felmerülő jogutódlásra leggyakrabban társasági jogi értelemben gondolunk.³⁰⁵ BORN szerint leggyakrabban esete ennek az, amikor a beolvadó (vagy az összeolvadó) társaság egy olyan társasággal egyesül, amely egy korábban megkötött szerződése révén választottbíróági megállapodás hatálya alá tartozott.³⁰⁶

Az ICC Választottbíróasága előtti ügyben egy olasz jog alapján bejegyzett korlátolt felelősségű társaság részvénytársasággá alakult, azonban a választottbíróaság előtti eljárást ez a jogutódlás nem befolyásolta: az érintett társasággal – mint a per alperesével szemben – az eljárást lefolytatták.³⁰⁷ Hasonló ügyben az osztrák Oberster Gerichtshof szintén kimondta: a választottbíróasági megállapodás kötelező érvényű a szerződő fél jogutódjára, e körben nem szükséges külön elfogadó nyilatkozatot tenni.³⁰⁸

A választottbíróasági megállapodás engedményezésének és jogutódlásának e körben való általános elfogadottságát támasztja alá a Vbt. 56. §-a is, amely kimondja: a felek eltérő megállapodása hiányában szerződésbeli jogutódlás és engedményezés esetén a jogelőd által kötött választottbíróasági szerződés hatálya kiterjed a jogutódra is.

³⁰⁴ REDFERN – HUNTER: *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. Sweet and Maxwell London, 2004. 3-34.

³⁰⁵ A magyar jog szabályai szerint a jogi személy más jogi személyekkel összeolvadás vagy beolvadás útján egyesülhet. Összeolvadásnál az összeolvadó jogi személyek megszűnnek, és új jogi személy jön létre általános jogutódlás mellett. Beolvadásnál a beolvadó jogi személy szűnik meg, általános jogutódja az egyesülésben részt vevő másik jogi személy. (Ptk. 3:44. § (1) bek.)

³⁰⁶ BORN i.m. 1185.

³⁰⁷ ICC 2626/1977 (1977) 2 Y.C.A. 153.

³⁰⁸ OGH, 26 April 2001, 8 Ob 179/00g. Idézte: Franz T. Schwarz – Christian W. Konrad: *The Vienna Rules. Commentary on International Arbitration in Austria*. Wolters Kluwer. 2009. 342.

A fejezet fő célját a választottbíróági megállapodások hatályának vizsgálata képezte, különös tekintettel a megállapodásokban nem részes felek helyzetére. A fejezet központi helyére a választottbíróásznak a felek rendelkezési jogából eredő felhatalmazását helyeztük, amely a felek az által megkötött megállapodásból következik.

A fejezet hét különböző esetkört mutat be, amelyek alapjául nem kifejezett konszenzuson alapú választottbíróági megállapodások szolgálnak, azonban a bíróságok ezeket mégis érvényesként fogadták el. A hivatkozott esetek igen különbözőek, az ítéleteket hozó bíróságok törekvése azonban ugyanaz: a választottbíróági eljárás elveinek alkalmazása mentén a megállapodások hatálya alá tartozók *kötelemből való szabadulásának megakadályozása*, és a valóban *nem részes feleknek az adott választottbíróági eljárásból való kizárása*.

8.4. Hibrid választottbíróági klauzulák

Hibrid választottbíróági klauzulának azokat nevezzük, amelyekben a felek választanak egy intézményes választottbíróóságot, amely előtt lefolytatják a választottbíróági eljárást, azonban egy másik intézményes választottbíróági eljárás eljárási szabályai szerint. Ezzel a döntésükkel a felek quasi arra kényszerítik az intézményes választottbíróóságokat, hogy egy másik intézmény szabályaihoz és szervezetrendszeréhez próbálják hozzáigazítani a saját szerveiket.³⁰⁹

Az Insignia Technology Co Ltd v- Alstom Technolgy Ltd ügyben³¹⁰ a felek között olyan választottbíróági megállapodás jött létre, amely alapján az ügyben a SIAC eljárását kötötték ki az ICC eljárási szabályai alapján. Az ügy háttérének ismertetése kapcsán kiemelendő, hogy az alapügyben az Alstom választottbíróági eljárást indított az Insignia ellen az ICC Választottbíróósága előtt, az Insignia azonban az eljárás megszüntetését kérte, arra hivatkozva, hogy a választottbíróági megállapodásban a SIAC eljárása volt kikötve az ICC eljárási szabályainak alkalmazásával. Erre tekintettel az Alstom visszavonta az ICC Választottbíróósága elé terjesztett keresetét és megindította a SIAC előtti eljárást. Az Insignia a fentiek ellenére – a számára kedvezőtlen – ítélet érvénytelenítését kérte a szingapúri

³⁰⁹ Esteban Carlos Molina: Hybrid (institutional) arbitration clauses: party autonomy gone wild. Arbitration International, 2020, 36, 476.

³¹⁰ Insignia Technology Co Ltd v Alstom Technology Ltd [2008] SGHC 134.

legfelsőbb bíróságtól arra hivatkozva, hogy választottbíróági megállapodás érvénytelen volt.³¹¹

A SIAC kifejezte, hogy szervezetét adaptálni tudja az ICC eljárási szabályaihoz, az alábbiak szerint:

„SIAC is prepared and intends to undertake the Terms of Reference procedure and scrutiny of awards as contemplated under the ICC Rules. For purposes of performing these procedures, the equivalent functions of the ‘Secretary-General’ and ‘Court’ would, under the SIAC system, be the Registrar and the Chairman, respectively.”³¹²

Az érvénytelenítés kapcsán a szingapúri legfelsőbb bíróság kifejtette: a választottbíróáságnak minden ésszerű erőfeszítést meg kell tennie annak érdekében, hogy érvényre juttassa a felek megállapodását.³¹³

A szingapúri legfelsőbb bíróságnak az alábbi kérdésekben kellett döntenie:

- (i) a felek között létrejött megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető;³¹⁴ vagy
- (ii) a felek autonómiája lehetővé teszi, hogy ekként állapodjanak meg, az intézményes választottbíróásoknak pedig joguk van a szabályokat akként értelmezni, hogy azok összeegyeztethetőek legyenek a saját szervezetrendszerükkel és eljárásrendjükkel.³¹⁵

A szingapúri legfelsőbb bíróság úgy döntött: “*The substitution by the SIAC of the various actors ... designated under the ICC Rules ... was within the degree of flexibility allowed by the ICC Rules.*”³¹⁶ Azaz

³¹¹ <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2009/06/10/hybrid-iccsiacc-arbitration-clause-upheld-in-singapore/> Letöltés ideje: 2024. november 20.

³¹² Insignia Technology Co Ltd v Alstom Technology Ltd [2008] SGHC 134.

³¹³ <https://jusmundi.com/fr/document/decision/en-alstom-technology-ltd-v-insigma-technology-co-ltd-judgment-of-the-high-court-of-singapore-2008-sghc-134-thursday-14th-august-2008> 12. Letöltés ideje: 2024. november 20.

³¹⁴ New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról II cikk. 3.

³¹⁵ Carlos Molina Esteban: Hybrid (institutional) arbitration clauses: party autonomy gone wild. Arbitration International, 2020, 36, 479,

³¹⁶ [http 28.s://jusmundi.com/fr/document/decision/en-alstom-technology-ltd-v-insigma-technology-co-ltd-judgment-of-the-high-court-of-singapore-2008-sghc-134-thursday-14th-august-2008](http://28.s://jusmundi.com/fr/document/decision/en-alstom-technology-ltd-v-insigma-technology-co-ltd-judgment-of-the-high-court-of-singapore-2008-sghc-134-thursday-14th-august-2008) 28.

Idézte: <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2009/06/10/hybrid-iccsiacc-arbitration-clause-upheld-in-singapore/> Letöltés ideje: 2024. november 20.

az ICC választottbírói szabályzatában foglalt funkciók SIAC általi helyettesítése az ICC választottbírói szabályzata szerinti rugalmasság keretein belül maradt.

Nagyon hasonló eset merült fel a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbírói eljárással is: a felek az MKIK Választottbírói eljárását kötötték ki, az ICC eljárási szabályainak alkalmazása mellett. Amint Burai-Kovács János is rámutatott: Mindamellett, hogy „[a]z ICC tiltja azt, hogy az ő eljárási szabályzatát más fórum alkalmazza, de ettől függetlenül, a szabályzat egyértelmű bizonyos specialitásai (ld. a bírák jóváhagyása, Terms of Reference, annak jóváhagyása, az ítélethozatali eljárás sajátosságai, az ítélet scrutinyja, azaz egy bírói testület által történő minőségi vizsgálata stb.) miatt sem alkalmazható más fórum által, mint az ICC Választottbírói eljárása.”³¹⁷ Az MKIK Választottbírói eljárása több megoldási lehetőséget kínált a feleknek: (i) az MKIK Választottbírói Eljárási Szabályainak alkalmazása, (ii) az UNCITRAL Eljárási Szabályok alkalmazása, (iii) az ICC eljárási szabályok nem alkalmazható részeinek pótlása a felek megállapodása szerint, és (iv) az ICC Választottbírói fórumában való megállapodás azzal, hogy az eljárás Budapesten lesz.³¹⁸ Tekintettel arra, hogy a felek egyik lehetőséget sem fogadták el, a választottbírói hatáskörének hiányát állapította meg és megszüntette az eljárást.³¹⁹

8.5. Részösszefoglalás

A választottbíráskodás alapvető feltétele, hogy a felek autonómiájukból fakadóan, megállapodásukkal felhatalmazzák a választottbírói eljárást, hogy döntsön a jogvitájukban.

³¹⁷ Burai-Kovács János: Az új választottbírói törvény alkalmazása során felmerülő kérdések. A kereskedelmi választottbíráskodás évkönyve 2021-2022. (szerk.: Burai-Kovács János) HVG-Orac Kiadó Kft., Budapest, 2022. 25.

³¹⁸ Uo.

³¹⁹ Uo.

Vö.: Lashbird Ltd kontra Compagnie de Sécurité Privée et Industrielle SARL

<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/06/09/hybrid-arbitration-clauses-tested-again-can-the-scc-administer-proceedings-under-the-icc-rules/>

Kínai Nemzetközi Gazdasági és Kereskedelmi Választottbírói Bizottság, kifejezetten elismerik a felek autonómiáját, hogy ilyen hibrid záradékokat írnak elő.

<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/>

Szintén a felek magánautonómiájából vezethető le, hogy a választottbírák személyén túl, az eljárás bizonyos szabályait is meghatározhatják.

A fejezetben a választottbíróági megállapodások általános ismertetését követően, részletesen megvizsgáltam a nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági megállapodásokat, azaz azok a nem klasszikus formában megkötött választottbíróági megállapodások kerültek a fókuszba, amelyek egyoldalú jognyilatkozattal jöttek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállónak, akik a választottbíróági megállapodás megkötésekor nem voltak szerződő felek, utóbb mégis ők kerültek féli pozícióba.

A fejezet alap kérdése: *sérül-e a felek autonómiája, ha úgy válnak a választottbíróági eljárás részes felévé, hogy előtte – ők közvetlenül – nem kötöttek választottbíróági megállapodást.*

Az egyesült államokbeli *US Second Circuit* a *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association*³²⁰ ügyben hozott ítéletében öt esetet határozott meg, amelyek fennállása esetén a szerződésben nem részes félre (*non-signatory party*) is kötelező lehet a választottbíróági megállapodás. Ezek a következők voltak: 1) hivatkozás útján beépített választottbíróági megállapodás (*Incorporation by reference*) 2) vélelem (*Assumption*) 3) megbízott általi szerződéskötés (*Agency*) 4) azonos vállalatcsoportba tartozás (*Veil piercing*) és 5) az estoppel elve (*Estoppel*). Megvizsgáltam ezeken felül a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés engedményezésének lehetőségeit, valamint a társasági jogi jogutódlás kérdését.

A fejezetben bemutatott esetekben a bíróságok törekvése azonos volt: a felek autonómiájának érvényesülése mellett, a megállapodások hatálya alá tartozók *kötelemből való szabadulásának megakadályozása*, és a valóban *nem részes feleknek az adott választottbíróági eljárásból való kizárása*.

Az értekezés következő, – terjedelmét tekintve a legnagyobb – egységében négy fejezeten keresztül mutatom be a felek autonómiájának tartalmát, végig vezetve az eljárás szabályainak meghatározásán: az alkalmazandó jog és az eljárás nyelvének megállapításán keresztül addig a kérdésig, hogy megengedhető-e harmadik fél belépése az eljárásba, azaz lehetséges-e a pertársaság és az ügyek egyesítése a választottbíróági eljárásban. Minden fejezetben számos nemzetközi jogesetet ismertetek, amelyekből a levont következtetések / gondolatmenetek hasznosak lehetne a gyakorlati szakemberek számára is.

³²⁰ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association 17 J. Int. Arb. 19. Idézte: Mauro RUBINO-SAMMARTANO: International Arbitration. Law and Practice. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

9. A felek autonómiájának tartalma az eljárás szabályainak és az alkalmazandó jog meghatározása körében

9.1. Az eljárás szabályainak meghatározása – Magna Charta of Arbitral Procedure

A doktori kutatásom egyik kérdése: a választottbíróági eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek. A kérdésre a rövid válasz az, hogy az eljárás minden szabályát meghatározhatják, azzal, hogy bizonyos alapelveket és garanciális szabályokat tiszteletben kell tartaniuk.

Ezek a garanciális szabályok, amelyeket a feleknek szem előtt kell tartaniuk, a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés alapján az alábbiak:

- i. a felek a reájuk irányadó jog szerint cselekvőképesek,
- ii. a választottbíróági megállapodás a felek között érvényesen létrejött,
- iii. a felek egyenlő elbánásban részesítésének biztosítása,
- iv. a vita tárgya választottbírói útra tartozik.

A New Yorki Egyezmény meghatározza továbbá, hogy választottbíróági megállapodásként elismeri az olyan *írásbeli megállapodást*, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes, vagy valamely jogvita esetére választottbíróság döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbíróági eljárás útján eldönthető.

Másként fogalmazva: a felek az eljárás szabályait akként határozhatják meg, hogy az adott szabályok nem ütköznek a fent röviden – azonban a dolgozat 13. fejezetében hosszan is – kifejtett garanciális szabályokba.

Kijelenthető tehát, hogy valójában nem az van meghatározva a jogszabályokban, hogy mely szabályokat állapíthatják meg a felek, hanem az, hogy az autonómiájuknak a korlátai hol helyezkednek el.

9.2. A Vbt. és az UNCITRAL Modelltvörvény

A Vbt. a választottbíráskodás fogalmát a következők szerint determinálja: kereskedelmi jogviszonyokban felmerült jogvitáknak állami bírósági peres eljárás helyett a *felek által választott eljárásban történő eldöntése*, akár eseti, akár állandó választottbíróági intézmény folytatja le az eljárást.³²¹

³²¹ Vbt. 3. § (1) 1.

A Vbt. 29-30. §³²²-a, az UNCITRAL Modelltörvény 18. és 19 cikkével megegyezően, rögzíti, hogy a feleket a választottbíróági eljárás során egyenlő elbánásban kell részesíteni, és mindegyik félnek meg kell adni a lehetőséget arra, hogy az ügyét előadhassa. A felek a választottbíróági tanács által követendő eljárás szabályaiban – a törvény keretei között – szabadon állapodhatnak meg. Ilyen megállapodás hiányában a választottbíróági tanács az eljárási szabályokat – szintén a törvény keretei között – a belátása szerint határozza meg. A választottbíróági tanács hatásköre magában foglalja a bizonyítékok befogadhatóságának, relevanciájának és súlyának meghatározását.

Az UNCITRAL Modelltörvényhez fűzött kommentár a fenti rendelkezéseket, nagyon érzékletesen, a választottbíróági eljárás Magna Chartájaként azonosította.³²³

A Modelltörvénnyel megegyezően, a Vbt. is két szintet biztosít az eljárás szabályainak meghatározására:

- i. jogot biztosít a feleknek az eljárás szabályainak megállapítására (a törvény keretei között)
- ii. amennyiben a felek nem tesznek ennek eleget, úgy a választottbíróági tanács határozza meg azokat.

A választottbíróági eljárás tekintetében közismertnek tekinthető, hogy a felek rendelkezési joguk alapján szabadon meghatározhatják

- i. hogy előzetes feltételhez kötik-e a választottbíróági eljárás megindítását (*vö.: megelőző közvetítői eljárás – 5.1.4. – 5.1.5.*)

³²² Vbt.v 29.-30. §.

³²³ Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration: report of the Secretary-General. 44. Idézte: Binder, Peter: International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet and Maxwell. Thomson Reuters UK Limited, London, 2010. 280.

„Magna Carta of Arbitral Procedure

1. Article 19 may be regarded as the most important provision of the model law. It goes a long way towards establishing procedural autonomy by recognizing the parties' freedom to lay down the rules of procedure (para 1) and by granting the arbitral tribunal, failing agreement of the parties, wide discretion as to how to conduct the proceedings (para 2) both subject to fundamental principles of fairness (para 3). Taken together with the other provisions on arbitral procedure, a liberal framework is provided to suit the great variety of needs and circumstances of international cases, unimpeded by local peculiarities and traditional standards which may be found in the existing domestic law of the place.

- ii. hogy intézményes választottbíróság vagy ad hoc (eseti) választottbíróság előtt folytatják le az eljárást (vö.: 6.5.1. – 6.5.2.)
- iii. az eljárásra és a választottbírósági megállapodásra irányadó jogot,
- iv. az eljárás helyét,
- v. az eljárás nyelvét és
- vi. kialakíthatják a választottbírói tanácsot.

A Vbt., a Modelltörvénnyel egyezően, a fentiekén túl az alábbiakban utal a felek eljárási szabályokat meghatározó rendelkezési jogára:

- i. A felek a választottbíró vagy a választottbírák kijelölési eljárásának szabályaiban szabadon állapodhatnak meg: e körben megállapodhatnak arról, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírákat és dönthetnek a választottbírák megbízatásának megszűnéséről.³²⁴
- ii. A felek megállapodhatnak a kézbesítés szabályaiban, azzal, hogy azok a bírósági eljárásbeli kézbesítésre nem alkalmazandók.³²⁵
- iii. Ha a felek eltérően nem állapodtak meg, a választottbírósági eljárás során bármelyik fél módosíthatja vagy kiegészítheti keresetét, illetve védekezését, kivéve, ha a választottbírósági tanács az ezzel okozott késedelem miatt annak előterjesztését nem engedi meg.³²⁶
- iv. A felek megállapodása hiányában a választottbírósági tanács dönti el, hogy az álláspontok és a bizonyítékok előadása céljából tart-e tárgyalást, vagy az eljárást anélkül folytatja le. A felek bármelyikének kérésére az eljárás megfelelő szakaszában a választottbírósági tanács tárgyalást tart akkor is, ha egyébként a felek abban állapodtak meg, hogy a jogvitát tárgyalás tartása nélkül kell elbírálni.³²⁷
- v. A választottbírósági tanács eljárása – a felek ellenkező megállapodása hiányában – nem nyilvános.³²⁸
- vi. Bármelyik fél bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresheti az állami bíróságot.³²⁹

³²⁴ Vbt. 12. § és 15. §

³²⁵ Vbt. 4. §

³²⁶ Vbt. 34. § (2)

³²⁷ Vbt. 36. § (1) – (2)

³²⁸ Vbt. 36. § (7)

³²⁹ Vbt. 40. §

- vii. A felek dönthetnek arról, hogy a választottbíróság döntéshozatala miként történjen, azaz szótöbbséggel vagy sem.³³⁰
- viii. A felek az eljárás során jogvitában egyezséget köthetnek. Ebben az esetben a választottbírószági tanács az eljárást megszünteti. A felek kérelmére a választottbírószági tanács az egyezséget a megállapodásban foglalt feltételekkel ítéletbe foglalja, amennyiben az megfelel a jogszabályoknak.³³¹
- ix. A felek megállapodhatnak abban, hogy a felek eljárásbeli mulasztása miként kerüljön értékelésre, azaz milyen jogkövetkezmények fűződjenek ahhoz.³³²

Amint fentebb említettük, amennyiben a felek az eljárási szabályokat nem állapították meg, úgy – második szintként – a választottbírószági tanács határozza meg azokat. A Modelltörvényhez fűzött kommentár alábbi iránymutatása kifejezően mutatja Modelltörvény célkitűzését, azaz a felek rendelkezési jogának erőteljes érvényre juttatását:

„In practical terms, the arbitrators would be able to adopt the procedural features familiar, or at least acceptable, to the parties (and to them). For example, where both parties are from a common law system, the arbitral tribunal may rely on affidavits and order pre-hearing discovery to a greater extent than in a case with parties of civil law tradition, where to mention another example, the mode of proceedings could be more inquisitorial than adversary. Above all, where the parties are from different legal systems, the arbitral tribunal may use a liberal 'mixed' procedure, adopting suitable features from different legal systems and relying on techniques proven in international practice, and, for instance, let parties present their case as they themselves judge the best. Such procedural discretion in all these cases seems conducive to facilitating international commercial arbitration, while being forced to apply the 'law of the land' where the arbitration happens to take place would present a major disadvantage to any party not used to that particular and possibly peculiar system of procedure and evidence.”³³³

³³⁰ Vbt. 32. §

³³¹ Vbt. 43. §

³³² Vbt. 38.

³³³ Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration: report of the Secretary-General. 46.

9.3. Az alkalmazandó jog meghatározása

Kijelenthető, hogy a felek autonómiája mint a választottbíróági eljárás alapelve általánosan elismert, azonban feleknek az alkalmazandó jogra vonatkozó megállapodása tekintetében az egyes országok jogértelmezése körében ellentétek rajzolódhatnak ki: a szubjektív elmélet (*subjective theory*) alapján a felek szándéka (*intentions of the parties*) tekintendő irányadónak, míg az objektív elmélet (*objective theory*) szerint a felek szószerinti megállapodása veendő figyelembe.³³⁴

Az UNCITRAL Mintatörvény megalkotásakor a választottbíróági eljárás szabályainak meghatározása körében a felek szándéka minél teljesebb érvényesülésének biztosítása volt az alkotók célja.

Az UNCITRAL Mintatörvény (2010.) 35. cikke kimondja, hogy a választottbíróóság a felek által meghatározott jogot köteles alkalmazni, ennek hiányában saját hatáskörében dönt az alkalmazandó jog kiválasztásáról.³³⁵ A joggyakorlat ezt a szabályt akként értelmezi, hogy felek rendkívül széles rendelkezési joggal rendelkeznek: így az alkalmazandó jogot különböző jogrendszerekből is választhatják, vagy olyan nemzetközi egyezmény-tervezet alkalmazását is kiköthetik, melyet még egyetlen nemzeti jog sem inkorporált.³³⁶ Abban az esetben pedig, ha a felek nem kötötték ki az alkalmazandó anyagi jogot, a választottbíróóság az általa alkalmazandónak tartott jog kollíziós szabályai alapján határozza meg az alkalmazandó jogot.³³⁷

Az UNCITRAL Mintatörvény 1976-os tervezetének 17. cikke még a következőképpen fogalmazott: „*The arbitrators shall apply the law expressively designated by the parties as applicable to their contract.*” A felek rendelkezési jogának tágabb értelmezése érdekében fontos előre lépésnek tekintendő, hogy az amerikai, a francia és a magyar küldöttség a Mintatörvény tervezetéről tartott konferencián javasolta, hogy a „*the law expressively designated by the parties*” fordulat helyett a „*[t]he arbitral tribunal shall apply the law designated by the parties (...) Such designation*

³³⁴ STEINGRUBER (i.m.) 84.

³³⁵ Article 35. The arbitral tribunal shall apply the rules of law designated by the parties as applicable to the substance of the dispute. Failing such designation by the parties, the arbitral tribunal shall apply the law which it determines to be appropriate

³³⁶ HORVÁTH (2010. i.m.) 96.

³³⁷ HORVÁTH (2010. i.m.) 96.

must be contained in an express clause, or unambiguously result from the contract (...)” kerüljön a Mintatörvény szövegébe.³³⁸

Jogválasztás hiányában a választottbíróság következtethet a felek vélelmezett akaratára, melyből esetlegesen levezethető a „*ballgatólágos*” jogválasztás. Korábban tendenciaszerű volt az eljárás helyének jogára alapítani a „*ballgatólágos*” jogválasztást, azonban napjainkra ez a nézet természetesen már nem állja meg a helyét.³³⁹ A felek jogválasztásának hiányában a választottbíróság a kollíziós szabályok alkalmazásával határozza meg az irányadó jogot, ugyanakkor az UNCITRAL Mintatörvény tekintetében írt kommentár magyarázata szerint, a felek eltérő megállapodásának hiányában, az adott jog kiválasztása, mint az eljárásra alkalmazandó jog meghatározása, nem vonja magával az adott jog kollíziós szabályainak alkalmazását is. A Mintatörvény 35. cikk 1. bekezdésének magyarázata szerint: feltételezendő, hogy az alkalmazandó jog kiválasztásával a felek szándéka az, hogy kizárják a kollíziós szabályok alkalmazását.³⁴⁰ A kommentár kifejti, hogy korábban a feleknek érdemes volt előzetesen rögzíteniük azt, hogy kizárják a kollíziós szabályok alkalmazását, azonban a 35. cikk ekkénti értelmezésével nem szükséges ebben a körben rendelkezniük. A szerzők ugyanakkor hozzátézik, hogy ezen kitétel szó szerint nem szerepel a Mintatörvény szövegében, csupán levezethető annak értelmezésével.³⁴¹

Steingruber az alkalmazandó jog meghatározásának körében szintén szembe állítja a választottbíráskodás helye szerinti jog (*lex fori*) és az alkalmazandó jog (*lex arbitri*) összekapcsolását. A választottbíróság helye szerinti jog alkalmazhatósága tekintetében kiemeli, hogy ennek alkalmazása nem a választottbíróági eljárás anyagi jogi meghatározását, hanem csupán a kollíziós szabályainak alkalmazását jelenthetné, mely alapján megállapíthatóvá válhatna az alkalmazandó jog.³⁴² Ugyanakkor, a felek által választott jog természetesen felülírja mindezt, és választottbíróági szerződés mind alaki, mind anyagi értelmezésében a felek által választott jog az irányadó.³⁴³

³³⁸ D. CARON, David – CAPLAN, Lee, M.: The UNCITRAL Arbitration Rules, Oxford University Press. 2013. 113.

³³⁹ CARON – CAPLAN (i.m.) 113.

³⁴⁰ CARON – CAPLAN (i.m.) 113.

³⁴¹ CARON – CAPLAN (i.m.) 114.

³⁴² STEINGRUBER (i.m.) 101.

³⁴³ STEINGRUBER (i.m.) 101.

9.3.1. A lex mercatoria

9.3.1.1. A lex mercatoria forrásai

A lex mercatorum korai kialakulása jóval az ipari forradalmat megelőző korra tehető, amikor az egyetemes római jog (ius romanum), a kánonjog (ius canonicum) és a kereskedők joga (ius mercatorum) tette ki a jog egészét.³⁴⁴ A középkori ius mercatorum „(...) nem csak azért volt a kereskedők joga, mert a kereskedők jogviszonyait szabályozta, hanem és főleg azért, mert a kereskedők alkották meg. E joganyag forrásai a kereskedői céhek statútumai, a kereskedői szokások és a kereskedelmi bíróságok (curia mercatorum) ítélkezési gyakorlata voltak.”³⁴⁵ Az középkorban a 'régi' lex mercatoria-ra azért volt szükség, mert a római jog nem tudta kielégíteni az üzleti igényeket, az 'új' lex mercatoria lényege ugyanakkor ezzel ellentétes: az államok által külön-külön kialakított, és ennek megfelelően széttöredezett jog felülmúlásaként, egy nemzetközileg egységes globalizált rendszer kialakítása, amely képes a kontinentális és az angolszász jogrendszer közötti különbségek áthidalására is.³⁴⁶

A PRIMARY COAL V. COMPANIA VALENCIANA³⁴⁷ ügyben hozott ítéletben, amelyet a választottbíróság a lex mercatoria alapján döntött el, a következő közismertté vált meghatározás született: „[a] lex mercatoria a nemzetközi gazdaság azon szabályainak összessége, amelyeket a nemzetközi gyakorlat és különösen a nemzetközi választottbírósági gyakorlat fejlesztett ki, nemzeti bírósági döntések szankcionáltak, és ezáltal jogszabályokká váltak.”³⁴⁸ Méhes Tamás meghatározása alapján: „[a] lex mercatoria egyes szabályai nem mások, mint a nemzetközi kereskedelmi ügyletek és a nemzeti jogelvek általánosításából kinyert kereskedelmi jogi rendszerré összeálló szabályok tömege. (...) [o]lyan jogforrás tehát

³⁴⁴ GALGANO, Francesco: Globalizáció a jog tükrében. A gazdaság jogi elemzése. (Fordította: Metzinger Péter) HVG-Orac Kiadó. Budapest, 2006. 44.

³⁴⁵ GALGANO (i.m.) 58.

³⁴⁶ GALGANO (i.m.) 58.-59.

³⁴⁷ HORVÁTH Éva ezzel kapcsolatban kifejti: az ügy jelentőségét az mutatja, hogy a választottbíróság által a lex mercatoria alkalmazásával hozott ítélet érvénytelenítése iránti kérelmet, amelyben pontosan a lex mercatoria alapján történt döntésre hivatkozott a kérelmező – a francia bíróság elutasította. (HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Kft. Budapest, 2010. 97.) BURIÁN László ezzel összefüggésben rámutat: „(...) [a] döntés érdekessége abban áll, hogy a 'kereskedelem általános elveire' alapozott ítéletet az állami bíróságok jogi alapú döntésnek ismerték el. Ezzel a gyakorlat figyelemre méltó lépést tett a lex mercatoria jogként való elismerése felé.” (BURIÁN László: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf. 499.)

³⁴⁸ Az ICC 5953. sz. részítéletből idézte HORVÁTH Éva. HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Kft. Budapest, 2010. 97.

a lex mercatoria, amely nemzetek feletti jogot teremtve alkalmas arra, hogy a szokást, azt a gyakorlatot, amely a globális piacok ügyleteiben kristályosodik ki jogi kötelező erővel ruházza fel.”³⁴⁹

A lex mercatoria-ra legtöbbször transznacionális kereskedelmi szokásjogként hivatkoznak,³⁵⁰ amelynek forrásai³⁵¹ közé tartoznak:

- i. a nemzetközi közjog bizonyos szabályai,
- ii. a nemzetközi kereskedelemben alkalmazott egységes jog (uniform law),
- iii. a nemzetközi szervezetek határozatai, ajánlásai, magatartási kódexei, modell-szabályai,
- iv. a nemzetközi kereskedelmi szokások és szokványok,
- v. standardizált szerződések, ÁSZF-ek,
- vi. a közzétett választottbírói ítéletek,
- vii. a kereskedelmi (szerződési jog) nemzetközileg általánosan elfogadott elvei.³⁵²

(...) különösen közhely, hogy a lex mercatoria [fogalma] is állandó mozgásban van. Egységes jogi természete felől nincs kétség. Ellentmondásosabb kérdés ennél, hogy milyen területeket fog át.”³⁵³

³⁴⁹ MÉHES Tamás: Monista és dualista felfogás a magánjogban, gazdasági társaságok a Ptk.-ban. PhD értekezés. 19.;23. (<http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1938/1/M%C3%89HES%20TAM%C3%81S%20PHD%20%C3%89RTEKEZ%C3%89S.pdf>) Letöltés ideje: 2022. július 9.

³⁵⁰ HORVÁTH (i.m. 2010.) 97.

³⁵¹ A lex mercatoria forrásainak csoportosítása a történhet aszerint is, hogy kodifikált vagy kodifikálatlan jogforrásokról van-e szó. Az előbbiekhöz sorolandóak az UNIDROIT Alapelvek, az UNCITRAL egyezményei, mintatörvényei, ajánlásai stb., míg a kodifikálatlan jogforrások olyan általános elvek, amelyek a kereskedelmi jogban hosszú idő óta ismertek, azonban nincsenek írott formában rögzítve. Ahogy azonban PALÁSTI Gábor A Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga új fejlődési irányai c. írásában rámutat: „[a] kodifikálatlan ex mercatoria szerepe az intenzív kodifikációs munkálatokkal párhuzamosan nagyon csökkenően van.” PALÁSTI Gábor A Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga új fejlődési irányai. (https://www.uni-miskolc.hu/~eujog/konftan.html#_ftn1) Letöltés ideje: 2022. július 9.

³⁵² BURIÁN László: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf. 493.

³⁵³ MÁDL-VÉKÁS: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. 122. Idézte: Burián László: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf. 492.

9.3.2. A lex mercatoria jogi jellege

A lex mercatoria a business community által kimunkált jogrend, amely, amint Méhes Tamás megjegyzi: „(...) demokratikusnak egyáltalán nem nevezhető.”³⁵⁴ Ugyanakkor mivel az UNIDROIT „kulturális szűrőjén” keresztül alkalmazzák, a gyengébb fél érdekeinek védelme és a jog általános elveinek védelme minden esetben megvalósul.³⁵⁵

9.3.3. A lex mercatoria alkalmazhatósága a nemzetközi egyezmények tükrében

9.3.3.1. New Yorki Egyezmény a külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

A New Yorki Egyezmény V. Cikke tartalmazza azokat az eseteket, amelyek fennállása esetén a választottbírósági ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, és amelyek között nem található utalás arra, hogy a lex mercatoria alapján hozott ítélet csupán ezen okra tekintettel érvénytelen vagy végrehajthatatlan volna.

Az egyezmény hatálya alá tartozott a DEUTSCHE SCHACHTBAU-UND TIEFBOHRGESELLSCHAFT V. RAS AL-KHAIMAH NATIONAL OIL CO. ügy is, amelyben a felek olajfeltárás tárgyában kötöttek megállapodást, amely választottbírósági záradékot is tartalmazott: a felek között felmerülő valamennyi vitát az ICC választottbírósági szabályzata szerint kinevezett háromtagú választottbírói tanács bírálja el Genfben, azzal, hogy a jogvita elbírálására irányadó jogot a választottbíróság határozza meg. A felperes 1979 márciusában keresetet terjesztett a választottbíróság elé, amely a jogvitát a szerződéses kapcsolatokra irányadó nemzetközileg elfogadott alapelvek (internationally accepted principles of law governing contractual relations) szerint bírálta el.

A választottbíróság jogválasztása tekintetében az alábbiakat fejtette ki: a megkötött koncessziós szerződés, engedményezési szerződés és az 1976-os üzemeltetési megállapodás egyrészt több, különböző állam joga alapján létrehozott gazdasági társaság, másrészt egy másik állam állami ügynöksége között jöttek létre. A társaságok valamelyikének vagy annak az államnak a jogára való hivatkozás, amelynek területén a szerződések valamelyikét megkötöttek, több okból sem tűnnek helyénvalónak. A fentiek szerinti jogmeghatározás a Svájcban lefolytatott nemzetközi választottbírósági eljárásokban bevett gyakorlat, különösen az olajfúrási koncessziókkal kapcsolatos ügyekben, amelyet a feleknek ismerniük kellett, ezért úgy kell arra tekinteni, mint a felek hallgatólagos akaratára.³⁵⁶ Az angol bíróság megállapította,

³⁵⁴ MÉHESES Tamás: Gondolatok a lex mercatoria jogi jellegéről. Pro Publico Bono. 2011. 2. különszám. 41.

³⁵⁵ Uo.

³⁵⁶ Judgment of the Court of Appeal of England and Wales [1986 D No. 2196] [1987 R No. 273] 29.

hogy az ítélet nem ellentétes az angol közrenddel, ezért az végrehajtható annak ellenére, hogy nem egy nemzeti jogrendszer jogán alapul.³⁵⁷

A fentieket a Redfern-Hunter kézikönyv is aláhúzza: „[a] tény, hogy a nemzetközi választottbíró ítéletét a transznacionális jogra (a jog általános elveire, több jogrendszer közös elveire, kereskedelmi szokásokra) alapítja egy meghatározott állam joga helyett, önmagában még nincs hatással az ítélet elismerésének vagy végrehajtásának megtagadására:

- (i) amennyiben a felek megállapodtak abban, hogy a választottbíró a transznacionális jog alapján hozza meg döntését; vagy
- (ii) amennyiben a felek nem határozták meg az alkalmazandó jogot (remained silent concerning the applicable law).”³⁵⁸

9.3.3.2. Washingtoni Egyezmény

A beruházási viták rendezéséről szóló Washingtoni Egyezmény 42. cikke lehetővé teszi a lex mercatoria alkalmazását, azzal, hogy megfogalmazása szerint:

- (1) The Tribunal shall decide a dispute in accordance with such *rules of law* as may be agreed by the parties,³⁵⁹

Amint Emmanuel Gaillard is rámutat: „ez a nüansznyi különbség lehetőséget biztosít a feleknek az alkalmazandó jog megválasztására, amely lehet például a fogadó állam joga vagy más jog, de általános jogelvek, a lex mercatoria vagy a nemzetközi jog szabályai.”³⁶⁰

³⁵⁷ RUBINSTEIN, Javier – FABIAN, Georgina: The territorial Scope of the New York Convention and Its Implementation in Common and Civil Law Countries. In.: Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards The New York Convention in Practice. (Editors:Emmanuel Gaillard and Domenico Di Pietro) Published 2008 by Cameron May Ltd. 115.

³⁵⁸ REDFERN –HUNTER: Law and Practice of International Commercial Arbitration. Sweet and Maxwell. London, 2004. 2-64.

³⁵⁹ 1987. évi 27. törvényerejű rendelet az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 42. Cikk

(1) A bíróság a vitát azon jogszabályoknak megfelelően dönti el, amelyekre nézve a felek megállapodhatnak. Ilyen megállapodás hiányában a bíróság a vitában álló Szerződő Állam jogát alkalmazza (ideértve a kollíziós nemzetközi magánjogi szabályokat is), valamint a nemzetközi jog alkalmazható szabályait.

³⁶⁰ GAILLARD, Emmanuel – BANIFATEMI, Yas: The Meaning of "and" in Article 42(1), Second Sentence, of the Washington Convention: The Role of International Law in the ICSID Choice of Law Process, ICSID

9.3.4. Ex aequo et bono döntéshozatal³⁶¹

Ex aequo et bono alapján, vagyis méltányosság alapján a választottbíróság csak akkor dönthet, ha a felek erre kifejezetten felhatalmazták.

Amint Horváth Éva is rámutat: a méltányosság alapján történő döntéshozatal a választottbíráskodás korai szakaszaiban volt jellemző, amikor az egyezségkötés volt az eljárás fő célja. Ma már nagyon ritkán fordulhat elő ex aequo et bono szerinti döntéshozatal,

REVIEW—FOREIGN INVESTMENT LAW JOURNAL 410. (https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/media012178520651780the_meaning_of_and_article_42_1_eg.pdf)

Letöltés ideje: 2024. július 23.

Vö.: BURIÁN László és PALÁSTI Gábor tanulmánya: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban és a lex mercatoria, a nemzetközi jog elvei és hasonló kikötések a jogválasztó klauzulákban. Itt kell megemlíteni továbbá újabb szakirodalomból SZIGETI Zsolt munkáját: A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás néhány karakterisztikus sajátossága a Common Law és a kontinentális jogrendszerben. E munka idézi LORD MUSTILL és Berthold GOLDMAN nézeteit, mely utóbbi szerint - írja SZIGETI - "a lex mercatoria nem csak egy egyszerű equity, hanem létező anyagi jog."

<http://www.sze.hu/~gjudit/Hallgatoi%20segedanyagok,%20jogforrasok/szigeti%20zsolt%20nemzetkozi%20kereskedelmi%20valasztottbiraskodasrol.doc> Letöltés ideje: 2024. július 23.

BURIÁN László: A jogrendszerek versenye és a nemzetközi magánjog (IAS, 2016/3., 51-62. o.)

³⁶¹ Arisztotelész: „[A] méltányos dolog igazságos ugyan, de nem a törvény szerinti értelemben, hanem úgy, hogy mintegy kiigazítása a törvény szerinti igazságos dolognak. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a törvény mindig csak általános érvényű, viszont bizonyos dolgokban általános érvénnyel nem lehet helyesen intézkedni. Oly esetekben tehát, mikor mégis okvetlenül intézkedni kell általános érvénnyel, holott pedig ezt helyesen megoldani lehetetlen, a törvény mindig a nagy átlagot veszi, de amellett nagyon jól tudja, hogy ebben az eljárásban hiba van. S mindamellett ez jól van így, mert a hiba nem a törvényben van, sőt nem is a törvényhozóban, hanem a tárgy természetében, hiszen az ember cselekvésnek a tárgya eleve ilyen természetű. Oly esetben tehát, mikor a törvény intézkedik ugyan általános érvénnyel, de felvetődik valami kérdés, amely az általános határozatokon kívül áll, az a helyes eljárás, amennyiben a törvényhozó hézagosan járt el, s előírásainak túlságos egyszerűsítése révén esetleg hibázott, ott helyre kell hozni a mulasztást úgy, ahogy valószínűleg maga a törvényhozó is kívánná, ha véletlenül jelen volna, s ahogy – ha ilyen esetről tudott volna – már törvényben is intézkedett volna. [...] Tehát a méltányosság lényege: a törvényt helyesbíti ott, ahol abban az általánosítás miatt hézag mutatkozik. Ebben kell keresnünk annak okát is, hogy miért nincs mindenre törvény: bizonyos dolgokat lehetetlen törvénnyel szabályozni, tehát ily esetben népgyűlési határozatra van szükség. Mert ami határozatlan, annak mérővesszője is határozatlan, mint az ún. lesbosi építészetben az ólom mérővessző: ez a kötömbök alakjához idomul, s nem marad meg változatlan formában; így a néphatározat is az egyes helyzetekhez alkalmazkodik.”

ARISZTOTELESZ: Nikhomakhoszi etika. Fordította: Szabó Miklós (Budapest, Magyar Helikon, 1971. 1137b. 145-146. Idézte: Varga Csaba: A jogi gondolkodás paradigmái. Szent István Társulat, Budapest, 2006. 24.

tekintettel arra, hogy az ekként meghozott döntéseknél jogszabályokat nem kell alkalmazni, így ezek a döntések meglehetősen kiszámíthatatlan eredményt hozhatnak a feleknek.³⁶² A felek privátautonómiája azonban lehetővé teszi, még ha üzletileg nem is kifejezetten előnyös ilyen döntést hozni, hogy méltányosság alapján történő döntéshozatalra hatalmazzák fel a választottbírósgot.

9.4. Részösszefoglalás

Az értekezés tárgyát a felek autonómiának mélyreható vizsgálata képezi, amely tartalmának szétszálazása mintegy száz oldalt ölel fel jelen dolgozattól. Erre tekintettel, a felek autonómiája alcímekkel négy külön fejezetet különítettem el. Az első fejezben számba vettem a választottbírósgai eljárásra irányadó jog meghatározásával kapcsolatban felmerülő, a felek rendelkezési jogát érintő kérdéseket. A második fejezben a választottbírósgai megállapodásra irányadó jog kijelölése és az azzal kapcsolatos nemzetközi joggyakorlat került a fókuszba. A harmadik fejezben pedig az alkalmazandó nyelv meghatározása vonatkozásában, míg a negyedikben a pertársaság esetén az autonómiát érintő kihívásokat tekintettem át.

A Modelltörvény és a Vbt. két szinten biztosítja lehetőséget a feleknek, hogy az eljárás szabályait meghatározzák: egyfelől jogot biztosít a feleknek az eljárás szabályainak meghatározására, másfelől, mintegy kiegészítő szabályként, meghatározza, hogy amennyiben a felek nem élnek azon jogukkal, hogy az eljárást saját szabályaik szerint alakítsák, úgy a választottbírósg a szükséges mértékben meghatározza a hiányzó szabályokat.

A fejezben végig vettem a Modelltörvényre épülő Vbt. alapján, hogy a felek meghatározhatják:

- i. az eljárásra és a választottbírósgai megállapodásra irányadó jogot,
- ii. az eljárás helyét,
- iii. az eljárás nyelvét,
- iv. a választottbírák számát és a választottbírói tanács összetételét,
- v. kiegészíthetik/ módosíthatják keresetüket, és védekezésüket, illetve megállapodhatnak e jog korlátozásában,
- vi. megállapodhatnak abban, hogy tartanak-e tárgyalást,
- vii. megállapodhatnak abban, hogy az eljárás zárt vagy nyilvános legyen,
- viii. megkereshetik az állami bíróságot bizonyítás lefolytatása érdekében,
- ix. egyezségeket köthetnek és kérhetik annak ítéletbe foglalását.

³⁶² HORVÁTH (i.m. 2010) 98.

A felek jogválasztása két különböző szintéren valósulhat meg: egyfelől meghatározhatják a választottbíróági megállapodásra alkalmazandó jogot, másfelől a választottbíróság eljárásra alkalmazandó anyagi jogot, továbbá megállapodhatnak az alkalmazandó eljárási szabályokról, amely lehet például valamelyik intézményes választottbíróság eljárási szabályzata.

Amennyiben a felek meghatározták az alkalmazandó jogot, úgy attól a választottbíróság nem jogosult eltérni.

Amennyiben a felek nem döntöttek az alkalmazandó jogról, úgy a választottbíróság fogja azt meghatározni az általa alkalmazandónak tartott nemzetközi magánjogi szabályok alapján. Azaz ez azt jelenti, hogy választottbírói tanács annak az országnak a kollíziós szabályai szerint fogja meghatározni az alkalmazandó jogot, amely ország jogát az ügy körülményei alapján alkalmazandónak tartja.

A fejezetben röviden bemutattam továbbá a *lex mercatoria* és az *ex aequo et bono* szabályai szerinti döntéshozatal lehetőségét.

E kettő közötti elhatárolás a következő: míg az *ex aequo et bono* szerinti döntéshozatal kizárólag abban az esetben lehetséges, ha a felek erre külön felhatalmazták a választottbíróságot, a *lex mercatoria* alkalmazása – még ha nem is nevezhető elterjedt gyakorlatnak – elvi szinten akkor is lehetséges, ha a felek nem állapodtak meg az alkalmazandó jogban és a választottbíróság úgy dönt, hogy az ún. transznacionális (a jog általános elveire, több jogrendszer közös elveire, kereskedelmi szokásokra) jogra alapítja a döntését.

Tekintettel arra, hogy a választottbíróági megállapodás nem minden esetben képezi részét az alapjogviszonyt létrehozó szerződésnek, a következő fejezetben a választottbíróági megállapodásra irányadó jog megállapításának kihívásait tekintem át a felek autonómiájának tükrében.

10. A felek autonómiájának tartalma a választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása körében

10.1. Néhány gondolat a választottbíróági megállapodás tartalmi elemeiről

„A választott-bíráskodás a rendes bírósági eljárás pótlására szolgál.”³⁶³ Az új választottbíróági törvény – Vbt. a korábbitól eltérő szabályozási technikát követ:³⁶⁴ már nem feltétele a választottbíróági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (szubjektív arbitrabilitási korlát), valamint a törvény már nem vonja el a választottbíróság elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény³⁶⁵ által rögzített pertárgyakat (objektív arbitrabilitási korlát).³⁶⁶

A választottbíróság elé vihető ügyek meghatározása tekintetében: a törvény értelmező rendelkezései körében akként határozza meg a választottbíráskodást, amely a kereskedelmi ügyek elbírálására jogosult, a felek megállapodása alapján.³⁶⁷ Kereskedelmi ügynek pedig a kereskedelmi vagy gazdasági, szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyokat kell érteni az új törvény szerint.³⁶⁸

Az új választottbíróági törvény meghatározza azoknak az ügyeknek a körét, ahol nem köthető ki a választottbíróság eljárása: ezek a fogyasztói szerződésekből eredő jogviták, a Pp. Hetedik részében szabályozott különleges perek, valamint a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) hatálya alá tartozó perek.³⁶⁹

³⁶³ KENGYEL (i.m.) 617.

³⁶⁴ A korábbi jogszabály, a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény 3. § (1) bekezdése a választottbíróági eljárás létrejöttéhez három konjunktív feltétel együttes fennállását rendelte: a felek legalább egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy kellett legyen, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos volt, valamint a feleknek az eljárás tárgyáról szabadon kellett rendelkezniük, és a választottbíróági eljárást választottbíróági szerződésben ki kellett kötniük.

³⁶⁵ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény. Vö.: Nagy Csongor István: Esettanulmányok a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: A választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai.

³⁶⁶ VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1. 2.

³⁶⁷ Vbt. 3. § (1.) 1.

³⁶⁸ Vbt. 3. § (1) 7.

³⁶⁹ Vbt. 1. § (3)

A választottbíróági eljárás alapja – természetesen az új törvény hatálya alatt is – az írásba foglalt választottbíróági szerződés. A Vbt. az elektronikus közlés – akár elektronikus levél vagy fax – útján megkötött választottbíróági szerződést is létrejötnék tekinti.³⁷⁰

Az az írott forma pertársaság esetén még hangsúlyosabbá válik, mint a bilaterális megállapodásoknál. A szerződés nem csak azt a tényt hivatott rögzíteni, hogy a felek jogvitájukat az adott választottbíróság elé viszik, hanem arra is kötelezi őket, hogy megállapodjanak a választottbíró-jelölés módjában, a tanács létszámában, az eljárás helyében, valamint annak nyelvében. Minél nagyobb az eljárásban résztvevő felek száma, annál nagyobb az esélye annak, hogy a felek megpróbálják kivonni magukat az eljárás alól.³⁷¹

A szerződés lényeges pontjainak hiánya már az eljárás kezdeti szakaszában feszültséget okozhat a felek között, akik esetlegesen az eljárás során ezekből a hiányosságokból képződő akadályokat felhasználhatják az eljárás késleltetésére vagy akadályozására.

„A választottbíró a felektől valóságos bírói munkára kap felhatalmazást. Amíg az állami bíró közjogi felhatalmazása az állam bírói felségjogából ered, addig a választottbíró a felek megbízásából nyeri a bírói hatalmát.”³⁷²

Tekintettel a választottbírói megbízatás közhatalmi jellegére, a Vbt. meghatározott feltételeket támaszt a választottbírói tisztség betöltéséhez. A törvény szerint nem lehet választottbíró, aki huszonnegyedik életévét nem töltötte be, akit jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltott, akit a bíróság jogerősen szabadságvesztésre ítélt, amíg a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól nem mentesül, aki cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll, aki egyetemi jogi végzettséghez kötött foglalkozástól eltiltás hatálya alatt áll, vagy akivel szemben a bíróság jogerősen próbára bocsátást alkalmazott, és a próbaidő még nem telt el.³⁷³ *A választottbírói tisztség betöltéséhez előírt feltételek – még ha tartalmukban nem is vitathatók – a felek autonómiájának korlátját jelentik.*

A fentiek mellett a választottbírók függetlenek és pártatlanok. Az új törvény kifejezetten rögzíti, hogy a választottbíró, akit a kijelölése vonatkozásában megkeresnek, köteles feltárni

³⁷⁰ Vbt. 8. § (3)

³⁷¹ DORE, Isaak: Theory and practice of multi party commercial arbitration. Graham & Trotman Kluwer Academic Publishers Group 1990. 66.

³⁷² KENGYEL i.m. 619.

³⁷³ Vbt. 12. § (7)

mindazon körülményeket, amelyek kétséget ébreszthetnek a függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában. Ez a kötelezettség az eljárás lezárásáig terheli a választottbírákat.³⁷⁴

A választottbíróági eljárás talán legfőbb erénye a bírók különleges szakértelme. „Természetes, hogy az állami bíróságok bírái magas szintű jogi képesítéssel rendelkező szakemberek. Nem várható el azonban tőlük, hogy részletesen ismerjék a (nemzetközi) kereskedelem szokásait, tisztában legyenek más országok jogszabályaival, idegen nyelveket beszéljenek. Az említett kritériumoknak kell viszont megfelelniük azoknak a szakembereknek, – rendszerint jogászoknak –, akik a (nemzetközi) kereskedelmi vonatkozású jogviták eldöntésében választottbíróként eljárnak.”³⁷⁵

A választottbíróági eljárás megkezdéséhez a feleknek meg kell állapodniuk a választottbírók számában. A felek rendelkezési jogából és szerződési szabadságából fakadóan a *törvény korlátai között* szabadon dönthetnek a választottbíró-jelölés kérdéseiben.³⁷⁶ A választottbíróági eljárás során általában egyesbíró vagy háromtagú bírói tanács jár el az ügy bonyolultságától, illetve a felek megállapodásától függően. A Vbt. 11. § (2) bekezdése alapján – a korábbi szabályozással azonosan –, amennyiben a felek nem állapodtak meg a bírók számában, a háromtagú tanács jár el. A három bíróból álló tanács eljárása esetén a felek egy-egy bírót választanak, majd az így kijelölt két választottbíró jelöli ki a tanács harmadik tagját. Amennyiben valamelyik fél a bírójelölésre nyitva álló harmincnapos határidőn belül nem jelöli ki választottbíróját, vagy a megválasztott bírók nem döntenek az eljáró tanács harmadik tagjáról, bármelyik fél kérelmére a Fővárosi Törvényszék, vagy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróóság (a továbbiakban: Kereskedelmi Választottbíróóság) előtti ügyekben a választottbíróóság honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróóság elnöksége jelöli ki a hiányzó bírót.³⁷⁷

³⁷⁴ Vbt. 13. § (1)

³⁷⁵ HORVÁTH (2010) i.m. 32.

³⁷⁶ BÖCKSTIEGEL i.m. 194.

³⁷⁷ Vbt. 12. § (3)

10.2. A felek autonómiájának megjelenési formái: a választottbírószági megállapodás és az arra alkalmazandó jog kiválasztása

Redfern és Hunter definíciója szerint: a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás forrása a felek szerződési szabadsága (*the party autonomy*). Ez a princípium a nemzeti jog mellett a nemzetközi kereskedelmi választottbírószágok eljárásában is mértékadó. ³⁷⁸

A kereskedelmi választottbíráskodás genezisének a felek akarata és szerződési szabadsága tekintendő. Ez a forrás nyújt felhatalmazást a jogvita elbírálására, szemben az állami bíróságok alkotmányon alapuló eljárásával.

A felek felhatalmazását a jogvita eldöntésére a választottbírószági szerződés (*compromissum*) testesíti meg. Természetéből adódóan a magánjogi bíráskodás bizonyos mértékben igazodhat a felek igényeihez, így autonómiájukból fakadóan meghatározhatják annak egyes szabályait. ³⁷⁹

10.2.1. A választottbírószági megállapodás formái: választottbírószági alávetési nyilatkozat, választottbírószági kikötés

Az UNCITRAL Modell törvény (1994.) a választottbírószági megállapodás két formáját különböztette meg: a választottbírószági alávetési nyilatkozatot és a választottbírószági kikötést. ³⁸⁰ A kettő közötti különbség az, hogy az alávetési nyilatkozat aláírására már egy fennálló jogvita rendezése érdekében kerül sor, míg a választottbírószági kikötés a jövőben felmerülő eljáráshoz való hozzájárulás. ³⁸¹ A választottbírószági megállapodás mindkét megjelenési formára értendő, azonban a gyakorlatban a választottbírószági klauzula alkalmazása számít gyakoribbnak, tekintve, hogy ennek megkötésekor a felek a jogvita felmerülésére csak elvi lehetőségként gondolnak. ³⁸²

³⁷⁸ REDFERN AND HUNTER ON INTERNATIONAL ARBITRATION: Oxford University Press. 6th Edition. 315.

"Party autonomy is the guiding principle in determining the procedure to be followed in an international commercial arbitration. It is a principle that has been endorsed not only in national laws, but by international arbitral institutions and organisations."

³⁷⁹ STEINGRUBER: (i.m.) 12.

³⁸⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration

Article 7. Arbitration agreement is an agreement by the parties to submit to arbitration all or certain disputes which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not. An arbitration agreement may be in the form of an arbitration clause in a contract or in the form of a separate agreement.

³⁸¹ STEINGRUBER (i.m.) 79.

³⁸² STEINGRUBER (i.m.) 80.

A választottbíróági megállapodás kötelező eleme (*essentialia negotii*) a felek megállapodása aziránt, hogy a közöttük felmerült (vagy a jövőben felmerülő) meghatározott jogviszonyból eredő jogvitát választottbíróági eljárás útján rendezik.³⁸³

A választottbíróági eljárás rugalmasságát a felek autonómiája adja, melynek legfőbb kifejeződése a választottbíróági megállapodás. Természetesen a felek autonómiáját a választottbíróági törvények is elismerik, utalva a megállapodás lehetséges formáira, melyekben a szerződéses akarat testet ölthet.³⁸⁴ A külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New York-i egyezmény szintén rögzíti, hogy „*valamennyi Szerződő Állam elismeri az olyan írásbeli megállapodást, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott - akár szerződéses, akár szerződésen kívüli - jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita esetére választottbíróság döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbíróági eljárás útján eldönthető.*”³⁸⁵ Ezen rendelkezés alapvető jelentőségét bizonyítja, hogy a felek között a választottbíróági megállapodás nem felel meg a támasztott kívánalmaknak, az ítélet végrehajtása megtagadható.³⁸⁶

10.2.2. A választottbíróági szerződés jogi természete

Fabinyi Tihamér meghatározása alapján: „*[a] választott bírósági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó, vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkezhető olyan magánjogi vitás ügyeket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.*”³⁸⁷

A választottbíróági szerződés jogi természetéről a legélénkebb viták a XX. század elejére tehetőek, amikor is processzualis megközelítés került előtérbe, mely a következő három fő érv mentén alakult.³⁸⁸

³⁸³ STEINGRUBER (i.m.) 84.

³⁸⁴ Vbt. 8. § (1) A választottbíróági szerződés a felek megállapodása, amelyben meghatározott - akár szerződéses, akár szerződésen kívüli - jogviszonyukból keletkező, köztük már felmerült vagy a jövőben felmerülő minden, vagy valamely konkrétan meghatározott vitát választottbíráskodásnak vetnek alá. A választottbíróági szerződés lehet más szerződés része (a továbbiakban: választottbíróági kikötés) vagy önálló szerződés.

³⁸⁵ New Yorki Egyezmény II. Cikk, 1.

³⁸⁶ New Yorki Egyezmény. V. Cikk

³⁸⁷ FABINYI (1920.) i.m. 37.

³⁸⁸ FABINYI (i.m.) 41

Ad 1. A választottbíróági szerződés megkötésével a felek nem csak abban állapodnak meg, hogy jogvitájukat választottbíróági úton rendezik, hanem jogot alapítanak arra is, hogy amennyiben a másik szerződő fél az ügyet a rendes bíróság elé terjesztené, a rendes bíróság előtti eljárás alperese, a létrejött szerződés pergátló kifogásával nem csak egy elutasító ítélet meghozatalát, hanem magának a per megalapításának a megakadályozását érheti el.³⁸⁹

Ad 2. A választottbíróági megállapodás alapján, peres úton nem kényszeríthető ki az, hogy a fél a választottbíró jelölési kötelezettségének eleget tegyen. Amennyiben nem tesz eleget ezen kötelezettségének, helyette a rendes bíróság peren kívüli eljárás során nevezi ki az eljáró bírót.³⁹⁰

Ad 3. A választottbíróági ítélet hatálya megegyezik a rendes bíróságéval.³⁹¹

A compromissum a választottbíró felhatalmazása tekintetében ugyanakkor magánjogi elemeket tartalmaz, tekintve, hogy a választottbíró és a felek között magánjogi jogviszony jön létre, amely a felek felhatalmazásával kezdődik és a választottbíró elfogadó nyilatkozatával teljesül. Azonban fontos kiemelni, hogy a választottbíró nem jogot szerez a jogvita eldöntésére, hanem csak kötelezettséget vállal arra, hogy ítéletet hoz az elé terjesztett ügyben, tekintve, hogy választottbíró megbízatása a felek szerződésén alapul, melye ekként a felek meg is szüntethetnek.³⁹²

Fabinyi rámutat arra is, hogy a választottbíróági szerződésnek *nem a pergátló erő a fő attribútuma*, hanem a jogvita eldöntésére való felhatalmazás, ekként „[a] rendes bíróság hatáskörének a feltételes kizárása nem célja a compromissumnak, hanem csak szükségszerű következménye.”³⁹³

A Fabinyi Tihamér által 1920-ban leírtakat erősíti meg Andrea Marco STEINGRUBER is a *Consent in International Arbitration* című monográfiájában. Nézete szerint a választottbíróági megállapodásnak a szerződő felekre nézve kétfajta hatása lehet: pozitív (direkt) és negatív (indirekt).

STEINGRUBER meghatározása alapján a választottbíróági megállapodás pozitív (direkt) hatása, - FABINYI megfogalmazásához hasonlóan – az, hogy a felek szerződéses

³⁸⁹ FABINYI (i.m.) 41.

³⁹⁰ Uo.

³⁹¹ Uo.

³⁹² FABINYI (i.m.) 50-51.

³⁹³ FABINYI (i.m.) 43.

kötelezettségévé teszi a választottbíróági vitarendezést, azaz megfordítva, a választottbíróági megállapodás megszegését jelenti az, ha valamelyik szerződő fél az állami bírósághoz fordul a jogvita eldöntését kérve. Ebből következően, a választottbíróági megállapodás minden szükséges felhatalmazással felruházza a választottbíróóságot ahhoz, hogy a választottbíróági döntést meghozza.³⁹⁴

A negatív (indirekt) hatást pedig a következők szerint jellemezte: a szerződő felek a választottbíróági megállapodás megkötésével kizárják a rendes bíróságok előtti eljárást, azaz *szerződéses alapon megszüntetik az adott jogvita tekintetében a bíróságok hatáskörét*.³⁹⁵

A fentiek miatt a választottbíróági megállapodás érvényessége döntő fontosságú, hiszen csak akkor biztosíthat a felek számára jogot arra nézve, hogy a rendes bíróságok eljárása alól elvonják az ügyüket, továbbá érvényes választottbíróági megállapodás hiányában végső soron a választottbíróági ítélet végrehajtására sem kerülhet sor.³⁹⁶

A választottbíróági megállapodás érvényességének vizsgálata azonban át is vezet az alkalmazandó jog meghatározásához, hiszen az irányadó jog szabályai alapján állapítható meg, hogy az adott megállapodás keletkeztet-e jogokat és kötelezettségeket a felekre nézve.

10.3. A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása

10.3.1. A magyar szabályozás

A választottbíróági megállapodásra alkalmazandó jog meghatározására vonatkozóan a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (Nmjt.) 52. §-a tartalmaz rendelkezéseket, a Szerződéses kötelmi viszonyokról szóló cím alatt. A rendelkezések a választottbíróági megállapodásra mind anyagi (52. § (1)-(3)), mint alaki (52. § (4)) értelemben rendelkeznek az alkalmazandó jog meghatározásáról. Fontos azonban kiemelnünk, hogy az Nmjt.-hez, mint törvényjavaslathoz fűzött miniszteri indokolás kifejezetten kimondja, hogy a Javaslat bíróság-fogalma a *választottbíróóságokra nem terjed ki*, amelyből az következik, hogy az Nmjt.-ben meghatározott kollíziós szabályok alkalmazására az állami bíróságok belépésekor az állami bíróságok által kerülhet sor, azaz a választottbíróóságok számára nem tartalmaz kötelezően alkalmazandó szabályokat.³⁹⁷ A kifejezett jogválasztás mellett, a törvény elismeri

³⁹⁴ STEINGRUBER (i.m.) 85.

³⁹⁵ Uo.

³⁹⁶ STEINGRUBER (i.m.) 86.

³⁹⁷ T/14237. számú törvényjavaslat a nemzetközi magánjogról
<https://www.parlament.hu/irom40/14237/14237.pdf> Letöltve: 2023.április 09.

a hallgatóságos jogválasztást is, amely a választottbíróági megállapodások tekintetében is lehetséges. Ezt a lehetőséget az Nmjt. 50. §-a biztosítja, amely kimondja, hogy a szerződésre a felek által választott jog alkalmazandó, azzal, hogy amennyiben a jogválasztás nem kifejezett, úgy annak a szerződés rendelkezéseiből vagy az ügy körülményeiből egyértelműen megállapíthatónak kell lennie. A felek a szerződés egészére vagy annak csak egy részére is meghatározhatják az alkalmazandó jogot. Az Nmjt. miniszteri indokolása kiemeli, hogy ez a rendelkezés kizárólag akkor alkalmazható, ha az adott jogviszonyra a Róma I. rendelet nem határozza meg az alkalmazandó jog megállapításának szabályait.³⁹⁸ Tekintettel arra, hogy a Róma I. rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki a választottbíróági megállapodásokra (Róma I. rendelet 1. cikk (2) e) pont), az Nmjt. 50. §-ban foglalt hallgatóságos jogválasztás alkalmazandó a választottbíróági megállapodásokra. A miniszteri indokolás rámutat továbbá, hogy a hallgatóságos jogválasztásnak az ügy összes körülményeiből egyértelműen megállapíthatónak kell lennie, és csak állami jog választását jelentheti.

10.3.2. A Separability doktrína és az alkalmazandó jog meghatározása az Nmjt. alapján

A választottbíróági szerződés jogilag egyenrangú és független a kereskedelmi szerződéstől abban az esetben is, ha az annak egyik pontjaként jelenik meg.³⁹⁹ A választottbíróági megállapodásnak attól a szerződéstől való elkülönítése, amelybe inkorporálták régóta ismert tétele a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak. A separability doktrína lényege, hogy a választottbíróági klauzulának, mint önálló szerződésnek a létezését és az érvényességét a főszerződésként szolgáló kereskedelmi szerződéstől függetlenül, attól elkülönítve kell megállapítani. Azaz megfordítva: az alapul szolgáló kereskedelmi szerződés érvénytelensége nem vonja magával a választottbíróági klauzula érvénytelenségét is.⁴⁰⁰ A separability elve összekapcsolva a Kompetenz-Kompetenz elvvel azt is jelenti, hogy egy esetleg érvénytelen választottbíróági megállapodás is megalapítja a választottbíróaság

³⁹⁸ A törvény miniszteri indokolása alapján az Nmjt. választottbíróági megállapodásra irányadó kollíziós normáinak bevezetése azért volt indokolt, mert az Európai Unió joga kifejezetten kizárja hatálya alól a választottbíróági ügyek körét, a nemzetközi egyezmények pedig csak részben szabályozzák.

³⁹⁹ HORVÁTH (i.m. 2010.) 52.

⁴⁰⁰ BÁN Dániel: A választottbíróági kikötés elkülönítése és a jogválasztás. In: Bodzási Balázs (szerk.): A gazdasági jog és az adójog aktuális kérdései 2018-ban. Gazdasági jogi kutatások a Budapesti Corvinus Egyetemen. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018, 10-12. o.

hatáskörét, amely a Kompetenz-Kompetenz doktrína alapján adott esetben megállapítja saját hatáskörének hiányát.⁴⁰¹

Az Nmjt. miniszteri indokolása kifejti, hogy a törvény „[a] jogválasztással összefüggésben elismeri továbbá a kollíziós jogi *dépeçage* elvét, vagyis azt, hogy a felek a választottbírószági megállapodásra irányadó jogként a főszerződésre (alapjogviszonyra) alkalmazandó jogtól eltérő jogot is választhassanak.”⁴⁰² Ennek megfelelően, az Nmjt. 52. §-a alapján a felek meghatározhatják a választottbírószági megállapodásra alkalmazandó jogot, jogválasztás hiányában a választottbírószági megállapodásra az alapjogviszonyra választott jog lesz alkalmazandó. Amennyiben a felek nem éltek a jogválasztás lehetőségével, úgy a választottbírószág a kollíziós szabályok szerint fogja megállapítani az alkalmazandó jogot.

10.3.3. Az Nmjt. kapcsolóelveinek rendszere

Az Nmjt. 52. §-a lépcsőzetes, vagy más néven szubszidiárius kapcsoló szabályokat alkalmaz a választottbírószági szerződésre irányadó jog meghatározásához, azaz a törvény szövege alapján a rangsorban előbb álló kapcsolat megvalósulása kizárja az azt követő kapcsolóelv alkalmazását.⁴⁰³

a) Lex voluntatis – azaz a felek által választott jog alkalmazása

Az Nmjt. 52. § (1) bekezdése a felek privát autonómiájára utalva, amely a választottbíráskodás vezérmotívumának tekintendő, biztosítja a felek számára a választottbírószági megállapodásra irányadó *jog megválasztásának* lehetőségét.⁴⁰⁴

b) Lex contractus – azaz a főszerződésre/ alapjogviszonyra választott jog alkalmazása

⁴⁰¹ BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: A választottbírószági szerződésre alkalmazandó jog meghatározása. In: BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): Az új Nemzetközi Magánjogi Törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. Budapest, HVG Orac Kiadó, 2016, 228. o.

⁴⁰² T/14237. számú törvényjavaslat a nemzetközi magánjogról <https://www.parlament.hu/irom40/14237/14237.pdf> Letöltve: 2023.április 09.

⁴⁰³ TÍMÁR Kinga: A választottbírószági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In: BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbírószág évkönyve 2021-2022. ORAC Kiadó, Budapest, 2022, 48. o.

⁴⁰⁴ Nmjt. 52. § (1) A felek megválaszthatják a választottbírószági megállapodásra alkalmazandó jogot.

Az Nmjt. 52. § (2) a) pontja, mint a kapcsolóelvek második lépcsőfoka, kimondja, hogy jogválasztás hiányában a választottbíróági megállapodásra az *alapjogviszonyra választott jog*, ennek hiányában az alapjogviszonyra jogválasztás hiányában irányadó jog alkalmazandó.⁴⁰⁵

A *lex contractus*, mint kapcsolóelv azt jelenti, hogy a felek alapjogviszonyára választott vagy jogválasztás hiányában a kollíziós normák szerint arra irányadó jogot kell alkalmazni a választottbíróági megállapodásra. Ezen szabályozás ugyanakkor logikailag ellentétes a separability doktrínával, amely éppen a választottbíróági megállapodás és az alapszerződés függetlenségén alapul, továbbá a megállapodás formájából adódóan, kizárólag a főszerződésbe inkorporált választottbíróági megállapodásokra alkalmazható, önálló választottbíróági szerződések esetén nem értelmezhető.⁴⁰⁶

A miniszteri indokolás e körben kifejti:

„[a] jogválasztás hiányában alkalmazandó jog fenti kapcsolószabályainak meghatározására során a Javaslat abból indul ki, hogy a választottbíróági szerződés fogalmilag mindig feltételez egy fennálló, vagy jövőben keletkező alapjogviszonyt (jellemzően egy szerződéses jogviszonyt), ráadásul az esetek zömében az alapjogviszony szabályozása körében (vagyis tipikusan a főszerződésben) kerül sor a választottbíróági szerződés (kikötés) elfogadására is. Ebből következően a Javaslat elsősorban az alapjogviszonyra alkalmazandó jogra tekintettel határozza meg az ahhoz kapcsolódó választottbíróági szerződéses jogviszonyra alkalmazandó jogot is. Az alapjogviszonyra alkalmazandó jog pedig elsősorban az alapjogviszonyra

⁴⁰⁵ Nmjt. 52. § (2) Jogválasztás hiányában a választottbíróági megállapodásra az alapjogviszonyra választott jog, ennek hiányában az alapjogviszonyra jogválasztás hiányában irányadó jog alkalmazandó.

⁴⁰⁶ SCHMIDT Richárd: A bőség zavarában? – avagy a választottbíróági megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. Magyar Jog, 2020/1., 57. o.

választott jog, jogválasztás hiányában pedig az egyébként alkalmazandó jog lesz az irányadó.”⁴⁰⁷

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a *lex contractus* elsődleges kapcsolóelvként való alkalmazása nincs összhangban a New Yorki Egyezményrel, amelynek V. cikk 1. a) pontjában rögzített érvénytelenítési ok, a *lex loci arbitri* alkalmazása melletti egyértelmű állásfoglalás.⁴⁰⁸

V. Cikk 1.

A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy:

a) a II. Cikkben említett megállapodásban résztvevő felek a reájuk irányadó jog szerint nem voltak cselekvőképesek, vagy hogy az említett megállapodás a felek által kikötött jog értelmében vagy ilyen kikötés hiányában *annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták*, érvénytelen;

Amint SCHMIDT Richárd is rámutat: a *lex contractus* alkalmazása a *lex loci arbitri* helyett kockázatot jelenthet a választottbíróági ítéletek New Yorki Egyezményen alapuló kikényszerítése során.⁴⁰⁹

c) Lex loci arbitri – azaz a választottbíráskodás helye szerinti jog

A harmadik szinten az Nmjt. 52. § (3) bekezdése áll, amely kimondja, amennyiben a felek kijelölték a választottbíróság helyét, a választottbíróági eljárásra *az eljárás helye szerinti állam*

⁴⁰⁷ T/14237. számú törvényjavaslat a nemzetközi magánjogról
<https://www.parlament.hu/irom40/14237/14237.pdf> Letöltve: 2023.április 09.

⁴⁰⁸ SCHMIDT (i.m.) 62. o.

⁴⁰⁹ Uo. 62. o.

joga alkalmazandó, feltéve, hogy a megállapodással e jog az alapjogviszonyra irányadó jognál szorosabb kapcsolatban van.⁴¹⁰

d) Favor validitatis

Az utolsó lépcsőként a *favor validitatis* alkalmazására kerülhet sor, amely szerint: (...) a választottbírósági szerződést alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni akkor, ha az a fent meghatározott jogok bármelyike, vagy a *lex fori* által támasztott alaki követelményeknek megfelel.⁴¹¹

10.3.4. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) vonatkozó rendelkezései

A Vbt. egyetlen helyen utal az alkalmazandó jog meghatározására, amikor is a választottbírósági ítélet érvénytelenítése körében kimondja:

47. § (2) A választottbírósági ítélet a másik fél ellen előterjesztett kereset alapján a 7. § (2) bekezdésében meghatározott bíróság által és csak abban az esetben érvényteleníthető, ha
aa) a választottbírósági szerződést kötő felek egyikének nem volt jogképessége vagy cselekvőképessége; vagy *a választottbírósági szerződés annak a jognak a szabályai szerint, amelynek alávetették, ilyen alávetés hiányában pedig a magyar jog szerint nem érvényes*; vagy

Összevetve az Nmjt. 52. §-át és a Vbt. 47. § (2) bekezdés a) pont aa) alpontját, „világossá válik, hogy a két szabály között ellentmondás feszül,”⁴¹² tekintettel arra, hogy az Nmjt. 52. §-a, a választottbírósági szerződésre alkalmazandó jog meghatározására eltérő sorrendben

⁴¹⁰ Nmjt. 52. § (3) Ha a felek kijelölték a választottbírósági eljárás helyét, a választottbírósági megállapodásra az eljárás helye szerinti állam joga alkalmazandó, feltéve, hogy a megállapodással e jog a (2) bekezdésben megjelölt jognál szorosabb kapcsolatban van.

Vö.: TÍMÁR (i.m.) 57-59. o.

⁴¹¹ Nmjt. 52. § (4) A választottbírósági megállapodást alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha az e § alapján meghatározott jogok bármelyike, vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek megfelel.

⁴¹² TÍMÁR (i.m.) 54.

rendeli alkalmazni a kollíziós normákat. Azaz jogválasztás hiányában az alapjogviszonyra választott jog alkalmazandó, amennyiben a felek az alapjogviszonyra sem választottak jogot, úgy az alapjogviszonyra jogválasztás hiányában irányadó jog alkalmazandó. A választottbíráskodás helye szerinti jog alkalmazása csak abban az esetben lehetséges az Nmjt. szerint, ha a *lex loci arbitri* lényegesen szorosabban kapcsolódik a tényálláshoz, mint a főszerződésre irányadó jog.

Ezzel szemben a Vbt. (igaz, hogy csak az ítélet érvénytelenítése körében és Magyarországon lefolytatott választottbíróági eljárások esetére) a felek jogválasztásának hiányában, a *lex fori*-t, azaz a magyar jogot rendeli alkalmazni.

Amint TÍMÁR Kinga rámutat: ez az ellentmondás abban az esetben okoz problémát, ha a választottbíróág helye Magyarországon van és az ítélet érvénytelenítése iránti perre is magyar bíróság előtt kerül sor. Ebben az esetben ugyanis az ítélet érvénytelenítése iránti eljárásban eljáró bíróság a felek jogválasztása hiányában kizárólag a magyar jogot alkalmazhatná a választottbíróági szerződés érvényességének megállapítása során az Nmjt.-ben felsorolt kapcsolóelvek helyett, annak ellenére is, hogy az Nmjt. lépcsőzetes szabályrendszerében a *lex fori* alkalmazását megelőzi a felek által a főszerződésre megállapított jog, vagy annak hiányában az arra irányadó jog felhívása.⁴¹³

10.4. A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása a nemzetközi gyakorlat tükrében – a *favor validitatis* elv érvényesülése

Attól függően, hogy a jövőben felmerülő, vagy már jelenleg is fennálló jogvitáról van szó, a felek választottbíróági eljárás kikötéséről választottbíróági megállapodás (leggyakrabban választottbíróági klauzula) formájában állapodnak meg, vagy már fennálló jogvita esetén, alávetési nyilatkozatot tesznek. A választottbíróági klauzula általában a főszerződés egyik pontjaként, annak részeként jelenik meg, és amennyiben a felek rendelkeztek arról, ugyanezen szerződés rögzítheti a teljes szerződéses viszonyra irányadó jog meghatározását is. Ugyanakkor abban az esetben, ha a felek főszerződésükben nem határozták meg a jogviszonyukra alkalmazni kívánt jogot, vagy választottbíróági alávetési nyilatkozatot tettek, amelyben szintén nem nyilatkoztak arról, a választottbíróági megállapodásuk érvényességének megállapításához a bíróságnak meg kell határoznia az alkalmazandó jogot.

⁴¹³ Uo. 54. o.

A nemzetközi gyakorlat alapján a választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározásakor két kapcsolóelv 'verseng' egymással: a lex contractus és a lex loci arbitri. Mindkettő mellett felsorakoztatható számos érv, amelyeket az alábbi bíróági döntésekkel szemléltetünk.

10.4.1. Anglia: a Sulamérica ügy

A Sulamerica kontra Enesa Engenharia⁴¹⁴ ügyben a felek biztosítási szerződést kötöttek a Jirau Greenfield Hydro Project néven ismert brazil vízierőmű építése vonatkozásában, amely kapcsán az Enesa kártérítési igényt nyújtott be, azonban a Sulamérica biztosítótársaság annak megtérítését elutasította. A felek közöttük létrejött főszerződésre a brazil jogot kötötték ki, azonban a választottbíróági klauzulában a választottbíróóság helyeként Londont jelölték meg. A jogvita felmerülésekor az angol bíróságnak döntést kellett hoznia a választottbíróági megállapodás érvényességéről: amely az angol jog alapján érvényes volt, a brazil jog alapján viszont – kisebb súlyú formai hiányosságok miatt – nem volt az.⁴¹⁵

A bíróság döntése nyomán az alkalmazandó jog megállapítása a következő három lépcső szerint történt: (i) kifejezett jogválasztás, (ii) hallgatólagos jogválasztás, (iii) a legközelebbi és leginkább valódi kapcsolat elve szerint.⁴¹⁶ Tekintettel arra, hogy a megállapodásban a választottbíróági klauzulára kifejezett jogválasztás nem történt, adta magát a következés, hogy a felek a főszerződésre irányadó jogot – mintegy hallgatólagos jogválasztással – kívánták alkalmazni a választottbíróági klauzulára, azzal a céllal, hogy a teljes jogviszonyra ugyanazon jog legyen alkalmazandó. Ugyanakkor a hallgatólagos jogválasztás mellett felállított vélelem megdönthetőnek bizonyult, tekintettel arra, hogy a felek a választottbíráskodás helyeként Londont jelölték meg, és a hallgatólagos jogválasztás szerinti jog (azaz a lex contractus szerinti) a választottbíróági megállapodás érvénytelenségét vonná magával, amely

⁴¹⁴ Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.

United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249

(https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opac_view=6)

(2023.02.14.)

⁴¹⁵ TZENG, Peter: Favoring Validity: The Hidden Choice of Law Rule for Arbitration Agreements. American Review of International Arbitration, Vol. 27, No. 3, pp. 327-358 (2016). 13. o.

(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2666103) (Letöltve:2023.04.09.)

⁴¹⁶ Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638. 25.

feltehetően ellentétes a felek eredeti szándékával – azaz a választottbíróági út igénybevételével.⁴¹⁷ Az ítélet szövegében a legszorosabb kapcsolat elvére hivatkozott a bíróság, azonban az azt elemző munkákban a favor validitatis elvének kifejezéseként értékeli a döntést a jogirodalom.⁴¹⁸

10.4.2. Szingapúr: A FirstLink ügy

A FirstLink, egy Szingapúrban bejegyzett holding társaságként online regisztráció kezdeményezésével megállapodást kötött a szintén szingapúri bejegyzésű GT Payment-tel, amely alapján a GT Payment online fizetési szolgáltatásokat biztosított számára. A regisztráció során a FirstLink elfogadta a GT Payment online felhasználói szerződését, amely választottbíróági kikötést tartalmazott, azzal, hogy a szerződésre a Stockholmi Kereskedelmi Kamara Választottbíróóságának 'joga' ("the laws of Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce")⁴¹⁹ az irányadó. Amint az ítélet elemzése során több szerző rámutat: ez a megfogalmazás meglehetősen szokatlan, tekintettel arra, hogy a felek általában valamelyik nemzeti jogot választják ki a megállapodásukra irányadóként, nem pedig egy intézményes választottbíróóság 'jogát', amely vonatkozásában sokkal inkább csak eljárási szabályokról beszélhetünk.⁴²⁰

A FirstLink, mint felperes keresetet indított a szingapúri bíróságon, amelyre tekintettel az első rendű alperes az eljárás felfüggesztését kérte a fent említett választottbíróági megállapodásra hivatkozva. A szingapúri bíróság az ügyben megállapította, hogy a választottbíróági kikötés érvényes, és arra a svéd jog alkalmazandó. Indokolásában kifejtette, hogy álláspontja szerint nem minden esetben feltételezhető, hogy a felek ugyanazt a jogot kívánják kikötni a szerződésből eredő érdemi kötelezettségeik teljesítésére, mint a választottbíróági megállapodás érvényességének kérdésére. Valószínűbb, hogy a jogvita ezen szakaszában a felek semlegesség iránti vágya kerül előtérbe.⁴²¹

⁴¹⁷ TZENG (i.m.) 13.

⁴¹⁸ Magyar nyelvű tanulmányban Ld.: SCHMIDT Richárd: A bőség zavarában? – avagy a választottbíróági megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. Magyar Jog 2020/1. Angol nyelven.: TZENG, Peter: Favoring Validity: The Hidden Choice of Law Rule for Arbitration Agreements. American Review of International Arbitration, Vol. 27, No. 3, pp. 327-358 (2016).

⁴¹⁹ Idézte: TZENG: (i.m.) 17.

⁴²⁰ Uo. 17.

⁴²¹ <https://singaporeinternationalarbitration.com/2014/07/02/seat-of-arbitration-and-governing-law/>

Letöltve: 2023.április 9.

A bíróság a következő öt évrre alapította a döntését:⁴²²

- i. Az ezzel ellentétesre történő utalás hiányában a Stockholmi Kereskedelmi Kamara Választottbíróság eljárási szabályainak megválasztása azt jelenti, hogy a választottbírósági eljárás helye Svédország.
- ii. A fenti választás azt az objektív szándékot bizonyítja, hogy a felek a választottbírósági eljárásra a svéd lex arbitri-t választják.
- iii. A svéd választottbírósági törvény 46. szakasza kimondja, hogy ezen törvényt kell alkalmazni a Svédországban lezajló választottbírósági eljárásokra.⁴²³
- iv. Az ezzel ellentétesre történő utalás hiányában a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felek Svédországot választották a választottbíróság székhelyül (seat of the arbitration).
- v. Az alapszerződésben nem volt arra utalás, hogy a felek nem a svéd jogot kívánták alkalmazni a választottbírósági megállapodásra.⁴²⁴

A szingapúri bíróság hivatkozott továbbá a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) a) pontjára is, amely a határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadási okaként tartalmazza azt a kikötést, amely szerint a választottbírósági megállapodás azon ország joga szerint, amelyben az ítéletet meghozták, érvénytelen.⁴²⁵

Annak ellenére, hogy más megközelítést alkalmazott, a FirstLink ügyben meghozott ítéletében a szingapúri bíróság is a favor validitatis elv érvényre juttatása mellett döntött.⁴²⁶

⁴²² FirstLink Investments Corp Ltd v GT Payment Pte Ltd and others [2014] SGHCR 12

Az ítélet elérhető: <https://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/document/1/7/17749.pdf>

Letöltve: 2023.április 9.

⁴²³ The Swedish Arbitration Act SFS 1999:116 Section 46

This Act shall apply to arbitral proceedings which take place in Sweden notwithstanding that the dispute has an international connection.

⁴²⁴ <https://singaporeinternationalarbitration.com/2014/07/02/seat-of-arbitration-and-governing-law/>

Letöltve: 2023.április 9.

⁴²⁵ FirstLink Investments Corp Ltd v GT Payment Pte Ltd and others [2014] SGHCR 12

Az ítélet elérhető: <https://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/document/1/7/17749.pdf>

Letöltve: 2023.április 9.

⁴²⁶ TZENG: (i.m.) 18.

10.4.3. Az ICC 6162-es számú ítélete

A ICC 6162. számon folyamatban volt ügyben a felek a főszerződésükbe foglalt választottbírószági klauzulában ICC Arbitration Rules alapján, Genfben folytatandó választottbírószági kikötésben állapodtak meg, azzal, hogy jogviszonyukra az egyiptomi jogot kötötték ki. A választottbírószági eljárás megindításkor az alperes védekezésében előadta, hogy az egyiptomi polgári és kereskedelmi eljárásokra vonatkozó jogszabály alapján a választottbírószági kikötés érvénytelen, tekintettel arra, hogy a választottbírákat sem a klauzulában, sem pedig külön megállapodásban jelölték ki előre. Az érvelés az egyiptomi törvények alapján megalapozott volt, ugyanakkor a bíróság úgy döntött, hogy a választottbírószági klauzula alakiságára és érvényességére a svájci jog, mint *lex loci arbitri* az irányadó, nem pedig a főszerződésre kikötött egyiptomi jog.⁴²⁷

10.4.4. A Bulbank ügy

A Bulbank ügyben hasonló döntés született: A Bulgarian Foreign Trade Bank (Bulbank) egy osztrák bankkal állt szerződéses viszonyban, amely szerződés választottbírószági klauzulát és az osztrák jog kikötését tartalmazta. A közöttük felmerült jogvitát Stockholmban bírálták el, azonban az ítéletet a Bulbank megtámadta a svéd állami bíróság előtt. A Supreme Court of Sweden a keresetet elutasította a következő indokolással:

„(...) no particular provision concerning the applicable law for the arbitration agreement itself was indicated [by the parties]. In such circumstances the issue of the validity of the arbitration clause should be determined in accordance with the law of the state in which the arbitration proceedings have taken place, that is to say, Swedish law.”⁴²⁸

Azaz a Supreme Court tekintettel arra, hogy nem volt *expressis verbis* kifejezve, hogy az osztrák jog kikötése a választottbírószági klauzulára is értendő, figyelmen kívül hagyta annak alkalmazását, és a választottbírószág helye szerinti jog alapján ítélte meg a klauzula érvényességét.

⁴²⁷ ICC Case No. 6162. Idézte: REDFERN – HUNTER: (i.m.) 2-89.

⁴²⁸ Idézte: REDFERN–HUNTER: (i.m.) 2-89. o.

10.4.5. A Mittal ügy

Anupam Mittal úr a People Interactive Private Limited (India) alapítója, amely a Shaadi.com nevű online felületen társkereső és házasságközvetítő szolgáltatásokat nyújt. A Westbridge Ventures II investment Holdings, amely egy Mauritiuson bejegyzett magántőke alap, 2006-ban befektetett a társaságba, ezzel részvényesi jogokat, és ezzel együtt többségi részesedést szerzett. A felek között megkötött részvényesi megállapodás választottbírószági klauzulát tartalmazott, amely akként rendelkezett, hogy a felek között a vállalat vezetésével vagy a részvényesi megállapodás rendelkezéseivel kapcsolatos jogvitát választottbírószág elé kell terjeszteni, amelynek székhelye Szingapúr, és amely az ICC által megállapított szabályok szerint járjon el.

A felek között a viszony 2017-ben kezdett megromlani, amelynek eredményeként Mittal úr az indiai National Company Law Tribunal-hoz fordult, arra hivatkozva, hogy a Westbridge visszaél a többségi befolyásával.

A Westbridge válaszul a szingapúri bírósághoz fordult, határon átnyúló perlési tilalmat kérve, tekintettel arra, hogy Mittal úr megsértette a részvényesi megállapodásba foglalt kötelezettségét, amely szerint a vállalat vezetésével kapcsolatos valamennyi jogvitát a választottbírószág elé kell terjeszteni. Mittal úr védekezésében előadta, hogy a jogvita tárgyának választottbírószági úton történő eldönthetőségét, azaz az arbitrabilitást, az eljárást megelőző szakaszban az indiai törvények szerint kell determinálni, amely szerint a társaságon belüli kisebbségek jogaival kapcsolatos jogviták nem dönthetők el választottbírószági úton.

A felek a közöttük létrejött főszerződésre az indiai jogot kötötték ki, a választottbírószági megállapodás tekintetében azonban nem volt kifejezett jogválasztás.

A bíróság az alábbiakra mutatott rá:

1. A választottbírószági megállapodás a felek konszenzusából ered, ezért a választottbírószági megállapodásnak és az arra irányadó jognak pontosan kell meghatároznia azt, hogy a felek miben állapodtak meg. A választottbírószág helye szerinti jog az eljárásjogi kérdések tekintetében irányadó, a választottbírószági megállapodásra irányadó jog pedig a megállapodás érvényessége tekintetében, amely ebben az értelemben megelőzi a választottbírószági eljárás tényleges lefolytatását.
2. A Singapore Arbitration Act (1994) 11. szakasza kimondja, hogy a jogvita nem dönthető el választottbírószági úton, ha az ellentétes a közrenddel.

3. A Modelltörvény 34. cikk (2) bek. b) pont i) alpontja⁴²⁹ alapján az ítélet érvényteleníthető, ha a jogvita tárgya az eljárás helye szerinti állam joga alapján választottbírói útra nem tartozhat.

A választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározásához a Singapore Court of Appeal a BCY v. BCZ [2017] ügyben kidolgozott háromlépcsős tesztet alkalmazta:

1. Nem volt kifejezett jogválasztás a választottbírói megállapodásra irányadó jog tekintetében. A főszerződésre irányadó jogválasztás nem tekinthető kifejezett jogválasztásnak a választottbírói megállapodásra nézve.
2. Az indiai jog alkalmazása a választottbírói megállapodásra azt eredményezné, hogy a jogvita választottbírói úton nem válna eldönthetővé, ezzel megghiúsítaná a felek azon szándékát, hogy a jogvitájukat választottbírói úton rendezzék.
3. A szingapúri jognak volt a legszorosabb kapcsolata a választottbírói megállapodással (the most real and substantial connection), tekintve, hogy a választottbírói helye Szingapúr és Szingapúr joga szerint kell lefolytatni az eljárást.

10.4.6. A svájci szabályozás

A svájci nemzetközi magánjogi törvényben (Swiss Federal Act on Private International Law; PILA) foglalt szabályozás rögzíti, hogy a választottbírói megállapodás anyagilag érvényes, ha megfelel (i) a felek által választott jognak, (ii) a jogvita tárgyára irányadó jognak (lex causae), ez alatt különösen a főszerződésre irányadó jogot értve, vagy (iii) a svájci jognak.⁴³⁰

Az alábbiakban a PILA 178. (2)⁴³¹ bekezdését részletesebben is elemezzük.

⁴²⁹ Article 34. Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award

(2) An arbitral award may be set aside by the court specified in article 6 only if:

(b) the court finds that:

(i) the subject-matter of the dispute is not capable of settlement

by arbitration under the law of this State; or

(ii) the award is in conflict with the public policy of this State.

⁴³⁰ Federal Act on Private International Law (PILA)

Art. 178

2 As regards its substance, an arbitration agreement is valid if it conforms either to the law chosen by the parties, to the law governing the subject-matter of the dispute, in particular the law governing the main contract, or to Swiss law.

⁴³¹ Art. 178

a) A felek által választott jog

A svájci PILA 178 (2) bekezdése alapján a választottbíróság megállapodás érvényes, amennyiben megfelel a felek által választott jognak. Amint a törvény kommentárjában is olvasható, a jogszabály megalkotásakor ezen kapcsolóelv bevezetésekor a New Yorki Egyezmény V. cikk 1) (a) pontja szolgált modellként.⁴³²

b) A választottbíróági megállapodásra választott jog

Amennyiben a felek nem határozták meg a választottbíróági megállapodásra irányadó jogot, úgy annak hiányában a jogvitára irányadó jog, különösen értve ezalatt a főszerződésre irányadó jogot, lesz az alkalmazandó. Ez a kollíziós szabály összhangban van a PILA 187 (1) bekezdésével, amely kimondja: a választottbíróság a jogvitát a felek által választott jog alapján dönti el, annak hiányában pedig azon jog alapján, amelyik az ügghöz a legszorosabban kapcsolódik. Ugyanezen szakasz második bekezdése pedig rögzíti, hogy a felek felhatalmazhatják a választottbíróságot arra, hogy a jogvitát *ex aequo et bono* alapján döntse el.⁴³³

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a separability doktrínára figyelemmel, a főszerződésre megválasztott jog nem terjeszthető ki automatikusan a választottbíróági megállapodásra.⁴³⁴ Különösen érdekes e körben az *ex aequo et bono* szerinti döntéshoztal esete. Ugyanis ebben az

1 The arbitration agreement must be made in writing or any other means of communication allowing it to be evidenced by text.

2 As regards its substance, an arbitration agreement is valid if it conforms either to the law chosen by the parties, to the law governing the subject-matter of the dispute, in particular the law governing the main contract, or to Swiss law.

3 The validity of an arbitration agreement may not be contested on the grounds that the main contract is invalid or that the arbitration agreement concerns a dispute which has not yet arisen.

4 The provisions of this Chapter apply by analogy to an arbitration clause in a unilateral transaction or in articles of association.

⁴³² BERGER, Bernhard –KELLERHALS, Franz: International and Domestic Arbitration in Switzerland. Stämpfli Verlag, 2021, 135.

⁴³³ Art. 187.

1 The arbitral tribunal shall decide the dispute according to the rules of law chosen by the parties or, in the absence of such a choice, according to the rules of law with which the case has the closest connection.

2 The parties may authorise the arbitral tribunal to decide *ex aequo et bono*.

⁴³⁴ BERGER –KELLERHALS: (i.m.) 136. o.

esetben a felek kifejezetten felhatalmazzák a választottbírást az e szerint történő döntésre, amely egyben jogválasztást is jelent, ugyanakkor, abban az esetben, ha a felek nem határoztak meg külön alkalmazandó jogot a választottbírási megállapodásukra, kérdésessé válik, hogy a választottbírási megállapodás érvényességének elbírálásra megtörténhet-e az ex aequo et bono alapján, vagy arra a választottbírásnak a kollíziós normák alkalmazásával ki kell jelölnie valamely állam jogát.

Erre a kérdésre egyértelmű válasz nem adható, ugyanakkor, amint a svájci kommentár is utal rá, amennyiben a felek a főszerződésükre az általuk választott jogként az ex aequo et bono szerinti döntéshozatalt határozták meg, úgy a PILA 178. (2) bekezdésében rögzített kapcsolóelv (*the law governing the subject-matter of the dispute, in particular the law governing the main contract*) felhívható, figyelemmel arra is, hogy a PILA 12. fejezete, –amelyben a 178. szakasz is található–, rendkívül széleskörű autonómiát biztosít a feleknek⁴³⁵, azzal, hogy lehetővé teszi a teljes fejezet alkalmazásának a kizárását, abban az esetben, ha a felek a 178. szakaszban előírt alakszerűségeket betartva megállapodnak abban, hogy a 12. fejezet helyett a svájci polgári eljárásjogi törvény 3. részében foglalt rendelkezéseket alkalmazzák.⁴³⁶

c) A svájci jog

A PILA 178. (2) bekezdésének utolsó fordulata, harmadik kapcsolószabályként kimondja, hogy a választottbírási megállapodás érvényes, ha megfelel a svájci jog rendelkezéseinek. Ez a kollíziós szabály összhangban van a New Yorki Egyezményrel (*... annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbírási határozatot hozták...*). A svájci megoldás a *favor validitatis* elv egyértelmű kivételése, ugyanis három alternatív lehetőséget is biztosít a jogszabály a

⁴³⁵ Chapter 12

International Arbitration

I. Scope of application. Seat of the arbitral tribunal

Art. 176

1 The provisions of this Chapter apply to arbitral tribunals that have their seat in Switzerland if, at the time that the arbitration agreement was concluded, at least one of the parties thereto did not have its domicile, its habitual residence or its seat in Switzerland.

2 The parties may exclude the application of this Chapter by making a declaration to this effect in the arbitration agreement or a subsequent agreement, and instead agree that the provisions of the third part of the CPC132 apply. The declaration must be in the form specified in Article 178 paragraph 1.

3 The seat of the arbitral tribunal is determined by the parties, or the arbitration institution designated by them, or, failing both, by the arbitral tribunal¹³⁴ itself.

⁴³⁶ BERGER –KELLERHALS: (i.m.) 137. o.

választottbírósi megállapodás érvényesülésére felhívandó. A harmadik szint a svájci jog alkalmazása, amely mintegy kiegészítő jogként lép fel annak érdekében, hogy amennyiben a lex fori (ez esetben Svájc) jogának megfelel, a választottbírósi megállapodás érvényes lehessen.⁴³⁷

Ahogy több külföldi szerző is megemlíti, a svájci jog teret ad a hallgatólagos jogválasztásnak is: Svájc, mint a választottbíráskodás helye hallgatólagosan a svájci jog választásának tekinthető a választottbírósi megállapodás tekintetében.⁴³⁸

10.4.7. A svájci szabályozás és az Nmjt. vonatkozó részeinek összevetése

A svájci Federal Act on Private International Law (PILA) 178. szakasza és az Nmjt. 52. §-a mutat némi hasonlóságot, ugyanakkor eltérések is megfigyelhetők.

a) A jogszabály tárgyi hatálya

Amint a fejezet első felében is kitértünk erre a kérdésre, az Nmjt. tárgyi hatálya nem terjed ki a választottbírószágokra, a PILA azonban a svájci választottbírószágokra is kötelező erejű szabályokat tartalmaz.

b) A kollíziós szabályok rendszere

Mind a svájci, mind a magyar szabályozás a favor validitatis elv fényében készült, ugyanakkor míg a svájci nem állapít meg sorrendet a kapcsolóelvek alkalmazása körében, addig az Nmjt. lépcsőzetes szabályozást tartalmaz: első helyen a felek jogválasztása áll, annak hiányában az alapjogviszonyra választott jog alkalmazandó, amennyiben a felek arra sem választottak jogot, úgy az alapjogviszonyra a kollíziós szabályok szerint megállapított jog lesz az alkalmazandó a választottbírósi megállapodásra. Harmadik lépcsőként az eljárás helye szerinti állam joga alkalmazandó, feltéve, hogy ez az alapjogviszonyra irányadó jognál szorosabb kapcsolatban van, azaz a lex loci arbitri kizárólag abban az esetben alkalmazható, ha a lex contractus kapcsolóelvet meg tudja előzni. A svájci szabályozás nem tartalmaz utalást a lex contractus-t kiterítő kapcsolóelvre, azonban tekintettel arra, hogy nem a svájci törvény nem hierarchikus sorrendben állapítja meg a kapcsolóelvek rendszerét, nincs is erre szükség.

⁴³⁷ PLAVEC, Katharina: The Law Applicable to the Interpretation of Arbitration Agreements- Revisited. University of Vienna Law Review, Vol. 4 (2020). 90. o. (<https://doi.org/10.25365/vlr-2020-4-2-82>. Letöltve:2023.04.09.)

⁴³⁸ Uo. 90. o.

Ugyanakkor a magyar szabályozást kissé kiszámíthatatlanná teszi a szorosabb kapcsolat elve, ugyanis abban az esetben, ha a felek kijelölték a választottbíráskodás helyét, akkor sem feltételezhetik teljes bizonyossággal azt, hogy választottbíróági megállapodásra a választottbíróság helye szerinti jog lesz az irányadó, ugyanis kitéríteti azt a főszerződéshez fűződő szorosabb kapcsolat elve.

c) Az érvényesség terjedelme

Az Nmjtvt. kimondja, hogy a választottbíróági megállapodást *alaki* okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha megfelel az Nmjtvt. 52. §-a alapján meghatározott jogok bármelyikének vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek. A svájci szabályozás ezzel szemben *mind az alaki, mind az anyagi érvényességre* kiterjesztve értelmezendő.⁴³⁹

10.5. Kibékíthetetlen ellentétek? A lex contractus, mint elsődleges kapcsolószabály alkalmazása és a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja

Amint a Nmjtvt. 52. §-a, úgy a PILA 178. szakasza és New Yorki Egyezmény V. cikk 1. a) pontja között is diszkrépancia fedezhető fel. A New Yorki Egyezmény ugyanis csak abban az esetben biztosít lehetőséget a lex contractus alkalmazására, ha azt a felek kifejezetten kikötötték. Kifejezett jogválasztás hiányában a New Yorki Egyezmény alapján a választottbíróági megállapodás érvénytelensége annak az államnak a joga alapján állapítható meg, amelyben a választottbíróági ítéletet meghozták. Ezen jogi megoldás ahhoz vezethet, hogy a New Yorki Egyezmény más részes államai megtagadhatják a svájci jog alapján meghozott határozat végrehajtását, arra hivatkozva, hogy az Egyezmény V. cikk (1) bekezdés a) pontjában foglaltak nem teljesültek megfelelően.⁴⁴⁰ Számos tanulmány mutat rá ugyanakkor arra a vitathatatlan álláspontra is, amely szerint a svájci törvények kifejezetten 'választottbíráskodás pártibbak', mint a New Yorki Egyezmény rendelkezései („*Swiss law is certainly more arbitration-friendly than Article V(1)(a) New York Convention and many other national laws*”⁴⁴¹) valamint a favor validitatis elvre tekintettel, a svájci jog alapján a választottbíróági

⁴³⁹ A svájci, a cseh, a belga és a lengyel szabályozások összefoglaló elemzését Ld.: TÍMÁR Kinga: A választottbíróági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbíróóság évkönyve 2021-2022. ORAC Kiadó, Budapest, 2022. 60-66. o.

⁴⁴⁰ PLAVEC: (i.m.) 90. o.

⁴⁴¹ Uo. 90. o.

megállapodások alaki és anyagi érvényességén alapuló kifogások előterjesztésére is korlátozottabban van lehetőség.⁴⁴²

A svájci törvény kommentárja alapján ugyanakkor levezethető, hogy amennyiben a New Yorki Egyezmény alapján a választottbíróági ítéletet elismerését és végrehajtását foganatosító külföldi hatóság a PILA 178. (2) bekezdésében foglalt szabályokat elfogadja, mint *annak az országnak a jogát (joga szerinti eljárást), amelyben a választottbíróági határozatot hozták*, az elismerés és a végrehajtás megtagadása elkerülhető lehet.⁴⁴³ Ezen érvelés elfogadása azonban, amint arra svájci törvény kommentárja is utalt, igen nagyvonalú jogértelmezés volna.⁴⁴⁴

10.5.1. A New Yorki Egyezmény rendelkezései az alkalmazandó jog meghatározása tárgyában

A külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezménynek 176 részes állama van, ennek megfelelően, a választottbíróági határozatok meghozatala során döntő fontossággal bír, hogy azok az Egyezmény alapján végrehajthatóak is legyenek.

A választottbíróági megállapodás érvényességének megállapítása nem csak az eljárás elején, hanem az elismerés és a végrehajtási eljárás szakaszában is a bíróság elé kerülhet, amennyiben az egyik fél vitatja annak érvényességét. A választottbíróági megállapodás érvényességének megállapításához az arra irányadó jogot kell először meghatározni. Az alábbiakban azt tekintjük át jogesetekkel illusztrálva, hogy a New Yorki Egyezmény milyen támpontokat ad az alkalmazandó jog meghatározásához.

10.5.2. New Yorki Egyezmény II. Cikk 3. bekezdés

Az Egyezmény II. Cikke meghatározza, hogy amennyiben a megfelelő feltételek fennállnak, valamennyi Szerződő Állam köteles elismerni az írásban megkötött választottbíróági megállapodást.

A II. Cikk 3. bekezdése pedig kimondja:

⁴⁴² Uo. 90. o.

⁴⁴³ BERGER –KELLERHALS: (i.m.) 138.

⁴⁴⁴ PLAVEC: (i.m.) 90.

Az egyik fél kérelmére bármely Szerződő Állam bírósága választottbírósági eljárásra utasítja a feleket, ha olyan ügyben indítottak pert előtte, amelynek tárgyában a felek a jelen cikk értelmében megállapodást kötöttek, kivéve, ha megállapítja, hogy az említett megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető.

Az Egyezmény ugyanakkor 'hallgat', a jogtudomány álláspontja pedig nem egységes abban a kérdésben, hogy a semmisség, hatálytalanság vagy teljesíthetetlenség mely jog alapján ítéendő meg. Egyes nézetek szerint az Egyezmény V. cikk (1) a) pontjában foglalt alkalmazandó jog meghatározására vonatkozó szabályok kizárólag az elismerés és a végrehajtás tekintetében relevánsak, a választottbírósági megállapodásra irányadó jog vonatkozásában a részes államok saját kollíziós szabályaik alapján hozhatnak döntést, azaz a választottbírósági megállapodás semmisége, hatálytalansága vagy nem teljesíthetősége körében saját nemzetközi magánjogi szabályaik szerint dönthetnek. Más nézetek szerint pedig a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) a) pontját kiterjesztően kell értelmezni, azaz az abban meghatározott hierarchikus sorrendben megállapított kapcsolószabályok alkalmazandók a II. cikk (3) bekezdés vonatkozásában is.⁴⁴⁵

A svájci Bundesgericht tárgyhoz kapcsolódóan az Egyezmény V. Cikk (1) a) pontjában meghatározott jog szerint döntött:⁴⁴⁶

Egy svájci biztosítótársaság és egy svéd társaság között több biztosítási jogviszonnyal kapcsolatos megállapodás jött létre, amelyek közül csak az egyik tartalmazott választottbírósági kikötést, azzal, hogy a választottbíróság Stockholmban járjon el a svéd jog alapján. A svéd társaság keresetet indított a svájci ellen a svájci bíróság előtt, a svájci társaság pedig ellenkérelmében a választottbírósági megállapodásra hivatkozott, amelyet a svájci bíróság visszautasított. A svájci társaság ekkor a Bundesgericht-hez fordult, amely megállapította, hogy a választottbírósági megállapodás érvényességét a New Yorki

⁴⁴⁵ BORN, Gary: The Law Governing International Arbitration Agreements: An International Perspective. Singapore Academy of Law Journal, Vol. 26, 2014, 825. o.

⁴⁴⁶ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)

https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf Letöltve: 2023.április 10. 143.

Egyezmény rendelkezéseivel összhangban kell megállapítani, még azokban a tárgykörökben is, amelyeket az Egyezmény nem közvetlenül szabályoz, azaz a választottbírószági megállapodás hatálya a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) a) pontjával összhangban határozandó meg, amely a konkrét esetben azt eredményezte, hogy a választottbírószági megállapodásra a svéd jog, mint a lex fori szerinti jog vált irányadóvá.⁴⁴⁷

10.5.3. New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja

Az Egyezmény V. Cikk 1. a) pontja alapján, a választottbírószági megállapodás érvényessége elsődlegesen a felek által kifejezetten vagy hallgatólagosan választott jog alapján ítélandó meg. A hallgatólagos jogválasztás elismerésének egyértelmű kifejezése az UNCITRAL New York Convention Guide megfogalmazása:

„Where the parties have not expressly or implicitly selected a law to govern their arbitration agreement, courts have turned to the subsidiary rule and have assessed the validity of an arbitration agreement under the “law of the country where the award was made” pursuant to article V (1)(a).”⁴⁴⁸

Amennyiben a felek általi kifejezett vagy hallgatólagos jogválasztás nem történt, a bíróságok annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbírószági ítéletet hozták döntenek az ítélet érvényességéről.

⁴⁴⁷ Switzerland/21 March 1995 / Switzerland, Bundesgericht /5C.215/1994/lit.

https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1416 (Letöltve: 2023.04.10.).

The Bundesgericht concluded that the NYC needed to be applied to all issues regarding the validity of an arbitration agreement, including issues which were not directly regulated in the NYC. Accordingly, the Bundesgericht found that the objective scope of the arbitration agreement was to be determined in accordance with the choice of law rule contained in Article V(1)(a) NYC, which in the present case required the application of Swedish law as the law applicable at the seat of the arbitration, rather than the Swiss law as the lex fori.

https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1416 Letöltve: 2023.április 10

⁴⁴⁸ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)

https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf Letöltve: 2023.április 10. 142. o.

Néhány esetben a bíróságok – feltehetően az ítéletnek a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. a) pontjában foglalt érvénytelenítési októl tartva – oly módon határozták meg a választottbíróági megállapodásra irányadó jogként a *lex loci arbitri*-t, hogy nem is vizsgálták, hogy a felek megállapodásukban kifejezetten vagy hallgatólagosan megállapodtak-e választottbíróági megállapodásra irányadó jogról.⁴⁴⁹

10.5.4. (...) annak az országnak a joga, amelyben a választottbíróági ítéletet hozták (...)

Az Egyezmény szintén hallgat arról, hogy hogyan határozandó meg a választottbíróági ítélet meghozatalának helye. A bírói gyakorlat a *lex loci arbitri*-t a választottbíróáság helyeként (*the seat of the arbitration*) határozza meg.⁴⁵⁰

A szaúd-arábiai Dallah vállalat megállapodást kötött a pakisztáni kormánnyal a pakisztáni zarándokok mekkai elszállásolásának biztosítása tárgyában. A Dallah és a pakisztáni vallásügyi minisztérium trust-ja közötti megállapodás rendelkezett arról, hogy a felek között létrejött jogvitákat az ICC szabályai szerint, választottbíróági úton kell rendezni. A trust megszűnése után a Dallah választottbíróági eljárást kezdeményezett a pakisztáni kormánnyal szemben a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Választottbíróasága előtt, amely úgy ítélte meg, hogy a pakisztáni minisztériumot köti a választottbíróági megállapodás, és ítéletében a felperes keresetének helyt adott. A felperes a végrehajtást Angliában kezdeményezte. A pakisztáni minisztérium arra hivatkozva kérte az ítélet végrehajtásának megtagadását, hogy nem volt részes fele a választottbíróági megállapodásnak, azaz közöttük nem jött létre választottbíróági megállapodás. Az angol bíróság helyt adott a kérelemnek és megállapította: mivel a felek nem rendelkeztek a választottbíróági megállapodásra irányadó jogról, így a megállapodásra annak az országnak a joga az alkalmazandó, amelyben a választottbíróági ítéletet meghozták, azaz Franciaország joga. A francia jog alapján pedig megállapította, hogy a pakisztáni minisztériumot nem köti a választottbíróági megállapodás. A Dallah a Supreme Court-hoz fordult, amely szintén elutasította a kérelmét, arra hivatkozva, hogy a pakisztáni minisztérium nem volt részese a választottbíróági megállapodásnak.

Az ügy kapcsán a Supreme Court rámutatott: a választottbíróági megállapodás érvényességét annak az országnak a joga szerint kell megítélni, amelyben az ítéletet meghozták, azaz a

⁴⁴⁹ Vö.: Uo. 143. o. és Planavergne S.A., Fontanes v. Kalle Bergander i Stockholm AB, Svea Court of Appeal, Sweden, 7 September 2001, T 4645-99.

⁴⁵⁰ Uo. 143. o.

választottbírótság helyének állama szerinti jog alapján. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel az ítéletet meghozó választottbírótság székhelye Franciaországban volt, ezért a választottbíróstági megállapodás érvényességéről a francia jog alapján kell dönten. ⁴⁵¹

A választottbíróstági megállapodásokra irányadó jog meghatározásakor a (választott)bíróságoknak összetett szempontrendszer mentén kell mérlegelniük döntésüket: a felek kifejezett vagy hallgatóságos jogválasztása hiányában a *lex contractus* (azaz a főszerződésre irányadó jog) vagy a *lex loci arbitri* (azaz a választottbírótság helye szerinti jog) kapcsolóelvek alapján kell megalapozott döntést hozniuk. A főszerződésre irányadó jogra, mint alkalmazandó jogra való következtetés gyakran alátámasztható azzal, hogy összhangban áll a felek feltehető akaratával, ugyanakkor a választottbíróstági megállapodás önállóságára tekintettel automatikusan nem alkalmazható. A választottbírótság helye szerinti jog alkalmazása pedig adott esetben távolabbi kapcsolatot jelenthet a felek valószínűsíthető akaratától, ugyanakkor a New Yorki Egyezmény égisze alatt megbízhatóbb végrehajthatóságot jelent, ugyanis a pereszes fél ebben az esetben nem hivatkozhat a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontjában foglalt kapcsolószabállyal szembenező ítéletre.

A felek autonómiájával összefüggésben kiemelendő a *favor validitatis* elve is, amely magyar Nmjt.-ben is helyet kapott, és amelynek célja, hogy a felek eredeti akaratával megegyezően – *érvényes választottbíróstági megállapodást eredményezzen*, azzal, hogy amennyiben a kollíziós szabályok alapján alkalmazható jogok bármelyike alapján érvényes a megállapodás, úgy nem lehet azt érvénytelennek tekinteni.

A nemzetközi trendek alapján a választottbíróstágok megállapodások érvényességének fenntartása érdekében egyre gyakrabban alkalmazzák *favor validitatis* elvet, amely összhangban van a felek autonómiájával, azonban, ha ennek alkalmazása a főszerződésre irányadó jogra utalva állapítaná meg a választottbíróstági megállapodás érvényességét, úgy az ítélet végrehajtása a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja alapján megtagadhatóvá válna, tekintettel arra, hogy az Egyezmény a felek jogválasztása hiányában kizárólag a választottbíróstági határozat meghozatala szerinti ország jogát tekinti elfogadhatónak.

⁴⁵¹ Uo. 143.

A magyar szabályozást ért kritikák szintén a fentiekre vezethetők vissza. A hazai nemzetközi magánjogi törvény vonatkozó része a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontjában a választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározására vonatkozó szabállyal nincs teljesen összhangban, tekintettel arra, hogy a jogválasztás hiányában elsődleges kapcsolószabályként a főszerződésre választott jogot, (ennek hiányában az arra alkalmazandó jogot) rendeli alkalmazni, a választottbíróság helye szerinti jogot pedig, arra az esetre tartja fent, ha a felek kijelölték a választottbíróági eljárás helyét, és az ezen állam szerinti jog szorosabb kapcsolatban van a választottbíróági megállapodással, mint a főszerződésre irányadó jog.

A magyar szabályozással ellentétben, a svájci nemzetközi magánjogi törvény magyarázata szerint Svájc, mint a választottbíráskodás helye, (természetesen amennyiben nincs kifejezett jogválasztás) hallgatólagosan a svájci jog választásának tekintendő a választottbíróági megállapodás tekintetében⁴⁵², amely alapján a Svájc területén lefolytatott eljárások esetén gyakorlatilag kiküszöbölhetővé válik a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja szerinti végrehajtást megtagadási ok, tekintettel arra, hogy annak az országnak a joga válik alkalmazandóvá, amelyben a választottbíróági ítéletet hozták.

A magyar Nmjt. rendelkezése, amely alapján a *lex contractus* megelőzheti a *lex loci arbitrit* a szorosabb kapcsolatra utalással, eltávolodik a svájci törvény technikai megoldásától.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy magyar jogalkotó által készített jogszabály igen haladó szellemiségben íródott, különösen érte ez alatt a *favor validitatis* elvének bevezetését, és a felek feltehetően akaratának érvényesülését célzó *lex contractus* kapcsolószabálynak biztosított elsőbbséget, amely a választottbíráskodás eljárásjogi jellege helyett, inkább a kontraktuális természetére fókuszál, azzal, hogy ugyanakkor lehetőséget biztosít a választottbíróság helye szerinti jog érvényesülésének szorosabb kapcsolat esetén.

A felek akarata azonban feltehetően még nagyobb hangsúllyal foglalja magában a választottbíróági ítélet külföldi elismerésének és végrehajtásának kívánalmát, amely a *lex contractus*, mint elsődleges kapcsolószabály alkalmazása esetén, a jelenlegi szabályok alapján,

⁴⁵² PLAVEC: (i.m.) 90.

The choice of the seat of the tribunal in Switzerland is regarded as such an implicit choice of Swiss law for the arbitration agreement.

a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja szerint a végrehajtás megtagadását jelentheti.

10.6. Részösszefoglalás

A választottbíróági megállapodásnak attól a szerződéstől való elkülönítése, amelybe inkorporálták régóta ismert tétele a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak. A szeparabilitás elvének megfelelően, a felek a választottbíróági megállapodásukra a főszerződésre irányadó jogtól eltérő jogot is választhatnak. Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi kereskedelmi választottbíróági eljárások megindításának legfontosabb pontja, amely során jogválasztásuk esetén a felek, ennek hiányában pedig a bíróság a kollíziós szabályok szerint állapítja meg az alkalmazandó jogot. A nemzetközi gyakorlat alapján a választottbíróági megállapodásra irányadó jog bírói meghatározásakor két kapcsolóelv 'verseng' egymással: a *lex contractus*, azaz a főszerződésre alkalmazandó jog, és a *lex loci arbitri*, azaz a választottbíróóság helyének a joga.

A fejezetben röviden bemutattam a vonatkozó magyar szabályozást, összevetve a svájci nemzetközi magánjogi törvény vonatkozó részeivel, ismertettem néhány, a választottbíróági megállapodásra irányadó jog megállapítása körében született ismertebb nemzetközi jogesetet, és megvizsgáltam, hogy a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény hogyan rendelkezik a kérdésben.

11. A felek autonómiájának tartalma az eljárás nyelvének meghatározása körében

11.1. Az alkalmazandó nyelv meghatározása

„It is evident that the landscape of an arbitration dispute is painted with the brush held not only by the parties and arbitrator, but also third parties like the interpreters”.⁴⁵³

A választottbíróági eljárás a felek privátautonómiáján alapul, az eljárás alapjául szolgáló választottbíróági megállapodás a felek akaratának kivetülése, amely szerint kizárják az adott jogvitájukból az állami bíróságok igazságszolgáltatását, és választottbíróági eljárás alá vetik magukat. A felek a választottbíróági eljárás számos jellemzőjét meghatározhatják, az eljárásra alkalmazandó jogot, a választottbírák számát, az eljárás helyét és természetesen az eljárás nyelvét is. A választottbíróági eljárás nyelvének meghatározása determinálja az eljárás során alkalmazott nyelvet, értve ez alatt a tárgyalások és meghallgatások, a beadványok és a választottbíróóság döntésének és közléseinek nyelvét is. Nincs továbbá akadálya annak sem, hogy a felek az eljárásra több nyelv alkalmazását kössék ki.

A nyelvi rugalmasság a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás egyik legvonzóbb előnye,⁴⁵⁴ ugyanakkor a nemzetközi viták rendezése kulturális és jogi kihívás is egyben.⁴⁵⁵ Annak meghatározása, hogy milyen nyelvet vagy nyelveket kell használni a nemzetközi választottbíróági eljárásban három dimenzióban bír jelentőséggel:

- i. a felek egyenlőségének biztosításában,
- ii. a választottbírói tanács összetételében, és
- iii. az állami bíróságokkal való együttműködés körében.⁴⁵⁶

A nemzetközi eljárásokban alapvető, hogy a felek eltérő nemzetiségűek és kulturális háttérük is gyakran nagyon különböző. A bíróság előtti egyenlőségük fenntartásához elengedhetetlen

⁴⁵³ CUDOWSKA, Maria. "Linguistic Challenges to International Commercial Arbitration in Poland" *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, vol.62, no.1, 3920, 229-244.

⁴⁵⁴ HARPOLE, Sally A.: *Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration*, 9 CONTEMP. Asia ARB. J. (2016). 274.

⁴⁵⁵ SIMOES, Fernando Dias: *The Language of International Arbitration*, 35 CONFLICT Resol. Q. 89 (2017) 89.

⁴⁵⁶ SIMOES, Fernando Dias (i.m.) 93.

annak biztosítása, hogy kérelmüket és védekezésüket előadhassák és az eljárási cselekményeket megfelelően követni tudják. A felek által meghatározott nyelv kihatással lehet a választottbírói tanács összetételre is, figyelemmel arra, hogy a felek által választott nyelvet a kijelölt választottbíró esetleg nem vagy nem olyan magas szinten ismeri, hogy az ügyben eljárhasson. Az állami bíróságokkal való együttműködés során az eljárás nyelve akkor okozhat problémát, ha eltérő a választottbíróság helyének hivatalos nyelvétől. Figyelemmel arra, hogy a felek privátautonómiája nem érvényesül az állami bíróságok előtt, az azok előtti eljárás során az adott állam hivatalos nyelvét szükséges használni, amely adott esetben súlyos fordítási költségeket eredményezhet.⁴⁵⁷

11.1.1. Az eljárás nyelvének meghatározása

„Language shapes the way we think, and determines what we can think about.” - Benjamin Lee Whorf⁴⁵⁸

A felek széleskörű privátautonómiája lehetővé teszi, hogy meghatározzák a választottbíróági eljárás nyelvét. Abban az esetben, ha a felek nem rendelkeztek erről, az eset körülményeit figyelembe véve, a választottbíróági tanács fog dönteni. Egyes eljárásrendek megkülönböztetik a választottbírói tanács megalakulása előtti szakaszt az eljárás többi részétől. Abban az esetben, ha a felek az eljárás nyelvében nem állapodtak meg, a választottbíróság a felekkel a választottbírói tanács megalakulásáig az ügy körülményei alapján meghatározott nyelven tartja a kapcsolatot, azonban a választottbíróáságnak az előzetes kapcsolattartási nyelvre vonatkozó döntése nem köti a választottbírói tanácsot az eljárás nyelvének meghatározása során.

11.1.2. A felek nyelvválasztása

Alaptétel, hogy a felek megválaszthatják a választottbíróági eljárás nyelvét, amennyiben ennek nem tesznek eleget, úgy az eljárásra alkalmazandó nyelvet a választottbíróság fogja meghatározni. Általánosságban elmondható, hogy a felek autonómiájának érvényesülése abban az esetben biztosítható a legjobban, ha tevőlegesen élnek is a jogaik adta lehetőségekkel, azaz jelen esetben nem mulasztják el a választottbíróági eljárásra alkalmazandó nyelv kifejezett megválasztását. Abban az esetben is, ha a felek nyelvi preferenciái egyeznek, a választottbírák, jogi képviselők vagy a tanúk nyelvismerete

⁴⁵⁷ SIMOES, Fernando Dias (i.m.) 95.

⁴⁵⁸ BERGMAN, Jerry: Benjamin Lee Whorf: An Early Supporter of Creationism (<https://www.icr.org/article/benjamin-lee-whorf-early-supporter/>)

befolyásolhatja az eljárás további lépéseit. Felmerül a kérdés, hogy mi történik abban az esetben, ha a felek a választottbíróági megállapodásukban megállapodtak az eljáró bírók személyéről és az alkalmazandó nyelvről is, azonban valamelyik választottbíró nincs megfelelően birtokában az adott nyelv ismeretének. Amint VÁRADY Tibor rámutat: a választottbíróági megállapodásokban meglehetősen ritkák a nyelvtudást megkövetelő konkrét rendelkezések, azonban a kifejezett kikötések hiánya nem lehet akadálya a magas szintű nyelvtudásnak való megfelelésnek. Amint az 1996-os IBA Rules of Ethics⁴⁵⁹ is rögzíti: a választottbíró kizárólag akkor fogadhatja el kinevezését, ha teljes mértékben meg van győződve arról, hogy feladatát elfogultság nélkül képes ellátni, kompetens a vitatott kérdés eldöntésében és megfelelően ismeri a választottbíróági eljárás nyelvét.⁴⁶⁰

A felek az eljárás nyelvül több nyelvet is kiválaszthatnak, amely pergazdaságossági szempontból sok esetben előnyös lehet, értve ezalatt különösen azokat a helyzeteket, amikor a bizonyítási eljárás során felhasznált dokumentumok és/vagy meghallgatni kívánt tanúk eltérő nyelvűek, és a választottbírói tanács valamennyi választott nyelv tekintetében megfelelő nyelvismerettel rendelkezik. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy felek nyelvválasztása minden esetben köti a választottbíróságokat: annak megváltoztatására nem rendelkezik hatáskörrel, még abban az esetben sem, ha a megválasztott választottbírák egyike sem rendelkezik megfelelő nyelvismerettel, vagy a felek által választott nyelv semmilyen kapcsolatban nem áll az üggyel.⁴⁶¹

11.1.3. A választottbíróság nyelvválasztása

Két lehetséges oka lehet annak, ha a felek nem rendelkeztek arról, hogy mely nyelv legyen az eljárás nyelve: nem tudtak megállapodni egy közös nyelv kikötésében, vagy egyszerűen *nyitva hagyták* ezt a kérdést. Amennyiben a felek a választottbíróági megállapodásban nem rendelkeztek a nyelvről, azt megtehetik az eljárást megelőző előkészítő szakaszban is, azonban addig az időpontig a választottbíróság az ügy körülményei alapján meghatározott nyelven tart kapcsolatot a felekkel, amely megváltozhat a felek megállapodása, illetve a választottbíróság határozata alapján a választottbírói tanács megalakulásáig.

HARPOLE Sally A: Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration, 9 CONTEMP. Asia ARB. J. 273 (2016) 277.

⁴⁶⁰ VÁRADY Tibor: Language-related Strategies in Preparing Arbitration. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. 214.

⁴⁶¹ BANTEKAS, Ilias: Language Selection in International Commercial Arbitration, 36 OHIO St. J. oN Disp. Resol. 2020. 140.

Amint BANTEKAS rámutat: a felek választása hiányában a nemzetközi eljárásrendek alapján a választottbíróságok három fő vonal mentén határozhatják meg a választottbíróági eljárás nyelvét:⁴⁶²

i) A választottbíróság az eljárás nyelveként a választottbíróság helye szerinti nyelvet határozza meg.

A nyelv meghatározása körében ezt az eljárásrendet követi a horvát választottbíróági törvény is, amely 21. cikkében rögzíti: a felek szabadon megállapodhatnak a választottbíróági eljárás során alkalmazott nyelv(ek)ről, azzal, hogy amennyiben nem ez nem történik meg, úgy a választottbíróság fogja az alkalmazandó nyelvet kijelölni, azonban a kijelölés módjával kapcsolatban a jogszabály nem nyújt további útmutatást. A 21. cikk (4) bekezdése ugyanakkor hozzáteszi, hogy amennyiben sem a felek, sem pedig a választottbírák nem tudtak megállapodni az eljárás nyelvének meghatározásában, úgy az eljárás nyelve a horvát lesz.⁴⁶³

A Lengyel Kereskedelmi Kamara Választottbírósága ennél szigorúbb szabályokat állapított meg: amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbíróági eljárás nyelvén, úgy az eljárás nyelve a lengyel lesz.⁴⁶⁴

ii) Az eljárás nyelve az a nyelv, amely a lehető legközelebb áll a felek eredeti szándékához.

Ez alatt legfőképp a választottbíróági megállapodás nyelve értendő, amelyet hallgatólagos nyelvválasztásként értékelhet a választottbíróság. A szerződés nyelvének hallgatólagos nyelvválasztáskénti értelmezése ugyanakkor kockázatokat is rejthet, különösen abban az esetben, ha a választottbíróság nem a szerződés nyelvét határozza meg az eljárás során

⁴⁶² BANTEKAS, Ilias (i.m. 2020.) 141.

⁴⁶³ Croatian Law on Arbitration (Official Gazette no. 88/2001. Article 21.

(1) The parties are free to agree on the language or languages to be used in the arbitral proceedings. Failing such agreement, the arbitral tribunal shall determine the language or languages to be used in the proceedings. This agreement or determination by the arbitral tribunal, unless otherwise specified therein, shall apply to any written statement by a party, any hearing and any award, decision or other communication by the arbitral tribunal.

(4) If neither parties nor arbitrators can reach an agreement on the language of arbitration, the language of arbitration shall be the Croatian language.

⁴⁶⁴ § 13 Language of proceeding 1. The parties may agree on the language of the proceeding. Unless otherwise agreed, the language of the proceeding shall be Polish.

alkalmazandó nyelvként, ugyanis ez hivatkozási alapot adhat a feleknek arra hivatkozva, hogy implicit megállapodás volt közöttük a nyelv vonatkozásában⁴⁶⁵, amelyet a választottbíróság figyelmen kívül hagyott, így a választottbíróság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, amely hivatkozási alapot adhat a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) d) pontjára a külföldi választottbírószági ítélet elismerésének és végrehajtásának a megtagadása körében. Erre a kérdéskörre a fejezet második felében részletesen kitérünk.

iii) A választottbíróság saját mérlegelését követően dönt az eljárás nyelvéről.

A harmadik eljárásrend összhangban áll az UNCITRAL Modelltörvénnyel, a választottbírószág az ügy körülményeit figyelembe véve határozza meg az alkalmazandó nyelvet.

11.1.4. Az UNCITRAL jogegységesítési törekvései

Az UNCITRAL Modelltörvény

A felek egyenlő elbánásban részesítése, mint a választottbírószági eljárás egyik alapelve, megköveteli, hogy mindegyik fél részére biztosított legyen a lehetősége annak, hogy ügyét a választottbírószág előtt előadhassa.

Az UNCITRAL Modelltörvény 22. cikke rögzíti továbbá, hogy a választottbírószági eljárás során használandó nyelvben vagy nyelvekben a felek szabadon állapodhatnak meg. Ilyen megállapodás hiányában a választottbírói tanács határozza meg az eljárás során használandó nyelvet vagy nyelveket, ugyanakkor a Modelltörvény nem nyújt iránymutatást arra vonatkozóan, hogy az eljárás nyelvének meghatározása miként történjék.⁴⁶⁶ Az okirati bizonyítékok körében a 22. cikk (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a választottbírói tanács elrendelheti, hogy az okirati bizonyítékoknak a felek megállapodása szerinti, illetve a választottbírói tanács által meghatározott nyelve –*azaz a választottbírószági eljárás nyelve*– szerinti fordítását is csatolják.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ Vö.: <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2014/05/06/the-choice-of-the-language-of-the-proceedings-an-underestimated-aspect-of-the-arbitration/> Letöltve: 2023. december 1.

⁴⁶⁶ BINDER, Peter: International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet&Maxwell, 2010, 299-300.

⁴⁶⁷ Article 22. Language

(1) The parties are free to agree on the language or languages to be used in the arbitral proceedings. Failing such agreement, the arbitral tribunal shall determine the language or languages to be used in the proceedings.

Az UNCITRAL Választottbíróági Szabályzat és a választottbíróági eljárások előkészítéséhez készített iránymutatások

Az UNCITRAL Választottbíróági Szabályzat⁴⁶⁸ 19. cikke szintén kimondja, hogy a felek megállapodásától függően, a választottbíróóság a kinevezését követően haladéktalanul meghatározza az eljárás során használt nyelvet vagy nyelveket. Az eljárás nyelvének meghatározása alkalmazandó a keresetlevélre, az ellenkérelemre, minden további írásbeli nyilatkozatra és szóbeli meghallgatásra.

Az UNCITRAL által kiadott, a választottbíróági eljárások megszervezéséhez elkészített iránymutatásokat (Notes on Organizing Arbitral Proceedings) tartalmazó dokumentum az Eljárás nyelve cím alatt a fordítás és a tolmácsolás körében nyújt támpontokat, különösen értve ezalatt a fordítás szükségességének mérlegelését, a tolmácsolás megszervezését, valamint a költségek viselésének kérdését.

11.1.5. A magyar szabályozás

A választottbíróági eljárás nyelvének meghatározása körében a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) a Modell törvény rendelkezéseivel megegyezően rögzíti, hogy a választottbíróági eljárás során használandó nyelvben vagy nyelvekben a felek szabadon állapodhatnak meg. Ilyen megállapodás hiányában a választottbíróági tanács határozza meg az eljárás során használandó nyelvet vagy nyelveket. Utal továbbá arra, hogy az eljárás nyelvére vonatkozó megállapodás, illetve az eljárás nyelvének meghatározása, a felek eltérő rendelkezése hiányában alkalmazandó a felek beadványára, a tárgyalásra, valamint a választottbíróági tanács döntésére és minden más közlésére, valamint, hogy a választottbíróági tanács elrendelheti, hogy az okirati bizonyítékoknak a felek megállapodása szerinti, illetve ennek hiányában, a választottbíróági tanács által meghatározott nyelv szerint fordítását is csatolják.⁴⁶⁹

A Vbt. rendelkezéseire képest részletesebb szabályokat tartalmaz a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság Eljárási Szabályzata, amely rögzíti, hogy amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbíróági eljárás nyelvén, a

This agreement or determination, unless otherwise specified therein, shall apply to any written statement by a party, any hearing and any award, decision or other communication by the arbitral tribunal.

(2) The arbitral tribunal may order that any documentary evidence shall be accompanied by a translation into the language or languages agreed upon by the parties or determined by the arbitral tribunal.

⁴⁶⁸ UNCITRAL Arbitration Rules

⁴⁶⁹ Vbt. 23. § [Az eljárás nyelve]

választottbíróóság a felekkel a választottbíróási tanács megalakulásáig magyarul, angolul vagy németül tartja a kapcsolatot és az eljárás nyelvét a választottbíróási tanács a megalakulását követően határozza meg. Részletesen rendelkezik a szabályzat a költségek viseléséről is: ha az eljárás nyelve nem magyar, angol vagy német, az idegen nyelv használata miatt felmerülő többletköltséget a felek egyenlő arányban előlegezik. Amennyiben az alperes a többletköltség előlegezésének nem tesz eleget, a felperesnek kell azt előlegeznie. Ha a felperes ezt elmulasztja, a választottbíróóság határidő tűzésével felhívja a feleket, hogy az eljárás nyelveként a magyar, az angol vagy a német nyelvek valamelyikében állapodjanak meg. Amennyiben erre nem kerül sor, úgy a választottbírói tanács az ügy összes körülményeit figyelembe véve a magyar, az angol vagy a német nyelv valamelyikében maga állapítja meg az eljárás nyelvét.⁴⁷⁰

11.1.6. Az eljárás nyelvének meghatározása néhány intézményes választottbíróóság szabályzata szerint

Az LCIA Arbitration Rules (2020)

Az LCIA Arbitration Rules 17. cikke rögzíti a nemzetközi gyakorlat által egyébként használt eljárást, amely szerint, amennyiben a felek nem állapodtak meg az eljárás nyelvéről az eljárást megelőzően, úgy kezdő nyelveként (*initial language*) a választottbíróási megállapodás nyelvét jelöli ki. A felek és a választottbíróóság ezen nyelven kommunikálnak egymással a választottbíróóság megalakulásáig, amikor is a választottbíróóság dönt az eljárás nyelve(i)ről, azonban a döntést megelőzően lehetőséget biztosít a felek számára az alkalmazandó nyelv meghatározásával kapcsolatos írásbeli észrevételeiknek benyújtására.⁴⁷¹

ICC Arbitration Rules (2021)

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Választottbíróási Szabályzata kevésbé részletes szabályokat állapít meg: a felek megállapodása hiányában a választottbíróóság határozza meg

⁴⁷⁰ MKIK VB Eljárási Szabályzat 4. §

⁴⁷¹ LCIA Arbitration Rules Article 17 Language(s) of Arbitration

Article 17 Language(s) of Arbitration

17.1 The initial language of the arbitration (until the formation of the Arbitral Tribunal) shall be the language or prevailing language of the Arbitration Agreement, unless the parties have agreed in writing otherwise.

17.4. Following the formation of the Arbitral Tribunal, unless the parties have agreed upon the language or languages of the arbitration, the Arbitral Tribunal shall decide upon the language(s) of the arbitration after giving the parties a reasonable opportunity to make written comments and taking into account the initial language(s) of the arbitration and any other matter it may consider appropriate in the circumstances.

a választottbírói eljárás nyelvét vagy nyelveit, kellő figyelmet fordítva minden lényeges körülményre, beleértve a szerződés nyelvét is.⁴⁷²

International Centre for Dispute Resolution Rules (2021)

Az ICDR választottbírói szabályai alapján, ha a felek másként nem állapodtak meg, valamint a választottbírói tanács sem határozott másként, a választottbírói eljárás nyelve(i) azok a nyelv(ek), amely(eken) a választottbírói megállapodást tartalmazó iratokat megszüvegezték.⁴⁷³

International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID) Arbitration Rules (2022)

Az ICSID választottbírói szabályai lehetővé teszik, hogy a felek meghatározzák az eljárás egy vagy legfeljebb kettő eljárási nyelvét, azzal, hogy amennyiben nem a választottbírói valamely hivatalos nyelvét választják, úgy erről egyeztetniük szükséges a választottbírói tanáccsal és főtitkárral. Amennyiben a felek nem jutnak megállapodásra az eljárás nyelvét illetően, úgy minden fél választhat egyet a választottbírói hivatalos nyelvei közül, amelyek az angol, a francia és a spanyol nyelvek.⁴⁷⁴

Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce in Warsaw (2022)

A lengyel Kereskedelmi Kamara Választottbírói eljárás szabályai rögzítik, hogy a felek szabadon megállapodhatnak a választottbírói eljárás nyelvén, azonban amennyiben ilyen megállapodás nem születik, az eljárás nyelve a lengyel lesz. Az 13. cikk 2) bekezdése

⁴⁷² Article 20 – Language of the Arbitration

In the absence of an agreement by the parties, the arbitral tribunal shall determine the language or languages of the arbitration, due regard being given to all relevant circumstances, including the language of the contract.

⁴⁷³ Article 20: Language

If the parties have not agreed otherwise, the language(s) of the arbitration shall be the language(s) of the documents containing the arbitration agreement, subject to the power of the arbitral tribunal to determine otherwise. The tribunal may order that any documents delivered in another language shall be accompanied by a translation into the language(s) of the arbitration.

⁴⁷⁴ ICSID Arbitration Rules

Rule 7 Procedural Languages, Translation and Interpretation

1) The parties may agree to use one or two procedural languages in the proceeding. The parties shall consult with the Tribunal and the Secretary-General regarding the use of a language that is not an official language of the Centre. If the parties do not agree on the procedural language(s), each party may select one of the official languages of the Centre.

kimondja továbbá, hogy figyelembe véve a felek helyzetét és az ügy körülményeit, különösen értve ezalatt a felek megállapodásának nyelvét és az ügyben bizonyítékkul szolgáló egyéb dokumentumokat, valamint a tanúk, szakértők, valamint a felek nyelvét, a választottbíróóság dönthet úgy, hogy egyes eljárási cselekményekre eltérő nyelvet alkalmazzanak.⁴⁷⁵

Vienna International Arbitral Centre Rules of Arbitration and Mediation (2021)

A Bécsi Nemzetközi Választottbíróági Központ eljárási szabályzata akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem határozták meg a választottbíróági eljárás nyelvét, úgy a választottbírói tanács az iratoknak a választottbíróasághoz történő továbbítását követően haladéktalanul megállapítja az eljárás nyelvét, figyelembe véve az ügy összes körülményeit, ideértve a megállapodás nyelvét is.⁴⁷⁶ Ugyanakkor az eljárási szabályzat 5. cikke rögzíti azt is, hogy a felek a VIAC Elnökségével és a Titkársággal angol vagy német nyelven levelezhetnek.⁴⁷⁷

A legtöbb intézményes választottbíróóság eljárási szabályzata nevesíti a választottbíróági megállapodás nyelvét, mint az eljárás nyelvének egy lehetséges alternatíváját, azonban ez nem iránymutatás a választottbíróóságok számára, kizárólag egy lehetőség. Amint Várady Tibor is rámutat erre a következő jogeset idézésével: az ICC előtti ügyben a dán felperessel szemben álló német alperes a német bíróságtól kérte az ítélet elismerésének és végrehajtásának megtagadását, arra hivatkozva, hogy a választottbíróóság eljárási nyelvként az angolt választotta, annak ellenére, hogy a választottbíróási megállapodás német nyelven íródott, és

⁴⁷⁵ ARBITRATION RULES OF THE COURT OF ARBITRATION AT THE POLISH CHAMBER OF COMMERCE (2022)

§ 13 Language of proceeding 1. The parties may agree on the language of the proceeding. Unless otherwise agreed, the language of the proceeding shall be Polish. 7 2. Taking into consideration the positions of the parties and the circumstances of the case, particularly the language of the parties' agreement and other documents which are evidence in the case, and the language of witnesses, experts and the parties, the Arbitral Tribunal may decide that another language will be the language of the proceeding for specific activities.

⁴⁷⁶ VIAC Rules of Arbitration and Mediation 2021 - LANGUAGE OF THE PROCEEDINGS

Article 26

Absent party agreement on the language(s) of the arbitration, immediately after transmission of the file, the arbitral tribunal shall determine the language(s) having due regard to all circumstances, including the language of the contract.

⁴⁷⁷ VIAC Rules of Arbitration and Mediation 2021 - LANGUAGES OF CORRESPONDENCE

Article 5

The correspondence of the parties with the Board and Secretariat shall be in German or English.

ezzel megszegte az ICC 1988-as eljárási szabályzatában foglaltakat, amely úgy fogalmazott, hogy a választottbíróság az ügy lényeges körülményeit figyelembe véve határozza meg az eljárás nyelvét, ideértve a szerződés nyelvét is. A német bíróság a kérelmet elutasította.⁴⁷⁸

11.1.7. Néhány példa a nemzetközi választottbíróságok gyakorlatából

Általánosságban elmondható, hogy abban az esetben, ha a felek intézményes választottbíróság eljárását kötötték ki, vélelmezhető, hogy annak eljárási szabályai – az intézményes választottbíróság eljárásának kikötésével mintegy hivatkozás útján beépítve, (*incorporated by reference*) – a megállapodásuk részévé vált, ideértve ennek azon részeit is, amely a felek választásának hiányában kötelezően alkalmazandó eljárási nyelvet (vagy nyelveket) írja elő.⁴⁷⁹

A horvát Legfelsőbb Bíróság következő döntése is összhangban áll a fentiekkel: A peres felek között választottbírósági eljárás volt folyamatban a Cseh Kereskedelmi- és Agrárkamara Választottbírósága előtt. Az eljárás nyelve a cseh volt, amely egyben a felperes képviselőjének anyanyelve is volt. A pernyertes felperes kérte a választottbíróság ítéletének horvát bíróság általi elismerését, az alperes pedig kérte ennek a megtagadását, arra hivatkozva, hogy tekintettel arra, hogy az eljárás nyelve a cseh volt, a jogi képviselője nem kapta meg az ügy dokumentumait angolul, ezért a nyelvi akadályok miatt nem tudta az ügyét előadni. A horvát bíróság az alperes kérelmét elutasította és rámutatott: a felek megállapodtak abban, hogy a Cseh Kereskedelmi- és Agrárkamara Választottbírósága döntsön az ügyükben, ezáltal elfogadták annak szabályzatát is, amely rögzítette, hogy az eljárás nyelve a cseh vagy a szlovák.⁴⁸⁰

Egy másik ügyben a felperes a müncheni Oberlandesgericht elé terjesztette külföldi választottbírósági ítélet elismerése iránti kérelmét. Az ügy alapjául szolgáló tényállás a következő volt: a felek kizárólagos forgalmazási szerződést kötöttek, jogvita esetére kikötve a Madridi Kereskedelmi Kamara Választottbíróságának eljárását, azzal, hogy a szerződésre a

⁴⁷⁸ Oberlandesgericht Köln, December 16, 1992. – Reported in Yearbook Commercial Arbitration, Vol, XXI (1996) p. 535. Hivatkozta: VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press, Hague, 2006. 64.

⁴⁷⁹ BANTEKAS, Ilias: (i.m. 2020). 144.

⁴⁸⁰ Case 1069 Gž 6/08-2

([https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V11/835/41/PDF/V1183541.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V11/835/41/PDF/V1183541.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V11/835/41/PDF/V1183541.pdf?OpenElement)) Letöltve: 2023. december 1.

spanyol jog rendelkezései az irányadóak, és az eljárás nyelve az angol. A felperes a szerződést az alperes nem teljesítésére hivatkozva felmondta, és választottbíróági eljárást kezdeményezett. Az ügyben az alperest elmarasztaló ítélet született, amelynek a felperes a németországi elismerését kérte. Az alperes ellenkérelmében az elismerés megtagadását kérte, arra hivatkozva, hogy az eljárás során az angol helyett a spanyol nyelvet alkalmazták, és ezáltal az eljárás nem felelt meg a felek megállapodásának. A német bíróság az alperes kérelmét elutasította és megállapította: az a tény, hogy a választottbíróóság az eljárás során a spanyol nyelvet alkalmazta az angol helyett nem ellentétes a felek megállapodásával, figyelemmel arra, hogy megállapodása azt is tartalmazta, hogy a Madridi Kereskedelmi Kamara Választottbíróósága járjon el az ügyben, amellyel hozzájárultak a választottbíróóság spanyol nyelvű eljárást előíró szabályainak alkalmazásához. Az alperes ezen túlmenően nem tudta továbbá bizonyítani azt, hogy azt eljárás nyelvében történt változás megakadályozta volna őt abban, hogy az ügyét előadja.⁴⁸¹

A fentiekkel némileg ellentétes döntést hozott az amerikai 10. kerületi bíróság az alábbi ügyben. A kínai székhelyű CEEG Solar Science & Technology (a továbbiakban: CEEG) mint felperes márkatársítási megállapodást (a továbbiakban: Megállapodás) kötött az amerikai illetőségű LUMOS LLC alperessel, amelynek értelmében az alperes három éven keresztül napelemes termékeket rendelt a felperestől. A Megállapodás az árképzésre, a fizetésre, a csomagolásra és a szállításra vonatkozó feltételeket rögzítette, azzal, hogy az egyedi megrendelések tekintetében külön adásvételi szerződésben fognak megállapodni a felek. A Megállapodás tartalmazta azt a kitételt, hogy az azzal kapcsolatos minden dokumentáció, értesítés, bírósági, vitarendezési vagy választottbíróági eljárás angol nyelven legyen megszövegezve, vagy lefolytatva. Előírta továbbá azt is, hogy vitás kérdésekben a China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC) választottbíróóságának vetik alá magukat. A felek 2010. májusában külön adásvételi szerződést kötöttek bizonyos egyedi megrendelésekre, amely szintén a CIETAC választottbíróóságának kikötését tartalmazta. A felek között két évig elhúzódó, szavatossági igényekből eredő elszámolási vita keletkezett az egyedi megrendelések kapcsán, amelyre tekintettel a CEEG választottbíróági eljárást indított. Annak ellenére, hogy a felek kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és a szerződésük is angol nyelven készült, 2013. áprilisában kínai nyelven megfogalmazott értesítés érkezett a LUMOS székhelyére, amelyet a társaság nem

⁴⁸¹ Germany / 22 June 2009 / Oberlandesgericht München / 34 Sch 26/08

(https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=concept_see&id=9&opac_view=2) Letöltve: 2023. december 1.

tudott értelmezni, így az abban foglalt, választottbíró kijelölésre nyitva álló tizenöt napos határidőt elmulasztotta. A LUMOS vezérigazgatója 2013. májusában, a határidő lejártát követően, felvette a kapcsolatot a CEEG-vel, csatolva a korábban kapott kínai dokumentumot. Válaszként a CEEG jogi képviselője tájékoztatta, hogy a kínai levél a CIETAC-tól származott, és tekintettel arra, hogy a választottbíróági megállapodás nem határozta meg az eljárás nyelvét, a CIETAC szabályai szerint az eljárás nyelve a kínai lett. Azt követően, hogy a LUMOS a fentiek szerint értesült az ellene megindított választottbíróági eljárásról, mindent megtett, hogy biztosítani tudja a kínai nyelvű képviseletét, azonban a jogi képviselő megtalálása és megbízása nehézségekbe ütközött és több hetet is igénybe vett. Eközben a CEEG és a CIETAC kijelölte a választottbírói tanácsot a LUMOS közreműködése nélkül.

Az ügyben megtartott tárgyaláson a LUMOS arra hivatkozott, hogy a CEEG által leszállított áruk hibásak voltak, amelyre tekintettel az elsőként megkötött Megállapodásban foglalt jótállási rendelkezések mentesítették a fizetési kötelezettsége alól. A választottbíróság azonban úgy határozott, hogy a LUMOS által hivatkozott Megállapodásban foglalt rendelkezések nem relevánsak az adott ügyben. A választottbíróság a hatáskörét az adásvételi szerződésbe foglalt választottbíróági kikötésre alapította, és ítéletében elmarasztalta az alperest a fennálló tőkeösszeg, a kamat, a költségek és az ügyvédi díj összegében.

A CEEG a Federal Arbitration Act és a New Yorki Egyezmény alapján kezdeményezte a választottbíróági ítélet elismerését és végrehajtását. A LUMOS pedig kérelmezte annak megtagadását, arra hivatkozva, hogy a választottbíróági eljárásról nem értesítették szabályszerűen. A kerületi bíróság helyt adott a kérelemnek és rámutatott: az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, figyelemmel arra, hogy a felek ezt megelőzően kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és kifejtette továbbá, hogy az elsőként megkötött Megállapodás nyelvválasztási rendelkezései irányadók voltak az adásvételi szerződésre is, figyelemmel arra, hogy a Megállapodás, mint főszerződés, mintegy *ernyőként* szolgált a felek üzleti kapcsolatának feltételeit rögzítve. A kerületi bíróság a választottbíróági ítélet elismerésére és végrehajtására irányuló kérelmet elutasította.

A CIETAC szabályai két okból is érdekesek: egyrészt a választottbírói tanács helyett az intézmény tartja magánál jogot, hogy meghatározza az eljárás nyelvét, másrészt annak deklarálásán túl, hogy a felek jogválasztásának hiányában a kínai nyelv az alkalmazandó,

széleskörű mérlegelési lehetőséget is fenntart, az ügy körülményeit figyelembe véve, a kínaitól eltérő nyelv is meghatározható.⁴⁸²

Az angol mint lingua franca?⁴⁸³

Amint WILKSKE a témában írt nyelvészeti és nyelvi kérdésekkel foglalkozó tanulmányában rámutat: a nemzetközi kereskedelem nyelvi sokszínűsége ellenére megfigyelhető az angol nyelv dominanciája, azonban alkalmazása általában egy kompromisszum eredménye. A választottbíráskodás terén az angol az évszázadokkal ezelőtti latinhoz hasonló pozíció elérése felé törekszik, kérdés azonban, hogy meg tudja-e tartani meghatározó szerepét például a kínai nyelvvel szemben, vagy a franciához hasonlóan veszíteni fog dominanciájából.⁴⁸⁴

Statisztikai adatok a nyelv vonatkozásában

A 2022-es statisztikák alapján a Bécsi Nemzetközi Választottbírószági Központ előtti eljárások 56%-a angol, 36%-a német, 8%-a pedig ezekről eltérő, egyéb nyelven zajlott.⁴⁸⁵ A Német Választottbírószági Intézet (German Arbitration Institute (DIS))⁴⁸⁶ előtti ügyek 65%-a németül és 35%-a angolul zajlott. A Japán Kereskedelmi Választottbírószági Szövetség (JCAA)⁴⁸⁷ előtti ügyek 57%-a japánul, 41%-a angolul, 1%-a kínaiul, és 1 %-a japánul és kínaiul zajlott. A svájci Kamarák Választottbírószági Intézménye⁴⁸⁸ előtti ügyeket 66%-ban angolul, 18%-ban franciául, 12%-ban németül és 4%-ban olaszul folytatták le. A Hong Kong-i Kereskedelmi Választottbírószági Központ⁴⁸⁹ előtti ügyekben 87,1%-ban angolul, 11,3%-ban kínaiul, 1,6%-

⁴⁸² HARPOLE, Sally A.: Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration, 9 CONTEMP. ASIA ARB. J. (2016). 280.

⁴⁸³ Amint MEDGYES Péter Az angol nyelv és a globalizáció című tanulmányában kifejti: „[A]z „English as a Lingua Franca” (ELF) megjelölésnek létezik egy hagyományos és egy viszonylag új tartalma. Hagyományosan a „globális angol nyelv” vagy az „angol mint világnyelv” latinos szinonimájaként használják, új jelentésében viszont egy olyan alkalmazott nyelvészeti szemlélet értendő rajta, melynek középpontjában a más-más anyanyelvű emberek közötti angol nyelvű kommunikáció vizsgálata áll.” Medgyes Péter: Az angol nyelv és a globalizáció. EDUCATIO, 31 (4). 625.

⁴⁸⁴ WILKSKE, Stephan: Linguistic and Language Issues in International Arbitration – Problems, Pitfalls and Paranoia. 9(2) CONTEMP. ASIA ARB. J. 163.

⁴⁸⁵ <https://www.viac.eu/de/statistiken> Letöltve: 2023. december 2.

⁴⁸⁶ <https://www.disarb.org/en/about-us/our-work-in-numbers> Letöltve: 2023. december 2.

⁴⁸⁷ <https://www.jcaa.or.jp/en/arbitration/statistics.html> Letöltve: 2023. december 2.

⁴⁸⁸ <https://www.swissarbitration.org/update-from-the-swiss-arbitration-centre-4/> Letöltve: 2023. december 2.

⁴⁸⁹ <https://www.hkiac.org/about-us/statistics> Letöltve: 2023. december 2.

ban angolul és kínaiul tárgyalták és hoztak ítéletet. A Svéd Választottbírósági Intézet előtti ügyek 50%-ában svéd, 48%-ában angol és 2%-ában orosz nyelven jártak el.⁴⁹⁰

Az ICC Választottbírósága előtt a 2020-as statisztika alapján: mindösszesen tizenhárom nyelven hoztak ítéletet, amelyek túlnyomó része, 80 %-a, angolul készült, a többi nyelv pedig az alábbiak szerint oszlott meg: harmincöt francia nyelvű, huszonnégy spanyol nyelvű, huszonegy portugál nyelvű, négy arab és négy török nyelvű, három-három német, holland és román nyelvű, valamint egy-egy orosz, szlovák, japán és görög nyelvű. Ezen kívül három angol-spanyol kétnyelvű, két angol-román kétnyelvű és egy angol-görög kétnyelvű ítélet született.⁴⁹¹

Amint a fenti statisztikák is rámutatnak, meghatározó az angol nyelv jelenléte a nemzetközi kereskedelmi választottbírósági eljárásokban, azonban figyelembe véve az ázsiai és a latin-amerikai térségeket is, nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a nemzetközi választottbíráskodás legfőbb nyelve az európai és az észak-amerikai kontinenseken kívül is kizárólag az angol volna.

Nyelvi kihívások a tanúmeghallgatások és a fordítások során

A már korábban is idézett tanulmányában, WILSKE néhány példán keresztül rámutat az egyes nyelvek rétegeinek egy-egy olyan árnyalatára, amely nem kellően precíz tolmácsolás mellett a tanúvallomásokat érdemben torzíthatja. Amint kifejti: a koreaiak gyakran többes szám egyes személyben fogalmazznak abban az esetben is, ha az egyes szám első személy lenne az adekvát.⁴⁹² Kissé közelebbi példaként említhető, hogy a német jog alapján jelentéstartamában megkülönböztetendő a *der Besitz*, mint birtok a *das Eigentum*, mint tulajdontól, ennek ellenére ingatlan tulajdonosok gyakran, mint *Hausbesitzer* utalnak önmagukra, nem ismerve a jogi terminológiát, amely megkülönbözteti a dolog birtoklásának jogát a dolog tulajdonjogától.⁴⁹³ Jól illusztrálja a jogi terminusok helyes fordításának fontosságát az *Occidental Petroleum v. Ecuador* ügy, amelyben komoly jogi következményekkel járt a spanyol *solemnidad* kifejezés félrefordítása, amelyet angolra jogi követelményként fordítottak, azonban az sokkal inkább

⁴⁹⁰ <https://sccarbitrationinstitute.se/en/about-scc/scc-statistics> Letöltve: 2023. december 2.

⁴⁹¹ ICC Dispute Resolution 2020 Statistics

⁴⁹² WILSKE (i.m.) 176.

A szerző példája szerint ez olyannyira a koreai kultúra része, hogy egy koreai egyke kisgyermek sokkal nagyobb valószínűséggel fogalmaz úgy saját édesanyjára vonatkozóan, hogy „a mi édesanyánk”, mintsem „az én édesanyám”.

⁴⁹³ WILSKE (i.m.) 183.

törvényben előírt, ünnepélyes formai követelményekre vonatkozott, mint például egyes ingatlan ügyletek esetén kötelező közokirati forma.⁴⁹⁴

11.1.8. Nyelvi szempontok az elismerés és végrehajtás során – A New Yorki Egyezmény rendelkezései

Az V. cikk szerinti érvénytelenítési okok és a nyelvi kérdések

A nyelvi kérdések vonatkozásában a New Yorki Egyezmény V. cikkében felsorolt megtagadási okok közül az V. cikk 1) b) és d) pontjai bírnak relevanciával.

11.1.8.1. V. 1) b) a felet, (...) nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbíróági eljárásról

A végrehajtás megtagadásában érdekelt felek gyakran igyekeznek minden fogódzót megtalálni, amely megakaszthatja a végrehajtás megindítását. Néhány ügyben az intézményes választottbíróság kapcsolattartási nyelvén megküldött választottbíróági eljárásról szóló értesítő⁴⁹⁵ – mint szabályszerűtlen értesítés – ilyennek tűnhetett. VÁRADY Tibor által idézett egyik ügyben a svájci alperessel szemben végrehajtani kívánt ítélet ügyében a Basel Court of Appeal úgy döntött, hogy az a tény, hogy a Bukaresti Állandó Választottbíróság a választottbíróági eljárás megindításáról szóló értesítését, a választottbíróági intézmény helye szerinti, azaz román nyelven küldte el részére, nem alapozza meg a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) b) pontjában foglalt szabályszerű értesítés megsértését. Amint kifejtette: nem rótt volna aránytalanul nagy terhet a félre egy román fordító felkeresése, különös tekintettel arra, hogy az alperes tudatában volt annak, hogy választottbíróági megállapodás részese, amelyben a Bukaresti Nemzetközi Választottbíróság eljárását kötötték ki. VÁRADY hozzáteszi továbbá, hogy a feladóként megjelölt *Curtea de Arbitraj International* elnevezés a körülmények ismeretében egy jóhiszeműen eljáró fél számára román nyelvtudás

⁴⁹⁴ Occidental Petroleum v Ecuador <https://www.vocalegalglobal.com/occidental-v-ecuador/> Letöltve: 2023. december 2.

⁴⁹⁵ Az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróság akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem rendelkeztek a választottbíróági eljárás során használandó nyelvben, a választottbíróság a választottbírói tanács megalakulásáig az ügy összes körülményeire tekintettel a felekkel magyarul, angolul vagy németül tartja a kapcsolatot. A VIAC szabályzata pedig akként rendelkezik, hogy függetlenül az eljárás során használt nyelvtől, a választottbíróság elnökségével és a titkársággal a felek angolul vagy németül tarthatnak kapcsolatot.

nélkül is egyértelmű.⁴⁹⁶ Egy másik ügyben a japán alperes kérte a választottbírósági ítélet elismerésének és végrehajtásának az V. cikk 1) b) pontja alapján történő megtagadását, arra hivatkozva, hogy az eljárás megindításáról szóló idézést kínai nyelven, japán fordítás mellékelése nélkül kapta kézhez. A bíróság a kérelmet elutasította és rámutatott: a tekintettel arra, hogy a felek nem állapodtak meg az eljárás nyelvén, a CIETAC szabályai szerint az eljárás nyelve a kínai lett. Mivel az adott ügyben a felek a CIETAC eljárásában állapodtak meg és nem változtatták meg az eljárás nyelvét, a kínai nyelvű értesítés szabályszerű volt.⁴⁹⁷

VÁRADY a témában írt monográfiájában kifejti: a önmagában az, hogy a választottbírósági eljárás megindításáról szóló értesítést nem az eljárás nyelvén szövegezik meg, nem jelenti az V. cikk (1) b) pontjának megsértését. Ez azt jelenti, hogy a szabálytalan közlés csak akkor sérti az V. cikk (1) b) pontját, ha az a *tiszteletes eljárás*hoz való jog megsértését jelenti.⁴⁹⁸ Ezek az értesítések továbbá rendszerint meglehetően egyszerű megfogalmazásúak, ezért nem beszélhetünk V. cikk (1) b) megsértésről, ha az értesítés nyelve annak az országnak a nyelve, amelyben a címzett él, vagy amely a címzett anyanyelve (annak ellenére, hogy az nem a választottbírósági eljárás nyelve), továbbá rokon nyelvek (szerb-horvát, cseh-szlovák, ukrán- orosz) esetében sem.⁴⁹⁹

11.1.8.2. (...) vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta;

Ha a fél a nyelvi aspektusokkal összefüggésben nem tudja a nyilatkozatát előadni, abban az esetben merülhet fel, ha a választottbíróság az eljárásra nem a megfelelő nyelvet jelölte ki, illetve a nyelvet nem (vagy nem megfelelő szinten) ismerő fél részére nem biztosítottak tolmácsot.⁵⁰⁰ Az ICCA Guide ugyanakkor rámutat: „[f]ontos, hogy ezen ok nem arra szolgál, hogy a végrehajtásban eljáró bíróság egyes eljárási kérdésekben eltérjen a választottbíróság álláspontjától. Annak kell bebizonyosodnia, hogy a végrehajtás ellen fellépő adóst valamilyen

⁴⁹⁶ VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague. 194.

⁴⁹⁷ VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague. 194.

⁴⁹⁸ VÁRADY Tibor (i.m.) 194.

⁴⁹⁹ VÁRADY Tibor (i.m.). 195.

⁵⁰⁰ VÁRADY Tibor (i.m.) 197.

formában megfosztották azon jogától, hogy az ügyét a választottbíróság érdemben megtárgyalja és elbírálja.”⁵⁰¹

11.1.8.3. a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár;

A korábban idézett CEEG v. Lumos ügyben a végrehajtás megtagadását kérelmező alperes pontosan erre az okra alapította érvelését: annak ellenére, hogy a felek között létrejött főszerződésben a felek abban állapodtak meg, hogy a választottbírósági eljárás nyelve az angol legyen, azonban tekintettel arra, hogy a jogvita tárgyát egy, a főszerződéssel összefüggő, de külön adásvételi szerződésen alapuló megrendelés képezte, a CIETAC a kínai nyelv alkalmazása mellett döntött az eljárás során, így a választottbírósági eljárás megindításáról szóló értesítés is kínai nyelven érkezett az alpereshez. Az ítélet elismerését és végrehajtását a US Court of Appeals Tenth Circuit megtagadta, kifejtve, hogy az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, és *nem felelt meg a felek megállapodásának*, amelyet a főszerződésben rögzítettek, és amely mintegy *ernyőként* szolgált a felek jogviszonya felett.

Egy másik ügyben az Orosz Föderáció Kereskedelmi és Iparkamarája mellett működő Kereskedelmi Választottbíróság (ICAC) előtti eljárásban az alperes nem jelölte ki választottbíróját. Az ICAC szabályzata erre az esetre úgy rendelkezett, hogy a Moszkvai Kereskedelmi és Iparkamara Elnöke jelöli ki a hiányzó választottbírót, amennyiben a fél ezt elmulasztja. Az alperes kérte ennek a rendelkezésnek az alkalmazását, azzal, hogy a kijelölt választottbíró német nyelvtudással rendelkezzen. Az Elnök ennek megfelelően kiválasztotta a németül megfelelően beszélő választottbírót, azonban végül az eljárásban nem az elsőként kiválasztott bíró vett részt, hanem egy másik – szintén Moszkvai Kereskedelmi és Iparkamara Elnöke által kiválasztott –, aki nem tudott németül. A felperes pernyertesként kérte az ítélet elismerését és végrehajtását, az alperes ennek elutasítását kérte az V. cikk (1) bekezdés b) és d) pontjai alapján. A Drezdai Legfelsőbb Tartományi Bíróság elutasította az alperes kérelmét, és megállapította: az alperes nem élt azzal a jogával, hogy 30 napon belül választottbírót jelöljön, és ezt követően a Moszkvai Kereskedelmi és Iparkamara Elnöke teljes mérlegelési jogkörrel rendelkezett a választottbíró kijelölésben. A Bíróság szerint az alperest továbbá

⁵⁰¹ International Council for Commercial Arbitration (ICCA) Útmutatója az 1958. évi New York-i Egyezmény Értelmezéséhez. Kézikönyv Bírák számára.

https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf Letöltve: 2023. december 2.

megfelelően értesítették a választottbíróági eljárásról és biztosították a tisztességes eljáráshoz való jogát.⁵⁰²

A IV. cikk (2) bekezdés értelmezési kérdései az iratok fordítása vonatkozásában

A választottbíróági határozat meghozatalát követően, amennyiben nem kerül sor érvénytelenítési kereset előterjesztésére, azonban az önkéntes teljesítés is elmarad, a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény alapján kérelmezni kell a határozatnak a végrehajtás állama szerinti elismerését és végrehajtását. A New Yorki Egyezmény IV. cikke kimondja: amennyiben a választottbíróági határozat vagy megállapodás nem annak az országnak hivatalos nyelvén készült, amelyben a választottbíróági határozat elismerését és végrehajtását kérik, a határozat elismerését és végrehajtását kérő fél köteles az iratokhoz csatolni ennek az országnak a nyelvén készült hiteles fordítását.⁵⁰³

A nemzetközi szakirodalom alapján azonban nem egységes az egyes államok bíróságainak gyakorlata. A New Yorki Egyezmény IV. cikke alapján az elismerést és végrehajtást kezdeményező félnek a választottbíróági megállapodásnak és a választottbíróági határozatnak a megfelelően hitelesített eredeti példányát vagy annak megfelelően hitelesített másolatát és hiteles fordítását be kell nyújtania a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnak. Ez azt jelenti, hogy mind a választottbíróági megállapodás, mind pedig a választottbíróági határozat vonatkozásában az eredeti (vagy hiteles másolat) és a hiteles fordítás is kötelezően benyújtandó.

Egy 2003-as svájci döntés alapján azonban nem volt szükség a választottbíróági kikötést tartalmazó teljes szerződés fordítását benyújtani, elegendő volt kizárólag a releváns választottbíróági megállapodásra vonatkozó részt.⁵⁰⁴ Egy 2004-es döntésben a Zürichi Fellebbviteli Bíróság elfogadta, hogy a választottbíróági megállapodás fordítását benyújtó fél teljesítette a IV. cikk szerinti követelményeket, azáltal, hogy a fordítást benyújtotta, azonban

⁵⁰² VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague. 200., valamint az ügy részletes leírása: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=authperso_see&id=69 Letöltve: 2023. december 2.

⁵⁰³ New Yorki Egyezmény IV. cikk 2.

⁵⁰⁴ Switzerland / 15 April 1999 / Switzerland, Cour de Justice de Genève / R.S.A. v. A Ltd.

az eredeti megállapodást nem.⁵⁰⁵ Egy 2012-es döntésében svájci Bundesgericht rámutatott: a IV. cikk (2) bekezdésének megszorító értelmezése ellentétes lenne az egyezmény szellemével és végrehajtást támogató céljával.⁵⁰⁶

A New Yorki Egyezmény nem hagy mozgásteret abban tekintetben, hogy amennyiben az eljáró bíró tökéletesen birtokában van a külföldi választottbíróági határozat eredeti nyelvének ismeretének, szükséges-e annak hivatalos fordítását csatolni, ugyanis akként fogalmaz, hogy a határozat elismerését és végrehajtását kérő fél köteles az iratokhoz ennek az országnak a nyelvén készült fordítást csatolni. Az ICCA útmutatója⁵⁰⁷ több hasonló anyaggal egyezően⁵⁰⁸ kiemeli, hogy *gyakorlatias megközelítés figyelhető meg a bíróságok részéről*, amikor is az angol nyelven készült iratok fordításának csatolását szükségtelennek tartották.⁵⁰⁹ Ugyanerre utal Albert Jan van den Berg is: annak ellenére, hogy az egyezmény kötelezést fejez ki a választottbíróági megállapodás és az ítélet fordításának benyújtására vonatkozóan, a norvég bíróság eltekintett ennek szigorú alkalmazásától. A bíróság álláspontja alapján, a New Yorki Egyezmény nem támaszt abszolút követelményt a fordítással szemben. Tekintettel arra, hogy az ítélet eredeti nyelve angol volt, amely nyelvet a bíróság kellőképpen ismert ahhoz, hogy megértse az ítélet megfogalmazását, a fordítás indokolatlan költségeket eredményezett volna, a szakfordítással járó elérhető előnyhöz mérten.⁵¹⁰

A globalizáció a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban nem csak az eljárások standardizálását jelenti, hanem egyben kifejezi a növekvő globális készséget is arra nézve, hogy felismerjük a különböző nyelvi kiejtés- és kifejezésmódok mögött a döntések lényegét.⁵¹¹ A választottbíróág eljárási jogosultságának alapja a felek autonómiája, amelynek részét képezi az eljárás nyelvének szabad meghatározása is. A választottbíró dönthet úgy,

⁵⁰⁵ R S.A. v. A Ltd. https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=931 Letöltve: 2023. december 2.

⁵⁰⁶ https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=cmspage&pageid=10&menu=620&opac_view=-1 87. Letöltve: 2023. december 3.
Switzerland / 02 July 2012 / Switzerland, Bundesgericht / 5A_754/2011

⁵⁰⁷ International Council for Commercial Arbitration (ICCA) Útmutatója az 1958. évi New York-i Egyezmény Értelmezéséhez. Kézikönyv Bírák számára. (https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf) Letöltve: 2023. december 3.

⁵⁰⁸ Vö.: 1958 New York Convention The Guide

⁵⁰⁹ ICC Útmutató 81.

⁵¹⁰ New York Convention of 1958 Annotated List of Topics Albert Jan van den Berg: 41)

⁵¹¹ VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague, 160

hogyan visszautasítja a választottbírói jelölést, így amennyiben nem kíván az adott nyelven tárgyalni, nem kötelezhető arra. A választottbíráskodás jogi természete azonban kizárja, hogy a választottbíróóság bármilyen okra alapozva megváltoztathassa a felek nyelvválasztását.

11.2. Részösszefoglalás

A választottbíróági eljárás nyelvének meghatározása determinálja az eljárás során alkalmazott nyelvet, értve ez alatt a tárgyalásokat, a meghallgatásokat, a beadványokat és a választottbíróóság döntésének és közléseinek nyelvét is. A különböző nemzetiségű és kulturális háttérű felek jogvitájában meghatározó jelentőségű, hogy követelésük, valamint védekezésük előadásához megfelelő nyelvet határozzanak meg. Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni ebben, vagy egyszerűen nyitva hagyják a kérdést, úgy az eljárásra alkalmazandó nyelvet a választottbíróóság fogja meghatározni. Míg a felek nyelvválasztása általában egy kompromisszum eredménye, a választottbíróóság az ügy körülményeit figyelembe véve dönt arról. A fejezetben jogesetek bemutatásával elemeztem a választottbíróóság mozgásterét, valamint áttekintettem a New Yorki Egyezmény V. cikkében foglalt elismerést és végrehajtást megtagadási okokra való hivatkozás lehetőségeit.

12. A felek autonómiájának tartalma a pertársaság megengedhetősége körében

12.1. Néhány gondolat a pertársaságról a választottbíróági eljárásban

A napjainkban tapasztalható növekvő kereskedelmi, pénzügyi és technológiai fejlődés következtében a kereskedelmi ügyletek, és az ehhez kapcsolódó jogviták legtöbbször nem két fél között, hanem több társaság között kötődnek, és nem ritkán a nemzetközi elemet is tartalmazznak.⁵¹²

Amint arról a bevezetésben is szó volt, az állami bíróságok mellett, természetesen a választottbíróági eljárásban is van helye keresethalmazatnak. Az állami bíróságok eljárásában gyakran kerül sor az igények együttes érvényesítésére, hiszen több kereset közös tárgyalása több szempontból is előnyös lehet, például azért, mert kizárja azt, hogy a különböző döntések között eltérés legyen, mind a tények megállapításában, mind a jogi értékelésben. Emellett az eljárás technikailag is egyszerűbb, gyorsabb és költséghatékonyabb is.⁵¹³

Azoknak a választottbíróági eljárásoknak, amelyekben kettőnél több személy érintett, akár a felperesi, akár az alperesi oldalon, két típusát különböztethetjük meg. Szűkebb értelemben véve: ha a követelést több felperes vindikálja magának, vagy több alperes ellen indít kereset (alanyi keresethalmazat), míg tágabb értelemben véve a követelések láncolata indokolja az együttes elbírálást, különösen a fő- és alvállalkozók közötti jogviták esetén. Az állami bíróságok előtti polgári perekben az utóbbi esetet, az egyes nemzeti szabályoktól függően, általában elkülönítve tárgyalják. A választottbíróági eljárásban ezek az ügyek a felek rendelkezésétől függően, egyesíthetők.⁵¹⁴

Kiss Daisy szerint „[a] felperes vagy felperesek által létrehozott keresethalmazat gyakran nem is tudatos, hanem az érvényesíteni kívánt jogok természetéből adódik az együttes érvényesítés. Bizonyos esetekben a fenti indokok alapján a bíróság maga határoz a keresethalmazat létrehozásáról a perek egyesítésével.”⁵¹⁵

Abhoz, hogy a választottbíróági eljárásban felállt pertársaságot értelmezni tudjuk, először a keresethalmazatok összefüggéseit kell áttekinteni:

⁵¹² Uniform Arbitration Act, §10 comment 1 (multi-party disputes are common in construction, insurance, maritime and sales contexts)

⁵¹³ KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné: Választottbírók könyve. HVG-ORAC. Budapest, 2012. ISBN: 978-963-2581-50-7. 280.

⁵¹⁴ BÖCKSTIEGEL:(i.m.) 202.

⁵¹⁵ KISS Daisy: A polgári per titkai. HVG-ORAC, Budapest, 2014. ISBN: 963-7490-61-3. 478.

A keresethalmazat fogalmát már az a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában hozott 1968. évi LIV. törvénycikk is szabályozta. Gaár Vilmos budapesti törvényszéki bíró 1904-ben megjelent cikkében a következőket írja: „[a] keresethalmazat több önálló, egymástól függetlenül érvényesíthető kereseti követelésnek egy keresetlevélben való összefoglalása. A keresethalmazat eseteit a 1868:LIV t-cz. 66. §-a, az ún. objektív keresethalmazatot szabályozza, vagyis amikor felperes a per tárgyánál fogva jogosult ugyanazon alperes ellen egy keresetben több követelést érvényesíteni. Az objektív keresethalmazatnak helye van: a) ha a több követelés ugyanazon egy jogalaptól, vagy hasonló ügyletekből ered; b) e nélkül is, ha azon bíróság, melynél a kereset beadott, az előterjesztett követelések mindenikére illetékes.”⁵¹⁶ A 74. § a szubjektív keresethalmazatról rendelkezik: ekkor ugyanazon felperes vagy felperesek, több alperes ellen indítanak pert. Szubjektív keresethalmazatnak akkor volt helye, ha ugyanaz a kereset minden alperes irányában ugyanabból a jogalaptól származik.⁵¹⁷

A jogintézmény a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkben is számon tartott volt. *Térfi Gyula* monográfiájában a következőképp fogalmaz: „[a] Pp. több keresetnek egy keresetlevélbe foglalását általánosságban csak a hatáskör és az illetékesség, valamint az eljárás azonossága mellett engedi meg.”⁵¹⁸

*Magyar Géz*a a „Magyar polgári perjog” című tankönyvében a következőket írja: „[a] per fogalmilag egy felperest és egy alperest, továbbá csak egy jogviszonyt, helyesebben egy magánjogi érdeket kitevő tényt tételez fel. Nem szükséges azonban, hogy minden per önállóan tárgyalassék és döntessék el. Ha ugyanis a jogviszonyok között bizonyos jogi összefüggés van, vagy legalább azonos a jogi elbírálás szempontja, együttes elbírálásuk is lehetséges, sőt ez az ügyek gyorsabb elbírálása és ellentétes határozatok elkerülése céljából kívánatos is”⁵¹⁹

Láthatjuk, hogy a keresethalmazat egy hosszú múltra visszatekintő jogintézmény, amely lényegi elemeit az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartás óta változatlanul megőrizte.

A fentiek fényében a keresethalmazat fogalmát az alábbiak szerint határozhatjuk meg: „[e]gy perben azonos perbeli oldalon egyidejűleg több kereset is létezhet, ilyenkor

⁵¹⁶ GAÁR Vilmos: A keresethalmazatról. Ügyvédek lapja, 21.évf. 32.sz. (1904.) 2-3.

⁵¹⁷ GAÁR :i.m.)

⁵¹⁸ TÉRFI Gyula: Az új polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.) Grill Károly kiadóvállalata, Budapest, 1914. 235.

⁵¹⁹ MAGYARY Géza: Magyar polgári perjog. Franklin kiadó. Budapest, 1913. 225.

keresethalmazatról beszélünk. Ha a perben több felperes vagy több alperes szerepel személyi keresethalmazat, ha a felperes egy perben több kereseti kérelmet terjeszt elő, tárgyi keresethalmazat áll elő.”⁵²⁰

Az új Polgári perrendtartás a korábban hatályos Pp.-vel szemben önálló szakaszban szabályozza a keresethalmazatokat, külön rendelkezve a *valódi tárgyi-* és a *látszólagos tárgyi keresethalmazatokról*.⁵²¹ A valódi tárgyi keresethalmazatot a látszólagostól az különbözteti meg, hogy míg az első esetében a felperes több különböző jogviszonyból származó követelését érvényesíti egy perben⁵²², addig a látszólagos keresethalmazat „[a] vagylagos (alternatív), valamint az eshetőleges (eventuális) keresetek esetében fordulhat elő.”⁵²³

A tanulmány vonatkozásában kiemelt fontossággal bír, hogy személyi vagy vegyes keresethalmazat esetén pertársaság jön létre. Az új Pp. a pertársaságnak két fajtáját határozza meg: a kényszerű pertársaságot és a célszerűségi pertársaságot. A téma részletesebb elemzése nélkül dióhéjban csak annyit szükséges megjegyezni, hogy kényszerű pertársaság⁵²⁴ akkor jön

⁵²⁰ SZABÓ Imre (szerk.): A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. Magyar hivatalos közlönykiadó. Budapest, 2006. 5.

⁵²¹ Pp.173. § [Keresethalmazat]

(1) Több kereset (valódi tárgyi keresethalmazat) akkor terjeszthető elő, ha a keresetek ugyanabból vagy - ténybeli és jogi alapon - összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik. Az e törvény hatálya alá tartozó ügyben előterjesztett keresetet nem lehet összekapcsolni közigazgatási perben, illetve egyéb közigazgatási bírósági eljárásban eljáró bíróság hatáskörébe tartozó keresettel, illetve indítvánnyal.

(2) Egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (a továbbiakban: látszólagos tárgyi keresethalmazat) akkor terjeszthető elő, ha

a) a keresetek ugyanabból a jogviszonyból erednek,

b) az egyes keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság hatáskörébe vagy kizárólagos illetékességébe tartozik, és

c) több alperes esetén valamennyi keresetet valamennyi alperes ellen indítják.

(3) A fél személye vonatkozásában egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (látszólagos személyi keresethalmazat) nem terjeszthető elő.

(4) A keresetlevél előterjesztéséhez fűződő joghatások látszólagos tárgyi keresethalmazat esetén is valamennyi keresetre nézve beállnak.

⁵²² KENGYEL (2014) i.m. 139.

⁵²³ KISS (i.m.) 480.

⁵²⁴ Pp. 36. § [Kényszerű pertársaság]

Ha jogszabályban meghatározott személyek perben állása kötelező, vagy a per tárgya olyan közös jog, illetve olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, az érintett személyeknek a perben félként

létre, ha a jogvita kizárólag akkor rendezhető, ha valamennyi érintett fél részt vesz a perben, és ennek okán a felperesi vagy az alperesi oldalon többalanyúság jön létre.⁵²⁵ Célszerűségi pertársaság⁵²⁶ esetén nem feltétlenül szükséges a döntés meghozatalához valamennyi pertárs részvétele, ugyanakkor néhány esetben a felperes élhet azzal a joggal, hogy igényét egy perben bírálják el. Ennek feltételeit rögzíti a hatályos Pp. a célszerű pertársaság cím alatt.

A rendes bíróság előtti eljárásban a Pp. nem tartalmaz olyan szabályt, amely megállapítja, hogy egy keresetben hány kereseti követelés érvényesíthető, arról viszont rendelkezik, hogy több különböző igényt különböző eljárásban érvényesítenének a felek, akkor ezek esetleg egyesíthetők. Ugyanakkor fontos kiemelni az új Pp. újítását, mely szerint: legalább tíz felperes tartalmában megegyező jogát, *társult per* formájában érvényesítheti, ha a tények valamennyi felperes vonatkozásában azonosak, és azt a bíróság engedélyezi.⁵²⁷

Az állami bíróságok előtti eljárásban a kérdés azért nem okoz problémát, mert az a szempont, hogy ki lesz az eljáró bíró, nem elsődleges, hiszen a feleknek egyébként sincs erre ráhatása.⁵²⁸ Természetesen itt is adott valamiféle korlát, hiszen a felek száma egy bizonyos mennyiség fölött nehezítheti az ítélezést. A kérdés eldöntése ebben a körben a bírói mérlegeléstől függ.

részt kell venniük. Ha e részvételi kötelezettség több felperes, illetve több alperes perben állását eredményezi, kényszerű pertársaság keletkezik.

⁵²⁵ WOPERA Zsuzsa: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata. Wolters Kluwer, 2018. ISBN: 9632956958

⁵²⁶ Pp. 37. § [Célszerűségi pertársaság]

Több felperes együtt indíthat pert, illetve több alperes együtt perelhető, ha

- a) a perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása a pertársakra a perben történő részvétel nélkül is kiterjedne,
- b) a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból erednek, vagy
- c) a perbeli követelések hasonló ténybeli és jogi alapból erednek, és ugyanannak a bíróságnak az illetékessége a 29. § rendelkezéseinek alkalmazása nélkül is valamennyi alperessel szemben megállapítható.

⁵²⁷ UDVARY Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státusának egyes kérdései – de lege ferenda. In Németh János-Varga István. Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC. Budapest, 2014. ISBN: 978 963 258 261 0. 132. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

583. § [A társult perben elbíráható ügyek]

- (1) Legalább tíz felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (a továbbiakban: reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (a továbbiakban: reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.

⁵²⁸ KISFALUDI András: Keresethalmazat és ügyek egyesítése a választottbírói eljárásban. Budapest, (2015.11.25.) A választottbíráskodás helyzete Magyarországon.

12.2. Pertársaság a választottbíróági eljárásban

Amint az a keresethalmazatokról szóló alcímben látható volt: *személyi vagy egyes keresethalmazat esetén pertársaság keletkezik.* Az állami bíróságok előtti eljárásban gyakori pertársaság a választottbíróági eljárásban több kérdést is felvet, így például: nem sérti-e az ügyek együttes elbírálása a felek bíróválasztási szabadságát, a rendelkezési elv érvényesülését, illetve az eljárás bizalmasságát?

A választottbíróági eljárás eljárási köre az eljárás természetéből fakadóan szűkebbre szabott a rendes bírósági eljárásnál. Választottbíróági eljárásnak nincs helye azzal a féllel szemben, aki nem felel meg a választottbíróági eljárás kritériumainak, ekként például nem részese az adott ügyre vonatkozó választottbíróági szerződésnek. Még abban az esetben sem folytatható le vele szemben az eljárás, ha a kötelezetti oldalon egyetemlegesség áll fent. „Az egyetemlegességet ugyanis a bírósági gyakorlat egyszerű pertársaságnak tekinti és ebben az esetben az egyetemleges kötelezettek közül annak a kötelezettnek a tekintetében, akire a választottbíróági kikötés nem vonatkozik, nem lehet a választottbíróához fordulni.⁵²⁹ Ennek fordítottja is igaz, olyan módon, hogy azzal a féllel szemben, aki a választottbíróági szerződésben szerepelt, a választottbíróági kikötés nem mellőzhető azon az alapon, hogy a kötelezettek egyetemlegessége áll fenn.⁵³⁰ Abban az esetben azonban, ha kényszerű pertársakról van szó és csak az egyikük kötött választottbíróági szerződést, az vele szemben betarthatatlannak minősül, ezért valamennyi kényszerű pertárssal szemben az állami bíróságnak kell eljárnia.”⁵³¹

12.3. A pertársaság formái

A nemzetközi szakirodalom gyakori csoportosítása szerint a választottbíróági pertársaságnak két fő formája lehetséges: a bipoláris (*bi-polar multi-party arbitration*) és a multipoláris (*multi polar multi-party arbitration*).

A bipoláris pertársaság

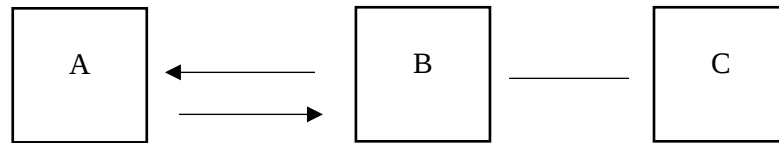
A bipoláris pertársaság nagyon hasonló a két ellenérdekű fél közötti eljáráshoz, tekintettel arra, hogy a felperesi és az alperesi oldalon álló pertársak érdekei megegyeznek; mindkét

⁵²⁹ BH 2003.326.

⁵³⁰ BH.1996.540.

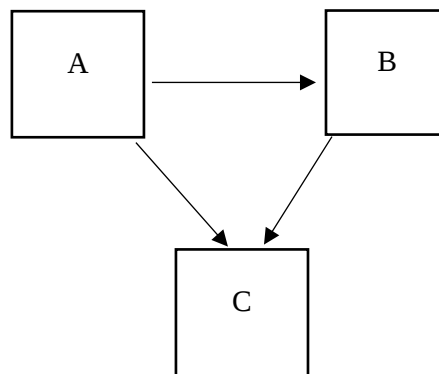
⁵³¹ MURÁNYI Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróóságok működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. MJ.2011/4. 193-208., 200.

oldalnak lehet követelése, illetve terjeszthet elő ellenkérelmet az ellenérdekű felekkel szemben, azonban egymással szemben nem érvényesítenek követelést.⁵³²

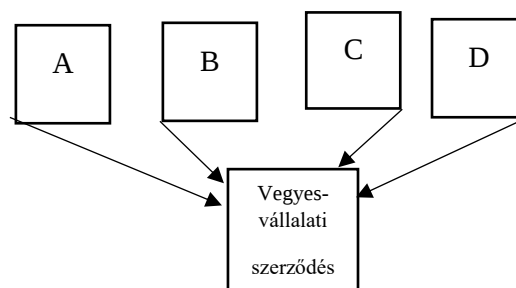
A multipoláris pertársaság

A multipoláris pertársaság összetett kérdés, tekintettel arra, hogy az *arbitráció* fogalmilag két fél közötti vitarendezést jelent. Ezzel szemben multipoláris pertársaság esetén a feleknek szerteágazó érdekeik lehetnek. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az azonos oldalon álló felek egymás ellen is terjesztenek elő kérelmet, valamint ellenkérelmet.⁵³³

Egy szerződés – több fél

A választottbírói eljárásban a leggyakrabban pertársaság abban az esetben áll fent, ha több fél ugyanannak a választottbírói klauzulát tartalmazó szerződésnek a részese. Ebben az esetkörben klasszikus példaként a vegyesvállalati szerződések (*joint venture agreement*) említhetők.⁵³⁴

⁵³² LAITINEN Klas. Multi-party and multi-contract arbitration mechanism in international commercial arbitration. Master's thesis in University of Helsinki. 2014.10.

⁵³³ LAITINEN (i.m.) 11.

⁵³⁴ LAITINEN (i.m.) 12.

12.3.1. A pertársaság előnyei

Mind a bipoláris, mind a multipoláris pertársaság esetén, ha az ügy együttes elbírálásának lehetősége fennáll, a rendes bíróság előtti eljáráshoz hasonlóan, a pertársaságból előnyök is származhatnak. Az eljárás egyszerűbb lehet, költségeket, előkészületeket, a tanúk vallomástételre fordított idejét, utazási költségét, és több egyéb kiadásokat csökkenthet. Az anyagi vonzaton túl, a következetlen döntéshozatalt is kizárja.⁵³⁵

12.3.2. A pertársaság hátrányai

A fenti előnyökön túl, azonban a szakirodalom több hátrányát is jegyzi a pertársaságnak. Annak ellenére, hogy az eljárás egyszerűsége és költségkímélő mivolta a rendes bíróságok előtti eljárásban elvitathatatlan előnye a pertársaságnak, a választottbírói eljárás rendjében nem feltétlenül érvényesül. Több fél perben állása esetén a perköltségek összege inkább emelkedő tendenciát mutat, tekintettel arra, hogy az eljáró bírók tiszteletdíja mellett, az adminisztratív költségek is megemelkedhetnek. Emellett nem elhanyagolható az a tény sem, hogy az eljárás több fél részvétele esetén jóval hosszabbra is nyúlhat, többek között a hosszabb bizonyítási eljárás miatt, mint két ellenérdekű fél szembenállása esetén.

A költségeknél talán fontosabb tényező, hogy *pertársaság esetén a választottbírói eljárás egyik lényegi eleme, a bizalmasság kerülhet veszélybe*. Amint az a választottbírói eljárásról közismert, az ilyen eljárásban lefolytatott tárgyalások nem nyilvánosak, általában a szembenálló felek közötti érdekellentétéről csak nagyon szűk körnek van tudomása. Abban az esetben azonban, ha a perbe több fél, esetleg versenytársak is bekapcsolódnak, bizalmi jelleg, annak minden előnyével elvész. „A választottbírói eljárás bizalmi jellege csökkenti annak veszélyét, hogy a felek jogvitája elmérgesedjen, és inkább elősegíti a békés, >>*business-like*<<vitarendezést.”⁵³⁶ Az eljárás talán leglényegesebb tulajdonsága ez a bizalmas jelleg, hiszen így a perben álló felek, melyek legtöbbször gazdasági társaságok, a nyilvánosságot, ezáltal a sajtót és a versenytársakat is kizárva, zárt ajtó mögött rendezik a vitás kérdést, megőrizve ezzel a jó üzleti kapcsolatot.⁵³⁷

⁵³⁵ BORN Gary B. International Commercial Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2014. ISBN: 9789041152190. 2567.

⁵³⁶ BORONKAY Miklós – ifj. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. EJ, 2015. 7-12.

⁵³⁷ NOUSSIA, Kyriaki: Confidentiality in International Commercial Arbitration. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010. ISBN: 978-3-642-10223-3. 21.

12.3.3. Hogyan rendelkeznek a pertársaságról a legrelevánsabb választottbírósi jogforrások?

Nem életszerű, hogy a választottbírósi szerződések megkötésekor a szerződő felek megállapodjanak abban is, hogy melyik esetlegesen választottbírósi útra kerülő jogvitájuk esetén, mely partnereik lehetnek pertársaik az eljárásban. Sokkal inkább abban állapodnak meg ekkor a felek, hogy a választottbírószék elé utalják jogvitájukat, ahol elfogulatlan és gyors döntés születik majd.⁵³⁸

A pertársaság alapos vizsgálatához engedhetetlen a hazai mellett néhány nemzetközi választottbírósi szabályozás áttekintése. Elsőként a New York-i Egyezmény⁵³⁹, majd az UNCITRAL Modelltörvény⁵⁴⁰ (a továbbiakban: Modelltörvény), végül a Federal Arbitration Act⁵⁴¹ (a továbbiakban: FAA) pertársaságra vonatkozó rendelkezéseit vizsgálom.

A New York-i Egyezmény kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, azonban a II cikk 1. bekezdése úgy rendelkezik, hogy valamennyi szerződő állam *elismeri az olyan írásbeli megállapodást*, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita esetére választottbírószék döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbírósi eljárás útján eldönthető.⁵⁴²

A harmadik bekezdés⁵⁴³ pedig rögzíti, hogy az egyik fél kérelmére bármely Szerződő Állam bírósága választottbírósi eljárásra utasítja a feleket, ha olyan ügyben indítottak pert előtte,

⁵³⁸ BORN (i.m.) 2569.

⁵³⁹ Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) (the "New York Convention")

⁵⁴⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006

⁵⁴¹ The Federal Arbitration Act (USA)

⁵⁴² United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958) Article II. (1). Each Contracting State shall recognize an agreement in writing under which the parties undertake to submit to arbitration all or any differences which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not, concerning a subject matter capable of settlement by arbitration.

⁵⁴³ 3. The court of a Contracting State, when seized of an action in a matter in respect of which the parties have made an agreement within the meaning of this article, shall, at the request of one of the parties, refer the parties to arbitration, unless it finds that the said agreement is null and void, inoperative or incapable of being performed.

amelynek tárgyában a felek a jelen cikk értelmében megállapodást kötöttek, kivéve, ha megállapítja, hogy az említett megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető.⁵⁴⁴

A New York-i Egyezmény alapján, amennyiben a felek a választottbíróági szerződésben rögzítették, hogy a választottbíróság döntésének vetik alá magunkat, egy vagy több ügyben, egy vagy több szerződő partnerrel szemben, úgy ez a jog integráns részét képezi az eljárásnak. Ugyanennek a fordítottja is igaz, tehát ha az eljárásban érintett félnek szerződéses joga van arra, hogy egyesítés, vagy a pertársaság engedélyezése nélkül bírálják el az ügyét, úgy aszerint kell eljárnia a bíróságnak.⁵⁴⁵

Az V. cikk 1. bekezdés d) pontja⁵⁴⁶ alapján 1. A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy: a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljárta.⁵⁴⁷

A New York-i Egyezmény előírja: abban az esetben, ha a választottbíróság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, tehát az ügyeket egyesítették, beavatkozó lépett a perbe, vagy pertársaság esete állt fent, és ez nem volt a szerződésben rögzítve, és a felek sem járultak hozzá, a határozat elismerése és végrehajtása a fél kérelmére megtagadható.⁵⁴⁸

Általánosságban elmondható, hogy az ügyek egyesítésére, pertársaságra, beavatkozásra a választottbíróági eljárásban, ellentétben a rendes bíróságok gyakorlatával, csak akkor van lehetőség, ha a felek ehhez egyhangú hozzájárulásukat adták. Erre azért van szükség, mert

⁵⁴⁴ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről II. cikk (1), (3)

⁵⁴⁵ BORN (i.m.) 2571.

⁵⁴⁶ Article V. 1. Recognition and enforcement of the award may be refused, at the request of the party against whom it is invoked, only if that party furnishes to the competent authority where the recognition and enforcement is sought, proof that:

d) The composition of the arbitral authority or the arbitral procedure was not in accordance with the agreement of the parties, or, failing such agreement, was not in accordance with the law of the country where the arbitration took place;

⁵⁴⁷ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről V. cikk (1) d)

⁵⁴⁸ BORN (i.m.) 2572.

amint fent is kifejtettük, az eredeti választottbíróági szerződés jellemzően két fél jogvitájáról rendelkezik.⁵⁴⁹

A nemzetközi szerződések általában kifejezetten nem foglalkoznak a pertársaság kérdésével, ugyanis, ha a felek nem állapodnak meg egyhangúan a pertársaságról, egyesítésről, vagy beavatkozásról, a választottbíróáságnak nincs felhatalmazása arra, hogy az ügyek egyesítését elrendelje. Ez az eljárási mód a felek eljárási autonómiájából fakad.⁵⁵⁰

A Modelltörvény szintén nem tesz említést a pertársaságról és az ügyek egyesítéséről. A Modelltörvény fő célkitűzése, hogy a választottbíróági határozat, amelyet végül elismernek, és végrehajtanak, összhangban legyen a felek választottbíróági szerződésével. A Modelltörvényt átültető országok közül néhány azzal a módosítással vette át, hogy felhatalmazást adott a bíróságnak, vagy a választottbírói tanácsnak, hogy amennyiben az ügy úgy kívánja, és a felek ebben megállapodtak, egyesítsék az ügyeket. Ezek a rendelkezések országonként eltérőek, legtöbb esetben a választottbírói tanács, de sok esetben a helyi bíróság is jogosult az ügyek egyesítésére. Emellett néhány országban, például Új-Zélandon⁵⁵¹ csak akkor egyesíthetők az ügyek, ha ugyanazok a peres felek, ugyanazon választottbírói tanács előtt állnak egy másik ügyben.⁵⁵²

Az FAA közvetlenül nem tiltja sem az eljáró tanács, sem a helyi bíróság által elrendelt egyesítést. A törvényi rendelkezés hiányában azonban az alsóbb fokú amerikai bíróságok eltérő eredménnyel bírálják el a beérkezett kérelmeket.

Megjegyzendő, hogy néhány alsóbb fokú bíróság úgy ítélte meg: az FAA szövegezésében burkoltan támogatja az ügyek egyesítését, akár annak ellenére is, ha a felek szerződésükben nem járultak hozzá a bíróság általi egyesítéshez. A *Government of the United Kingdom v. Boeing Co.*⁵⁵³ ügyben azonban kimondták, hogy a bíróság nem rendelkezhet az ügyek egyesítéséről a saját gazdaságossági szempontjai és az eljárás gyorsaságának előmozdítása érdekében, a választottbíróági szerződés ellenében.⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010. ISBN: 9789041159687. 443.

⁵⁵⁰ BORN (i.m.) 2537.

⁵⁵¹ New Zealand Arbitration Act, Schedule 2. Art. 2 (1)

⁵⁵² BORN (i.m.) 2574.

⁵⁵³ Gov't of United Kingdom of Great Britain N. Ireland v. Boeing Co. 988 F.2d. 68. 73-74. 1993. március 25.

⁵⁵⁴ BORN (i.m.) 2577.

Ezt az ítéletet követő szinte összes döntés ugyanezt a következtetést vonta le, vagyis az ügyek egyesítésére, pertársaságra, valamint beavatkozásra csak abban az esetben van lehetőség, ha a felek ebben megállapodtak.⁵⁵⁵

Felhívjuk a figyelmet, hogy a nemzetközi gyakorlattal ellentétben, hogy a Vbt. alapján bármelyik fél kérelmére, a választottbírószági tanács tájékoztatja azt, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy az eljárásba az azonos érdekű fél nyertességének előmozdítása érdekében beavatkozhat. A választottbírószági tanács beavatkozás tárgyában hozott döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye. (Vbt. 37. §)

Kiemelendő, hogy a Vbt. nem várja el ehhez kapcsolódóan a felek megállapodását, sőt adott esetben a másik fél ellenvéleménye esetén sincs akadálya a beavatkozás engedélyezésének.

12.3.4. A választottbíró-jelölés dilemmái pertársaság esetén

A pertársaság legösszetettebb kérdése a dolgozat szempontjából a felek bíróválasztáshoz fűződő joga. Ahogy már a fentiekben is láthattuk, az általános választottbírószági kikötés mindegyik fél részére biztosítja a jogot, hogy a háromtagú bírói tanács egyik tagját kiválaszthassa. Tulajdonképpen éppen ez az, ami számos előnye mellett, az eljárás fő vonzerejét jelenti.

Pertársaság esetén azonban a bíróválasztás minden esetben bonyolulttá válik, hiszen minden perbeli fél ragaszkodik bíróválasztási jogához.

Abban az esetben, ha egy felperes eljárást kezdeményez két alperes ellen, a bíróválasztás joga nem gyakorolható oly módon, hogy egyik fél se érezze rá nézve hátrányosnak. Ha a felperes jelöl egy választottbíró, és az alperesek közösen jelölnek egy választottbíró, mindkét alperes elvesztette a jogosultságát arra nézve, hogy „saját” választottbíróját kijelölje.⁵⁵⁶ Azonban, ha az esélyegyenlőség megtartása érdekében, mindkét oldal helyett az választottbírószág szervezete, vagy az állami bíróság jelöl bíró, az eljárás lényegi jellemzőjét veszíti el.⁵⁵⁷

Eljárásjogilag igen összetett az az eset, amelyben az egyik alperes érdeke valójában a felperes érdekével egyezik meg. A felperesi érdekű alperes ebben az esetben meghiúsíthatja az „igazi” alperes bíróválasztását, míg a felperes szabadon gyakorolhatja azt.⁵⁵⁸

⁵⁵⁵ BORN (i.m.) 2577.

⁵⁵⁶ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁵⁷ MOSES L. Margaret: The principles and practice of international commercial arbitration 2nd edition. Cambridge University Press. ISBN: 978-1107401334. 58.

⁵⁵⁸ BORN (i.m.) 2607.

Abban az esetben, ha háromtagú választottbírói tanács jár el a fent felvázolt ügyben, és mindhárom félnek külön-külön biztosítják a szabad bíróválasztás jogát, az alperesi oldalon álló két pertárs bírói többségének köszönhetően a szavazatok többségét szerezheti meg. Ha az ügyben kettőnél több pertárs áll az alperesi vagy felperesi oldalon, akkor a fenti megoldás hármas bírói tanács eljárása esetén kivitelezhetetlen.⁵⁵⁹

Ha az egyenlő elbánás elvére hivatkozva, mindegyik fél bíróválasztáshoz való jogát elvonják, a modern választottbíráskodást egyik alapvető jellemzőjétől fosztják meg, ezzel jelentős gyakorlati következményeket előidézve.⁵⁶⁰

Gary B. BORN álláspontja szerint a bíróság vagy más hatóság által kijelölt választottbírói testület felállítása az egyenlő bánásmód elvét, valamint a felek elvárásait a választottbírói eljárással szemben ugyancsak sérti.

Az választottbíró-jelöléshez való jogból származó egyenlőtlenség abban az esetben nem okoz problémát, ha a felek szükségszerűen egyetlen szerződés által állnak a választottbírói eljáráshoz, és nincs közöttük érdekkonfliktus, vagy az érdekeik teljesen megegyeznek. Ez általában azokban az ügyekben fordul elő, amelyekben hitelező- és adóstársak, valamint részvényesek egy perbeli oldalon szerepelnek. Ezekben az esetekben felek együttműködése az anyagi- és eljárásjogi szabályokból fakadóan nélkülözhetetlen, ezért az esetleg felmerülő eljárásjogi hiányosságok ellenére is, a jogi érdekeiket szem előtt tartva, kötelesek megállapodni a jelölt bíró személyében.⁵⁶¹

Felmerül az a kérdés is: mi történik abban az esetben, ha az egyik alperes később lép a perbe. Ebben az esetben a választottbírói tanács már felállt, a bírókat a perben álló felek már kiválasztották. Ezen esetben az újonnan perbe lépő félnek már nincs lehetősége szerepet vállalni a választásban. A perbe lépő fél ekkor nem gyakorolhatja a bíróválasztáshoz fűződő jogát, azonban a felek egyenlő bánásmódban részesítése mégsem sérült.⁵⁶²

Különösen komoly aggodalomra adhat okot az eljárás tisztességességét illetően azonban, ha az újonnan perbe lépő, és a már peres felek között érdekellentét áll fent. Egyszerű példával szemlélítve: ha B. és C. között folyamatban lévő ügy az eljárás korai szakaszában, amikor még nem került sor a választottbírók kijelölésére, egyesül az A. és B. között folyamatban lévő

⁵⁵⁹ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁶⁰ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁶¹ BÖCKSTIEGEL (i.m.) 206.

⁵⁶² REDFERN – HUNTER (i.m.) 31.

eljárással, amelyben már a választottbírói tanács megalakult, C. egyáltalán nem tudott részt venni a bírójelölés folyamatában, emiatt azonban az eljárás során hátrányok érhetik.⁵⁶³

A fentiekén túl fontos megkülönböztetünk a perbeli ellenérdekű felek helyzetét aszerint, hogy míg a felperes *jogosult* megválasztani a részéről eljáró választottbíró, addig az alperesi oldalon állóknak *kötelezettségük* megtenni ezt.⁵⁶⁴ Ugyancsak nehéz disztigválni több felperes és több alperes eljárásjogi helyzetét, hiszen a felperes maga dönt arról, hogy igényét egyedül, vagy pertársával együttesen kívánja érvényesíteni, míg az alperes(eket) ez a döntés nem illeti meg. Ezen felül, az eljárás természetéből fakadóan, *az alperes soha nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy a felperes korlátoktól mentes bíróválasztási jogát egy másodrendű felperes bevonásával elvonja.*⁵⁶⁵

A Dutco Construction Co. v. Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH ügyében született ítélet

A bevezetésben említett Dutco-ügy ítéletének részletesebb vizsgálata segíthet megérteni a szabad bíróválasztáshoz való jogi érdek, az eljárás természetéből fakadó sajátosságok, a felek autonómiájának, és az eljárási szabályzatok összehangolásának fontosságát. Az ügyben eljáró bíróság ítéletében mindkét oldal bíróválasztási jogát megvonta, ezzel egy sor újabb kérdést felvetve.

A Dutco Construction Co. a Siemens és a BKMI német vállalatokkal konzorciumszerződést kötött, egy cementgyár építésére. A megállapodás választottbíróági záradékot is tartalmazott, az ICC eljárásának kikötésével. Az ICC eljárási szabályzata alapján háromtagú bírói tanácsot kellett felállítani. A felperesi pozícióban álló Dutco társaság választottbíróági eljárást kezdeményezett, megnevezve saját választottbíróját. A megállapodás alapján az alperesi cégeknek közösen kellett választottbíró jelölniük, annak ellenére, hogy közöttük alapvetően érdekellentét állt fent. Az alperesi oldalon álló felek mindketten ragaszkodtak saját bírójelölési jogosultságukhoz, ezért helyettük a *Court of Arbitration* jelölt bírót. A megalakított választottbírói testület lefolytatta az eljárást, és ítéletet is hozott, az alperesek részére kedvezőtlen rendelkezéssel.⁵⁶⁶

A Siemens és a BKMI a *Cour d'appel-től* kérte az ítélet érvénytelenítését arra hivatkozva, hogy mindkettőjüket megfosztották bírójelölési joguktól. A bíróság a keresetet elutasította.

⁵⁶³ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁶⁴ LEW- MISTELIS- KRÖLL (i.m.) 383.

⁵⁶⁵ LEW- MISTELIS- KRÖLL (i.m.) 384.

⁵⁶⁶ VAN DEN BERG Albert Jan: The ICC Arbitration Rules and Appointment of Arbitrators in cases involving multiple defendants. In: Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag (Verlag und Wirtschaft GmbH, Heidelberg) 1994. 29-33.

Ítéletében rámutatott: a felek azáltal, hogy kikötötték az ICC eljárását, beleegyeztek abba is, hogy előfordulhat, hogy a jogvitában pertársaikkal együtt kell választottbírót jelölniük.⁵⁶⁷ Az alperesek jogorvoslatért a francia *Cour de Cassation*-hoz fordultak, amely a *Cour d'appel* döntését megváltoztatta, és kimondta, hogy a feleknek minden esetben biztosítani kell az egyenlő bánásmódhoz való jogot.⁵⁶⁸ A párizsi *Cour de Cassation* ítéletének indoklásában kifejtette: a felek esélyegyenlősége a választottbírók kijelölésében közérdek, az erről való lemondás csak további jogvitákat generálna.⁵⁶⁹

A Dutco-ügy tanúságaira figyelemmel az ICC eljárási szabályzatát⁵⁷⁰ akként módosította, hogy ha a perben a felperesi vagy az alperesi oldalon pertársaság esete áll fent, úgy mind a felperesi, mind az alperesi pertársaknak közösen kell választottbírót jelölniük. A választottbírókat a *Court of Arbitration* erősíti meg pozíciójukban. Abban az esetben, ha nem születik megállapodás a pertársak között a bíró személyét illetően, a *Court of Arbitration* jelöli ki a tanács összes tagját, és a testület elnökét.⁵⁷¹

Az ICC eljárási szabályzatának megalkotói a felek egyenlő bánásmódhoz való jogát kiemelten figyelembe véve, igen nagy jogkört biztosítottak a *Court of Arbitration* számára a választottbírók kinevezése terén. Ennek megfelelően, ha „[a]kár csak valamelyik oldalon a pertársaság nem képes megegyezni a választottbírótság tagjaiban, akkor a Választottbíróóság a testület összes tagját jogosult kinevezni, nem sértve ezzel a felek egyenlő elbánásának elvét a választottbírói testület felállításában, hiszen az egyik pertársaság magatartásának következményeként a Választottbíróóság a teljes testületet jogosult lesz felállítani.”⁵⁷²

⁵⁶⁷ BOÓC Ádám. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás. A választottbíró megválasztása és kizárása. HVG-ORAC, Budapest, 2009. ISBN: 978-963-413-188-5. 305.

⁵⁶⁸ BANTEKAS, Ilias: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. ISBN: 9781316275696. 96-97.

⁵⁶⁹ Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co. No. Arb. 2005.1022. 1992. január 7-i ítélet

⁵⁷⁰ ICC RULES OF ARBITRATION ARTICLE 12.8

In the absence of a joint nomination pursuant to Articles 12 (6) or 12 (7) and where all parties are unable to agree to a method for the constitution of the arbitral tribunal, the Court may appoint each member of the arbitral tribunal and shall designate one of them to act as president. In such case, the Court shall be at liberty to choose any person it regards as suitable to act as arbitrator, applying Article 13 when it considers this appropriate.

⁵⁷¹ BOÓC (i.m. 2009) 305.

⁵⁷² BOÓC (i.m. 2009) 305.

Az elemzett ügyet tovább gondolva, a perbeli ítélet alapján nem elfogadható tehát az sem, hogy már folyamatban lévő és még az választottbíróóság megalakítása előtt álló ügyeket egyesítsenek, vagy egy pertárs már folyamatban lévő eljárásba belépjen, ugyanis ezáltal a már megalakított választottbíróóság miatt nem gyakorolhatja választottbíró –jelölési jogát. Az sem lehet célravezető, ha az intézményes választottbíróóság eljárási szabályainak alkalmazása alapján a később perbe lépő fél előzetesen lemond bíróválasztási jogáról, ugyanis ekkor a félre kedvezőtlen ítélet a rendes bíróság előtt megtámadva jó eséllyel közrendbe ütközőnek minősülhet, ezáltal nem lesz végrehajtható.

BP Exploration Libya Ltd. v. ExxonMobil Libya Ltd. és Noble North Africa Ltd. ítélet

A bevezetésben szintén említett BP Ltd. v. Exxon Mobil v. Noble Ltd. ügyben hasonló kérdésben kérték az állami bíróságok döntését, mint a Ducto-ügyben.

2009. március 31-én a Noble és az Exxon olajfúrási szerződést kötött. A szerződő felek megállapodtak abban, hogy a Noble a part közeli olajkitermelés során vállalozási szolgáltatásokat biztosít az Exxon részére, értve ez alatt különösen a Noble félig-merülő fúrótornyának mélytengeri olajkitermelésre való használatát. 2010. március 3-án az Exxon és a BP külön szerződésben megállapodtak abban, hogy a BP átvállalja az olajkitermelési szerződésből származó kötelezettségek teljesítését arra az időszakra, amíg a BP a Líbia közelében lévő két olajforrását kitermeli.⁵⁷³ A BP aggodalmát fejezte ki a fúrótoronyral kapcsolatban, azonban az Exxon a kettejük szerződését létrejötnék tekintette, és felszólította, hogy a BP a használati díjat fizesse meg a Noble-nak. A Noble-nak végül sem az Exxon, sem a BP nem fizetett, ezért az választottbíróósági útra terelte a jogvitát.

⁵⁷³ A magyar Ptk. 6:208. § alapján a BP és az ExxonMobil megállapodása szerződésátruházásnak minősíthető 6:208. §[A szerződésátruházás joghatásai]

(1) A szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodhatnak a szerződésből kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átruházásáról.

(2) A szerződésbe belépő felet megilletik mindazon jogok, és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a szerződésből kilépő felet a szerződésben maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terheltek. A szerződésbe belépő fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő félnek a szerződésben maradó féllel szemben fennálló egyéb követelését. A szerződésben maradó fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő féllel szemben fennálló egyéb követelését.

(3) A szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad. A szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz hozzájárul.

A választottbíróági szerződés alapján a Noble Ltd. kijelölte választottbíróját, és felhívta a BP és az ExxonMobil képviselőit, hogy jelöljék ki közösen választottbírójukat. A szerződés alapján kijelölt két bíró választotta volna meg a tanács elnökét. Miután az alperesi oldalon álló energiavállalatok nem jutottak megegyezésre, a BP a Texasi Kerületi Bírósághoz fordult, kérve a bíróválasztás kérdésének megoldását.⁵⁷⁴

Gilmore bíró 2011 májusában hozott döntésében öttagú bírói tanács felállításáról határozott. A felperes a határozat elleni fellebbezését két pillérre alapította: álláspontja szerint a bíróság nem jelölheti ki a bírókat, de ha mégis határoz ebben a kérdésben, akkor sem dönthet a szerződés szerinti háromtagú tanács ötös tanácscsá tételéről.

A fellebbviteli bíróság kimondta, hogy a kerületi bíróság kinevezési jogát gyakorolhatja, abból a célból, hogy a helyzetet megoldja, tekintettel arra, hogy kijelölés a felek megállapodása alapján nem jöhetett létre. A másodfokú bíróság kimondta: a felek leküzdhetetlen akadályokba ütköztek a bírónevezés kérdésében. Megpróbáltak megegyezésre jutni, azonban ez nem vezetett eredményre.”⁵⁷⁵

A másodfokú bíróság azt is kimondta, hogy a felek között létrejött választottbíróági szerződés kifejezetten előírja: az ügyet háromtagú bíró tanács tárgyalja. Emiatt a megállapodás nem élvezhet kevesebb védelmet a kerületi bíróság előtt abból az okból, hogy a bírójelölési eljárás nem vezetett eredményre.

A fellebbviteli fórum visszautalta az ügyet az elsőfokra, azzal, hogy *Gilmore* bíró maga jelölje ki az alperesi bírót, amennyiben a BP és az Exxon Mobil továbbra sem jut megegyezésre. Az így kinevezett bíró és a felperes által jelölt bíró közösen nevezik ki a tanács harmadik tagját.⁵⁷⁶

12.3.5. Hogyan szabályozzák az egyes jogszabályok és eljárási szabályzatok a választottbíró-jelölés elmaradását?

Ahhoz, hogy közelebb jussunk a dolgozatban felvázolt kérdés megoldásához, meg kell vizsgálni, hogy a különböző intézményes választottbíróságok, és a nemzeti jogszabályok milyen megoldást kínálnak a probléma feloldására.

⁵⁷⁴ GOLIN, Sarah: Exxon, BP, Noble Oil Dispute Gets 3 Arbitrators: 5th Circ. <https://www.law360.com/articles/365223/exxon-bp-noble-oil-dispute-gets-3-arbitrators-5th-circ> in: Law360 Lexis Nexis Company Letöltés ideje: 2018. december 19.

⁵⁷⁵ Uo.

⁵⁷⁶ Uo.

Jogtörténeti bevezetesként érdekes lehet, hogy a választottbíró-jelölés elmaradásával összefüggésben felmerült kérdéssel, már a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. I. tcz. is foglalkozott. A Plósz Sándor után „Plósz-féle Pp.”-ként emlegetett törvény úgy fogalmaz, hogy amennyiben a választottbíró, vagy választottbírószám tagjai megnevezve nincsenek, és a szerződés másként nem rendelkezik, mindegyik fél egy-egy bírót választ. Pertársak együttesen választanak, ha a választandó személyben nem egyeznek meg, szavazatuk többsége, többség hiányában pedig sorshúzás dönt.⁵⁷⁷

A Plósz-féle Pp. által vázolt megoldás (sorshúzással történő bírójelölés) a mai üzleti életben elképzelhetetlen. Az idők során sokat finomodott a bíróválasztás problematikájának kérdése, és a globalizáció hatására nagyon jelentős különbségek nem is érezhetők.

A modern szabályzatok abban megegyeznek, hogy *mindegyik biztosítja a szabad bíróválasztáshoz való jogot a pertársaknak, addig a pontig, amíg képesek megegyezni a jelölendő bíró személyében*. Azonban, ha a felek nem jutnak megállapodásra, a bírókinevezés jogát átruházzák az intézményre, vagy a bíróságra. Ez a megoldás egy szenzitív módja annak, hogy a felek bíróválasztáshoz való joga biztosított legyen, ugyanakkor, ha nem jutnak megegyezésre, a problémát feloldják, és az eljárás megindulhasson.⁵⁷⁸

Az eljárási szabályok között a fő differencia abban nyilvánul meg, hogy mennyire szigorúan szankcionálják a választottbíró-jelölés elmaradását. Az egyik esetben csupán a hiányzó választottbíró jelöli ki az állami bíróság, vagy az intézményes választottbírószám tanácsa, míg a másik esetben a perbeli esélyegyenlőség jegyében, az egész testület általuk kerül felállításra.

A szabályzatok elemzését a Modelltörvénnyel kezdem, hiszen a jogegységesítés mintájául az eljárási szabályok világszerte erre épülnek.

A Modelltörvény rendelkezései alapján mindkét félnek jelölnie kell egy választottbíró, akik kijelölik a tanács harmadik tagját. Ha valamelyik fél a kérelem kézhezvételétől számított harminc napon belül nem jelöl bírót, vagy a két kijelölt bíró nem jelöli ki a harmadikat, kérelemre a bíróság vagy más erre jogosult szerv jelöli ki a hiányzó tanácstagot.⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ SÁRFFY Andor: Magyar polgári perjog. Grill, Budapest 1946

⁵⁷⁸ REDFERN-HUNTER (i.m.) 171.

⁵⁷⁹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. 11. cikk

(3) Failing such agreement, (a) in an arbitration with three arbitrators, each party shall appoint one arbitrator, and the two arbitrators thus appointed shall appoint the third arbitrator; if a party fails to appoint the arbitrator within thirty days of receipt of a request to do so from the other party, or if the two arbitrators fail to agree on the third arbitrator within thirty days of their appointment, the appointment shall be made,

Az új Vbt. rendelkezései alapján abban az esetben, ha a választottbírói tanács nem tud létrejönni, vagy egyesbíró előtti eljárásban a választottbíró személyében a felek nem tudnak megállapodni, a hiányzó választottbíró bármelyik fél kérelmére a Fővárosi Törvényszék jelöli ki, azzal, hogy természetesen figyelemmel kell lenni a felek megállapodása szerinti választottbírói szakképzettségre vagy más jellemzőre, például nyelvtudásra.⁵⁸⁰ Abban az esetben, ha az eljárás a Kereskedelmi Választottbíróóság hatáskörébe tartozik, azonban a felek által meghatározott szakképzettséggel vagy más jellemzővel rendelkező személy a választottbíró-ajánlási listán nem szerepel, akkor más személy is kijelölhető.⁵⁸¹

A Kereskedelmi Választottbíróóság 2018. február 1. napjától hatályos Eljárási Szabályzata alapján, több felperes közösen egy, míg több alperes szintén közösen egy választottbíró jelöl. Abban az esetben, ha az alperesek nem tudnak megállapodni a közösen kijelölendő választottbíró személyében, úgy a Kereskedelmi Választottbíróóság jelöli ki mind a felperesi, mind az alperesi választottbírókat. A választottbíróóság azonban mérlegelési jogkörében dönthet úgy is, hogy csak az alperesi választottbíró jelöli ki, ekkor a felperes bíró jelölése hatályában fennmarad.⁵⁸²

A Modelltörvény eltérést engedő szabályai alapján, ha valamelyik fél nem jelöl bírót, a jelölési jog a nemzeti bíróságot illeti meg. Ugyancsak ez az eljárás abban az esetben is, ha egyesbíró, vagy a tanács elnökének jelölése nem történik meg. Pertársaság esetén a felperesi vagy alperesi oldalon állóknak meg kell egyezniük a kijelölendő választottbíró személyében, ennek hiányában kijelölő szerv dönt arról.⁵⁸³

Lényeges különbség, hogy míg a Vbt. és a Modelltörvény alkalmazása esetén csak a hiányzó választottbíró jelöli ki a bíróság, vagy az erre jogosult szerv, addig az ICC Eljárási szabályzata úgy rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a választottbíró személyében, úgy a *Court of Arbitration* jelöli ki az összes eljáró választottbíró, és egyiküket elnöknek nevezi ki.⁵⁸⁴

upon request of a party, by the court or other authority specified in article 6; (b) in an arbitration with a sole arbitrator, if the parties are unable to agree on the arbitrator, he shall be appointed, upon request of a party, by the court or other authority specified in article 6.

⁵⁸⁰ Vbt. 12. §

⁵⁸¹ Vbt. 12. § (5)

⁵⁸² A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság Eljárási Szabályzata 21. § (5)

⁵⁸³ HORVÁTH (2010. i.m.) 60.

⁵⁸⁴ ICC RULES OF ARBITRATION 12. § (8)

Hasonlóan a fentiekhez, a varsói Kereskedelmi Kamara mellett működő állandó választottbíróóság eljárási szabályzata is akként rendelkezik, hogy ha pertársaság esetén, az azonos oldalon álló felek nem tudnak megállapodni a jelölendő bíró személyében, akkor helyettük a jelölést a választottbíróóság tanácsa végzi el azt.⁵⁸⁵

Az FAA a választottbíró-jelölés tekintetében alapvetően a peres felek megállapodását helyezi előtérbe. Abban az esetben, ha a felek nem tudnak megállapodni, az állami bíróság feladata a bírók kinevezése. Az FAA 5. §⁵⁸⁶ alapján az bíróság abban az esetben jelölheti ki a választottbíró, ha a felek nem jutnak megállapodásra, illetve az erre irányuló eljárás eredménytelenül zárul. Az Egyesült Államokban gyakori szokás, hogy a felek megállapodnak egy alternatív kijelölő szerv megbízásában, arra az esetre, ha a választottbíró kijelölésében nem tudnak megegyezni. Az állami bíróság abban az esetben jelölheti ki, amennyiben a felek kikötöttek alternatív kijelölő szervet, ha ez a jelöltállítási mód is sikertelenül zárult.⁵⁸⁷

A kutatás nem lenne teljes, ha a London Court of International Arbitration (a továbbiakban: LCIA) szabályait nem vizsgálnánk. Az LCIA szabályzata a következőket rögzíti:

Amennyiben a választottbíróági megállapodás feljogosítja a feleket, hogy választottbíró jelöljenek egy olyan jogvitában, ahol több, mint két peres fél van, és a felek nem állapodtak meg írásban abban, hogy együttesen képviselik az adott oldalt (azaz a felperesek az egyik

In the absence of a joint nomination pursuant to Articles 12(6) or 12(7) and where all parties are unable to agree to a method for the constitution of the arbitral tribunal, the Court may appoint each member of the arbitral tribunal and shall designate one of them to act as president. In such case, the Court shall be at liberty to choose any person it regards as suitable to act as arbitrator, applying Article 13 when it considers this appropriate

⁵⁸⁵ ARBITRATION RULES OF THE COURT OF ARBITRATION AT THE POLISH CHAMBER OF COMMERCE 19. § (5)
If more than one person appears on the side of the claimant or the respondent, such persons shall jointly appoint one arbitrator within the period specified in par. 1. If the arbitrator is not appointed within this period, the arbitrator shall be appointed for this side by the Arbitral Council pursuant to § 20.

⁵⁸⁶ FEDERAL ARBITRATION ACT Section 5.

Appointment of arbitrators or umpire If in the agreement provision be made for a method of naming or appointing an arbitrator or arbitrators or an umpire, such method shall be followed; but if no method be provided therein, or if a method be provided and any party there to shall fail to avail himself of such method, or if for any other reason there shall be a lapse in the naming of an arbitrator or arbitrators or umpire, or in filling a vacancy, then upon the application of either party to the controversy the court shall designate and appoint an arbitrator or arbitrators or umpire, as the case may require, who shall act under the said agreement with the same force and effect as if he or they had been specifically named therein; and unless otherwise provided in the agreement the arbitration shall be by a single arbitrator.

⁵⁸⁷ BOÓC: (i.m. 2009) 187.

oldalon, az alperesek a másik oldalon, és minkét oldal jelöl egy-egy bírót) az LCIA Bírói tanácsa jelöli ki az eljáró tanácsot, tekintet nélkül arra, hogy a feleknek egyébként fennáll a bírójelölési jogosultságuk.⁵⁸⁸

Az európai szabályzatok vizsgálatából nem hagyható ki a Milánói Választottbíróóság⁵⁸⁹ eljárási szabályzata, amely a következőképpen szabályozza a pertársak választottbíró-jelölését: a választottbíróági eljárás iránti kérelem előterjesztésekor, illetve az ellenkérelem benyújtásakor, amennyiben a választottbíróági szerződésben nem állapodtak meg előzetesen a felek az eljáró tanács összetételéről, valamint nem utalták a választottbíró nevezést más hatósághoz, a választottbíróági szerződés alapján a feleknek meg kell nevezniük az általuk jelölt választottbírókat. Az eljáró tanács elnökét az *Arbitral Council* jelöli ki. Amennyiben a kérelem előterjesztésekor, illetve az ellenkérelem benyújtásakor nem tudnak az alperesi, illetve felperesi oldalon álló felek közösen választottbírókat jelölni, a *Council* a választottbíróági szerződésre tekintet nélkül, kinevezi a teljes eljáró tanácsot.⁵⁹⁰

A választottbíró-jelölés eljárási szabályait az osztrák törvény az eddigiektől eltérően szabályozza. A Zivilprozessordnung 586. §⁵⁹¹ rendelkezései alapján a felek szabadon

⁵⁸⁸ LONDON COURT OF INTERNATIONAL ARBITRATION: Article 8

Three or More Parties: 8.1 Where the Arbitration Agreement entitles each party howsoever to nominate an arbitrator, the parties to the dispute number more than two and such parties have not all agreed in writing that the disputant parties represent collectively two separate “sides” for the formation of the Arbitral Tribunal (as Claimants on one side and Respondents on the other side, each side nominating a single arbitrator), the LCIA Court shall appoint the Arbitral Tribunal without regard to any party's entitlement or nomination.

⁵⁸⁹ CAMERA ARBITRALE MILANO

⁵⁹⁰ THE MILAN CHAMBER OF ARBITRATION ARBITRATION RULES Article 15

APPOINTMENT OF ARBITRATORS IN MULTI-PARTY ARBITRATION

1. Where the request for arbitration is filed by or against several parties, if the parties form two sides when filing the request for arbitration and the statement of defence and the arbitration agreement provides for a panel of arbitrators, each group shall appoint an arbitrator and the Arbitral Council shall appoint the president, unless the arbitration agreement delegates the appointment of the entire panel or of the president to another authority.

2. Regardless of the arbitration agreement, if the parties do not form two sides when filing the request for arbitration and the statement of defence, the Arbitral Council, without considering any appointment made by any of the parties, shall appoint the Arbitral Tribunal.

⁵⁹¹ ZPO § 587 (3)

Bestellung der Schiedsrichter

állapodhatnak meg a választottbírók számában. Amennyiben páros számú bíró került kijelölésre, a megválasztott bírók egy további választottbírókat jelölnek, aki a testület elnöke lesz.⁵⁹²

Az osztrák megoldás pertársaság esetén alkalmas lehet a felek közötti bíróválasztással összefüggő feszültség feloldására, azonban a több személyből álló választottbírói tanács számos további eljárásjogi vizsgálódásra ad alapot, hiszen az egyik vagy másik oldalon fennálló pertársak a szavazatok többségét szerezhetik meg a tanácsban. Egyszerű példával szemléltetve: ha egy felperes és három alperes áll perben, és mindegyik fél egy bírót jelöl, a bírók száma négy lesz. A megválasztott bírók kijelölnek egy független bírót ötödiknek, azonban ennek ellenére a felperes egyetlen bírójával szemben az alperesi oldalon három bíró áll. Természetesen, ez egy sarkított példa. A valóságban ilyen felállítás ritkán fordulhat elő. Abban az esetben, ha a felek írásbeli felhívás átvételétől számított négy héten belül nem jelölik ki a választottbírójukat, akkor a jelölést elmulasztó fél helyett a *Court* jelöli ki a választottbírókat.⁵⁹³

A kutatás végén érdemes egy kicsit Európától keletre is tekinteni, ezért a következőkben a Japán Kereskedelmi Választottbírószék és az Orosz Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbírószék szabályait mutatom be.

A JCAA⁵⁹⁴ eljárási szabályzatában korábban volt egy rendelkezés arra vonatkozóan, hogy abban az esetben, ha a pertársak nem tudnak megegyezni a közösen választandó bíró személyében, írásbeli kérelmet terjeszthetnek elő az ügyek szétválasztása iránt. Ebben az

Wenn mehr als drei Schiedsrichter vorgesehen sind, hat jede Partei die gleiche Zahl an Schiedsrichtern zu bestellen. Diese bestellen einen weiteren Schiedsrichter, der als Vorsitzender des Schiedsgerichts tätig wird.
If more than three arbitrators have been provided for, each party shall appoint the same number of arbitrators. Those shall appoint a further arbitrator, who shall act as chairman of the arbitral tribunal.

⁵⁹² BOOC: (i.m.) 30.

⁵⁹³ § 587 (4) ZPO Bestellung der Schiedsrichter

Hat eine Partei einen Schiedsrichter nicht binnen vier Wochen nach Empfang einer entsprechenden schriftlichen Aufforderung durch die andere Partei bestellt oder empfangen die Parteien nicht binnen vier Wochen nach der Bestellung der Schiedsrichter von diesen die Mitteilung über den von ihnen zu bestellenden Schiedsrichter, so ist der Schiedsrichter auf Antrag einer Partei durch das Gericht zu bestellen.
If a party has failed to appoint an arbitrator within four weeks of receipt of a written request from the other party to do so, or if the parties are not notified of the appointment of the arbitrator to be appointed by the arbitrators within four weeks of their appointment, the appointment shall, upon request of a party, be made by the court.

⁵⁹⁴ THE JAPAN COMMERCIAL ARBITRATION ASSOCIATION

esetben minden félnek biztosított volt a szabad bíróválasztáshoz való joga, azonban az új eljárási szabályból törölték ezt a passzust, arra hivatkozva, hogy az ügyek szétválasztása az ügyek gyors, hatékony és egységes elbírálásnak hátrányára válna.⁵⁹⁵ Ezért a JCAA módosított eljárási szabályzatának 29. cikke⁵⁹⁶ úgy rendelkezik, hogy amennyiben a felperes(ek) vagy az alperes(ek) nem tudnak megállapodni a választottbíró(k) személyében, a JCAA jelöli ki valamennyi bírót.

Hasonlóan a korábban bemutatott eljárási szabályokhoz, az ICAC 2017-től hatályos új eljárási szabályainak rendelkezései szerint is, – ha nem egyesbíró előtt zajlik az eljárás – mind a felperesi, mind az alperesi pertársaság esetén az egyforma perbeli oldalon álló feleknek közösen kell választottbírókat jelölniük. Ha nem jutnak megegyezésre a közösen jelölendő választottbíró személyét illetően, akkor a Jelölőbizottság (Nomination Committee) jelöli ki a választottbírókat a választottbírói névjegyzéken szereplő bírák közül. A Jelölőbizottság kijelölheti a másik perbeli oldal választottbíróját is, ebben az esetben a korábban kijelölt választottbíró hatásköre megszűnik.⁵⁹⁷

⁵⁹⁵ GODWIN - WONG - ALLSOP - FREEHILLS: [JCAA introduces new commercial arbitration rules](http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12). [Kluwer Arbitration Blog](http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12). <http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12> Letöltés ideje: 2018. december 19.

⁵⁹⁶ JCAA RULES Article 29

Appointment of Arbitrators - Three Arbitrators in Multi-Party Arbitration

If either the claimant(s) or the respondent(s), or both of them fail to notify the JCAA of such appointment under Rule 30 within the time limit under Rule 29.2 or 29.3, the JCAA shall appoint all three arbitrators. In such case, the JCAA may appoint the arbitrator already appointed by the claimant(s) or the respondent(s) as one of the three arbitrators, if no Party raises an objection.

⁵⁹⁷ International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation

The Rules of Arbitration of International Commercial Disputes [V. 16. § 8.](#)

Where an arbitral tribunal is to be composed of three arbitrators in case of multiple parties acting as the claimant or as the respondent, the multiple claimants and the multiple respondents shall each appoint one arbitrator upon agreement between themselves.

If claimants or respondents have failed to reach an agreement, the Nomination Committee shall appoint an arbitrator for the respective party from the List of Arbitrators for International Commercial Disputes. The Nomination Committee may also appoint an arbitrator for the other party as well. In this case, powers of the arbitrator appointed by the other party shall be terminated.

Az ICAC korábbi eljárási szabályzata előírta a tartalékválasztottbírók kijelölését is,⁵⁹⁸ azonban a jelenlegi szabályzat csupán lehetőségként villantja fel.⁵⁹⁹

Amint a fenti hatályos jogszabályokból és eljárási szabályzatokból kitűnik, *nagyon szigorú következmények társulnak a választottbíró-jelölés elmulasztásához, ekkor ugyanis a választottbíró tanácsa vagy állami bíróság jelölheti ki a hiányzó eljáró választottbírókat, de egyes szabályzatok esetében az egész bírói tanácsot is.*

A szabályzatok országonként és kultúránként változatos képet mutatnak. Érdekes megfigyelés, hogy míg az FAA csak egy többlépcsős eljárás, az alternatív kijelölő szerv eredménytelen eljárása után vonja el a felektől a választottbíró-jelölés privilégiumát, addig például az LCIA Bírói tanácsa a bírójelölési jogosultságra tekintet nélkül kinevezi a teljes tanácsot, ha a felek nem tudnak a bírók személyében megállapodni. *A szabályzatok abban megegyeznek, hogy ha a pertársak nem állapodnak meg a közösen jelölendő bíró személyéről, bizonyosan elveszítik bírójelölési jogukat.* Ezzel az eljárással a jogalkotó arra készíti a pertársakat, hogy ha nem kívánják választottbíró-jelölési jogosultságukat elveszíteni, akkor akár, ha az az érdekeikkel ellentétes is, a bíró-nevezés kérdésében kompromisszumra kell jussanak az azonos perbeli oldalon álló féllel/felekkel.

Az alábbi táblázat azt szemlélteti, hogy az egyes választottbírószabályzatok a felek konszenzusa hiányában a tanács hány tagját jelölik ki:

1.	UNCITRAL	a hiányzó tagot
2.	Vbt.	a hiányzó tagot
3.	ICC	a teljes tanácsot
4.	FAA	a hiányzó tagot
5.	LCIA	a teljes tanácsot
6.	MCC	a teljes tanácsot
7.	JCAA	a teljes tanácsot
8.	ICAC	mérlegelés alapján akár a teljes tanácsot

⁵⁹⁸ KHODYKIN Roman: Arbitration Law of Russia: Practice and Procedure. Juris, 2013. ISBN: 978-1-937518-14-1. 105.

⁵⁹⁹ THE RULES OF ARBITRATION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL DISPUTES V. 16. § 10.
When electing or appointing an arbitrator a reserve arbitrator may be elected or appointed.

12.4. Részösszefoglalás

A fejezetben arra vállalkoztam, hogy megvizsgáljam: nem sérti-e az ügyek együttes elbírálása, különösen értve ezalatt a pertársaság esetkörét, a felek bíróválasztási szabadságát, autonómiájának érvényesülését, illetve az eljárás bizalmasságát.

Megállapítható, hogy az ügyek egyesítésére és beavatkozásra a választottbírószági eljárásban, ellentétben a rendes bíróságok gyakorlatával, csak akkor van lehetőség, ha a felek ehhez egyhangú hozzájárulásukat adják. Erre azért van szükség, mert amint fent is kifejtettük, az eredeti választottbírószági szerződés jellemzően két fél jogvitájáról rendelkezik.⁶⁰⁰ A nemzetközi szerződések általában kifejezetten nem foglalkoznak a pertársaság kérdésével, ugyanis, ha a felek nem állapodnak meg egyhangúan a pertársaságról, egyesítésről, a választottbírószágnak nincs felhatalmazása arra, hogy az ügyek egyesítését elrendelje. Ez az eljárási mód a felek eljárási autonómiájából fakad.⁶⁰¹

A fentiek alapján megállapítottuk tehát, hogy a választottbírószág az ügyek egyesítése / pertársaság megengedése körében nem térhet el a felek megállapodásától. Amennyiben mégis eltérne, az a határozat lehetséges érvénytelenítésének következményét hordozná magában a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1 (d) pontja alapján, azaz arra hivatkozással, hogy a választottbírószág eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, amely a legfontosabb garanciális szabálya a választottbíráskodásnak.

A fejezetben részletesen elemeztem a pertársaság megengedése esetén a bíróválasztáshoz fűződő jog érvényesülését a pertársak relációjában. A választottbíró jelöléshez való jog a választottbíráskodás egyik alapköve, alapesetben nem vonható el a felektől. Ugyanakkor egy másik alapelv is megjelent ebben az összetett kérdésben: *a felek egyenlőségének biztosítása*. Mérlegre került tehát az egyenlőséghez való jog és a bíróválasztás tekintetében (is) fennálló magánautonómia. A különböző államok joga és intézményes választottbírószágok gyakorlata azonban nem teljesen egységes a kérdésben.

⁶⁰⁰ MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010. ISBN: 9789041159687. 443.

⁶⁰¹ BORN (i.m.) 2537.

13. A felek autonómiájának korlátai

A választottbíróági eljárás a felek rendelkezési jogán alapuló vitarendezési eljárás, melynek a felek számos szabályát meghatározhatják. Ebben a fejezetben az értekezés a felek autonómiájának egyes belső és külső korlátait veszi számba, melynek vizsgálata során átfogóbb képet kaphatunk a felek rendelkezési jogának egészéről.

13.1. Az autonómia belső korlátai – Szubjektív arbitrabilitás

13.1.1. A felek szerződéskötési képessége

A választottbíróági megállapodások érvényességének megállapítása során az elsődleges kérdés a felek szerződéskötési képességének vizsgálata.⁶⁰² A választottbíróági szerződés létrejöttéhez elengedhetetlen, hogy a felek szerződéskötési képességük birtokában legyenek, azaz cselekvőképességük ne legyen korlátozott. A szerződéskötési képesség megléte ebben a körben nem csak azt jelenti, hogy a természetes vagy jogi személy szerzőkötési képességgel rendelkezik⁶⁰³, így választottbíróági szerződést is köthet, hanem azt is, hogy a személy félként részt tud venni a választottbíróági eljárásban, azaz nem esik *szubjektív arbitrabilitási korlátozás* alá.⁶⁰⁴

A New York-i Egyezmény V. Cikke alapján, a választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, megtagadható, ha a választottbíróági megállapodás felek által kikötött jog értelmében vagy ilyen kikötés hiányában annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták, érvénytelen, vagy a felek nem voltak cselekvőképesek a rájuk irányadó jog szabályai szerint.⁶⁰⁵ Hasonlóan rendelkezik erről az UNCITRAL Mintatörvény is: a választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezhető, ha a felek valamelyikének szerződéskötési

⁶⁰² RUBINO-SAMMARTANO, Rubino: International Arbitration Law and Practice. JURIS 2014. 212.

⁶⁰³ STEINGRUBER monográfiájában felhívja a figyelmet arra, hogy éppen emiatt különbséget kell tenni a szerződéskötési képesség (capacity) és a szerződés megkötésére vonatkozó felhatalmazás (authority) között, tekintve, hogy az utóbbi jelentheti például a választottbíróági megállapodásnak egy meghatalmazott személy általi aláírását is. Ebben az esetben a meghatalmazott a szerződéskötési képességgel rendelkező meghatalmazó nevében és helyett jár el, ugyanakkor szerződéskötési képessége az adott választottbíróági megállapodás tekintetében nem releváns.

⁶⁰⁴ Alan REDFERN, Martin HUNTER: Law and Practice of International Commercial Arbitration. Sweet and Maxwell. London. 2004. 145.

⁶⁰⁵ 1958. évi New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról V. cikk 1. a)

képessége korlátozva volt, vagy a választottbíróági megállapodás érvénytelen a felek által választott vagy jogválasztás hiányában rájuk irányadó jog szerint.⁶⁰⁶

A szerződéskötési képesség tekintetében az egyes országok között eltérések lehetnek. REDFERN és HUNTER példája alapján lehetséges, hogy egy huszadik életévét betöltött magánszemély a reá irányadó jog szerint teljes cselekvőképességgel, így szerződéskötési képességgel rendelkezik, míg a választottbíróági eljárásra irányadó jog alapján életkorából adódóan csak korlátozottan cselekvőképes. Abban az esetben, ha a felek között, az említett fél hivatkozhatna arra, hogy közöttük nem jött létre érvényes választottbíróági megállapodás.⁶⁰⁷

Általánosan kijelenthető, hogy a kontinentális jog szabályai szerint jogi személyek szerződéskötési képességét a jogi személy székhelye szerinti jog alapján, míg a common law szabályai alapján az alapítás helye szerinti jog szerint kell megítélni. Ugyanakkor a kollíziós szabályok sokszínűsége jelentős problémákat okoz a választottbíróóságok számára, tekintve, hogy különböző országok kollíziós szabályaiból eredő alkalmazandó jogok különbözőképpen határozzák meg a jogi személyek jogi helyzetét, ezáltal a választottbíróági megállapodások érvényességét.⁶⁰⁸ A jogi személyek jogképessége általában nem vitatott, ugyanakkor a képviselőjükben eljáró személyek képviseleti joga jóval gyakrabban képezi vita tárgyát.⁶⁰⁹ Ugyanakkor STEINGRUBER rámutat: a bíróságok az estoppel, a jóhiszeműség (good

⁶⁰⁶ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration CHAPTER VII. RECOURSE AGAINST AWARD Article 34. Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award (2) An arbitral award may be set aside by the court specified in article 6 only if: (a) the party making the application furnishes proof that: (i) a party to the arbitration agreement referred to in article 7 was under some incapacity; or the said agreement is not valid under the law to which the parties have subjected it or, failing any indication thereon, under the law of this State

⁶⁰⁷ REDFERN – HUNTER (i.m.) 146. A fent említett eset vonatkozásában ugyanakkor a szerzőpáros megjegyzi, hogy az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) a következők szerint orvosolja a kérdést:

13. cikk Cselekvőképtelenség: Ugyanazon országban tartózkodó személyek között kötött szerződés esetében azon természetes személy, aki ezen ország joga alapján cselekvőképes lenne, csak akkor hivatkozhat egy másik ország joga szerinti cselekvőképtelenségére, ha a másik szerződő fél e cselekvőképtelenséget a szerződés megkötésekor ismerte, vagy gondatlanság miatt nem ismerte.

⁶⁰⁸ Gary B. BORN: International Commercial Arbitration Volume I. Wolters Kluwer Law&Business. 2009. 557.

⁶⁰⁹ Több olyan döntés is született, mely azért tekintette érvénytelen a választottbíróági megállapodást, mert az azt aláíró személy aláírási jogosultsága nem volt megfelelően alátámasztott, például általános meghatalmazással rendelkezett, melyben nem szerepelt külön kitétel a választottbíróági megállapodás megkötésére. Vö.: Fatih ISIK, 'Arbitration Agreements Concluded by Agents and the Specific Authority

faith) és az érvényesség (validation principle) elvének alkalmazása mentén nem törekszenek a választottbíróági szerződés érvénytelenítésére, még abban az esetben sem, amikor a megállapodás aláírója látszólag nem rendelkezett a társaság tekintetében megfelelő képviselési jogosultsággal.⁶¹⁰ Gary B. BORN monográfiájában egy az ICC előtti ügyre hivatkozik, amelyben a bíróság kimondta, hogy a perben félként résztvevő egyiptomi gazdasági társaság kötve volt egy olyan választottbíróági szerződéshez, melyet a felperes jóhiszeműen kötött meg az alperesi társaság képviselőjével, és csak utóbb derült ki, hogy az alperesi képviselő valóban megkötötte a választottbíróági megállapodást.⁶¹¹

A természetes és jogi személyek szerződéskötési képességén túlmenően, a választottbíróág kiköthetőségét is érdemes megvizsgálni, tekintettel arra, hogy országoként igen színes képet mutathat. Magyarországon a korábbi választottbíráskodásról szóló törvény még akként fogalmazott, hogy választottbíróági eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos.⁶¹² Ugyanakkor az új választottbíróági törvény, ahogy a tanulmány II. fejezetében a szubjektív arbirtabilitási korlátok körében is kitértünk rá, összhangban az UNCITRAL Mintatörvény szabályaival, már nem szabja a választottbíróági út igénybevételének feltételeként a gazdálkodói minőséget.

13.1.2. A felek perbeli jog- és cselekvőképessége

A felek (választottbíróági) szerződéskötési képességétől érdemes elkülöníteni a felek perbeli jogképességét, mely rendes bíróságok előtt folyó eljárások szabályainál szűkebb körű.⁶¹³ A választottbíróági eljárásban főszabályként félként az a személy vehet részt, aki részese az érvényesen létrejött választottbíróági megállapodásnak, ugyanakkor ezen érvelést megfordítva, a választottbíróáságnak az adott ügyben való eljárási jogosultsága a felek érvényes választottbíróági megállapodásának létrejöttén múlik.⁶¹⁴

Issue', Kluwer Arbitration Blog, April 28 2019, <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2019/04/28/arbitration-agreements-concluded-by-agents-and-the-specific-authority-issue/>

⁶¹⁰ STEINGRUBER (i.m.) 33. Vö.:

⁶¹¹ ICC Case No. 4667. S. Jarvin, Y. Derains (eds.) Collection of ICC Artrial Awards 1986-90. 270. 338. (1994) Idézte Born (i.m.) 636.

⁶¹² Vbt. 3. § (1) a)

⁶¹³ A Pp. 33. § alapján az állami bíróságok előtti perben fél az lehet, akit a polgári jog szabályai szerint jogok illelhetnek és kötelezettségek terhelhetnek.

⁶¹⁴ STEINGRUBER (i.m.) 35.

STEINGRUBER a felek választottbíróági perben való jogképességének vizsgálatát két további részre osztotta: az eljárás kezdeményezésének képességére és az eljárás folytatásának képességére.

A New Yorki Egyezmény szabályai szerint a részes felek perbeli jog- és cselekvőképességét a rájuk irányadó jog alapján kell megállapítani,⁶¹⁵ ugyanakkor a „*rájuk irányadó jog*” megfogalmazás számos további kérdést vet fel.⁶¹⁶ STEINGRUBER e körben példaként említette, hogy az Egyesült Államok egyes államai korlátozzák a gazdasági társaságok eljárás kezdeményezési jogát abban az esetben, ha a társaság nem felel meg az adott állam által felállított „*good standing*” elvárásoknak.⁶¹⁷

A folyamatban lévő választottbíróági eljárás folytatásához való jog első pillantásra szokatlannak tűnhet, ugyanakkor egy gazdasági társaság működése során felmerülhetnek olyan helyzetek, melyek kérdésessé teszik a társaság további fennmaradását. A magyar jog alapján ilyennek tekinthető a csődeljárás és a felszámolási eljárás.

Érdekes összevetni az egyes államok jogszabályait abban a tekintetben, hogy a társaságok fizetéseképtelensége esetére milyen mértékben korlátozzák a választottbíróági vitarendezés megindítását.⁶¹⁸ Az lengyel fizetéseképtelenségről szóló törvény rendelkezései szerint valamennyi választottbíróági megállapodás, amelyet a fizetéseképtelen társaság kötött, hatályát veszti a fizetéseképtelen bejelentését követően, és valamennyi folyamatban lévő eljárást meg kell szüntetni.⁶¹⁹ Az Egyesült Királyság joga szerint azonban a választottbíróági eljárás nem szűnik meg, csak automatikusan felfüggesztésre kerül a fizetéseképtelenségi eljárás

⁶¹⁵ New Yorki Egyezmény V. cikk

1. A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy:

a) a II. Cikkben említett megállapodásban résztvevő felek a rájuk irányadó jog szerint nem voltak cselekvőképeseek, vagy hogy az említett megállapodás a felek által kikötött jog értelmében vagy ilyen kikötés hiányában annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták, érvénytelen;

⁶¹⁶ Franco FERRARI – Stefan KRÖLL: Conflict of Laws in International Arbitration. Sellier European Law Publishers. 2010. 100.

⁶¹⁷ STEINGRUBER (i.m.) 34.

⁶¹⁸ Vö.: Vesna LAZIC: Arbitration and insolvency proceedings: Claims of ordinary bankruptcy creditors. EJCL 1999. December Vol. 3.3 (<https://www.ejcl.org/33/art33-2.html#par22>)

⁶¹⁹ STEINGRUBER (i.m.) 35. Article 142 of the Polish Law on Bankruptcy and Reorganisation

megindításával. A választottbíróági megállapodások az angol jog értelmében nem válnak tehát *ipso iure* érvénytelenné.⁶²⁰

Boronkay Miklós és ifj. Wellmann György „A Választottbíráskodás helyzete Magyarországon” című tanulmányában részletesen elemzi a magyar joggyakorlatot a Szegedi Ítélőtábla Gf.I.30.014/2012. számú ügyben hozott döntése tekintetében. Az ügyben részes felek a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság eljárását kötötték ki. Az eljárás megindítását megelőzően azonban a per felperese felszámolás alá került és ezzel összefüggésben az alperes ellen 186 millió forint megfizetése iránt keresetet terjesztett az illetékes törvényszék elé. Az elsőfokon eljáró bíróság a választottbíróági kikötésre hivatkozva a keresetet idézés kibocsátása nélkül elutasította, mely ellen a felperes fellebbezést terjesztett a Szegedi Ítélőtábla elé. Az Ítélőtábla a fellebbezést alaposnak találta és a törvényszéket az eljárás folytatására utasította.

Amint Boronkay és ifj. Wellmann is kifejti, a másodfokú bíróság érvelését a választottbíróóság jogi jellegéből adódó sajátos szabályaira alapította: különösen arra, hogy a hitelezők a felszámolás alá került társaság pernyertessége érdekében nem avatkozhatnak a perbe, az eljárás nem nyilvános, az ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek és az érvénytelenítési perben is csak szűk körben van lehetőség a jogorvoslatra, valamint a felperes nem részesülhet illetékfeljegyzési jogban. A másodfokú bíróság a fentiek alapján a Vbt. 8. § (1)⁶²¹ bekezdésére hivatkozva úgy ítélte meg, hogy a választottbíróági szerződés betarthatatlanná vált.⁶²² Az illetékfeljegyzési jog hiányán túl az Ítélőtábla érvelése kissé vitatható, tekintve, hogy a felhozott érvek nagy része valójában nem gátolja az igényérvényesítést, ekként például a

⁶²⁰ Justin WILLIAMS, Hamish LAL and Richard HORNSHAW, Akin Gump LLP: Arbitration procedures and practice in the UK (England and Wales): overview ([https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1))

⁶²¹ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény

8. § (1) Az a bíróság, amely előtt a választottbíróági szerződés tárgyát képező ügyben keresetet indítottak - kivéve az 54. § szerinti keresetet -, a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, vagy bármelyik fél kérelmére a pert megszünteti, kivéve, ha úgy ítéli meg, hogy a választottbíróági szerződés nem jött létre, érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan. A per megszüntetésére irányuló kérelmet az alperes legkésőbb a keresetlevélre benyújtott érdemi ellenkérelmében terjesztheti elő.

⁶²² BORONKAY Miklós – IFJ. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyezte Magyarországon. MTA LAW Working Papers 2015/12. 17. (https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_12_Boronkay-Wellmann.pdf)

hitelezők beavatkozásának kizártsága, a nyilvánosság kizárása vagy az eljárás egyfokú jellege nem áll valódi összefüggésben az igényérvényesítés hatékonyságával⁶²³

Az új választottbíráskodásról szóló törvény elfogadásával a magyar álláspont nem változott. A Vbt. 55. §-alapján a választottbíróági szerződésben részes fél ellen megindult felszámolás kezdő időpontját követően, a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás keretében, a Cstv. szabályai szerint lehet érvényesíteni.

A törvény rendelkezésének értelmezése alapján azonban *kizárólag az alperesi pozícióban* tekinthető kizártnak a választottbíróági út igénybevétele, ugyanis a jogszabály a következők szerint fogalmaz:

*Vbt. 55. §) Amennyiben a választottbíróági szerződésben részes fél ellen a magyar jog szerint felszámolási eljárás indult, vele szemben a felszámolás kezdő időpontja után a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás keretében, a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény szerint lehet érvényesíteni.*⁶²⁴

A törvény alapján tehát akivel szemben felszámolási eljárás indult, azzal szemben választottbíróági eljárás a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatban nem indítható, azaz nem lehet a választottbíróági eljárás alperese.

A vonatkozó kommentár ugyanakkor szintén a korábban említett ítélőtáblai döntésre hivatkozik, melynek értelmében a felszámolás alá került társaság felperesként való választottbíróági igényérvényesítése ellentétes a felszámolási eljárás céljával és a hitelezők érdekeivel, ezért betarthatatlan válik a választottbíróági megállapodás.⁶²⁵

A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (BGH) hasonló következtésre jutott a felszámolás alá került felperesi társaság eljárásával kapcsolatban azzal a különbséggel, hogy megvizsgálta a felperes anyagi helyzetét, és az alapján döntött az állami bíróság hatásköre mellett, hogy a felperes a választottbíróági díjelőleget nem tudta megfizetni.⁶²⁶ Boronkay és ifj. Wellmann e körben még utalnak arra, hogy a német jogirodalom álláspontja szerint az érintett ügy

⁶²³ BORONKAY – IFJ. WELLMANN (i.m.) 17.

⁶²⁴ Vbt. 55. §

⁶²⁵ GÁL Judit (szerk.) Társasági jogi perek 2018, Úmjs. 15. HVG-ORAC, 2018. 97.

⁶²⁶ BORONKAY – IFJ. WELLMANN (i.m.) 18.

rendes bíróság elé utalása helyett kedvezőbb lenne a fizetéseképtelenséggel érintett felperes részére a választottbírósági szerződéstől való elállás jogát biztosítani.⁶²⁷

13.2. Az autonómia külső korlátai – Objektív arbitrabilitás

Az arbitrabilitás objektív korlátja azt jelenti, hogy meghatározott ügytípusok nem vihetők a választottbíróság elé.

Az objektív arbitrabilitási korlátok körét az államok maguk határozzák meg, tipikusan ilyeneknek mondhatók a munkajogi, családjogi és a büntetőjogi ügyek. A magyar választottbírósági törvény az arbitrabilitással kapcsolatos rendelkezéseket a törvény hatályáról szóló részben állapítja meg. A törvény alapján nincs helye választottbírósági eljárásnak – a bizalmi vagyonkezelési szerződéssel összefüggő jogviszonyok kivételével – fogyasztói szerződésből eredő jogviták esetén, a Pp. Hetedik Részében szabályozott különleges eljárásokban⁶²⁸ és a Kp. hatálya alá tartozó eljárásokban elintézendő ügyekben.

Az objektív arbitrabilitáshoz kapcsolódóan megemlítendő, hogy Ptk. 6:104. § taxatívén felsorolja a tisztességtelen szerződési feltételeket fogyasztói szerződésekben. Ugyanezen szakasz (1) bekezdése i) pontja rendelkezik akként, hogy *fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben tisztességtelennek minősül különösen az a kikötés, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit, különösen, ha - anélkül, hogy azt jogszabály előírná - kizárólag választottbírósági útra kényszeríti a fogyasztót, jogellenesen leszűkíti bizonyítási lehetőségeit vagy olyan bizonyítási terhet ró rá, amelyet az irányadó jogi rendelkezések szerint a másik félnek kell viselnie.*

Ugyanakkor ebből nem következik az, hogy a fogyasztót a Ptk. kizárná a választottbírósági út igénybevételeből, ugyanis abban az esetben, ha a felek egyedileg megtárgyalják a választottbírósági kikötést, az nem minősül *tisztességtelen feltételnek*.⁶²⁹ Amint VARGA István is rámutat: „(...) önmagában is nagyon szerencsétlenül és nemzetközi összehasonlításban is kivételesen alakult a magyar jogban az, hogy a fogyasztói szerződéssel kapcsolatban a választottbírósági szerződés a

⁶²⁷ BORONKAY – IFJ. WELLMANN (i.m.) 18.

⁶²⁸ A Pp. Hetedik Részében szabályozott különleges eljárások az alábbiak: Személyi állapotot érintő perek, Gondnoksági perek, Házassági perek, Származási perek, Szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perek, Örökbefogadás felbontás iránti perek, Kiskorú gyermek tartása iránt indított per, Egyes személyiség jogok érvényesítése iránt indított perek, Munkaügyi perek, Végrehajtási perek, A jegyző birtokvédelmi ügyben hozott határozatának megváltoztatása iránt indított per.

⁶²⁹ Wellmann György (szerk.): Polgári Jog I-IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára.- Tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztói szerződésben. Budapest, 2024. Orac Kiadó.

*tisztességtelenség fogalmával kerül kapcsolatba, az mindig az adott ügy részleteinek ismeretében dönthető csak el, hogy a fogyasztó részére nem éppen a választottbíróvási út-e a kedvezőbb. A kivételesen a modern fogyasztói társadalomban is még előforduló, belátó- és cselekvőképes fogyasztót nem szükséges az akarata ellenére védeni.*⁶³⁰

13.3. Az autonómia további korlátai

13.3.1. A feltétlen érvényesülést kívánó imperatív szabályok (Mandatory Rules) és a közrendi záradék

A választottbíróvási megállapodásukban a felek kiköthetik a jogvita elbírálására irányadó jogot, azonban autonómiájuk e körben nem lehet teljes: a közrend védelme érdekében az államok korlátozhatják a felek akarati autonómiáját.⁶³¹

Vékás Lajos meghatározása alapján a közrend az „*az adott jogrendszer (...) „kemény magja”, amely arra hivatott, hogy az illető jogrendszer erkölcsi, gazdasági, politikai, alapjait közvetlenül védje, és egyúttal az adott társadalmi-jogi berendezkedés alapvető értékrendjét kifejezésre juttassa.*”⁶³² A nemzetközi jog a közrend kategóriáját hozta létre ezen elvek összefoglalására, mely elveket az adott nemzeti jog az alkalmazandó külföldi joggal szemben is védelmez.⁶³³

A közrendet a tételes jog a közrendi záradék és az imperatív szabályok alkalmazásával védi.⁶³⁴ Ezeknek a jogintézményeknek az akarati autonómiára gyakorolt hatásuk mélyebb vizsgálatához érdemes néhány sorban kitérni az imperatív szabályok és a közrendi záradék elhatárolásának kérdéseire.

⁶³⁰ Varga István: A választottbíróvási eljárásjog megújulása – Új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle. 2018. évfolyam/2018/1. 2.

⁶³¹ A külföldi választottbíróvási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény V. cikkének 2. pontja is rögzíti, hogy a választottbíróvási határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék.

⁶³² VÉKÁS Lajos: A közrend sérelme a választottbíróvási ítéletek esetében. In.: Burián László – Szabó Sarolta (szerk.) Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából. Pázmány Press Budapest, 2014. 229.

⁶³³ VÉKÁS (i.m.) 229.

⁶³⁴ MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2016. 147.

A jogirodalomban számos elmélet született arról, hogy milyen elvek mentén lehet igazán megragadni a két „védelmi eszköz” közötti különbségeket.⁶³⁵ LANDO⁶³⁶ nézete szerint az imperatív normák két kategóriába sorolhatók: az egyik a szerződő felek egymás közötti viszonyában védi a gyengébb felet (például a fogyasztót), a másik pedig a társadalmi érdeket védi a szerződő felek egymás közötti megállapodásától (például nem zárható ki a szerződésszegésért való felelősség).⁶³⁷ Ezzel szemben a „[a] közrend akkor lép közbe, ha az idegen jog alkalmazásának eredménye nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a fórum jogában fellelhető alapvető jogelvekkel, az uralkodó erkölcsi felfogással, és a közérdeknek (közjó) a társadalomban mélyen tradicionálisan gyökerező koncepciójával.”⁶³⁸

Más megközelítés alapján az imperatív szabályok *pozitív jellegű*, míg a közrendi záradék *negatív jellegű* védelemnek nevezhető, tekintve, hogy az imperatív szabályok nem generálklauzula jellegűek, hanem tartalmilag is konkrét szabályozást adnak az adott alapvető jelentőségű kérdésnek.⁶³⁹ Imperatív normának tekinthető például a régi Ptk. általános, egyenlő és feltétlen jogképességet kimondó szabálya, amely tovább él az új Ptk.-ban is, anélkül, hogy az új törvény nem sorolja fel külön, hogy a jogképesség életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül egyenlően illet meg mindenkit.⁶⁴⁰ Az imperatív szabályokkal szemben a közrendi záradék generálklauzula jellegű, mely alapján mellőzni szükséges a külföldi jogszabály alkalmazását, ha az a belföldi jog alapvető elveit sértené.⁶⁴¹ Ugyanakkor míg a közrendi klauzula kimerül azzal, hogy a negatív jellegű védelmével meggátolja a kijelölt jog anyagi jogszabályának alkalmazását, addig az imperatív normák kettős szerepkörben is működhetnek: közvetlenül biztosítják a közrend érvényesülését, de emellett olyan jogpolitikai célokat is megjeleníthetnek, „melyeknek a közrendhez semmi közzük sincsen.”⁶⁴²

⁶³⁵ Vö.: RAFFAI Katalin: A nemzetközi magánjogi közrend rétegei - különös tekintettel a közösségi és a magyar jogra (https://www.ajk.elte.hu/file/DI_Raffai_Katalin_dis.pdf) különösen: 3.1.Közrend és imperatív norma elhatárolási nehézségei

⁶³⁶ LANDO, Ole, The Law Applicable to the Merits of the Dispute, in: Sarcevic (ed.), Essays on International Commercial Arbitration, Boston, London 1991, at 129 et seq.

⁶³⁷ RAFFAI Katalin (i.m.) 41.

⁶³⁸ RAFFAI (i.m.) 42.

⁶³⁹ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 148.

⁶⁴⁰ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 148.

⁶⁴¹ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 149.

⁶⁴² BURIÁN László: Gondolatok a közrend szerepéről. In: Magister artis boni et aequi – Studia in honorem Németh János. Szerk: Kiss Daisy, Varga István. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003, 117.

Az imperatív szabályok értelmezése körében a legnagyobb problémát az okozza, hogy nincs egyértelmű szabály arra nézve, hogy melyek tekintendők egy imperatív szabály alapvető kritériumainak, azaz mi határozza meg a *feltétlen alkalmazandóságot*. A konkrét meghatározottság hiánya miatt így csak a jogszabály rendeltetése jelenthet kiindulási pontot: azaz közvetlenül védi-e az adott jogszabály a gazdasági és társadalmi rendet.⁶⁴³

Ezek a feltétlen érvényesülést kívánó szabályok nagy terhet rónak a (választott)bíróságokra azzal, hogy közvetlen versenyt alakítanak ki az államok és a felek között, hiszen ezeknek a normáknak akkor is érvényesülniük kell, ha a felek a szerződésükben kifejezetten kizárták az adott jog alkalmazását.

Az Európai Unióhoz való csatlakozással a választottbírói ítéletek végrehajtása körében előtérbe került az imperatív szabályok értelmezésének kérdése, különösen egy belga és egy német jogeset kapcsán, melyekben bíróságok nem engedélyezték a választottbírói klauzulák alapján történő eljárások lefolytatását, arra hivatkozva, vagy ezáltal a felek részére lehetővé válna, hogy elkerüljék a fórum joga szerinti alapvető piaci szabályokat. Fontos ugyanakkor hozzátenni, hogy a szerződő felek az Európai Unió kívüli választottbírói eljárásban és nem uniós jog alkalmazásában állapodtak meg.⁶⁴⁴ Ebben a körben az érem mindkét oldala rendkívül érdekes: vajon mekkora mértékben akadályozzák az imperatív szabályok a választottbírói eljárásokat, és vajon a választottbírói eljárások mennyiben akadályozzák az EU belső piaci szabályainak hatékony működését.⁶⁴⁵

A belga bíróság érvelésében arra hivatkozott, hogy a fórum imperatív szabályainak az alkalmazása nem mellőzhető a választottbírói eljárásban sem, azonban abban az esetben, ha külföldön is biztosítható a belga imperatív szabályok alkalmazása, a belga bíróság kivételesen hely adhat az ilyen jellegű választottbírói klauzulák alkalmazásának.⁶⁴⁶

A német bíróság is hasonló következtetésre jutott: azok a jogviták, melyek tekintetében felmerül a német imperatív szabályok alkalmazása, akkor dönthetők el választottbírói vagy külföldi (rendes) bíróság előtt, ha biztosítható az eljárásban a német imperatív szabályok

⁶⁴³ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 148.

⁶⁴⁴ KLEINHEISTERKAMP, JAN: Legal certainty, proportionality and pragmatism: overriding mandatory laws in international arbitration. *International and Comparative Law Quarterly*. 2. (http://eprints.lse.ac.uk/88377/1/Kleinheisterkamp_Legal%20Certainty_Accepted.pdf)

⁶⁴⁵ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 3.

⁶⁴⁶ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 5.

alkalmazása, vagy a másik állam egyenértékű rendelkezésekkel biztosítja a német imperatív szabályok feltétlen érvényesülését.⁶⁴⁷

Ugyanakkor *a felek autonómiájának lényege* az, hogy az eljárás szabályainak meghatározásával, így az alkalmazandó jog kiválasztásával is, saját maguk számára kiszámíthatóbbá tegyék az eljárás esetleges kockázatait, azáltal, hogy felmérik az általuk választott jog sajátosságait. Jan KLEINHEISTERKAMP tanulmányában rámutat arra, hogy a felek számára az alkalmazandó jog megválasztása lehetőséget biztosít arra, hogy az egyébként bizonytalan kimenetelű, nem kiszámítható eljárásban növeljék saját biztonságérzetüket.⁶⁴⁸

13.3.2. Az állami bíróságok belépése

Horváth Éva találó megfogalmazás alapján, *„[i]smeretes, hogy a szuverén – miközben a választottbíráskodás lehetőségének megengedésével kiengedi kezéből azoknak az ügyeknek az eldöntését, amelyekre választottbírói hatáskört köthetnek ki a felek – bizonyos kontroll-lehetőségeket biztosít magának.*”⁶⁴⁹

A választottbírói eljárás kikötésével, a felek kizárják az állami bíróság útján történő igényérvényesítést, ekként a bíróságok bármilyen jellegű beavatkozása a felek akarati autonómiájának korlátját képezi.

Az állami bíróságok beavatkozásának két célja lehet: segíti a választottbírói eljárás lefolytatását az esetleges eljárási akadályok feloldásával (például a választottbíró-jelölés elmaradása esetén), valamint ellenőrzi az eljárás törvényességét (például az ítéletek közrendbe ütközésének megállapítása esetén).⁶⁵⁰

Az állami bíróságok ennek megfelelően, *segítő és ellenőrző szerepet töltenek be a választottbíráskodásban.*⁶⁵¹ Alapesetben a választottbírói eljárás az állami bíróság közreműködése nélkül történik. Az állam csak abban az esetben avatkozhat be, ha a választottbírói eljárás saját hatáskörében nem képes az adott kérdést rendezni.

A választottbírói döntéshozatal során az állami bíróság négy ponton kapcsolódhat be az eljárásba: a választottbírói tanács felállítása előtt, az eljárás megkezdésekor, az eljárás lefolytatása alatt, és a végrehajtás során.

⁶⁴⁷ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 5.

⁶⁴⁸ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 7.

⁶⁴⁹ HORVÁTH (2010. i.m.) 108.

⁶⁵⁰ VINCZE Andrea: A választottbírói eljárás és az állami bíróság kapcsolata. Cég és Jog. 2003/7-8. 39.

⁶⁵¹ NAGY Csongor István. Nemzetközi magánjog. Budapest, HVG-ORAC. 2012., 277.

A választottbíróági eljárás megkezdése előtt a bíróság az alábbi esetekben avatkozhat be az eljárásba: ha valamelyik fél vitatja a választottbíróági szerződés érvényességét, ha a felek egyike a választottbíróági kikötés ellenére az állami bíróság előtt indított peres eljárást, ha feltehető, hogy a felek egyike az eljárás elkerülésére törekszik, illetve, ha valamelyik fél olyan rendkívüli védelemre szorul, amellyel nem késlekedhetnek a tanács felállításáig.⁶⁵²

A bíróság szerepvállalása az eljárás kezdetén általában a választottbírók megválasztása és kizárása körében a leggyakoribb. A Modelltörvény hatására a legtöbb nemzeti jog szerint a bíróság ezekben az esetekben a felek szerződésének érvényre juttatására törekszik azáltal, hogy amennyiben a felek nem jutnak megállapodásra, vagy az általuk választott kijelölő mechanizmus nem vezet eredményre, átveszi ezt a jogkört.⁶⁵³

A bíróság részvétele a választottbíróági eljárás alatt számos formában lehetséges, ennek ellenére az eljárási szabályok ritkán foglalkoznak a kérdéskörrel. A bíróság belépése általában azokban az esetekben történik, amikor a választottbíróság az adott kérdésben nem hozhat határozatot. A bíróság fentiekén túl részt vehet a bizonyítási eljárásban megkeresett bírósággént. A bíróságok belépése azokban az esetekben, amelyekben a választottbíróság nem tud intézkedni, elengedhetetlen.⁶⁵⁴

A magyar jog alapján az állami bíróságok segítő szerepet töltenek be a választottbíróági eljárásban. A Vbt. 7. §-a határozza meg azokat a főbb esetköröket, amikor az állami bíróság bekapcsolódhat a választottbíróági eljárásba. Ezek az következők:

- i. a választottbírák kijelölése abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg / nem tudtak megállapodásra jutni a választottbírák személyéről (kivétekként említendő az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróság előtti ügyek, ugyanis ezen intézmény eljárása esetén a választottbíróság honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróság elnöke jelöli ki az választottbírákat abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg a személyükben)
- ii. a választottbíró kizárása iránti eljárásban, ha arra irányuló kérelmet a választottbíróság elutasította, a fél az állami bíróságtól kérheti, hogy döntsön a kizárás iránti indítványról,

⁶⁵² LEW, Julian D M: Does National Court Involvement Undermine the International Arbitration Processes? American University International Law Review 2009 Volume 24. Issue 3. 496. (<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=auilr>)

⁶⁵³ LEW: i.m. 497.

⁶⁵⁴ LEW: i.m. 497.

- iii. a fél kérheti az állami bíróságtól, hogy állapítsa meg a választottbíró megbízatásának megszűnését,
- iv. jogsegélyt nyújt a bizonyítási eljárásban; ideiglenes, illetve biztosítási intézkedést foganatosíthat.

A rendes bíróságok a fentiekén túlmenően nem avatkozhatnak bele a felek választottbíróvási úton történő jogi igényérvényesítésébe, ezzel a felek szerződési szabadságát, így a közöttük létrejött választottbíróvási szerződést tiszteletben tartva.⁶⁵⁵

Érdekességgé válhat, hogy az angol jog szabályai szerint a valamelyik fél vagy a választottbíróvási indítványára az állami bíróság köteles állást foglalni a választottbíróvási eljárásban felmerült valamely jogkérdésben, azonban az állásfoglalás elkészítése és megküldése nem képezi akadályát az eljárás folytatásának.⁶⁵⁶

13.3.3. A választottbíróvási mérlegelési jogköre

13.3.3.1. A választottbíróvási mérlegelési jogköre az eljárás szabályainak meghatározása során

Alaptétele a választottbíráskodásnak, hogy annak eljárási szabályait alapvetően a felek határozzák meg, a választottbíróvási pedig mintegy hégagpótló jelleggel egészíti ki azokat, amennyiben a felek nem rendelkeztek előzetesen.

- i. Azonban, ahogy a dolgozatban már több helyen tárgyaltuk, a felek autonómiájának vannak bizonyos garanciális korlátai. Ezek közül a választottbíróvási mérlegelési jogkörét érintően, a kógens szabályok betartása az elsődleges.⁶⁵⁷
Amint a Vbt. 47. § (2) ad) kimondja: a választottbíróvási ítélet abban az esetben érvényteleníthető, ha a választottbíróvási tanács összetétele vagy a választottbíróvási eljárás nem felel meg a felek megállapodásának – *kivéve, ha a megállapodás ellentétes a törvény kötelezően alkalmazandó szabályával* – vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg a törvény rendelkezéseinek.
- ii. A fentiekből és a választottbíráskodás természetéből következik, hogy a felek minden olyan eljárási szabályt meghatározhatnak, amelyre vonatkozóan nincs törvényi szabályozás.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: Nemzetközi eljárások joga. A kereskedelmi választottbíráskodás. Szt. István Társulat. Budapest, 2003., 107.

⁶⁵⁶ HORVÁTH (2010. i.m.) 95.

⁶⁵⁷ Szalay Ágnes: A választottbíróvási eljárásra és döntésre irányadó jogi szabályozás JK, 2000/4., 133.

⁶⁵⁸ Uo.

- iii. A felek megállapodhatnak valamely intézményes választottbíróság eljárásában is, és amennyiben ez történt, az általuk nem szabályozott kérdésekben az adott választottbíróság eljárási szabályait kell alkalmazni.⁶⁵⁹

Vbt. 3. § (2)

Ahol e törvény b) arra a tényre utal, hogy a felek megállapodtak vagy megállapodhatnak, vagy e törvény bármilyen módon a felek megállapodására utal, az ilyen megállapodás magában foglalja az e megállapodásban hivatkozott választottbíráskodási szabályzatot is.

- iv. Abban az esetben, ha a felek nem rendelkeztek a kérdéses eljárási szabályról, és az az általuk meghatározott eljárási szabályzatban sem lelhető fel (vagy nem jelöltek meg ilyen eljárási szabályzatot) az alkalmazandó jog szerinti jogszabályok szerint kell eljárni.
- v. Ha ilyen sem található, akkor a választottbíróság saját döntése szerint járhat el az adott eljárási kérdésben.⁶⁶⁰

13.4. Részösszefoglalás

A felek autonómiájának különböző dimenzióit vizsgáltam meg az értekezésben, amíg eljutottam annak korlátaig. A fejezetben áttekintettem az akarati autonómia belső korlátait – azaz a szubjektív arbitrabilitásról, amelyek alá a felek szerződéskötési képességének, illetve felek perbeli jog- és cselekvőképességének hiánya tartozik, valamint az akarati autonómia külső korlátait – azaz az objektív arbitrabilitásról, amely arra vonatkozik, hogy az adott ügy választottbírói úton eldönthető-e, azaz nem tartozik-e a választottbíráskodás alól kivett ügyek körébe.

A harmadik csoportot az egyéb külső korlátok jelentik: azaz az imperatív szabályok és a közrend kívánalmainak betöltése, valamint ide sorolhatóak még az állami bíróságok belépésének, valamint a választottbíróság saját mérlegelési jogkörének esetei is, amelyek nem közvetlen korlátai a felek autonómiájának, azonban mégis hatással lehetnek arra.

⁶⁵⁹ Szalay (i.m.) 134.

⁶⁶⁰ Uo.

14. Az értekezés következtetései, a hipotézisek értékelése

H1 HIPOTÉZIS	A felek autonómiája hatókörének növekedése alapvető tendencia, azonban a növekedésnek vannak garanciális korlátai.
--------------	--

Kutatósi kérdés 1.

A választottbíráskodás alapja a felek szerződési szabadsága. Megfigyelhető-e a pacta sunt servanda oldódása?

Megállapítások:

A *pro arbitration* irány figyelhető meg a nemzetközi és a hazai választottbíráskodásban egyaránt:

1. A **validation principle elve** (más néven *in favorem validitatis*) a választottbírószági megállapodás érvényességére való törekvést jelenti. Az alábbi jogesetekben a (választott)bírószágok eljárásában közös volt a fenti törekvés szerinti eljárás.
 - i. Az ICC Case No. 4667. számú ügyben a bíróság úgy határozott, hogy egy olasz társaságot köt egy szerződés, amelyet a kereskedelmi igazgatója írt alá, még akkor is, ha ennek aláírására a kereskedelmi igazgatónak nem volt jogosultsága. Az indokolás alapján a másik szerződő fél joggal vélelmezhetette, hogy a kereskedelmi igazgató rendelkezik a szükséges jogosultsággal a szerződés aláírására, tekintettel arra, hogy a megállapodást a társaság vezérigazgatója és kereskedelmi igazgatója jelenlétében együttesen tekintették át.
 - ii. Sulamérica Cia Nacional De Seguros S.A. and others v Enesa Engenharia S.A: felek közöttük létrejött főszerződésre a brazil jogot kötötték ki, azonban a választottbírószági klauzulában a választottbírószág helyeként Londont jelölték meg. A jogvita felmerülésekor az angol bíróságnak döntést kellett hoznia a választottbírószági megállapodás érvényességéről. A választottbírószági megállapodás a *lex contractus* kapcsolóelv szerint érvénytelen lett

volna, viszont a favor validitatis alapján érvényes – az angol bíróság érvényesnek fogadta el.

2. A **favor validitatis elv** megjelenik az Nmjt.-ben:

Nmjt. 52. § (4) A választottbíróági megállapodást alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha az e § alapján meghatározott jogok bármelyike, vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek megfelel.

3. A **nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések megítélése** is a pro arbitration tendenciát támasztja alá.

4. Az **írásbeliség oldódása** figyelhető meg. Ezt a Vbt. 8. § (3) bek. is alátámasztja: Írásban megkötött választottbíróági szerződésnek kell tekinteni azt a megállapodást is, amely elektronikus aláírás nélküli elektronikus közlés útján jött létre, ha az elektronikus közlésben foglalt adat a másik fél számára hozzáférhető, és alkalmas későbbi hivatkozásra

A pacta sunt servanda elve (a megállapodásokat teljesíteni kell) elve véleményem szerint nem oldódik, azonban a választottbíróági megállapodások megítélése alkalmazkodik a kor kihívásaihoz. A választottbíróágok a felek autonómiájának érvényesülése érdekében arra törekednek, hogy a választottbíróági megállapodások érvényesek legyenek.

Kutatási kérdés 2.

A választottbíróági eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek (és ha van ilyen, akkor) melyeket a választottbíróág?

Megállapítások:

1. **Elsődlegesen**, kijelenthető, hogy a feleknek van joguk megállapítani az eljárás szabályait:
 - (i.) dönthetnek arról, hogy előzetes feltétel teljesüléséhez kötik a választottbíróági eljárás megindítását (megelőző közvetítői eljárás)

- (ii.) dönthetnek arról, hogy intézményes választottbíróság előtt folytatják le az eljárást (itt az autonómia csak az eljárási szabályok diszpozitív rendelkezései körében érvényesül)
- (iii.) dönthetnek arról, hogy ad hoc választottbíróság előtt folytatják le az eljárást
- (iv.) dönthetnek választottbírák kijelöléséről, megállapíthatják, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírákat és dönthetnek a választottbírák megbízatásának megszüntetéséről;
- (v.) dönthetnek választottbíráskodás helyéről (nem csak a földrajzi helyet értve ezalatt, hanem a mögöttesen alkalmazandó jogszabályokat is),
- (vi.) dönthetnek a választottbírák által alkalmazandó eljárási szabályokról;
 - dönthetnek a kézbesítés szabályairól;
 - dönthetnek a keresetmódosítás és a keresetkiegészítés megengedhetőségéről;
 - dönthetnek arról, hogy kéri-e tárgyalás tartását;
 - dönthetnek arról, hogy az eljárás nyilvános vagy zárt legyen;
 - bármelyik fél dönthet arról, hogy bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresi az állami bíróságot;
 - dönthetnek arról, hogy egyezséget kötnek;
 - dönthetnek arról, hogy a fél mulasztása miként kerüljön értékelésre;
 - dönthetnek szakértői bizonyítás lefolytatásáról;
 - dönthetnek a választottbíróság döntéshozatalának módjáról (szótöbbséggel vagy másként)
- (vii.) dönthetnek az alkalmazandó jogról;
- (viii.) dönthetnek az eljárás nyelvéről;
- (ix.) dönthetnek az eljárás megszüntetéséről.

2. **Másodlagosan**, amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbíráskodás szabályaiban, nem kötöttek ki intézményes választottbírási szabályzatot, és az alkalmazandó jog sem rendelkezik a kérdéssel, akkor a választottbíróság határozza meg azokat azzal, hogy a döntése során a felek preferenciáit figyelembe kell vennie.

Mindez a Vbt. alapján az alábbiakból vezethető le:

- a Vbt. 3. § (3) bek. kimondja, hogy a törvény rendelkezéseit az UNCITRAL Modelltörvényhez kiadott UNCITRAL magyarázatokra figyelemmel kell értelmezni;

- a Modelltörvényhez kiadott, 9.2. pontban idézett kommentár kifejti: a választottbíráknak olyan eljárási szabályokat kell elfogadniuk, amelyek „*ismerősek vagy legalábbis elfogadhatóak a felek számára*”.
-

Kutatósi kérdés 3.

A választottbíróság jogosult-e bizonyos körülmények között eltérni a felek megállapodásától?

Megállapítások:

A választottbíróság nem jogosult eltérni a felek megállapodásától.

1. A New Yorki Egyezmény V. cikk 1. d) pontja alapján a választottbíróági ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár.

Az értekezésben bemutatott jogesetek közül kettőt emelnék ki e körben:

- i. CEEG v. Lumos: a választottbíróság nem dönthet akként, hogy a felek által meghatározott eljárási nyelv helyett másik nyelvet alkalmaz és nem jogosult a felek által meghatározott nyelvtől eltérő nyelven értesítést küldeni. Az amerikai 10. kerületi bíróság rámutatott: az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, figyelemmel arra, hogy a felek ezt megelőzően kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és kifejtette továbbá, hogy az elsőként megkötött Megállapodás nyelvválasztási rendelkezései irányadók voltak az adásvételi szerződésre is, figyelemmel arra, hogy a Megállapodás, mint főszerződés, mintegy ernyőként szolgált a felek üzleti kapcsolatának feltételeit rögzítve. A kerületi bíróság a választottbíróági ítélet elismerésére és végrehajtására irányuló kérelmet elutasította.
- ii. Government of UK v. Boeing Co.: a bíróság nem rendelkezhet az ügyek egyesítéséről a saját gazdaságossági szempontjai és az eljárás gyorsaságának előmozdítása érdekében, a választottbíróági szerződés ellenében.

Ez utóbbival kapcsolatban felhívom a figyelmet, hogy a Vbt. alapján bármelyik fél kérelmére, a választottbíróvási tanács tájékoztatja azt, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy az eljárásba az azonos érdekű fél nyertességének előmozdítása érdekében beavatkozhat. A választottbíróvási tanács beavatkozás tárgyában hozott döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye. (Vbt. 37. §)

Kiemelendő, hogy a Vbt. nem várja el ehhez kapcsolódóan a felek megállapodását, sőt adott esetben a másik fél ellenvéleménye esetén sincs akadálya a beavatkozás engedélyezésének, amely megértésem szerint a felek autonómiájának korlátozását jelenti.

Kutatási kérdés 4.

Melyek a felek autonómiájának azonosítható korlátai?

Megállapítások:

1. Az autonómia korlátjaiként az alábbi i.-v. pontokban rögzítettek azonosíthatók.

- i. **Szubjektív és Objektív arbitrabilitási korlátok**

- ii. **Imperatív szabályok és közrend**

Nincs kifejezett szabály arra, hogy mi tekintendő imperatív szabálynak. A választottbíróvási ítélet érvénytelenítése, illetve a külföldi választottbíróvási ítélet elismerése és végrehajtása során széles mérlegelési jogköre van a bíróságnak, amely a felek számára bizonytalanságot jelent és egyúttal az autonómiájuk korlátját is jelenti. A közrend a fórum jogának alapvető értékeit és erkölcsi normáit védi. Véleményem szerint ez szűkebb és kiszámíthatóbb kört jelent, mint az imperatív szabályok köre. Álláspontom szerint mind az imperatív, mind pedig a közrendi szabályok fenntartása indokolt, tekintettel arra, hogy megakadályozza, hogy társadalmilag/erkölcsileg nem megfelelő ítéletek kerüljenek végrehajtásra, emellett fenntartja a választottbíráskodás integritását.

- iii. **Az állami bíróságok belépése (a Vbt. alapján)**

- a. Az állami bíróság funkciója: *segítő* és *ellenőrző* funkció. Az állami bíróságok az alábbi (i.)-(v.) esetekben léphetnek be az eljárásba.

- (i.) választottbírák kijelölése megállapodás hiányában (kivéve, ha intézményes választottbíráóság szabályzata másként nem rendelkezik)
Nem intézményes választottbíráóság előtti eljárásban, a választottbíró kijelölése tekintetében, ha egyesbíró eljárásában állapodtak meg a felek, azonban valamelyik fél nem működik közre a választottbíró jelölésben és emiatt az állami bírósági jelöli ki az eljáró választottbíró, a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködő fél *autonómiája sériül*, tekintettel arra, hogy az állami bíróságot semmilyen jogszabály nem kötelezi arra, hogy a választottbíró jelölés során az említett fél véleményét figyelembe vegye. [6.3. – 6.7.]
- (ii.) választottbíró kizárása iránti indítvány elbírálása, ha a választottbíráóság azt megelőzően elutasította;
- (iii.) választottbíró megbízatása megszűnésének megállapítása a fél kérelmére;
- (iv.) jogsegély nyújtása, valamint ideiglenes és biztosítási intézkedés foganatosítása;
- (v.) választottbíráósági ítélet érvénytelenítése.

iv. A választottbíráóság mérlegelési jogköre (a Vbt. alapján)

- a. A választottbíráóság saját mérlegelési jogkörében az alábbi kérdéskörökben dönthet.
 - (i.) döntés a saját hatásköréről (17. §)
 - (ii.) döntés a bizonyítékok befogadhatóságának, relevanciájának és súlyának meghatározásáról (Vbt. 30. §)
 - (iii.) *döntés a beavatkozás engedélyezéséről (37. §)*
 - (iv.) döntés az eljárásújítás megengedhetőségéről (50. §)
 - (v.) *módosíthatja, felfüggesztheti és hatályon kívül helyezheti az általa hozott ideiglenes intézkedést, illetve előzetes intézkedést (22. §)*
 - (vi.) a választottbíráóság hézagpótló jelleggel minden eljárási szabályt meghatározhat, amelyet a felek előzetesen nem állapítottak meg.

v. A felek egyenlőségének biztosítása

- a. A választottbíráósági eljárásban a felek egyenlőségének biztosítása az alábbi két alapelv mentén történik.
 - (i.) minden felet egyenlő elbánásban kell részesíteni – ez azt jelenti, hogy sem anyagi-, sem pedig eljárásjogi értelemben nem lehet az egyik felet kedvezőbb helyzetbe hozni

- (ii.) minden félnek meg kell adni a lehetőséget, hogy ügyét előadhassa.
-

A H1 HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

1. **Megállapítható, hogy a felek autonómia hatókörének növekedése**, erre utal a nemzetközi választottbíráskodásban elterjedt és az Nmjt.-ben is megjelenő pro arbitration megközelítés / validation principle alkalmazása.
2. A felek autonómiájának fokmérője, hogy
 - kik és milyen szabályok mentén határozhatják meg az eljárás szabályait;
 - jogosult-e a választottbíróság a felek megállapodásától eltérni;
 - milyen szubjektív és objektív arbitrabilitási korlátokat állít fel az alkalmazandó jog / a választottbíróság helye szerinti ország joga;
 - milyen imperatív és közrendi szabályoknak kell megfelelni;
 - az állami bíróságok milyen feltételek mellett léphetnek be az eljárásba;
 - a választottbíróságnak milyen mértékű mérlegelési jogkört biztosít az eljárási szabályzat/ az alkalmazandó jog / a választottbíróság helye szerinti jog.
3. A felek autonómiájának vannak szükséges és nélkülözhető korlátai:
A kutatás alapján **szükséges, azaz garanciális korlátnak** tekintendő:
 - i. a szubjektív arbitrabilitási korlátok
 - ii. bizonyos ügycsoportokban az objektív arbitrabilitási korlátok
 - iii. az imperatív szabályok és közrend védelme
 - iv. az állami bíróságok segítő és ellenőrzési funkciója
 - v. a választottbíróság mérlegelési jogköre saját hatásköre és a bizonyítékok értékelése tekintetében
 - vi. a felek egyenlőségének biztosítása.

A kutatás alapján **nélkülözhető korlátként**, azaz a felek autonómiáját hátrányosan befolyásoló korlátként azonosítottam az alábbiakat:

- i. a fogyasztók kizárása a választottbírási eljárásból – mint objektív arbitrabilitási korlát;

- ii. a választottbíróság döntése a beavatkozás engedélyezése tárgyában, a felek megállapodása nélkül, illetve akár annak ellenére is;
- iii. az ideiglenes intézkedés / előzetes ideiglenes intézkedés a felek hozzájárulása és előzetes értesítése nélküli visszavonása saját hatáskörben.

A doktori kutatások alapján megállapítottam, hogy az autonómia hatóköre bővülése tendenciaként megfigyelhető, azonban a bővülést féken tartják a fentiekben kifejtett szükséges / nélkülözhető korlátok.

H2 HIPOTÉZIS	A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik.
---------------------	--

Kutatási kérdés:

A multilokális megközelítéstől a transznacionális jogrend felé mozdul-e el a választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye?

Megállapítások:

A választottbíróági eljárás akkor eredményes, ha az ítélet végrehajtható.

1. A New Yorki Egyezmény alapján az az ország, amelyben a végrehajtást kéri, megvizsgálhatja, hogy ezen ország joga szerint az ügy választottbírói útra tartozhat-e (objektív arbitrabilitási korlát), illetve a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak a közrendjébe ütközik-e. (5. cikk 2. a) és b))
2. Ennek megfelelően, a választottbíróság helye államának és annak az országnak, amelyben a végrehajtást kéri széleskörű jogértelmezési jogosultsága van: a végrehajtás államának bírósága mérlegelheti, hogy objektív arbitrabilitási korlátozás alá tartozik-e a végrehajtatni kívánt ítélet jogi tárgya.

A választottbíráskodás helyének és a választottbíróági határozat végrehajtásának helyének joga a New Yorki Egyezmény rendelkezéseire tekintettel alapjaiban határozza meg a választottbíróági ítélet végrehajthatóságát.

A transznacionális jogrend felé történő elmozdulással *szemben* felhozható példák:

1. Az Európai Unióban nagyon szigorú feltételei vannak a fogyasztókkal szembeni választottbíróági igényérvényesítésnek, ekként egy olyan választottbíróági ítélet, amely egy EU-n kívüli államban született és nem felel meg az EU-ban elvárt szigorú fogyasztóvédelmi szabályoknak, az EU-ban végrehajthatatlanná válhat. A Vbt. 1. § (3) bek. alapján nincs helye választottbíróági eljárásnak fogyasztói szerződésben eredő jogvitában.
2. A Vbt. szabályai szerint a 12. § (7) bek.-ben meghatározott esetek fennállása esetén a felek által kijelölt személy nem lehet választottbíró. Ilyen esetnek minősül, többek között: ha a huszonnegyedik életévét nem töltötte be, ha jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltotta, ha bíróság jogerősen szabadságvesztésre ítélte és a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól nem mentesült, ha cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll.
A New Yorki Egyezmény V. cikk 1. d) pontja alapján az ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbíróág összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróág eljár.

A H2 HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

Álláspontom szerint, a transznacionális jogrend túlmegy a jelenleg értelmezhető határon. Napjainkban nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszeraitől – értve ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíróág helye (mögöttes joga) és a választottbíróági határozat

végrehajtásának helyének joga jelenleg rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében, és arra mutatnak a jelek, hogy transznacionális választottbírói jogrend a közeljövőben nem fog megvalósulni.

Forrásjegyzék

1. ARISZTOTELÉSZ: Nikhomakhoszi ethika. Fordította: Szabó Miklós (Budapest, Magyar Helikon, 1971.
2. BAKER, Stewart Abercrombie – Daves Mark David: Establishment of an Arbitral Tribunal under the UNCITRAL Rules: The Experience of the Iran-United States Claims Tribunal. International Lawyer. Volume 23.1989.81. (<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2631&context=ti>)
3. BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: A választottbíróvási szerződésre alkalmazandó jog meghatározása. In: BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új Nemzetközi Magánjogi Törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok*. Budapest, HVG Orac Kiadó, 2016.
4. BÁN Dániel: A választottbíróvási kikötés elkülönítése és a jogválasztás. In: BODZÁSI Balázs (szerk.): *A gazdasági jog és az adójog aktuális kérdései 2018-ban. Gazdasági jogi kutatások a Budapesti Corvinus Egyetemen*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018
5. BANTEKAS Ilias: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press 2015.
6. BANTEKAS, Ilias: An introduction to International Arbitration. Cambridge University Press, 2015
7. BANTEKAS, Ilias: Language Selection in International Commercial Arbitration, 36 OHIO St. J. oN Disp. Resol. 140. (2020).
8. BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Dialóg Campus Kiadó, 2019.
9. BERGER, Bernhard –KELLERHALS, Franz: *International and Domestic Arbitration in Switzerland*. Stämpfli Verlag, 2021,
10. BERGMAN, Jerry: Benjamin Lee Whorf: An Early Supporter of Creationism (<https://www.icr.org/article/benjamin-lee-whorf-early-supporter/>)
11. BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & VAN LEYNSEELE, P.: Enforceability of mediation clauses in Belgium and the Netherlands: Leading a horse to the water ... and making it drink? *Nederlands Vlaams Tijdschrift Voor Mediation En Conflictmanagement*,
12. BINDER, Peter: International Commercial Arbitration and Conciliation In UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet and Maxwell. 3rd edition. 2010.

13. BINDER, Peter: International Commercial Arbitration and Concilitation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet&Maxwell, 2010.
14. BODZÁSI Balázs – TANÁCS Péter: Az új választottbírói törvény. Fontes Iuris. 2017.
15. BODZÁSI Balázs: Az új választottbírói törvény néhány újdonságáról <https://real.mtak.hu/87965/1/Bodz%C3%A1si%20Bal%C3%A1zs%20magyar%20nyelv%C5%B1%20tanulm%C3%A1ny.pdf>
16. BOÓC Ádám: A nemzetközi választottbírói klauzulák az új IBA Irányelvek tükrében. Európai Jogi Kultúra. Szerkesztette: FUGLINSZKY Ádám – KLÁRA Annamária. A Magánjogot Oktatók Egyesülete és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara által 2011. június 17-18. napjára szervezett tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.
17. BOÓC Ádám: *A nemzetközi választottbírói klauzulák az új IBA irányelvek tükrében.* FUGLINSZKY Ádám – KLÁRA Annamária (szerk.) Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2012.
18. BOÓC Ádám: Észrevételek az arbiterről. Állam- és Jogtudomány LI. évfolyam 2010.
19. BORN Gary – ŠČEKIĆ Marija: Pre-Arbitration Procedural Requirements ‘A Dismal Swamp’ <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2012/3198.html>
20. BORN Gary B. *International Commercial Arbitration.* Wolters Kluwer Law & Business 2014.
21. BORN, Gary The Law Governing International Arbitration Agreements: An International Perspective. *Singapore Academy of Law Journal*, Vol. 26, 2014.
22. BORN, Gary: International arbitration. Cases and Materials. Wolters Kluwer Law and Business, 2015. 2nd Edition
23. BORN, Gary: International Commercial Arbitration, Volume 1. Kluwer Law International. 2009.
24. BORONKAY Miklós – IFJ. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. MTA Law Working Papers 2015/12.
25. BÖCKSTIEGEL
26. BURAI-KOVÁCS János(szerk.): A kereskedelmi választottbíráskodás évkönyve 2021-2022. HVG-Orac Kiadó Kft., Budapest, 2022.
27. BURAI-KOVÁCS János: Választottbíráskodás vagy rendes bíróság? In memoriam Sárközy Tamás. In.: A Kereskedelmi Választottbíráskodás Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: BURAI-KOVÁCS János. HVG-Orac, Budapest, 2020.

28. BURIÁN László: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf.
29. BURIÁN László: Gondolatok a közrend szerepéről. In: Magister artis boni et aequi – Studia in honorem Németh János. Szerk: KISS Daisy – VARGA István. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003.
30. BÜHRING-UHLE, Christian – KIRCHHOFF, Lars, SCHERER, Gabriele: Arbitration and Mediation in International Business. Kluwer Law International B.V., Jan 1, 2006.
31. CORRIE, Beirne Clint A. Maynard & Parsons LLP. *Challenges in International Arbitration for Non-Signatories*: <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/1189004714.pdf>
32. CUDOWSKA, Maria. "Linguistic Challenges to International Commercial Arbitration in Poland" *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, vol.62, no.1, 3920, pp.229-244. <https://doi.org/10.2478/slgr-2020-0021>
33. CSEHI Zoltán: A nemzetközi választottbíráskodás elméleti kérdései – a fórum tagadása. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2000101.POI>
34. D. CARON, David – Caplan, Lee, M.: *The UNCITRAL Arbitration Rules*, Oxford University Press. 2013.
35. DARÁZS Lénárd: A „bírásgválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés. *Gazdaság és Jog* XX. évfolyam 12. szám.
36. DAVID, René: *Droit naturel et arbitrage. Natural Law and Word Law. Essays to Commemorate the Sixtieth Birthday of Kotaro Tanaka*, Tokyo, Yuhikaku, 1954.
37. DORE, Isaak: *Theory and practice of multi party commercial arbitration*. Graham & Trotman Kluwer Academic Publishers Group 1990. 66.
38. FABINYI Tihamér: A választott bíráskodás. A vaczi kir. országos fegyintézet könyvnyomdája. 1920.
39. FARAGÓ László: *Nemzetközi választottbíráskodás*. Közgazdasági és Jogi Könyv Kiadó. Budapest, 1966.
40. FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2012.
41. GAÁR Vilmos: *A keresethalmazatról*. Ügyvédek lapja, 1904.
42. GAILLARD Emmanuel – BANIFATEMI Yas: The Meaning of "and" in Article 42(1), Second Sentence, of the Washington Convention: The Role of International Law in the ICSID Choice of Law Process, *ICSID REVIEW—FOREIGN INVESTMENT LAW JOURNAL* 410 (<https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs->

[public/document/media_document/media012178520651780the_meaning_of_and_article_42_1_eg.pdf\)](#)

43. GAILLARD, Emmanuel: A nemzetközi választottbíráskodás jogának elmélete, HVG-Orac, Budapest, 2013,
44. GÁL Judit (szerk.) Társasági jogi perek 2018, Úmjs. 15. HVG-ORAC, 2018.
45. GALGANO Francesco: Globalizáció a jog tükrében. A gazdaság jogi elemzése. (Fordította: METZINGER Péter) HVG-Orac Kiadó. Budapest, 2006.
46. GARNER Bryan A.: *Black's Law Dictionary*. West A Thomson Reuters Business 2009. 9 kiadás
47. GODWIN - WONG - ALLSOP - FREEHILLS: JCAA introduces new commercial arbitration rules. Kluwer Arbitration Blog. <http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12>
48. GOLDMAN, Berthold: Les conflits de lois dans l'arbitrage international de droit privé Collected Courses, 109. kötet (1963).
49. GOLIN, Sarah: Exxon, BP, Noble Oil Dispute Gets 3 Arbitrators: 5th Circ. <https://www.law360.com/articles/365223/exxon-bp-noble-oil-dispute-gets-3-arbitrators-5th-circ>
50. GROSU Manuela Renáta: A mediáció és a választottbíráskodás kombinációja kereskedelmi jogviták megoldása során — választottbíró, mediátor, jogi képviselő és ügyfél szemszögéből. Doktori értekezés
51. GROSU Manuela: Többlépcsős vitarendezési klauzula: lehetőség vagy fogság? <https://blog.kpmg.hu/2021/12/tobblepcsos-vitarendezeesi-klauzula-lehetoseg-vagy-fogsag/>
52. GROSU, Manuela – FERENCZIK, Zoltán: Joining the Positive Trend: Lessons from Hungary on Pathological Arbitration Clauses. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/>
53. HANOTIAU, Bernard: *Complex Arbitrations: Multiparty, Multicontract, Multi-iusse and Class Actions*. Kluwer Law International 2005.
54. HARPOLE, Sally A.: Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration, 9 CONTEMP. Asia ARB. J. (2016).
55. HERCZEGH Mihály: A magyar polgári törvénykezési rendtartás. Franklin-társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. Budapest, 1896.

56. HIBAH, Alessa: The role of Artificial Intelligence in Online Dispute Resolution: A brief and critical overview, Information & Communications Technology Law, 31.
57. Hopt, Klaus J. – Steffek, Felix:
58. HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: Nemzetközi eljárások joga. A kereskedelmi választottbíráskodás. Szt. István Társulat. Budapest, 2003.
59. HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
https://eprints.lse.ac.uk/88377/1/Kleinheisterkamp_Legal%20Certainty_Accepted.pdf
60. International Arbitral Awards The New York Convention in Practice. (Editors:Emmanuel Gaillard and Domenico Di Pietro) Published 2008 by Cameron May Ltd.
61. International Council for Commercial Arbitration (ICCA) Útmutatója az 1958. évi New York-i Egyezmény Értelmezéséhez. Kézikönyv Bírák számára.
https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf
62. KECSKÉS András – FERENCZ Barnabás: A kereskedelmi választottbíráskodás szerepe a fejlett országok jogrendszerében. In.: KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018.
63. KECSKÉS László - KOVÁCS Kolos: A választottbíráskodás XX. századi fejlődése a nemzetközi egyezmények és dokumentumok tükrében (EJ, 2011/3., 24.)
64. KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018.
65. KECSKÉS László: A választottbíráskodás elméletéről. In.: A Kereskedelmi Választottbíráóság Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: BURAI-KOVÁCS János. HVG-Orac, Budapest, 2020.
66. KENGyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Budapest, Osiris kiadó 2014.
67. KHODYKIN Roman: Arbitration Law of Russia: Practice and Procedure. Juris, 2013.
68. KISFALUDI András: Keresethalmazat és ügyek egyesítése a választottbíráósági eljárásban. Budapest, (2015.11.25.) A választottbíráskodás helyzete Magyarországon (konferencia előadás).
69. KISS Daisy: *A polgári per titkai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014.

70. KLEINHEISTERKAMP, Jan: Legal certainty, proportionality and pragmatism: overriding mandatory laws in international arbitration. *International and Comparative Law Quarterly*.
71. KOI Gyula: Karcolatok a választottbíráskodás történetéből a kezdetektől a 20. század elejéig. Magyar jogfejlődés. <https://www.ajk.elte.hu/file/KoiGyula-Valasztottbiraskodas.pdf>
72. KONRAD, Christian W.: *Arbitration in the West -The Birth of an Institution*, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2014. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Verlag C.H. Beck, München Stampfli Verlag, Bern, Wien 2014.
73. KONRAD, Christian W.: *The Vienna Rules. Commentary on International Arbitration in Austria*. Wolters Kluwer. 2009.
74. KRENNBAUER, Stefan: Enforceability of Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in International Business Contracts (2010) 1 YB on Int'l Arb 199.
75. LAITINEN, Klas. Multi-party and multi-contract arbitration mechanism in international commercial arbitration. Master's thesis in University of Helsinki.
76. LAZIC, Vesna: Arbitration and insolvency proceedings: Claims of ordinary bankruptcy creditors. *EJCL* 1999. December Vol. 3.3 <https://www.ejcl.org/33/art33-2.html#par22>
77. LEW, Julian D M: Does National Court Involvement Undermine the International Arbitration Processes? *American University International Law Review* 2009 Volume 24. Issue 3. 496. <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=auilr>
78. LEW, Julian D. M. – MISTELIS, Loukas A., – KRÖLL, Stefan: *Comparative International Commercial Arbitration*, Kluwer Law International. 2003.
79. LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: A mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019. 26.
80. MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2016.
81. MAGYARY Géza: Magyar polgári perjog. Franklin kiadó. Budapest, 1913.
82. MANN, F. A.: "Lex Facit Arbitrum", *International Arbitration. Liber Amicorum for Martin Domke* (szerk. P. Saunders), The Hague, Martinus Nijhoff, 1967, 157. old., reprint in *Arbitration International*, 1986.

83. MEDGYES Péter: Az angol nyelv és a globalizáció. EDUCATIO, 31 (4).
84. MÉHESES Tamás: Gondolatok a lex mercatoria jogi jellegéről. Pro Publico Bono. 2011. 2. különszám
85. MÉHESES Tamás: Monista és dualista felfogás a magánjogban, gazdasági társaságok a Ptk.-ban. PhD értekezés. 19.; 23. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1938/1/M%C3%89HES%20TAM%C3%81S%20PHD%20%C3%89RTEKEZ%C3%89S.pdf>
86. MEHREN von, Arthur Taylor: Limitations on Party Choice of the Governing Law: Do They Exist for International Commercial Arbitration?
87. MEZEY Barna (szerk): Magyar Jogtörténet. Budapest, Osiris Kiadó. 2007. 4. kiadás.
88. MEZEY Barna: Helyettesítő megoldások, Compromissionális, törvénykezés, Delegált bírászkodás
89. MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010.
90. MOLINA, Esteban Carlos: Hybrid (institutional) arbitration clauses: party autonomy gone wild. Arbitration International, 2020.
91. MOSES L. Margaret: *The principles and practice of international commercial arbitration 2nd edition*. Cambridge University Press
92. MURÁNYI Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróságok működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. MJ.2011/4.
93. NAGY Csongor István. Nemzetközi magánjog. Budapest, HVG-ORAC. 2012
94. NAGY Csongor István: Esettanulmány a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: a választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai. (https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/33_Nagy_Csongor_Istvan.pdf)
95. NAGY Márta: Bírósági mediáció. Bába Kiadó, Szeged, 2011
96. NIEK, Peters: The enforcement of mediation agreements and settlement agreements resulting from mediation. Corporate Mediation Journal. 2019.
97. NOUSSIA Kyriaki: Confidentiality in International Commercial Arbitration. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010.
98. ŐRINÉ BILKEI Irén: A zalavári és a kapornaki konventek hiteleshelyi tevékenysége és ügyfelei, a megyei nemesség a Mohács utáni évtizedekben. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2007.

99. PALÁSTI Gábor A Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga új fejlődési irányai.
https://www.uni-miskolc.hu/~eujog/konftan.html#_ftn1
100. PLAVEC, Katharina: The Law Applicable to the Interpretation of Arbitration Agreements- Revisited. University of Vienna Law Review, Vol. 4 (2020).
101. RAFFAI Katalin: A nemzetközi magánjogi közrend rétegei - különös tekintettel a közösségi és a magyar jogra https://www.ajk.elte.hu/file/DI_Raffai_Katalin_dis.pdf
102. REDFERN and HUNTER ON INTERNATIONAL ARBITRATION: Oxford University Press. 6th Edition.
103. REDFERN, Alan –HUNTER, Martin: Law and Practice of International Commercial Arbitration. London Sweet & Maxwell.
104. ROSENSTOCK Robert: Uncitral – A Sound Beginning The American Journal of International Law
105. RUBINO-SAMMARTANO, Mauro: International Arbitration. Law and Practice. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014.
106. RUBINSTEIN, Javier – FABIAN, Georgina: The territorial Scope of the New York Convention and Its Implementation in Common and Civil Law Countries. In.: Enforcement of Arbitration Agreements and
107. SANDROCK Otto: Arbitration Agreements and Groups of Companies. 2., 1993.
<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2998&context=til>
108. SÁRFFY Andor: Magyar polgári perjog. Grill, Budapest 1946.
109. SCHMIDT Richárd: A bőség zavarában? – avagy a választottbíróvási megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. Magyar Jog, 2020/1.
110. SIMOES, Fernando Dias: The Language of International Arbitration, 35 CONFLICT Resol.
111. STEINGRUBER, Andrea M. Andrea M.: Consent in International Arbitration. Oxford University Press. 2012.
112. Summary Record of the Twenty-Fifth Meeting of the United Nations Conference on International Commercial Arbitration. UN. Doc. E/CONF.26./SR.25.2. (1958)
113. SZABÓ Imre (szerk.): A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. Magyar hivatalos közlönykiadó. Budapest, 2006.
114. TAN, Paul: Cultural Values in International Arbitration
<https://v1.lawgazette.com.sg/2013-06/781.htm>
115. TÉRFI Gyula: Az új polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.) Grill Károly kiadóvállalata, Budapest, 1914.

116. TÍMÁR Kinga: A választottbíróági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbíróóság évkönyve 2021-2022. ORAC Kiadó, Budapest, 2022.
117. TOMIC, Katarina: "Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses: Benefits and Drawbacks," *Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe* 2017.
118. TÓTH László: A választottbíráskodás terjedelme a magyar jogtörténetben. <https://www.ajk.elte.hu/file/TothLaszlo-Valasztottbiraskodas.pdf>
119. TZENG, Peter: Favoring Validity: The Hidden Choice of Law Rule for Arbitration Agreements. *American Review of International Arbitration*, Vol. 27, No. 3, pp. 327-358 (2016).
120. UDVARY Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státusának egyes kérdései – de lege ferenda. In NÉMETH János- VARGA István. Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC. Budapest, 2014.
121. UJLAKI Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Budapest, Dick Manó kiadása. 1927.
122. VAN DEN BERG Albert Jan: The ICC Arbitration Rules and Appointment of Arbitrators in cases involving multiple defendants. In: *Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag* (Verlag und Wirtschaft GmbH, Heidelberg)
123. VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press, Hague, 2006.
124. VÁRADY Tibor: Language-related Strategies in Preparing Arbitration. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.
125. VARGA Csaba: A jogi gondolkodás paradigmái. Szent István Társulat, Budapest, 2006.
126. VARGA István: A polgári per alternatívája: A magánjogi választottbíróági eljárás. In: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentára III/III. HVG-Orac 2018. 2850–3041.
127. VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. *Eljárásjogi Szemle* 2018/1.2.
128. VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. *Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna* 60.

- születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013.
129. VÉKÁS Lajos: A közrend sérelme a választottbíróági ítéletek esetében. In.: BURIÁN László – SZABÓ Sarolta (szerk.) *Arbitrando et curriculum bene deligendo*. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából. Pázmány Press Budapest, 2014.
 130. WALLACHER Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény tervezetéhez. Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Pécs, Kommentátor Bt., 1995.
 131. WAUTELET, Patrick: Arbitration of Distribution Disputes Revisited. A comment on Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics NV. <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/131803/1/Wautelet.pdf>
 132. WILLIAMS, Justin, LAL, Hamish and HORNSHAW, Richard, Akin Gump LLP: Arbitration procedures and practice in the UK (England and Wales): overview [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1)
 133. WILSKE, Stephan: Linguistic and Language Issues in International Arbitration – Problems, Pitfalls and Paranoia. 9(2) CONTEMP. ASIA ARB. J
 134. WOPERA Zsuzsa: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata. Wolters Kluwer, 2018.
 135. YEOH, Derric: Is Online Dispute Resolution The Future of Alternative Dispute Resolution? <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/03/29/online-dispute-resolution-future-alternative-dispute-resolution/>

Jogesetek jegyzéke

1. [2002] EWHC 2059
2. [2002] EWHC 2059
3. [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226
4. [2012] SGHC 226 (https://jusmundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-high-court-2012-sghc-226-monday-12th-november-2012#decision_26282)
5. BH 2003.326.

6. BH.1996.540.
7. BP Exploration Libya Ltd. v. ExxonMobil Libya Ltd. és Noble North Africa Ltd.
8. Caribbean SS. Co., SA vs. Sonmez Denizcilik Ve Ticaret AS, 598 F.2d 1264 (2d Cir., 1979)
9. Case 1069 Gž 6/08-2
10. Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV
11. Fiona Trust
12. FirstLink Investments Corp Ltd v GT Payment Pte Ltd and others [2014] SGHCR 12
13. Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.259/2012/2.
14. Germany / 22 June 2009 / Oberlandesgericht München / 34 Sch 26/08 (https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=concept_see&id=9&opac_vicw=2)
15. Gov't of United Kingdom of Great Britain N. Ireland v. Boeing Co. 988 F.2d. 68.
16. Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ 576, [2004] WLR 3002
17. Hilmarton Ltd. v. Sté Omnium de traitement et de la valorisation (OTV), JDI, 1994.
18. Holloway kontra Chancery Mead Ltd
19. ICC 2626/1977 (1977):
20. ICC Case No. 6162
21. Insignia Technology Co Ltd v Alstom Technology Ltd [2008] SGHC 134.
22. Judgment of the Court of Appeal of England and Wales [1986 D No. 2196] [1987 R No. 273]
23. Kastrup Trae-Aluwinduet A/S (Denmark) v Aluwood Concepts Ltd (Ireland)
24. Kemiron Atlantic, Inc. kontra Aguakem Intern Kemiron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002) (<https://casetext.com/case/kemiron-atlantic-inc-v-aguakem-intern>)
25. Mitsubishi v. Soler Chrysler-Plymouth, 473 U.S. 614
26. Occidental Petroleum v Ecuador <https://www.vocalegalglobal.com/occidental-v-ecuador/>
27. OGH, 26 April 2001, 8 Ob 179/00:
28. Planavergne S.A., Fontanes v. Kalle Bergander i Stockholm AB, Svea Court of Appeal, Sweden, 7 September 2001
29. PT Putrabali Adyamulia v. Rena Holding, Yearbook Commercial Arbitration, 2007.

30. Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics

31. Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co. No. Arb. 2005.1022.

32. Société Isover – Saint Gobain v Société Chemical France, Paris Appeals Court Judgement (22 October 1983.) [1984] Rev. Arb.

33. Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.

34. Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.

35. Switzerland / 15 April 1999 / Switzerland, Cour de Justice de Genève / R S.A. v. A Ltd. (R S.A. v. A Ltd. https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=931)

36. Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association

37. Tradax Export SA v Amoco Iran Oil Company, 7 February 1984. 11 YBCA 532 (1986)

38. United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249 (https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opc_view=6)

39. United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249

40. Wah (aka Alan Tang) kontra Grant Thornton

Jogforrások jegyzéke

1. 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről
2. 1868. évi LIV. törvénycikk
3. 1911. évi törvénycikk a Polgári perrendtartásról
4. 1961. évi Genfi Egyezmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról
5. 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről
6. 1987. évi 27. törvényerejű rendelet az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
7. 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.)
8. a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény
9. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
10. A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről
11. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. Törvény
12. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény
13. Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény
14. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/52/EK IRÁNYELVE (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól
15. Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce in Warsaw Rules
16. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
17. Emberi Jogok Európai Egyezménye
18. Federal Act on Private International Law (PILA)
19. Federal Arbitration Act
20. Geneva Protocol on Arbitration Clauses 1923
21. ICC Arbitration Rules
22. International Centre for Dispute Resolution Rules
23. Kvtv.

24. LCIA Arbitration Rules
25. MKIK VB Eljárási Szabályzat
26. Nmjtvt.
27. 2016. évi CXXX. törvény a Polgári Perrendtartásról
28. 2014. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
29. Swedish Arbitration Act
30. UNCITRAL Arbitration Rules
31. UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)
32. Vienna International Arbitral Centre Rules of Arbitration and Mediation Rules

A szerző témában megjelent publikációi

1. Bencsik Imola: KERESETHALMAZAT VS. SZABAD BÍRÓVÁLASZTÁS JOGA: Pertársaság a választottbíróválasztási eljárásban az új polgári perrendtartás és az új választottbíráskodásról szóló törvény rendszerében.
IUSTUM AEQUUM SALUTARE 15 pp. 145-178., 34 p. (2019)
2. Bencsik Imola: A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI MEGÁLLAPODÁS A FELEK RENDELKEZÉSI JOGÁNAK TÜKRÉBEN: Különös tekintettel a megállapodásban nem részes felekre.
IUSTUM AEQUUM SALUTARE 16 pp. 101-115., 16 p. (2020)
3. Bencsik Imola: A felek autonómiájának történelmi előzményei és korlátai a hazai és a nemzetközi kereskedelmi választottbíróválasztási eljárásban
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY LXXV. pp. 443-459., 17 p. (2020)
4. Bencsik Imola: MEDIÁCIÓ ÉS VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS. A többszintű vitarendezési klauzulák érvényesíthetősége a nemzetközi kereskedelmi eljárásokban.
Glossa Iuridica X. évfolyam (2023), 5-6. szám. 164-194.
5. Bencsik Imola: A választottbíróválasztási megállapodásra irányadó jog meghatározása a magyar jogszabályok és a nemzetközi trendek tükrében.
ARS BONI XI. évfolyam 2023/3. szám 3-21.
6. Bencsik Imola: Historical background and limitations of the autonomy of the parties in domestic and international commercial arbitration.
In: Bándi, Gyula; Pogácsás, Anett (szerk.) Variációk jogi témákra : Válogatott doktorandusz tanulmányok. Budapest, Magyarország. Pázmány Press (2023) 198 p. pp. 163-182.
7. Bencsik Imola: A többlépcsős alternatív vitarendezési klauzulák érvényesíthetőségének gyakorlati megközelítése
Doktori Műhelytanulmányok – Doctoral Working Papers. Szerk: Dr. habil Bartkó Róbert PhD. UNIVERSITAS – GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2024. 92-108.
8. Bencsik Imola: A nyelvi aspektusok relevanciája a nemzetközi kereskedelmi választottbíróválasztási eljárásokban
Magyar Jog 2024/6., 358-366.